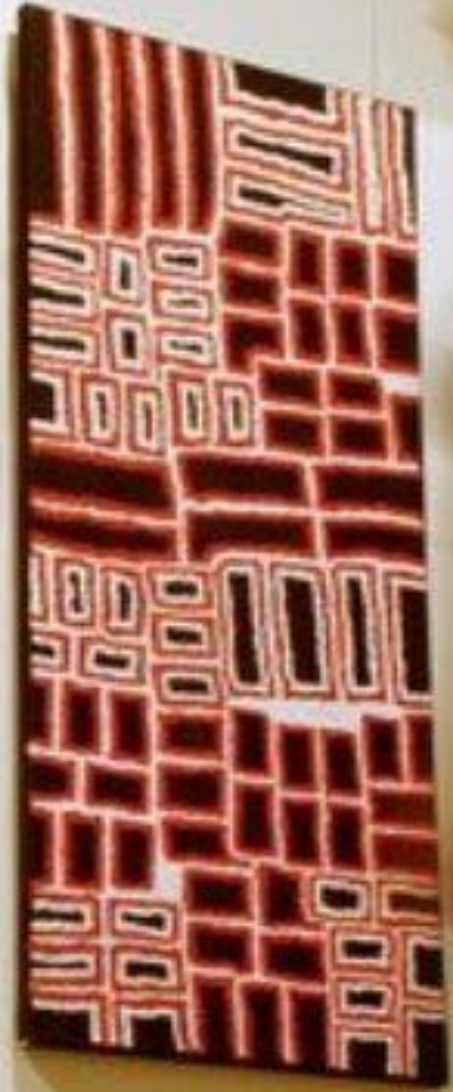

**B O J A N
M A C U H**

**TEME IZ
SOCIOLOGIJE**

Založba BoMa

Doc. dr. Bojan Macuh

Teme iz sociologije

Visokošolski učbenik z vajami

Murska Sobota, 2022

Predstavitev avtorja

Bojan Macuh je po osnovni izobrazbi profesor sociologije in slovenščine. Magistrski študij sociologije je zaključil na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, kasneje pa še doktorski študij na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.

Je docent s področja sociologija in habilitirani predavatelj za področja poslovna etika in organizacijska kultura, poslovno komuniciranje in vodenje, kultura vedenja, čustvena inteligenca in osebni razvoj.

Zaposlen je v Mladinskem domu Maribor.

Bil je učitelj in ravnatelj na osnovni šoli. Kasneje je opravljal dela pomočnika tajnika na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, kjer je vodil tudi karierni center. Od leta 2009 predava na Fakulteti za poslovne in komercialne vede v Celju sociologijo na različnih študijskih programih. Predava še poslovno etiko in organizacijsko kulturo ter čustveno inteligenco in osebni razvoj.

V času svojega dolgoletnega pedagoškega dela je avtor znanstvenih monografij (Ženska — mati po prenehanju zakonske in izvenzakonske zveze, Življenjski slog starostnikov v domovih za starejše, Medgeneracijsko sodelovanje: potreba in zahteva časa, Čustvena inteligenca: Kako lažje nad tegobe sodobnega načina življenja), Etika in kultura v primežu sodobne globalne družbe; soavtor znanstvene monografije (Trajnostno naravnani dostopni turizem) ter avtor in soavtor strokovnih monografij (Polemike in razmišljanja, Med veroukom in moralno vzgojo, Dan je dolg 24 ur: kako se prebiti skozi delo in prosti čas), učbenikov (Čustvena inteligenca in osebni razvoj, Uvod v sociologijo) ter avtor več znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov. Izvaja delavnice s področja komunikacije. S prispevki je sodeloval na več mednarodnih znanstvenih konferencah.

Je direktor podjetja Lektoriranje in izobraževanje s. p. ter knjižne založbe BoMa, poznan pa je tudi kot avtor več leposlovnih del za odrasle, mladino in otroke.

Predgovor

Sociologija je kompleksno področje, s pomočjo katerega posamezniku predstavljamo življenjske teme, s katerimi se srečuje v zasebnem in družbenem okolju kakor tudi na delovnem mestu.

Učbenik Teme iz sociologije obravnava vsebine predmeta Sociologija na študijskem programu Komerciala 1 na Fakulteti za komercialne in poslovne vede.

Z vsebinami želimo nadgraditi študijsko delo s področji sociologije. Prepletali ga bomo s trenutnimi aktualnimi dogodki na področju družine in partnerskih odnosov, gospodarstva, politike, kulture, vseživljenjskega izobraževanja in učenja ter skrbi za starejše. Rdeča nit, ki bo povezovala vse obravnavane vsebine, bo temeljila na vlogi in pomenu posameznika v sodobni družbi ter v sobivanju s soljudmi.

Vsebina učbenika Teme iz sociologije temelji na informativnih ciljih in splošnih kompetencah, ki jih morajo usvojiti in pridobiti študenti/šudentke predmeta Sociologija:

Cilji:

- Poznavanje in razumevanje globalnih družbenih procesov in procesov, ki se odvijajo v poslovnem okolju podjetja; razviti sposobnost za njihovo analizo in zmožnosti za predvidevanja le-teh;
- dojeti vlogo človeka kot posameznika in družbenega bitja;
- uporaba usvojenih znanj v praksi (globalne slovenske družbe in poslovnega okolja);
- razumevanje pomena kulture za človeka in družbo kot celoto;
- razviti sposobnosti dela v družbenem in poslovnem okolju z vodstvom podjetja in zaposlenimi ter lokalno skupnostjo;
- razumeti pomen družine za družbeno skupnost;
- ugotoviti vpliv dela na prosti čas posameznika v sodobni družbi in razloge za revščino ter odpravljanje le-te;
- razumevanje demokracije in demokratičnih procesov v družbi;
- razumeti pomen izobraževanja in šolstva v sodobni družbi;
- razumeti pomen staranja in starosti;
- razvoj in razumevanje izobraževanja, učenja in vseživljenjskega učenja;
- razumevanje in poznavanje razvojnih družbenih globalnih in parcialnih teženj družbe in poslovnega okolja in vloge posameznika v njem;
- razumevanje religije in pomen vere za posameznika v sodobni globalni družbi;
- razvoj in razumevanje potrebe po usvojitvi ustreznih komunikacijskih spretnosti v globalnem svetovnem, evropskem in domačem družbenem okolju;
- razviti sposobnosti za dojemanje značilnosti postmoderne (svetovne) in domače družbe za potrebno usklajeno delovanje, organiziranje in vodenje poslovnih procesov;
- razumevanje družbenih sprememb na globalni in individualni ravni za ustrezno funkcioniranje v javni in zasebni sferi.

Kompetence:

- Poznavanje in razumevanje globalnih družbenih procesov in procesov, ki se odvijajo v poslovnem okolju podjetja; razviti sposobnost za njihovo analizo in zmožnosti za predvidevanja le-teh;
- uporaba usvojenih znanj v praksi (globalne slovenske družbe in poslovnega okolja);
- razviti sposobnosti dela v družbenem in poslovnem okolju z vodstvom podjetja in zaposlenimi ter lokalno skupnostjo;
- razumevanje demokracije in demokratičnih procesov v družbi;
- razumevanje pomena izobraževanja in šolstva v sodobni družbi;
- razumevanje pomena staranja in starosti;
- razumevanje in poznavanje razvojnih družbenih globalnih in parcialnih teženj družbe in poslovnega okolja in vloge posameznika v njem;
- razvoj in razumevanje potrebe po usvojitvi ustreznih komunikacijskih spretnosti v globalnem svetovnem, evropskem in domačem družbenem okolju;
- razviti sposobnosti za dojemanje značilnosti postmoderne (svetovne) in domače družbe za potrebno usklajeno delovanje, organiziranje in vodenje poslovnih procesov;
- razumevanje družbenih sprememb na globalni in individualni ravni za ustrezno funkcioniranje v javni in zasebni sferi.

Teme iz sociologije zajemajo poznavanje in razumevanje pojma sociologija v odnosu do sorodnih znanstvenih ved, globalnih družbenih procesov, razvijanje zmožnosti dela v odnosu do prostega časa v družbenem in poslovnem okolju, razumevanje in poznavanje razvojnih družbeno globalnih in parcialnih teženj družbe, razvoj in razumevanje potrebe po usvojitvi ustreznih komunikacijskih spretnosti, razvijanje sposobnosti dojemanja značilnosti post-moderne slovenske, evropske in svetovne družbe, družbenih sprememb na globalni in individualni ravni, razumevanje in upoštevanje zgodovinskih in sodobnih tendenc družinskega in partnerskega življenja, pomen vseživljenjskega izobraževanja in učenja ter socialne gerontologije za lažje pojmovanje tretjega življenjskega obdobja.

Vsebina učbenika ponuja možnosti za razvoj specifičnih kompetenc predmeta v razumevanju značilnosti in posledic prehoda iz moderne v post-moderno družbo, sposobnost usvajanja in poznavanja osnovnih družbenih procesov ter odnosov na ravni javnega in zasebnega, poznavanja Evropske unije in vloge Slovenije v njej. V nadaljevanju zajema poznavanje osnovnih raziskovalnih metod in tehnik družboslovnega raziskovanja, poznavanje osnovnih značilnosti individualnega življenja, posameznikovih vlog v javnem in zasebnem življenju sodobne družbe ter sposobnost uveljavljanja uporabnega znanja za še bolj učinkovito profesionalno družbeno in individualno življenje.

Učbenik Teme iz sociologije je zbir znanj in ugotovitev najbolj znanih domačih in tujih strokovnjakov s področja družboslovja, ki so za posameznika kot družbeno bitje pomembna na ekonomskem, političnem, kulturnem področju, predvsem pa na družbenem področju ob poznavanja družinskih in partnerskih družbenih odnosov v slovenski post-moderni družbi. Obravnaval bo različna področja, kot so: sociologija družine, kulture, religije, mladine, medicine, vzgoje in družbenih skupin, saj živimo v kompleksnem družbenem okolju. Vsak od nas se vključuje v različne odnose z drugimi ljudmi in je v različnih vlogah član družbenih skupin.

Avtor

Označbe nalog v vsebini učbenika

Za lažje sledenje posamezni temi, izvedbi vaj in ponavljanju vsebine bomo v gradivu uporabljali naslednje oznake.

	<p>V tem poglavju boste spoznali (informativni cilji):</p> <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p>
---	---

	<p>Vaja Tu bodo navodila za izvedbo posamezne vaje, ki jih boste pripravili znotraj posamezne snovi. Vsaka vaja v učbeniku mora biti povezana z informativnimi cilji predmeta.</p> <p>Primeri vaj za informativne cilje:</p> <ul style="list-style-type: none">• Preberite in pripravite povzetek.• Dopolnite besedilo.• Označite.• Poiščite pare (povežite).• Obkrožite pravilni odgovor.• Razvrstite. <p>Vsaka vaja mora biti povezana z informativnimi cilji predmeta.</p> <p>Primeri vaj za informativne cilje:</p> <ul style="list-style-type: none">• Učna situacija.• Preberite in analizirajte.• Analizirajte podatke in jih interpretirajte.• Posamezne opise ilustrirajte s konkretnim primerom.• Skicirajte.• Poiščite na spletu.• Skupaj s študijskim kolegom pripravite poročilo:
---	--

	<p>Vsebina, ki je sestavni del obravnavane teme in ji je potrebno posvetiti več pozornosti.</p>
---	---

Pomembno!

Dobra
praksa

Tukaj najdete **primere dobre prakse**, ki so povezani z obravnavano tematico!

Vprašanja za ponavljanje.

Na koncu vsakega poglavja so vprašanja za ponovitev snovi.

Medpredmetna povezava.

Tu je navedeno, pri katerem drugem predmetu je snov bolj poglobljeno obravnavana.

Vaše
ugotovitve

Na koncu vsakega poglavja zapišete lastne ugotovitve podane snovi in predloge za nadgradnjo!

Kazalo vsebine

1 Sociologija	12
1.1 Pojem družbe	13
1.2 Teorije o družbi	14
1.2.1 Funkcionalizem	14
1.2.2 Pozitivizem	15
1.2.3 Fenomonologija	16
1.2.4 Marksizem in neomarksizem	16
1.2.5 Simbolični interakcionizem	17
1.3 Sociologija v povezavi s filozofijo in psihologijo	18
2 Pojem družbe, družbeni procesi in odnosi	20
2.1 Družba in kultura	20
2.1.1 Socializacija	21
2.1.2 Vrste socializacij	21
2.1.2.1 Primarna socializacija	22
2.1.2.2 Sekundarna socializacija	22
2.1.2.3 Terciarna socializacija	23
2.1.2.4 Resocializacija	24
2.2 Norme in vrednote	24
2.2.1 Norme	24
2.2.2 Vrednote	25
3 Vloga posameznika v družbi	27
3.1 Posameznik kot družbeno bitje	27
3.2 Družbena neenakost	28
3.2.1 Neenakosti med spoloma	29
3.2.2 Razlike med spoloma	30
4 Kultura	33
4.1 Pojem in sestavine kulture	33
4.2 Kultura in civilizacija	34
4.3 Morala	35
4.4 Množična kultura	36
4.5 Subkulture	37
4.6 Šege, običaji in navade	38
4.7 Multikulturalnost	39
5 Družina	45
5.1 Vrste družin in sorodstvenih vezi	45
5.2 Družina v Sloveniji danes	46
5.3 Vloge v družini	47
5.3.1 Vloga matere v družini	47
5.3.2 Vloga očeta v družini	48
5.3.3 Pomen otroka v družini	49
5.4 Zakonska (partnerska) zveza	49
5.4.1 Zunajzakonska skupnost	52
5.4.2 Razveza zakonske in izvenzakonske zveze	53
5.5 Nasilje (v družini)	55

5.5.1	Vzroki za nasilje v družini	58
5.5.2	Vrste nasilja v družini	58
5.5.2.1	Fizično nasilje	59
5.5.2.2	Psihično nasilje	59
5.5.2.3	Spolno nasilje	60
5.5.2.4	Ekonomsko nasilje	61
5.5.3	Posledice nasilja	62
5.6	Družbene skupine	63
5.6.1	Primarne in sekundarne družbene skupine	64
5.6.2	Formalne in neformalne družbene skupine	64
5.6.3	Pomen različnih generacij v družbi	65
5.6.4	Mladi in družba	67
5.6.5	Starejši in družba	67
5.6.6	Medgeneracijsko sodelovanje	68
6	Delo, čas, prosti čas, revščina in način življenja	73
6.1	Delo in delitev	73
6.2	Čas	74
6.3	Prosti čas in pristočasne aktivnosti	76
6.4	Vpliv dela na prosti čas	77
6.5	Revščina	78
6.6	Vrste revščine	79
6.6.1	Absolutna revščina	80
6.6.2	Relativna revščina	80
6.6.3	Subjektivna revščina	81
6.7	Revščina v Sloveniji	82
6.8	Revščina v Evropski uniji	83
6.9	Brezposelnost	84
6.9.1	Vrste brezposelnosti	86
6.10	Mladi in brezposelnost	87
6.11	Starejši in brezposelnost	88
7	Država in njene institucije	93
7.1	Demokracija	93
7.2	Država in politični sistem	94
7.3	Slovenske politične stranke	96
7.4	Državne institucije	97
8	Izobraževanje in šolstvo	101
8.1	Predšolska vzgoja	101
8.2	Primarno izobraževanje	102
8.3	Sekundarno izobraževanje	102
8.4	Terciarno izobraževanje	103
8.5	Ostale oblike izobraževanja	105
9	Religija	109
9.1	Definiranje religije	109
9.1.1	Religija in vojna	110
9.2	Verstva sveta	111
9.3	Verske skupnosti v Sloveniji	113
10	Globalizacijski procesi	117
10.1	Pojem in pomen globalizacije	117

10.2	Vrste globalizacije	118
10.2.1	Kulturna globalizacija.....	118
10.2.2	Gospodarska ali ekonomska globalizacija	119
10.2.3	Politična globalizacija	120
10.3	Globalizacija in slovenska družba.....	120
10.4	Globalizacija in širjenje kriminalitete	122
10.5	Globalizacija in migracije	123
11	Etika in etične vrednote	127
11.1	Etika.....	127
11.2	Poslovna etika in etično delovanje.....	128
11.2.1	Morala in poslovna etika	130
11.3	Multikulturnost	131
11.4	Migracije.....	132
11.4.1	Definicija migracij	132
11.4.2	Vzroki za migracije	133
11.4.3	Slovenija in migracije.....	133
12	Vseživljenjsko učenje.....	137
12.1	Opredelitev vseživljenjskega učenja	137
12.2	Kompetence vseživljenjskega učenja	138
12.3	Ovire pri vključevanju starostnikov v vseživljenjsko učenje	139
12.4	Vseživljenjsko učenje v Sloveniji in Evropski uniji	140
13	Starost in staranje	143
13.1	Starost.....	143
13.1.1	Vrste starosti	144
13.2	Staranje.....	145
13.3	Programi oskrbe starejših.....	147
13.3.1	Domovi za starejše	147
13.3.2	Oskrbniške družine.....	148
13.3.3	Dnevno varstvo	148
13.3.4	Hišne skupnosti	148
13.4	Prostovoljstvo	148
13.5	Medgeneracijsko sodelovanje	149
13.6	Sožitje in solidarnost med generacijami.....	151
14	Pomen komunikacije v zasebnem in poslovnem svetu	155
14.1	Komunikacija ali komuniciranje.....	155
14.2	Načini in vrste komuniciranja	156
14.3	Slogi in stili komuniciranja	158
14.4	Ovire pri komuniciranju.....	159
14.5	Komunikacijske veščine v poslovnem svetu	160
15	Zaključek.....	165
16	Literatura in viri	168

Kazalo slik

Slika 1: Pojavne oblike družbe	13
Slika 2: Več pozitivizma	16
Slika 3: Civilizacija	35
Slika 4: Punk.....	38
Slika 5: Sklenitev zakonske zveze	51
Slika 6: Razveza zakonske zveze	53
Slika 7: Nasilje v družini	56
Slika 8: Nasilje v družini	57
Slika 9: Štiri generacije	66
Slika 10: Medgeneracijsko sodelovanje	68
Slika 11: Medgeneracijsko sodelovanje	70
Slika 12: Delo od doma	74
Slika 13: Čas je	75
Slika 14: Revščina	84
Slika 15: Brezposelnost	87
Slika 16: Brezposelnost starejših	89
Slika 17: Slovenski parlament	95
Slika 18: Stavba državnega zbora.....	95
Slika 19: Sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji.....	105
Slika 20: Verstva po svetu.....	112
Slika 21: Verovanje mladih.....	113
Slika 23: Ovire starostnikov pri vključevanju v vseživljenjsko učenje.....	139
Slika 24: Revija o starosti in staranju – Andragoška spoznanja.....	145
Slika 25: Staranje.....	146
Slika 26: Razmerja med generacijami in starostnimi skupinami	150
Slika 27: Proces komuniciranja	156
Slika 28: Štirje slogi komuniciranja.....	159

Kazalo tabel

Tabela 1: Pomembnejše svetovne religije.....	34
Tabela 2: Starostna struktura žrtev, ki so bile obravnavane s strani Centrov za socialno delo, 2014	55
Tabela 3: Primerjava med formalnimi in neformalnimi skupinami	65

1 Sociologija

Svet običajno opazujemo skozi običajne in že znane funkcije lastnega življenja. Področje sociologije nas pri tem opozarja, da je treba razširiti lastna obzorja in se pri tem vprašati, zakaj smo takšni, kot smo in zakaj delamo to, kar delamo.

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pojem sociologija; • pojem družbe in teorije o družbi; • pomen družbenih vrednot za področje sociologije. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je sociologija; • kaj je družba in katere teorije o družbi poznamo; • katere družbene vrednote ločimo.
---	--

Beseda sociologija je sestavljena iz lat. besede sociates, kar pomeni družba in gr. besede logos, kar pomeni vedenje, znanje, um, znanost itd. Vključuje torej dva pojma: družbo in znanost.

Sociologija uči, da posameznik kot družbeno bitje družbo in dogajanje v njej razume kot naravno, potrebno, dobro ali nagonsko, kar pa ni nujno, da je v resnici tudi tako, kot je. Na realno življenje pogosto vplivajo mnoga zgodovinska dejstva in družbe sile, ki se prepletajo do te mere, da človek raziskuje življenje drugih in ga primerja z lastnim v kontekstu razumevanja trenutnega obdobja, v katerem živi, sobiva z drugimi in ustvarja.

Ob vsem tem sociološko razmišljanje zahteva v prvi vrsti od vsakega posameznika, da se miselno odmakne od vsakdanjih, znanih in rutinskih opravil dnevnega življenja, saj jih bo lahko le tako obravnaval na drugačen, nov način. Hkrati pa sociološko razmišljanje omogoča, da človek kot posameznik in družbeno bitje razume, kako se mnogi dogodki, ki se dotikajo posameznika samega, dejansko odražajo mnogo širše. Pri tem sociologija omogoča, da se spremlja svet iz drugačnih perspektiv, kot so posameznikove. Bistvo je torej razumeti, kako živijo drugi, da se lažje razume tudi njihove probleme. Slednjih pa je v obstoječi zahtevnih družbenih, tako ožjih kot širših razmerah zelo veliko tako v primarnem, kakor tudi sekundarnem bivanjskem okolju kot tudi izven tega konteksta.

Enotna ugotovitev področja sociologije je, da je le-ta znanstvena, ki proučuje obče, skupne lastnosti družbenih pojavov in odnosov med temi pojavi. Torej, proučuje bistvo raznih vrst, razredov, tipov družbenih pojavov, s tem pa razumemo razne oblike, v katerih žive ljudje, razne procese in odnose, v katere stopajo, kot tudi tvorbe, ki nastajajo iz teh odnosov in procesov. Pomemben poudarek je na interakciji raznih družbenih pojavov, na proučevanju medsebojnih odnosov, ekonomskih, političnih, psiholoških in t. i. idejnih fenomenov.

Zavedati se je treba, da se s proučevanjem življenja in dela ljudi ter družbenih skupin oz. družbenih oblik, odnosov, procesov in tvorb danega sistema lahko pojasni kot medsebojno povezanost, interakcijo družbenih pojavov z njihovega strukturalnega in predvsem dinamičnega vidika.

Sociologija kot znanstvena veda je torej sistematična in ima posebne metode proučevanja in opredeljeno področje proučevanja. To poteka na osnovi že pridobljenega znanja in

teoretičnih dosežkov, dokazljivosti in preverljivosti le-teh, predvsem pa spodbuja razumevanje drugih kultur, navad in običajev.

Na naslednji spletni strani preberite nekaj več o znanstveni vedi sociologija:

<http://www.ff.um.si/oddelki/sociologija/kaj-je-sociologija.dot>

Pomni!

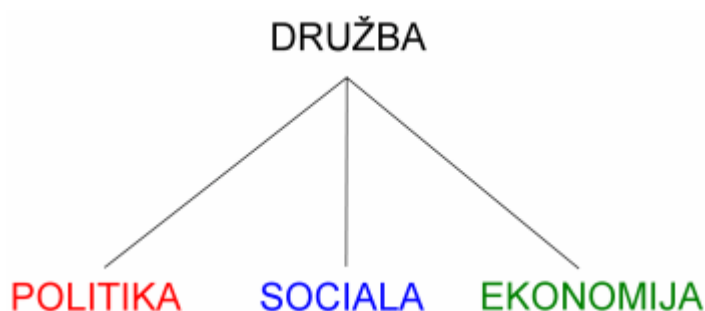
1.1 Pojem družbe

Družba je pojem, ki vključuje sistem »nevidnih«
odnosov in razmerij. Tako npr. pravimo, da se gibljemo v »dobri družbi«
in hočemo s tem povedati, da imajo ljudje, s katerimi se družimo, velik družbeni ugled. Mnogi za nezaželeno obnašanje posameznika krivijo »slabo družbo«, torej skupino prijateljev, vrstnikov ali znancev.

Družba je hkrati množica različnih družbenih skupin, zato običajno govorimo o družbi, ko mislimo množico ljudi. Ti so združeni s pomočjo kompleksnih povezav v številne naravne in/ali umetne skupine. Družbene skupine (o katerih bomo govorili tudi v naslednjih poglavjih) sestavljajo ljudje različnih ras, narodnosti, prepričanj, socialnih položajev itd. Ravno s preučevanjem teh družbenih pojavov se znanstveno ukvarja znanstvena veda sociologija, ki je hkrati panoga področja družboslovja.

Družba je običajno razumljena kot celota medčloveških odnosov, saj ljudje živijo v kompleksnem družbenem okolju. Vsak posameznik se vključuje v različne odnose z drugimi ljudmi, kamor sodi proces izobraževanja, odnosi v družini in prijatelji, odnos do različnih institucij, kakor tudi odnos do različnih politik in religij. Pojem družba se pogosto uporablja tudi v različnih pomenih, kot npr.: gibati se v »dobri družbi«
ali »slabi družbi«, biti član »visoke družbe«, družba kot učni predmet ipd.).

Na sliki 1 prikazujemo različne pojavne oblike družbe.

Slika 1: Pojavne oblike družbe
(www.drugividik.si/trije-vidiki-druzbe)

Družbe ne moremo *deliti* na tri vidike, temveč jo lahko s treh vidikov le opazujemo. Pri tem lahko ugotavljamo, kako se ti trije vidiki medsebojno prepletajo in kakšni so učinki enega na drugega¹.

Pri vaji 1, Vidiki družbe, preberite sestavek in interpretirajte vidike.

Vaja 1: Vidiki družbe

	<p>Na spletni strani http://www.drugividik.si/trije-vidiki-druzbe preberite in interpretirajte naslednje vidike družbe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - politika, - sociala in - ekonomija. <p>Skupinsko delo: Število v skupini glede na število študentov. Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 10 minut.</p>
---	---

V nadaljevanju predstavljamo nekaj teorij o družbi, ki so najbolj v veljavi.

1.2 Teorije o družbi

Za posameznika in družbo kot celoto je razumevanje teorij oz. njihovega dometa kritična refleksije teoretskih argumentacij zelo pomembna. Potrjuje sposobnost dedukcije na konkretne probleme v organizacijskih, interakcijskih in psihičnih sistemih.

V nadaljevanju predstavljamo pet najbolj značilnih družbenih teorij.

1.2.1 Funkcionalizem

Vsako posamezno družbo povezujejo skupne vrednote. V modernih kompleksnih, razčlenjenih družbah so lahko ogrožene, saj se vsak podsistem razvija na svoj način, oblikuje lastne posebnosti. Družbeno povezanost v tradicionalnih družbah so zagotavljali npr. skupni običaji in religiozna zavest – danes pa se tudi na tem področju kaže velika raznolikost in družba kot celota ne more biti povezana le na teh osnovah. Funkcionalisti dajejo zato velik pomen vzgoji in izobraževanju, ki naj omogočita oblikovanje skupnih vrednot, ter družbenemu nadzoru.

Funkcionalizem je merilo v teoriji družbe, ki predpostavlja, da deli družbe tvorijo neločljivo celoto. Ustanovitelji te teorije o družbi so H. Spencer, É. Durkheim in B. Malinowski. Teorija temelji na analogiji med biološkim organizmom in družbo ter na konzervativnem razumevanju družbenega reda. Funkcionalizem v sociologiji razlaga družbene neenakosti kot nujno posledico delitve dela in vlog v družbi ter različnih sposobnosti posameznika. Če so posamezniki, predvsem najbolj sposobni, ustrezno motivirani za opravljanje svojih vlog, takšna delitev prispeva k družbeni stabilnosti in ravnotežju (teorija socialnega sistema T. Parsons). Drugi pogoj je sprejetje skupnega vzorca vrednot, ki ljudem omogoča, da

¹ Trije vidiki družbe. Pridobljeno s spletne strani <http://www.drugividik.si/trije-vidiki-druzbe>.

vzpostavijo medsebojna pričakovanja in uskladijo svoja dejanja. Funkcionalna analiza v sociologiji, ki izhaja iz razlikovanja med očitnimi in latentnimi funkcijami (R. K. Merton), popravi togo predstavo o družbah in poudarja, da je v kateri koli družbi razmerje med vrednotami ali cilji in sredstvi za doseg ciljev nesorazmerno, zato sta anomija in konflikt običajni sestavni del družbenega življenja².

Najprej se je razvil v Evropi (E. Durkheim), pred tem pa so ga izoblikovali ameriški sociologi (T. Parsons). Ključne točke funkcionalističnega pogleda lahko povzamemo s pomočjo primerjave iz biologije. Funkcionalizem prevzema podoben pogled. Različne dele družbe vidi kot medsebojno povezane, tako da kot celota tvorijo zaključen sistem. Kot bi torej biolog proučeval del telesa, kot je srce, z vidika njegovega prispevka k vzdrževanju človeškega organizma, proučuje funkcionalist del družbe, kot je družina, z vidika njegovega prispevka k vzdrževanju družbenega sistema (Haralambos in Holborn, 2001, str. 15).

1.2.2 Pozitivizem

Auguste Comte (1798–1857), ustanovitelj pozitivizma, je bil pod vplivom nestabilnosti, nezadovoljstva z nestabilnostjo družbenega izida francoske revolucije v 19. stoletju. Predlagal je reforme, ki bi zagotovile trdnost družbe in gotovost družbenega življenja. Tudi on ne zanika napredka, vendar ga vidi v vedno večjem redu. Način izpopolnjevanja mora biti skladen. Njegov moto je »s progresom do reda«.

Zanj naj bi bil pozitivizem v nasprotju s teološko, filozofsko miselnostjo, torej z vsem, kar je neresnično. Temeljna metoda pozitivizma je indukcija oz. logika.

Značilnosti pozitivizma:

- pozitivizem naj bi se držal principa realnosti,
- prizadeva si ugotoviti tisto, kar je koristno za družbo,
- njegova miselnost mora biti natančna,
- poudarja in relativizira povezanost pojavov,
- njegova misel je holistična.

Pomanjkljivosti pozitivistične znanosti:

- omejena je na tisto, kar lahko direktno opazimo, zanemarja teorijo in teoretične pojme;
- pozitivizem v obeh različicah zanemarja človeško zavest, pravi da je to delovanje determinirano (Comte: s kulturo, Mill: z instinkti motivi);
- pozitivizem je prispeval odločilno vlogo k oblikovanju sociologije, ostale znanosti niso imele tako sistematiziranega pristopa;
- ne zagovarja globinskega raziskovanja, zanemarja fenomenalizem.

Slika 2 nam nazorno prikazuje, da je za vse, kar v življenju delamo, potrebno veliko optimizma.

² Funkcionalizam. Pridobljeno s spletne strani <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20849>.

Slika 2: Več pozitivizma
(Kočevar, M., Delo, 2018)

1.2.3 Fenomenologija

Fenomenologija je filozofska študija struktur izkušenj in zavedanja. Kot filozofsko gibanje jo je v začetku 20. stoletja ustanovil Edmund Gustav Albrecht Husserl (1859–1938).

Fenomenologija je beseda, ki različnim ljudem pomeni različne stvari. Prvi so jo uporabljali Stari Grki, potem pa še številni filozofi (Kant, Hegel ...). Pomen, v katerem avtorica uporablja besedo fenomenologija, izhaja iz dela Brentana in Husserla. Husserl je zgradil fenomenologijo kot metodo, način pridobivanja spoznanja (ne znanja) o svetu, v katerem živimo.

Fenomen je tisto, kar spoznavamo kot lastno izkušnjo. Ta izkušnja je neposredna in se dogaja, preden jo spremenita refleksija in kategorizacija. Zato lahko rečemo, da je predrefleksivna in predkategorična (Husserl). Eksistencializem je prevzel fenomenološko metodo. Vsi eksistencialisti so fenomenologi, vendar niso vsi fenomenologi eksistencialisti³.

1.2.4 Marksizem in neomarksizem

Marksistična teorija ponuja radikalno alternativo funkcionalizmu. Teorija se imenuje po utemeljitelju filozofu, ekonomistu in sociologu Karlu Marxu. Teorija izhaja iz preproste ugotovitve, da morajo ljudje za svoje preživetje proizvajati hrano in materialne predmete. Pri tem stopajo v družbene odnose z drugimi ljudmi.

V družbi obstaja protislovje med proizvodjalnimi silami (zemlja, surovine, orodje, stroji) in proizvodnimi odnosi (družbeni odnosi). V slednje ljudje vstopajo, da bi proizvajali dobrine.

³ Lamovec, T. Fenomenologija in duševno zdravje. Pridobljeno s spletne strani https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Fenomenologija_URN_NBN_SI_DOC-4P7MB9JS.pdf/2019062217293659/.

Tako je v fevdalni družbi pomemben odnos med fevdalcem in kmetom, v kapitalizmu pa med delodajalcem in zaposlenim. Proizvodni odnosi vključujejo tudi odnose družbenih skupin do proizvodjalnih sredstev in sil.

Prihaja tudi do izkoriščanja in zatiranja. Velik del bogastva, ki ga ustvarja delovna sila (delavec), si kot lastniki prisvojijo kapitalisti v obliki dobičkov. Delavske mezde so bistveno nižje od vrednosti premoženja, ki ga delavci proizvajajo. Protislovje vključuje tudi tehnično organizacijo dela in naravo lastništva. Marx je verjel, da bo kapitalistični sistem propadel, saj po svoji naravi vključuje izkoriščanje in zatiranje delavca (Haralambos in Holborn, 2001, str. 17–19).

Neomarksizem v nasprotju z marksizmom daje manjši poudarek ekonomiji in pripisuje večji pomen kulturi in drugim vidikom družbe. Predstavnik in zagovornik te teorije družbe sta A. Gramsci in R. Darhrendorf.

1.2.5 Simbolični interakcionizem

Interakcija je delovanje med posamezniki. Interakcionizem se raje kot na družbo kot celoto osredotoča na interakcije v majhnem obsegu. Navadno zavrača koncept družbenega sistema in zato ne dojema človeškega delovanja kot odziva ali reakcije na sistem.

Interakcionistični pogled skuša proces razumeti. Izhaja iz predpostavke, da ima delovanje za tiste, ki jih vključuje, določen pomen. Iz tega sledi, da razumevanje delovanja zahteva interpretacijo pomenov, ki jih pripisujejo delujoči posamezniki svojim dejavnostim. Zamislimo si moškega in žensko v sobi, moški prižge svečo. Njegovo dejanje je mogoče razlagati na številne načine (npr. pomanjkanje svetlobe). Za razumevanje dejanja je zato nujno odkriti pomen, ki mu ga pripisujejo akterji.

V primerjavi s funkcionalizmom in marksizmom se interakcionizem razlikuje od njiju predvsem v tem, da poudarja pojem »jaza«. Ta se razvije iz interakcijskih procesov, saj je v veliki meri odsev reakcij drugih v odnosu do posameznika (C. Cooley – »zrcalni jaz«) (Haralambos in Holborn, 2001, str. 20).

Ločimo še naslednje sociološke teorije:

- konfliktne, anomalije, etiketiranja, deviantne subkulture, kontrole, družbene dezorganizacije itd.

1.3 Sociologija v povezavi s filozofijo in psihologijo

	<p>Medpredmetna povezava</p> <p>Vse od začetka 20. stoletja sem, zlasti pa pri večini sodobnih buržoaznih sociologov, lahko ugotovimo, da gredo njihova prizadevanja v smeri kar najstrožje razmejitve med sociologijo kot družbeno znanostjo in družbeno filozofijo. V tem prizadevanju skušajo potegniti ostro ločnico tudi nasproti svojim predhodnikom, nasproti sociologom 19. stoletja. Očitajo jim, da so bili vendarle še zmerom in predvsem družbeni filozofi in šele potem znanstveniki, medtem ko naj bi bila za sociologijo 20. stoletja značilna čista znanstvenost, stroga empiričnost in aktualnost, boj proti sleherni filozofski špekulaciji in vobče proti slehernim »prevzetim« idejam in nazorom (Gurvitch in Moore, 1947: IX—X).</p>
---	--

V vaji 2, Povezave sociologije z drugimi vedami, poiščite na spletu nekaj idejnih povezav sociologije z drugimi vedami.

Vaja 2: Povezava sociologije z drugimi vedami

	<p>Na spletu poiščite sorodne vede sociologije in navedite pet področij, ki jih povezujejo.</p> <p>Skupinsko delo: 3 študenti/šudentke Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 7 minut.</p>
---	---

Konec 19. stoletja je bila sociologija kot humanistična veda priznana kot samostojna znanost. V tem obdobju se je odcepila od filozofije, ekonomije, političnih ved in etnologije.

Predhodniki novejše sociologije niso zanikali filozofije. A. Comte je načeloma celo nadaljeval njihovo tradicijo, a jo je želel prekiniti. Sociologijo si je zamislil namreč kot strogo pozitivno vedo, ki naj bi bila zgrajena brez kakršne koli filozofije. To je pomenilo, da sociologija ne potrebuje gnozeologije (spoznavna teorija), ki kritično aplicira večno vprašanje o tem, kaj je resnica, na cilje, sredstva in rezultate vsakega znanstvenega raziskovanja (Spektorski)⁴.

V zaključku skrajšano ugotavljamo, da sociologijo razumemo kot intelektualen odziv na družbene probleme prehoda iz tradicionalne v moderno družbo.

⁴ Spektorski, E. Sociologija in filozofija. Pridobljeno s spletne strani <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/zbnazprv19&div=11&id=&page=>.

Vprašanja za ponavljanje 1:

Kaj je sociologija?
Kaj je izvor sociologije?
Kakšen je namen in pomen sociologije?
Naštejte nekaj svetovno znanih sociologinj in sociologov.
Naštejte nekaj znanih slovenskih sociologinj in sociologov.
Opredelite pojem družbe.
Katere sociološke teorije poznate.
Kaj je funkcionalizem in kdo so predstavniki le-tega?
Kakšna je povezava med filozofijo in sociologijo?
Ali so predhodniki sociologije zanikali filozofijo?

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

2 Pojem družbe, družbeni procesi in odnosi

»Vse družbene ureditve so krivične, ker z njimi upravlja človek. Vsak človek, ljudstvo, narod, država pa ima pravico, da si izbojuje najmanj krivično družbeno ureditev.«

(Rudi Kerševan)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poznavanje in razumevanje globalnih družbenih procesov in procesov, ki se odvijajo v poslovnem okolju podjetja; razvili sposobnost za njihovo analizo in zmožnosti za predvidevanja le-teh. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je družba; • kako je družba povezano s kulturo naroda; • pomen kulture; • kaj je socializacija in delitev le-te; • norme in vrednote.
---	---

Družbo označujemo kot večjo množica, ki jo sestavljajo različne družbene skupine. Ko navajamo pojem družba, imamo v mislih veliko ljudi, ki so združeni s pomočjo kompleksnih povezav v razne naravne ali umetne skupine. T. i. družbene skupine sestavljajo posamezniki oz. ljudje, ki so različnih narodnosti, ras, verskih prepričanj, socialnih položajev, spolnih nagnjenj ipd. Te družbene pojave proučuje znanstvena veda sociologija, le-ta sodi v panogo družboslovje.

Človek kot posameznik in družbeno bitje se vključuje v različne skupine na različne načine, ne le kot del ene družbene skupine, temveč kot član različnih družbenih skupin in organizacij. Tako je lahko neposredno član neke družbe kot krajan, občan, državljan; kot šolar ali dijak oz. študent; član družine kot otrok in kot starš; lahko je delavec v podjetju, hkrati pa je lahko tudi član številnih društev, organizacij in različnih družbenih nevladnih skupin.

Družba je realna, samostojna in zaključena skupina, ki jo sestavljajo številni ljudje, ki so razumna in inteligentna živa bitja. Zavedati se je treba, da nobena skupina ne more biti samostojno organizirana tako, da ne bi bila del družbe.

2.1 Družba in kultura

Kultura je sestavina vsake družbe, zato lahko trdimo, da družbe ni brez kulture. Te se med seboj razlikujejo, kar je zelo pomembno in hkrati bistvena nadgradnja sleherne družbe, ki jo dela enovito in neponovljivo.

Kultura in družba sta dejansko ideološka pojma. Z njima običajno ne moremo razmejiti tistega, kar proučujeta. Družbo ves čas raziskujemo, problem tega raziskovanja pa je, da so posamezniki člani družbe in imamo lastne predstave, načrte, poglede in razmišljanja. Ker bomo v nadaljevanju govorili o socializaciji, je treba poudariti, da je pri tem pomemben vidik sprejemanja kulture. Tako potem govorimo o inkulturaciji, ki je proces učenja kulture oz. usklajevanje človeka kot posameznika s kulturo.

Identiteta slovenskega naroda je neločljivo povezana s kulturo in slovenskim jezikom. Dokazi o bivanju na slovenskem ozemlju segajo v čas pred vsaj 60.000 leti. Burna zgodovina razkriva nekaj najstarejših artefaktov na svetu.

Slovenci se lahko pohvalimo vsako leto s ponudbo najmanj 100 festivalov, imamo prek 50 muzejev in galerij ali 30 ustanov z glasbeno-gledališko dejavnostjo. Ostanki gradov in dvorcev, ki jih je na stotine, pa so tako in tako stalnica nas državljanov, ko se odpravimo na ogled lepot naše domovine.

 <p>Pomembno!</p>	<p>Preberite sestavek o pomenu socializacije pri otrocih na spletni povezavi:</p> <p>https://www.minicity.si/si/novice/pomembnost-socializacije-pri-otrocih-</p>
--	---

2.1.1 Socializacija

Socializacija je torej kompleksen proces. V njej se človek kot posameznik in družbeno bitje prilagaja družbi, v katero se je rodil in v njej tudi živi. Vključuje se vanjo, hkrati pa sprejema njeno kulturo, ki zajema: vrednote, norme, prepričanja in vzorce vedenja. Na osnovi tega se izoblikuje kot osebnost. Socializacija poteka le v nenehni povezavi (interakciji) z drugimi ljudmi, saj je človek družbeno bitje. Ta proces povezuje različne generacije med seboj (mlade in stare) ter zahteva od njih tudi življenje v razumevanju in sožitju, hkrati pa se je treba nenehno prilagajati eden drugemu, saj je to predpogoj za mirno in strpno življenje.

Socializacija pomeni povezovanje posameznika z družbo. Začetek socializacije predstavlja že prvi stik otroka po rojstvu s svojimi starši. Socializacija je vključevanje posameznika v družbo s sprejemanjem in privzemanjem družbenih norm in vrednot dotične skupine, v kateri posameznik živi (SSKJ, 2014). Otrok se preko ožje in širše družine, vrstnikov in vzgojnih ustanov, kot je npr. vrtec, vključuje v družbeno okolje za celo življenje.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Na spletni povezavi preberite o socializaciji:</p> <p>http://solanadomu.weebly.com/socializacija1.html</p>
---	---

2.1.2 Vrste socializacij

Poznamo naslednji tri vrste socializacije: primarno, sekundarno in terciarno. Veliko krat pa govorimo tudi o resocializaciji kot procesu, ki sledi neuspehim poskusom nepravilnega načina življenja posameznika.

2.1.2.1 Primarna socializacija

Poteka v otroštvu, v prvih letih človekovega življenja, v okviru družine in je najpomembnejša za nadaljnji razvoj vsakega posameznika. V tem obdobju ima najpomembnejšo vlogo primarno okolje (družina, sorodniki, okolje).

Primarna socializacija pomeni vraščanje v družbo s sprejetjem družbenih pravil in vrednot. Primarna socializacija poteka od rojstva otroka do vstopa v šolo, uspešnost in potek le-te pa je izključno naloga družine. Med primarno socializacijo otrok privzame številne vrednote od staršev, tudi vrednote, povezane z zdravjem, ki ga spremljajo skozi vse življenje, navaja Štancar Krečič (2015).

Hauptman (2010) piše, da v primarni socializaciji otrok nima možnosti izbire in primerjave različnih izkušenj, tu pa so posamezniki soočeni z raznolikostjo družbenih svetov, katere lahko med seboj primerjajo in tudi izbirajo med njimi.

Primarna socializacija poteka z navezovanjem stikov z najbližjimi sorodniki, torej v klasični družini s starši in brati, sestrami, kasneje pa z vrstniki. Poteka pa vse od rojstva in prvega stika z materjo pa do vstopa v osnovno šolo, kjer se pretvori v sekundarno socializacijo, vraščanje v družbo. Otroci pri tem spoznavajo, sprejemajo in privzemajo določene družbene vrednote tudi v okviru zdravega in zdravega načina življenja (Čačinovič Vogrinčič, 1998; Peček Čuk in Lesar, 2009).

2.1.2.2 Sekundarna socializacija

Poteka po zgodnjem otroštvu. Zanj je značilno vključevanje v bolj zapleteno mrežo različnih skupin, organizacij in institucij zunaj intimnega domačega okolja (npr. vstop v šolo) in prevzemanje številnih novih vlog. V tem obdobju se pomen okolja razširi še na druge akterje v posameznikovem življenju. Ob družini so pomembni tudi sovrstniki in vpliv družbe na posameznika.

Vsako nadaljnjo socializacijo, ki sledi prvemu otroškemu obdobju, lahko imenujemo sekundarna socializacija. V sodobnih modernih družbah postaja svet, v katerega vstopamo po primarni socializaciji, čedalje bolj členjen in raznolik. V tem obdobju se vključujemo v različne druge družbene skupine, organizacije in institucije zunaj intimnega domačega okolja. Prevzemamo številne nove vloge (povezane s šolanjem, kasneje poklicne, starševske itd.). Soočeni smo z različnimi družbenimi svetovi, ki jih med seboj lahko primerjamo in včasih tudi izbiramo med njimi. Zaradi novih okoliščin odraščanja, tj. podaljševanja mladosti in oblikovanja mladosti kot izobraževalnega moratorija, bi težko rekli, da je mladost eno samo življenjsko obdobje. Prej lahko trdimo, da se obdobje med (zgodnjim) otroštvom in odraslostjo ne samo podaljšuje, ampak tudi notranje členi. Tako lahko razlikujemo:

- klasično mladost (od približno 14. do 18. ali 19. leta), ko velika večina mladih obiskuje

katero od srednjih šol;

- podaljšano mladost, imenovano tudi postadolescenco oziroma postmladost (od približno 19. do 24. leta), ki je značilna za čedalje večji delež mladih, ki nadaljujejo šolanje po srednji šoli in

- predodraslo obdobje (od približno 24. do 29. leta)⁵.

Nekateri označujejo sekundarno socializacijo kot obdobje poznega otroštva in adolescence, v modernih družbah pa ta predstavlja predvsem obdobje šolanja. Od primarne se razlikuje v družbenem okolju, v katerem se »giblamo« in v vlogah, katere »igramo«. Zanj je značilno tudi učenje in prevzemanje različnih vlog – npr. poklicnih vlog, meni Hauptman (2010).

2.1.2.3 Terciarna socializacija

V tem obdobju človek vstopa v delovni proces. Imenuje se tudi socializacija odraslih. Traja od obdobja adolescence. Zanj je značilno, da posameznik ne ponotrja več tistega, kar mu nudi okolica in na podlagi že privzetih vzorcev sam začne oblikovati svoje življenje (poklic, partnerstvo, družina).

Pomanjkanje priložnosti na trgu delovne sile je pomemben vzrok, da mladi tudi po končanem šolanju (na kateri koli stopnji) ostanejo v izvorni družini in so delno ali popolnoma odvisni od staršev. Zdi se, da se med mladostjo in njenim nadaljevanjem – postmladostjo – ter odraslostjo oblikuje novo življenjsko obdobje. Nekateri ga imenujejo predodraslost, drugi polodraslost, še največkrat pa kar obdobje mladih odraslih.

Prehod v odraslost tako na poklicnem področju kot tudi v osebnih odnosih oziroma partnerskih razmerjih postaja ne samo zapoznel, ampak tudi nejasen in negotov za čedalje več mladih. V zadnjih desetletjih (najbolj izrazito od 90. let 20. stoletja) se tako mladi v razvitejših industrializiranih družbah soočajo s tveganji, ki jih generacija njihovih staršev ni poznala. Nekateri avtorji imenujejo to celo ontološka praznina ali prazna prihodnost. Za življenje v današnjih zapletenih (post)modernih družbah je tudi značilno, da se življenjski poteki posameznikov in posameznic čedalje bolj individualizirajo. Razpadla so trdna in strogo obvezujoča pravila, kaj naj bi bilo tipično za posamezno življenjsko obdobje. Posameznikom in posameznicam je prepuščeno, kako bodo oblikovali svoje življenje. To seveda ne pomeni, da so te odločitve popolnoma svobodne. Nanje pomembno vplivajo t. i. strukturne možnosti, npr. družinsko in/ali slojevsko poreklo, spol, etnična pripadnost itd. Ni jasne meje med posameznimi življenjskimi obdobji, niti specifičnih dejavnosti, pravic in dolžnosti, ki bi bile vezane izključno na določeno starost. Nekatero značilnost, ki so bile pred desetletji v večji meri značilne za mlade, so se razširile pravzaprav na vsa starostna obdobja.

Takšna je npr. potreba po stalnem izobraževanju ali vseživljenjskem učenju, kot ga modno poimenujejo, negotovost zaposlitve in poklicne kariere je najbolj značilna za mlade odrasle, vendar se z njo soočajo tudi starejši; vsi se moramo prilagajati spremenjenim okoliščinam in redefinirati svojo identiteto itd.⁶

Meja med mladostjo in odraslostjo se je pomaknila navzgor tudi zaradi dejstva, da »mladi« ne želijo od doma. Niso se pripravljene osamosvojiti in zaživeti samostojno. K temu jih v veliki meri prisiljujejo tudi aktualne družbene razmere. Med drugim jim je onemogočena kreditna sposobnost, dokler se ne zaposlijo za nedoločen čas, kar pa jih prisiljuje, da ostajajo doma. Veliko mladih se tudi odloča za študij, ki pa se pri marsikaterem posamezniku hote ali nehote zavleče tudi v odraslo dobo, s tem pa se načeloma raje prepuščajo »domači oskrbi«, kot pa da bi se »postavili na lastne noge«, kot običajno slišimo.

⁵ Sekundarna socializacija. Pridobljeno s spletne strani <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>.

⁶ Terciarna socializacija. Pridobljeno s spletne strani <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>.

2.1.2.4 Resocializacija

Je proces ponovne socializacije, v katerem se izničijo učinki prejšnje (zaradi storjenih življenjskih napak). Cilj družbe je socializirati posameznika in mu dopovedati, kaj je storil narobe. Največkrat so to odvisniki ali prestopniki, ki so primorani določen čas preživeti v bolnišnicah, zavodih in drugih institucijah, kjer jih privajajo na nova pravila in norme, katera naj bi uporabljali pri povratku v družbo (Goffman, 2008).

Resocializacija je relativno neuspešna, ker so ljudje vanjo primorani. Po procesu resocializacije se večinoma vrnejo v prvotno okolje, ki je polno dražljajev za povratna deviantna dejanja. Poznani so tudi primeri prestopnikov, ki so bili zaradi hujših zločinov več let zaprti v kaznilnici in so po neuspešni resocializaciji, ker se niso počutili sposobne preživeti v zunanjem svetu, vložili vse napore, da so se v institucijo vrnili (prav tam).

Družba ima napačno predstavo o tem, kako zapor in izolacija deluje na družbo kot celoto. Večina misli, da bo z izolacijo preprečila nadaljnja kazniva dejanja in s kaznijo rešetk onesposobila zločinca. Pa ni nujno, da je tako. Občutek varnosti je le začasen. Kaznjenec slej kot prej pride na svobodo, kjer je zopet prepuščen sam sebi, saj v Sloveniji nimamo zakona, po katerem bi se (vsaj) hujši kriminalci morali vsake toliko javljati na policijskih postajah. Takšna izolacija definitivno ne zmanjšuje ravni kriminalitete. Sama kazen ni pogoj, da se bivši kaznjeneц ne bo vrnil med povratnike in da je uspešno prestal tretmaje za resocializacijo in reintegracijo (Žišt, 2008).

2.2 Norme in vrednote

2.2.1 Norme

Norm se naučimo, jih prevzamemo oziroma tudi »sprejmemo za svoje«, jih ponotranjimo. Po njih naj bi se tudi ravnali, čeprav jih ne upoštevamo vedno. Bolj ali manj zavestno presojava o tem, ali jih bomo upoštevali, pogosto pa jim sledimo tudi popolnoma rutinsko.⁷

Norme oblikujemo v družbi vedno tam in v tistih primerih, ko bi ljudje sicer ravnali drugače. S pomočjo norm nadzorujemo in usmerjamo ravnanje drugih tako, kot pričakuje družba (oblast). Pogosto to niso želje in hotenja posameznikov in posameznic, ki naj bi se norm držali. Normiranje določenega področja v življenju ljudi je zato vedno podprto tudi z različnimi ukrepi – sankcijami. Te so lahko pozitivne (nagrade) ali negativne (kazni). Tako so norme, čeprav izhajajo iz vrednot, družbeno bolj zavezujoče kot vrednote. Vrednotne opredelitve navadno ne vključujejo sankcij, čeprav tudi ideje in stališča, ki niso v skladu z vrednotnimi orientacijami okolja, sprožajo vsaj neformalne sankcijske odzive družbenega okolja. Če je v družbi npr. pomembna vrednota enakopravnost med spoloma, bo diskriminatorno stališče sprožilo zgražanje.

Norme vključujejo zakonske predpise in neformalna pravila, običaje in navade ter moralne zahteve in tabuje. Na splošno jih delimo na formalne in neformalne. Norme, ki so zapisane, posebej oblikovane in sprejete v različnih državnih in drugih institucijah ter so del zavestnih prizadevanj po usmerjanju družbe oziroma njenih posameznih delov (organizacij, skupin, posameznikov in posameznic), imenujemo formalne norme. Tiste, ki nastajajo spontano in

⁷ Kultura in socializacija. Pridobljeno s spletne strani <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>.

so rezultat različnih neformalnih dogovorov, imenujemo neformalne. Sem sodijo običaji, navade, moralne zahteve, tabuji in različni neformalni sporazumi o ravnanju.

Pri vaji 3, Norme in vrednote, naštejte nekaj vrednot in opredelite tiste, ki so za vas in vaše življenje najpomembnejše.

Vaja 3: Vrednote in norme

	<p>Našajte nekaj vrednot in opredelite tiste, ki so za vas in vaše življenje najpomembnejše.</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 10 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	---

2.2.2 Vrednote

Vsak posameznik pozna in poseduje določene vrednote, te pa so nizi idej o tem, kaj ljudje pojmujejo kot želeno, lepo, primerno, dobro. Določajo okvir, znotraj katerega je urejeno naše družbeno življenje, in so pomemben del kolektivne zavesti. Na njihovi osnovi razlagamo svet okoli sebe, oblikujemo različna stališča in prepričanja in se usmerjamo k (za nas) pomembnim ciljem.

Ko jih ponotranjimo, sprejmemo za svoje, se pogosto niti ne zavedamo njihove širše kulturne določenosti. Menimo, da je tako prav, tako bi bilo treba ravnati in da tako mi mislimo.

Vrednote se v življenju posameznega človeka, tj. na individualni ravni, spreminjajo z dozorevanjem in novimi življenjskimi izkušnjami. Ob hudih življenjskih izkušnjah lahko doživimo tudi prave preobrazbe vrednot. Znan je t. i. vietnamski sindrom, ko posameznik, vojak, ki preživi vojno, ob vrnitvi v mirnejše življenje doživi vrednotni šok. Kar je veljalo v vojni, je v miru popolnoma neprimerno. Vrednotno preobrazbo lahko povzročita tudi neuspeh v poklicu ali izobraževanju pa tudi razočaranje v družinskem življenju.

Vrednote se ne spreminjajo samo na individualni ravni, ampak tudi na družbeni. Danes so drugačne, kot so bile v preteklosti. Spremembe vrednot na družbeni ravni so povezane z zgodovinskimi oziroma ekonomskimi, socialnimi in političnimi procesi.

V vsaki družbi in kulturnem okolju veljajo vrednote, ki se vsaj nekoliko razlikujejo od drugih. Mnoge pa so si posebej v modernih družbah in v času globalizacije tudi precej podobne. Tako so na ravni družbene urejenosti in vpliva državljanov pomembne vrednote, kot so enakost, svoboda, demokratičnost in spoštovanje človekovih pravic, na ravni ekonomskega življenja je prevladujoča vrednotna usmerjenost k tekmovalnosti, uspehu in materialni blaginji, v družinskem življenju so pomembne vzgojne vrednote, povezane z bolj demokratičnimi odnosi in varstvom otrokovih pravic ter enakopravnih partnerskih odnosov, na ravni posameznika prevladujejo individualizem, zadovoljstvo v življenju in uspeh v poklicu (prav tam)⁸.

⁸ Kultura in socializacija. Pridobljeno s spletne strani <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>.

Socializacija torej poteka le v nenehni povezavi (interakciji) z drugimi ljudmi, saj je človek družbeno bitje. Pri tem imajo zelo pomembno mesto vrednote, ki se spreminjajo z dozorevanjem posameznika in mnogimi novimi življenjskimi izkušnjami, s katerimi se sooča.

Vprašanja za ponavljanje 2:

	<p>Kaj je socializacija? Navedite primer socializacije posameznika. Opredelite primarno socializacijo. Označite sekundarno socializacijo. Kaj je terciarna socializacija? Kdaj, kje in kako poteka resocializacija? Kaj so norme? Pomen vrednot za življenje posameznika? Naštejte nekaj vrednot in jih opredelite.</p>
---	---

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

3 Vloga posameznika v družbi

»Narod je najidealnejša tvorba v človeški družbi, ki našo zavest napaja z mogočnim občutkom pripadnosti nečemu tako enkratnemu, da postane naša svetost, za katero je tudi življenje samoumevna daritev.«

(Rudi Kerševan)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • vlogo človeka kot posameznika in družbenega bitja. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je posameznik v družbi; • kako se kaže družbena neenakost; • razlike med spoloma.
---	--

Vsak posameznik v družbi ima zelo pomembno vlogo. V širšem kontekstu, npr. v svetovnem merilu nima tako pomembne vloge, v ožjem pa zagotovo. Tako je posameznikova vloga v okviru države zelo pomembna (volilna pravica), bolj se oža okolje, pomembnejša je. Najpomembnejšo vlogo igra posameznik v primarnem družbenem okolju (družini). O tej skupnosti bomo v nadaljevanju še spregovorili.

3.1 Posameznik kot družbeno bitje

Človek kot posameznik ima zmožnost, da živi in dela v skupnosti, razvija z učenjem in ustvarja.

Vsak posameznik je z vključevanjem v različne skupine, na različne načine del družbe kot celote, torej posameznik se ne vključuje v družbo kot del ene družbene skupine, ampak kot del različnih družbenih skupin in organizacij. Posameznik je neposredno član neke družbe kot občan, državljan, šolar, član svoje družine, delavec v nekem podjetju in kot član številnih drugih organizacij in družbenih skupin. Človeška družba predstavlja povsem realno, samostojno in zaključeno skupino, ki jo sestavljajo številna razumna bitja, ljudje. O družbi ne moremo govoriti kot o smotrno urejeni organizaciji, smotrno urejene organizacije so le posamezne skupine v družbi, vendar nobena skupina ne more biti organizirana samostojno, ne da bi bila del družbe ⁹.

Barle (2010) navaja, da bi za posameznikovo znanje oz. znanje družbene skupine bi težko rekli, da je postalo pomembno šele s sodobno družbo. Zdi se pa, da je odvisnost posameznika oz. družbene skupine, od posedovanja (določenega) znanja mnogo večja, kot je bila v preteklosti. S kompleksnostjo družbe in njeno odvisnostjo od potenciranega razvoja, ki ga omogoča vse hitrejša uporaba novega znanja, je sodobna družba privzdignila pomen znanja na praktično bivanjsko nujno. Na nujen pogoj za obstoj in družbeno delovanje posameznika in celotne družbe. Prav zato ni čudno, da so že v sredini prejšnjega stoletja sodobno družbo opredelili kot družbo znanja. Znanje naj bi zagotavljalo družbeni razvoj in hkrati pomembno vplivalo na položaj posameznika v družbi ter zmožnost njegovega

⁹ Posameznik, družina, družba. Pridobljeno s spletne strani <https://ucilnice.arnes.si/mod/book/view.php?id=468417&forceview=1>.

delovanja v kompleksnem svetu. Posedovanje določenega znanja je zato v sodobni družbi dojeta kot pozicijska dobrina. Ne samo za posameznika (kjer je znanje nujen, vendar nezadosten pogoj za zasedanje družbenih položajev), temveč tudi za družbo (kjer posedovanje znanja zagotavlja prednostno pozicijo na gospodarskem, političnem in drugih področjih).

3.2 Družbena neenakost

Neenakost med ljudmi se kaže tudi v smislu materialnih dobrin. Tako opredeljena ima dve razsežnosti – prostorsko in družbeno. Prostorska razsežnost opredeljuje geografske razlike oziroma družbe, v katerih so ljudje v povprečju bogatejši kot drugod, družbena razsežnost pa opredeljuje razlike znotraj posamezne družbe oziroma razkorak med bogatimi in revnimi v njej, ne glede na povprečno bogastvo (Pierre-Noël, 2006).

Neenakost med ljudmi obstaja že od delitve na družbene razrede, torej že zelo dolgo. Ideal naj bi bil egalitarna družba, kjer razlike med ljudmi ne bi več obstajale. Nič več ne bi visok položaj izzval spoštovanja in občudovanja ali nevoščljivosti in zamer tistih na »manj vrednih« položajih. Premoženje bi bilo enako porazdeljeno med prebivalstvo, v egalitarni družbi bi fraza »oblast ljudstvu« postala resničnost. Vendar pa ideje egalitarne družbe očitno ostajajo sanje. Vse človeške družbe od najpreprostejših do najbolj kompleksnih imajo neko obliko družbene neenakosti. Moč in ugled sta neenako razporejena med posamezniki in družbenimi skupinami. V mnogih družbah obstajajo tudi izrazite razlike v porazdelitvi premoženja (Haralambos et al., 1999):

- moč se nanaša na stopnjo, do katere lahko posamezniki vsilijo svojo voljo drugim z njihovim soglasjem ali brez njega;
- ugled se nanaša na količino spoštovanja ali časti, povezano z družbenimi položaji, lastnostmi posameznikov in življenjskimi slogi;
- premoženje se nanaša na materialno lastnino, ki je v posameznih družbah opredeljena kot dragocena (prav tam).

Ekonomska neenakost v smislu velikih razlik v dohodku med različnimi družbami in med družbenimi skupinami znotraj družbe je slaba za družbo kot celoto in oškoduje vse. Ne gre le za to, da zaradi zapornih kazni, slabe pismenosti in drugih podobnih elementov v glavnem trpijo revni, ampak so te družbene težave pogostejše med prebivalstvom, kjer je razkorak med najrevnejšimi in najbogatejšimi večji. Velike stopnje neenakosti imajo za družbe negativne posledice. Ob tem raziskovalci ugotavljajo, da so nekatere družbene skupine ranljivejše, še posebej v smislu revščine, in v večji meri občutijo posledice neenake porazdelitve dohodka in premoženja (Wilkinson in Pickett, 2009; povz. po Platt, 2011).

Kot nepravilno in zelo jasno obliko neenakosti Dragoš in Leskovšek (2003) pojmujeta revščino. Gre za izrazito problematične kombinacije življenjskih težav pri skupinah oziroma posameznikih, ki so dlje časa izpostavljeni različnim vrstam deprivacije na pomembnih področjih, kot so bivalni standard, zdravstveno stanje, zaposlitev, socialne mreže, materialne dobrine in drugo. Revščina je vsekakor povezana z neenakostjo, saj je neenakost pogoj za revščino, ne glede na to, da vsaka neenakost ne povzroča revščine (npr. neenakost v porazdelitvi politične moči, materialna neenakost med zgornjimi in srednjimi sloji itd.), pri čemer v revščino potisne najbolj ranljive kategorije prebivalstva s tem, da jim onemogoči dostop do najpomembnejših materialnih in simbolnih dobrin.

Družbena neenakost se po mnenju Barle-Lakota in drugih (2005) nanaša torej na obstoj družbeno ustvarjenih razlik med ljudmi in je opredeljena kot neenakost v dostopnosti do

materialnih dobrin, moči, ugleda, možnosti in priložnosti. Posebna oblika le-te je družbena slojevitost ali stratifikacija, o kateri govorimo, ko se na podlagi enakega ali podobnega statusa oblikujejo družbene kategorije (sloji), ki so med seboj v hierarhičnem odnosu – v odnosu nadrejenosti in podrejenosti.

3.2.1 Neenakosti med spoloma

Enakost žensk in moških pomeni, da morajo biti ženske in moški ne le zakonsko, ampak tudi v praksi enako prepoznavni, razpolagati morajo z enako družbeno močjo, biti enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja ter imeti enako korist od rezultatov družbenega napredka. Nikakor pa enakost žensk in moških ne pomeni istosti in ne pomeni zanikanja razlik med ženskami in moškimi.

Simčič (2005) navaja, da poznamo dve vrsti enakosti, in sicer enakost možnosti in enakost rezultatov. Enakost možnosti vodi v neenakost rezultatov, enakost rezultatov pa vodi k neenakosti možnosti (saj posamezniki niso dovolj motivirani za uresničitev svojih potencialov, ker se ne upošteva ravni prispevka). Zato pojem enakost ni samo osnova socialističnih, temveč tudi liberalnih doktrin. Liberalne ideologije poudarjajo, da je enakost v svoboščinah najpomembnejša vrsta enakosti.

V zgodovini človeštva je bilo mnogo sistemov stratifikacije utemeljenih prav na biološki podlagi. Kot primer lahko navedemo fevdalni sistem in kastni sistem v Indiji, ki je deloma prisoten še danes. Tudi v današnjem času neenakosti med moškimi in ženskami ali pa med različnimi rasami še zmeraj obravnavamo tako, kot da temeljijo na bioloških razlikah. Biološke razlike postanejo družbene neenakosti samo takrat, ko jih družba tako označi. »Sestavino nekaterih stratifikacijskih sistemov tvorijo preprosto zato, ker pripadniki teh sistemov izberejo določene značilnosti in jih na poseben način vrednotijo« (Haralambos et al., 1999).

Pomembno!

Na spletni strani <https://www.mladina.si/48630/v-opomin-moskim/> preberite prispevek avtorja učbenika in predstavite lastno razmišljanje o zapisani problematiki.

Pri vaji 4, Neenakosti med spoloma, preberite prispevek in podajte lastno razmišljanje.

Vaja 4: Neenakosti med spoloma

Na spletu poiščite statistične podatke o stratifikaciji in neenakosti med spoloma. Izpišite jih pet, jih predstavite in dodajte lastne opredelitve do njih.

Individualno delo
Čas za vajo: 10 minut.
Čas za poročanje: 5 minut.

3.2.2 Razlike med spoloma

Razlike med spoloma so, navkljub sodobnim pogledom na družbeno življenje in nenehnemu opozarjanju na večje prioritete moških na delovnem mestu, v zakonski oz. izvenzakonski zvezi, v družini vedno večje in boj žensk za enakost se spreminja počasi. Prepričani smo, da bomo enkrat v družbi le razumeli, da so ženske ne le enake, temveč v mnogočem tudi mnogo boljše od moških.

V nadaljevanju pogledjmo, kako se soočamo s to problematiko v Sloveniji in v Evropski uniji.

Slovenija sodi med države, ki se po merjenju različnih indeksov enakosti žensk in moških umešča na visoka mesta. Globalni indeks enakosti spolov, ki ga pripravlja Svetovni gospodarski forum, nas umešča na 36. mesto med 153 državami sveta, indeks enakosti spolov, ki ga pripravlja Evropski inštitut za enakost spolov, pa na 11. mesto v Evropski uniji. V Sloveniji za zmanjševanje in odpravljanje neenakosti med ženskami in moškimi uporabljamo integracijo načela enakosti spolov (angl. gender mainstreaming). To pomeni, da moramo za vsako načrtovano politiko, ukrep ali merilo preveriti, kakšne vplive in posledice bi imelo za ženske in kakšne za moške. Zakon o enakih možnostih žensk in moških določa, da morajo vsa ministrstva imenovati koordinatorico ali koordinatorja, ki skrbi za vključitev vidika spola v ukrepe in politike. K spodbujanju in ustvarjanju enakih možnosti so poleg vlade in ministrstev zavezane tudi samoupravne lokalne skupnosti.

Dejanske enakosti žensk in moških nismo dosegli še nikjer na svetu. Neenakost je vidna na številnih področjih življenja: v zasebnem življenju se med drugim kaže tako, da so moški veliko manj udeleženi pri negi in vzgoji otrok, gospodinjstvih opravilih ter skrbi za ostarele in bolne, da so jim otroci ob razvezah redkeje dodeljeni, da so ženske pogosteje izpostavljene nasilju v družini in podobno. V javnem življenju se neenakost med drugim kaže tako, da ženske kljub višji izobrazbi manj zasedajo položaje gospodarskega in političnega odločanja, da so pogosteje zaposlene za določen čas in s krajšim delovnim časom, da za svoje delo prejemajo nižje plačilo, da so pogosteje izpostavljene spolnemu nadlegovanju in da jih je bistveno manj v tako imenovanih poklicih prihodnosti, na primer na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij ter umetne inteligence¹⁰.

	<p>Preberite o razlikah med spoloma na delovnem mestu:</p> <p>https://skei.si/uploads/skei2/public/_custom/RAZLIKE_MED_SPOLOMA_V_SLOV_ENIJI.pdf</p>
<p>Pomembno!</p>	

V letu 2016 je bilo v Sloveniji 817.000 delovno aktivnih prebivalcev, od tega je bilo 370.000 ali 45 % žensk. 275.000 delovno aktivnih prebivalcev Slovenije je imelo terciarno izobrazbo, od tega 59 % žensk. Višje- in visokošolsko izobražene ženske so za svoje delo prejele mesečno povprečno 2.146 EUR bruto, kar je bilo 450 EUR manj, kot so prejeli moški z enako izobrazbo. Kljub temu so razlike med dohodki moških in žensk v Sloveniji že vrsto let med najmanjšimi v EU-28. V letu 2016 je bil dohodek enakomernejše razporejen samo na Slovaškem, najbolj neenakomerno razporejen pa je bil v Bolgariji.

¹⁰ Kako odpravljamo neenakost? Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si/teme/enakost-zensk-in-moskih/>.

Revščina grozi v Sloveniji več ženskam kot moškim. Stopnja tveganja revščine je bila med ženskami v letu 2016 15,2-odstotna, med moškimi pa 12,5-odstotna. Razmeroma veliko razliko med spoloma ustvarja predvsem stopnja tveganja revščine med starejšimi ženskami. Med ženskami, starimi 65 ali več let, je bila stopnja tveganja revščine 22,5-odstotna, med starejšimi od 74 let pa celo 26,6-odstotna.

Kljub različnim težavam in oviram so ženske v Sloveniji na splošno zadovoljnejše z življenjem kot moški. Ko so ženske v Sloveniji, stare vsaj 16 let, ocenjevale v letu 2013 svoje zadovoljstvo z življenjem z ocenami od 0 do 10, so ga ocenile povprečno z oceno 7,0, kar nas je med članicami EU-28 uvrstilo na 14. mesto. Moški v Sloveniji so zadovoljstvo s svojim življenjem ocenili v povprečju z nekoliko nižjo oceno, s 6,9, s čimer smo se med državami članicami EU uvrstili na 16. mesto¹¹.

Poročilo o svetovni neenakosti med spoloma za leto 2020 meri vrzel med spoloma v politiki, gospodarstvu, izobraževanju in na področju zdravja v 153 državah. Vrzel na področju politike naj bi izginila v 95 letih, v gospodarstvu v 257 letih, na področju izobraževanja pa že v 12 letih.

Ugotavljajo, da je poslabšanje ekonomske enakosti posledica treh vzrokov:

- ženske so bolj zastopane v poklicih, ki jih je zelo prizadela avtomatizacija,
- premalo žensk vstopa v poklice, kjer plače najhitreje rastejo in
- veliko žensk nima varstva za otroke ali dostopa do kapitala¹².

Zaključimo lahko z mislijo N. Kovač, znane antropologinje, ki je dejala, da se »stvari na področju zavzemanja za enakost žensk spremenijo in premaknejo takrat, ko se zgodi močan preplet žensk, ki se postavijo za določeno stvar«.

Vprašanja za ponavljanje 3:

	<p>Opreделите pojem družba. Opreделите pojem posameznik in označite posameznika kot človeka in družbeno bitje. Kaj je družbena neenakost? Naštejte nekaj očitnih neenakosti med spoloma. Zakaj prihaja do razlik med spoloma? Navedite tri najpomembnejše razlike med spoloma, ki jih občutite kot ženska oz. kot moški.</p>
---	---

¹¹ 8. marec – mednarodni dan žena. Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/statweb/News/Index/7279>.

¹² Enakost med spoloma bo dosežena šele četrto stoletje. Pridobljeno s spletne strani <https://www.mladina.si/195214/enakost-med-spoloma-bo-dosezena-sele-cez-100-let/>.

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

4 Kultura

»Kultura je stičišče ljudi in življenja samega. Je to, kako upravljamo z življenjem, ljubeznijo, smrtjo, rojstvom, razočaranji itd. Vse to se izraža v kulturi.«
(Wendell Pierce)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen kulture za človeka in družbo kot celoto. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pojem in sestavine kulture; • kaj je morala; • kaj je množična kultura in kaj so subkulture; • pomen šeg in običajev v slovenski družbi; • multikulturalnost.
---	--

Kultura je sestavni del vsakega življenja, ki ga živi posameznik v družbi. Brez nje pomensko gledano človek ne bi bil človek. Po njej se razlikujemo od drugih živih bitij, zato bi se vsak posameznik moral zavedati njene veličine.

4.1 Pojem in sestavine kulture

Človek kot posameznik se rodi v družbo, ki ima že nekako izoblikovan način življenja, pravila vedenja, norme in vrednote, način verovanja, prepričanja o sebi kot sestavnem delu sveta. S pomočjo tehnologije se trudi obvladovati naravno okolje, vplivati na odnos do ive in nežive narave. Za vsakodnevno preživetje se mora kot pripadnik družbe naučiti različnih spretnosti, navad, znanj, pravil vedenja, ki so značilne za družbo, v kateri biva.

Najosnovnejše sestavine kulture so: jezik, vzorci vedenja, norme, vrednote, področje znanja, znanosti, religij, umetnosti in materialnost. V nadaljevanju opredeljujemo nekatere od njih.

Jezik predstavlja ključ do kulture. Dobro poznavanje jezika pomeni tudi poznavanje kulture, saj besede v jeziku odražajo kulturo, v kateri so nastale. Če v državi govorijo več jezikov, se v njej prepleta tudi več kultur (Kanada) (Mumel, 2008, str. 597).

Religija v teoriji pomeni verovanja in vzorce obnašanja, s pomočjo katerih se ljudje lotevajo pomembnih problemov, ki jih ne morejo rešiti z znano tehnologijo ali organizacijskimi tehnikami. Religija pomembno vpliva na vedenje, prepričanja in vrednote v neki kulturi ter oblikuje odnos do dela in podjetnosti. Prav tako vpliva na vloge moških in žensk ter na strukturo družine. Poznavanje dominantne religije v neki državi omogoča boljši vpogled v obnašanje ljudi (Kenda in Bobek, 2003, str. 19–20).

Tabela 1: Pomembnejše svetovne religije
(The Washington Times, 2012)

Št.	Religija	Število vernikov	Svetovni delež
1	Krščanstvo	2.200.000.000	32 %
2	Islam	1.600.000.000	23 %
3	Hinduizem	1.000.000.000	15 %
4	Budizem	500.000.000	7 %
5	Druge religije	400.000.000	6 %

Vrednote in prepričanja se nanašajo na pomene, ki jih posamezniki iz določenih kulturnih sredin pripisujejo vprašanjem o tem, kaj je prav in kaj ni, kaj je dobro in kaj slabo, kaj je pomembno in kaj nepomembno (Kenda, 2001, str. 94).

Za delovanje v poslovnem okolju je *izobrazba* zelo pomembna. V naši kulturi pojmujejo vzgojo in izobraževanje ločeno, v nekaterih kulturah je to nerazdružljivo. Izobrazba se nanaša na formalno učenje v institucionalnem pridobivanju znanja v šoli. Vzgoja pa se nanaša na prenašanja vrednot, idej in nazorov, torej prenos obstoječe kulture in tradicije na nove generacije (Mumel, 2008, str. 600).

Materialna kultura neke družbe je življenjska raven ali raven gospodarskega razvoja, ki ga je družba dosegla. Ta je povezan s stopnjo ugodja v prehrani, oblačenju, stanovanjski kulturi, zdravstvenih in drugih storitvah. Vpliva na prosti čas uporabnika in s tem na njegove aktivnosti ter tudi odločitev porabnika, da bo več časa namenil presoji izdelkov in storitev (Hrastelj, 1995).

Teorija moralnih temeljev (ang. Moral foundations theory) je socialno-psihološka teorija.

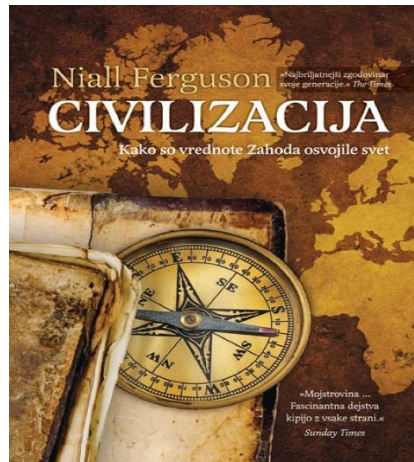
	<p>Medpredmetna povezava</p> <p>Teorija moralnih temeljev (ang. Moral foundations theory) je socialno-psihološka teorija. Več o tem področju izveste tudi pri predmetu Psihologija in etika.</p>
---	---

4.2 Kultura in civilizacija

Kultura kakor tudi civilizacija po svojem dušeslovnem jedru ni nič drugega kot osebna ali duhovna samodejavnost. Po svoji objektivni tj. na zunaj vidni ali drugače čutni strani sta kultura in tudi civilizacija sestav vseh zunanjih pojavov, kot so npr. knjige, umetnine, zgradbe (arhitektura), stroji in roboti itd.). Vse to osebno ali duhovno samodejavnost človeške narave odražajo tudi na zunaj.

Ukvarjanje s pojmom kulture nas opozarja, da se po prenehanju nasprotja med Vzhodom in Zahodom, na katerem je temeljila hladna vojna, zarisujejo novi antagonizmi in polarizacije, ki so seveda pomembne tudi za novo opredelitev pojma 'kulture' oziroma 'civilizacije'. To se začne na področju pojma 'globalizacije'. S tem izrazom se na splošno razume predvsem gospodarska prepletanja in procese, katerih rezultat je čedalje gostejša mreža oblasti in odločanja v rokah sorazmerno majhnega števila multinacionalk. Vendar pa

lahko s tem izrazom razumemo tudi nekakšno tkivo, ki se razširja čez ves zemeljski planet in prispeva k naraščajočemu homogeniziranju in niveliziranju potrošniških in pristočasnih zahtev in s tem tudi življenjskih navad in načinov, je zapisal Rodi¹³.

Slika 3: Civilizacija
(<https://old.delo.si/kultura/knjiga/knjiga-tedna-civilizacija.html>)

4.3 Morala

Moralnost je ena najvišjih vrednot človeštva. Spletni slovar SSKJ navaja, da je:

- morála -e ž (â) nekaj, kar vrednoti, usmerja medsebojne odnose ljudi kot posledica pojmovanja dobrega in slabega: odvisnost morale od družbenih razmer/pravo, morala in religija//s prilastkom kar vrednoti, usmerja medsebojne odnose ljudi glede na¹⁴.

Sruk (1999) navaja, da je morala v dolgotrajnem zgodovinskem razvojnem procesu nastala spontano v okviru nediferencirane sinkretične zavesti; iz te se je razvila nekako tako kot druge oblike individualne in družbene zavesti. Nравstveni predpisi, vrednote in norme svetujejo, zahtevajo ali ukazujejo, kar je dobro, in na drugi strani odsvetujejo, grajajo ali prepovedujejo, kar je zlo. Toda to dobro in hudo se razlikujeta od družbe do družbe, od socialnega okolja do socialnega okolja, od kulture do kulture ipd. Morala se po eni plati kar naprej spreminja, po drugi pa obstajajo v njej vrednote in norme stalnice, ki jo notranje povezujejo in dolgoročno osmišljajo. Največ dinamike vnašajo na področje naravnosti najrazličnejša: družbena ráslojevanja, grupiranja, pregrupiranja in nasprotja; neskončno moštvo dominantnih in podrejenih razredov, družbenih slojev, stanov, kast, privilegiranih in deprivilegiranih elit, marginalnih grupacij, ljudstev, narodov, ras, političnih in nazorskih skupin, verskih skupnosti, duhovnih gibanj itd. Vsa ta neskončna mnogovrstnost se na različne načine izraža tudi na področju morale in etičnih osmišljanj ter ozaveščanj osebne, skupinske in družbene eksistence človeka (prav tam).

¹³ Rodi, F. Kultura in civilizacija. Pridobljeno s spletne strani <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZZE8RQEA/d088155f-1aa7-4446-8995-ae0cb026a75f/PDF>.

¹⁴ SSKJ. Pridobljeno s spletne strani <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite nekaj več o morali:</p> <p>http://www.radiomars.si/info/polizika/morala-moralizem</p>
---	--

Tavčar (2000) piše, da je morala družbe povezana z običaji, ki jih družba ali skupina sprejema kot dobre ali slabe, pa tudi zakoni družbe, ki nemoralne dejavnosti povezujejo s prepovedmi in kaznimi. Etika predpostavlja obstoj moralnosti, pa tudi obstoj moralnih ljudi, ki presojujejo, kaj je prav in kaj narobe in ki praviloma ravnajo v skladu z normami, ki jih sprejemajo in ki jih oni in ostala družba terjajo od drugih ljudi. Brez ustaljene moralnosti ne bi bilo stabilne družbe, v kateri je mogoče v sorazmernem miru in varnosti opravljati poslovne ali druge produktivne dejavnosti. Moralnost doživljamo kot moralna mnenja, sodbe in občutke, ki jih izražamo v govorici morale.

Za I. Tavčar (2000, str. 45) je morala:

- družbena institucija, nabor standardov, ki ga pretežno priznavajo pripadniki dane kulture;
- nabor vodil za ravnanje posameznika – kaj naj počne, da bo ravnal skladno z normami obnašanja v družbi;
- morale se učimo od mladih nog – »kaj naj«, »kaj naj ne«;
- morala je upoštevanje interesov drugih ljudi: interesi in moralnost pogosto sovpadajo, čeprav pogosto poslovna presoja navaja na drugačne poslovne odločitve kot morala;
- nauk in modrost o pravilnem načinu skupnega življenja ljudi v njihovem naravnem bivališču;
- ustaljen način človekovega sožitja, pristna običajnost; prostovoljna pripadnost človeka običajem in navadam, ki jih deduje tradicija skupnosti, v kateri prebiva;
- nepisana načela, po katerih se ljudje ravnajo v javnem in zasebnem življenju; kritično-vrednostni odnos človeka do dejanj drugih ljudi, njihovih značajev in samega sebe s stališča dobrega in zla (prav tam, ista stran).

	<p>Medpredmetna povezava</p> <p>O kulturi lahko več spoznate tudi pri predmetu Organizacijska kultura.</p>
---	---

4.4 Množična kultura

Množična kultura je drugače imenovana tudi popularna kultura. Tj. kultura, ki jo ustvarjajo in posredujejo množični mediji (radio, tisk, televizija in film). Zaobsega t. i. proizvodnjo zgoščenk in kaset (v preteklosti), filmsko in televizijsko proizvodnjo, izdajanje različnih »lahkotnih romanov« (npr. v preteklosti doktor romani). S pomočjo tehnične reprodukcije je začela zasedati prostor javnega in zasebnega ter sooblikovati vsakdanja življenja posameznikov. Namenjena je širokemu krogu občinstva. O množični kulturi se lahko govori v smislu kulturne industrije. V tem kontekstu so proizvodi narejeni po določenih obrazcih,

brez (večje) umetniške vrednosti ter so namenjeni množični potrošnji. Cilj proizvajalcev različnih oblik in izdelkov te industrije je zgolj dobiček ter pohlep po dobičku.

Ideja pojma množična kultura je najbolj očitna v začetku 20. stoletja. Prihod množičnih medijev ter vedno večja komercializacija kulture in prostega časa je spodbudila razprave in odprla teme, s katerimi se družboslovci ukvarjajo še danes. Takrat so se zgodile radikalne spremembe v družbi, ki so bile povezane z mehanizirano obliko množične industrijske proizvodnje – rast gosto poseljenih mest je počasi uničila družbene in vrednostne strukture, ki so prej povezovala ljudi v vaških skupnostih. Industrializacija in urbanizacija naj bi po teoriji množične kulture ustvarili atomizacijo – množična družba naj bi bila sestavljena iz atomiziranih posameznikov, ki jim manjka pomenskih in moralnih odnosov s soljudmi. Posameznik naj bi bil v množični družbi vedno bolj prepuščen sam sebi in naj bi imel na razpolago vedno manj institucij in skupin (prej so bile to vas, družina, cerkev itd.), ki bi mu pomagala oblikovati identiteto in moralne vrednote, po katerih naj bi živel. Zato naj bi se posamezniki obrnili k nadomestnim in ponarejenim vrednotam. Množična kultura v atomizirani družbi igra vlogo nadomestne in neučinkovite morale. Brez ustreznih posredovalnih organizacij so ljudje izpostavljeni manipuliranju in izkoriščanju množičnih medijev in popularne kulture. Demokratizacija je prinesla množicam več političnih pravic, s tem so dobile tudi več pravic v sferi kulture, kar naj bi v povezavi s splošno osnovno izobrazbo pripeljalo do popularne zaznamovanosti kulture v takšnih družbah (Strinati, 1995).

Prvi očitek teoriji množične kulture je ta, da je elitistična. Elitistični pogled vsebuje domnevo, da se lahko popularno ali množično kulturo razume in oceni samo iz pozicije visoke kulture, torej glede na principe, vrednote ter okus kulturnih in intelektualnih elit. To je problematično predvsem zato, ker so te pozicije in vrednote, ki bi dale elitistom pravico ocenjevanja vseh drugih kulturnih oblik, neraziskane in nimajo teoretične podlage. Elitistične vrednote in pogledi na estetiko so brez kakršnihkoli vprašanj sprejeti za edine pravilne in največ vredne, z največ avtoritete za ocenjevanje drugih. Elitizem celo ne priznava, da se da množično kulturo razumeti, interpretirati in konzumirati tudi z drugih, neelitističnih družbenih in estetskih pozicij v družbi. S tem zmanjšujejo pomen potrošnikov množične kulture in jih prikazuje kot pasivne, lahko zmanipulirane, izkoriščane in sentimentalne (prav tam).

4.5 Subkulture

Skupina ljudi z običajno posebnimi vzorci vedenja in prepričanji znotraj večje kulture je t. i. subkultura. Bistveno, kar jo ločuje od drugih družbenih skupin, je njeno razumevanje drugačnosti v slogu, oblačilih, glasbi ali v drugih interesih.

Kot primere protikulture lahko navedemo nekatere skupine obritoglavcev pa tudi različne skupine, povezane v tolpe, ki so del kriminalnega podzemlja. Te imajo lahko zelo posebno notranjo ureditev, pravila, načine komuniciranja in označevanja (npr. grafitni sistem), poseben videz, pristopne pogoje in rituale. Posebej kriminalne tolpe lahko nadzorujejo tudi širše mestne predele. Poznamo še različna tajna združenja, ki nimajo nujno kriminalne narave. Temeljijo na posebnih prepričanjih, vrednotah, ideologijah in dejavnostih. Te skupine so lahko zelo tesno povezane in člani kažejo visoko stopnjo notranje solidarnosti (npr. prostozidarske lože).

Subkulture lahko temeljijo na:

- skupni zgodovinski usodi (različne etnične oziroma migrantske manjšine),
- posebnih religioznih prepričanjih,
- posebnih interesih (npr. motociklistična subkultura),

- glasbenem okusu,
- medmrežnih povezavah,
- različnih vrednotnih in ideoloških osnovah (npr. različne newageovske in meditativne skupine),
- starosti oz. mladosti (mladinske subkulture).

Pojem subkulture se najpogosteje uporablja prav pri slednjih, ko govorimo o mladinskih subkulturah¹⁵.

V nadaljevanju navajamo primere različnih subkultur: piflar (geek chick), japi, panker, hipster, emo, rejver, skejter.

Pri vaji 4, Različne subkulture, poiščite razlage za različne subkulture.

Vaja 4: Različne subkulture

	<p>Poiščite razlage za različne subculture:</p> <ul style="list-style-type: none"> - piflar (geek chick), japi, panker, hipster, emo, rejver, skejter. <p>Individualno delo Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	---

Slika 4: Punk

(<https://sl.public-welfare.com/4286823-skinheads-who-is-it-skinheads-subculture>)

Če povzamemo, je subkultura dejansko v kvalitativnem smislu kultura med različnimi drugimi kulturami.

4.6 Šege, običaji in navade

Vsi praznujemo, vsi se veselimo praznikov, vendar o njih običajno vemo malo. Prazniki že tisočletja napolnjujejo človeško življenje in ga hkrati razbremenjujejo; s tem življenje osmišljajo in hkrati lajšajo ter harmonizirajo. Še danes imamo ljudi tako ali drugače do praznika in praznovanja poseben odnos. Nekdaj je vsako praznovanje vsebovalo še veliko

¹⁵ Kultura in socializacija. Pridobljeno s spletne strani <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>.

več; lahko bi govorili vsaj o mistiki, simbolni in duhovni nadgradnji praznovanja, je zapisal J. Bogataj (1998).

Običaji delujejo v skladu s podobami in rituali, ki so v sozvočju z naravo. Pogosto so zelo tesno povezani tudi z religioznim verovanjem.

Kot beseda se je uveljavila razmeroma pozno (v 2. polovici 19. stoletja), ko smo iskali potrditev za narodno samostojnost s poudarjanjem vezi, tudi jezikovnih, z drugimi slovanskimi narodi, pri katerih običaj pomeni enako kot pri nas šega in navada (prav tam).

Šege imajo veliko globlji pomen kot navade. Pri posameznih dogodkih in dejanjih vzpostavljajo ljudje med seboj globlje povezave. Dejanja in njihovi sestavni deli dobivajo simboličen pomen. Povezani so s človekovim obzorjem in pogledom na svet, v katerem živi, hkrati pa s sestavinami, ki jih je podedoval od prednikov. Pri šegah torej govorimo o medčloveških odnosih in o dejanjih, ki se prav s temi odnosi dvignejo iz vsakdanjega povprečja na pomembnejše, poudarjeno ali praznično mesto v skupnosti. Številne šege so povezane z najrazličnejšimi oblikami verskega življenja posameznika, družine in naroda v celoti. O izvoru besede šega strokovnjaki še niso izrekli dokončne sodbe. V nekaterih slovenskih narečjih pomeni razpoloženje in zvitost, povezujejo jo tudi s šalo ali burko. Tako kot navade so tudi šege del vsakdanjega in prazničnega življenja. Prav gotovo to niso le prazniki. Za vsa vsakdanja in praznična dejanja, ki so povezana s simboli, dogodki s prazničnimi sestavinami in podobnim, uporabljamo poleg izrazov šega in navade še druge, npr. obredja, prazniki, pa tudi tuje izposojenke rituali, ceremonije (Bogataj, 1998).

Navade so bolj ali manj redna človekova vsakdanja in praznična opravila, dejanja, ki se ponavljajo enkrat ali večkrat na leto, na določene dneve, ob določenih priložnostih. Navade so pogosto zgolj dejanja, ki smo jih vajeni, nekaka pravila za življenje in obnašanje (prav tam).

Pri vaji 5, Običaji, šege in navade, poiščite razlage za različne običaje.

Vaja 5: Običaji, šege in navade

	<p>Izberite pet običajev iz okolja, iz katerega prihajate in jih predstavite ostalim v skupini!</p> <p>Skupinsko delo: 3 študenti/študentke Čas za vajo: 10 minut. Čas za poročanje: 3 minut.</p>
---	--

4.7 Multikulturalnost

Z multikulturalnostjo se danes srečujemo že povsod. Če pogledamo naokrog, vidimo predstavnike drugih kultur in ver. Tudi v šoli se učenci vedno bolj srečujemo s tem. Vsi bi se morali do teh ljudi obnašati lepo, jim pomagati pri spoznavanju naše kulture in se naučiti tudi česa iz njihove kulture za boljši vklop v družbo. Nikakor pa jih ne smemo izločiti, saj jim je med nami že tako ali tako težko zaradi našega jezika in navad.

Primerno bi bilo, če bi pozabili na zunanost ljudi in pogledali, kaj nosimo v sebi, kaj nam želijo sporočiti pripadniki drugih kultur, ki jih ljudje po krivem obtožijo slabih dejanj. »Knjige ne sodiš po platnicah, človeka pa ne po zunanosti.« Tega bi se morali ljudje bolj zavedati¹⁶.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek na temo o multikulturalnosti:</p> <p>https://www.jesenice.si/en/medijsko-sredisce/novice/item/17931-festival-miru-in-cetrta-multikultinarika-ob-10-letnici-drustva-up</p> <p>Zakaj je ta prispevek iz ožje domovine Slovenije zanimiv? Kje v Sloveniji je še prisotna izrazita multikulturalnost?</p>
---	--

Klemenčič in Štremfel (2011), ugotavljata, da se ob pojmu multikulturalnost pogosto srečujemo tudi s pojmom medkulturalnost, ki označuje dva različna pomena. Pojem multikulturalnost se nanaša na »sobivanje kultur brez večjih interakcij med njimi«, medtem ko pojem interkulturalnost razumemo kot medkulturalno interakcijo »med različnimi kulturami na nekem geografskem območju«. Pojasnjujeta, da samo »sobivanje različnih kultur še ne predpostavlja njihovega priznavanja, razumevanja in spoštovanja«. Medkulturalni dialog je torej »proces, ki zajema odprto in spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami z različnim etničnim, kulturnim, verskim in jezikovnim poreklom na podlagi medsebojnega razumevanja in spoštovanja«. Poudarjata pomen izobraževanja mladih generacij z namenom, da »razvijejo znanje, vedenje in veščine, ki jim omogočajo vzpostaviti kulturni dialog in delovati v sodobni globalni multikulturalni družbi« (prav tam).

Mesič (2006) ugotavlja, da v letih, ko intenzivirani integracijski tokovi združujejo vso znanstveno in kulturno javnost Evrope, zelo narašča tudi interes za multikulturalne družbe, večje jezikovne komunikacijske skupnosti, regionalne posebnosti, obmejna območja. Vse bolj se izpostavlja potreba po tem, da bi se ob ekonomski, politični, tehnološki in informacijski integraciji ohranjale kulturne različnosti. Nove realnosti prinašajo nove koncepte, od deterritorializacije kulture, translacije, transkulturalizacije, globalizacije, mestizacije, kreolizacije, sinkretizmov, hibridnosti, multikulturalnosti. Zadnje bi lahko opredelili kot družbeno realnost, dejstvo, ki označuje prisotnost in sobivanje različnih kultur znotraj posamezne družbe. Za razliko od multikulturalnosti je multikulturalizem politični koncept, s katerim opredeljujemo sodobne načine urejanja kulturnih razlik. Bikhu Parekh predlaga še razlikovanje med pojmi multikulturalen in multikulturalističen. Prvi izraz označuje preprosto empirično dejstvo, obstoj kulturno različnih – etničnih, verskih, jezikovnih skupin znotraj ene družbe. Drugi izraz se po B. Parekhu nanaša na pozitivno in aktivno orientacijo (normativno, ideološko, politično) prevladujočega dela vladajočih političnih predstavnikov (Bikhu Parekh, v: Mesič, 2006).

Kultura nas torej dela različne, saj se ob soočanju z različnimi kulturami seznanjamo z njihovimi izročili, predvsem pa razumemo ljudi različnih kultur tako, kot jim to narekuje njihova sredina, iz katere izhajajo. Zatorej, bodimo strpni in razumevajoči do vseh, saj je vsak od nas unikum in poseben na svoj način.

¹⁶ Multikulturalnost. Pridobljeno s spletne strani <http://unesco-mladi.si/wp-content/uploads/2013/12/Multikulturalnost.pdf>.

Vprašanja za ponavljanje 4:

	<p>Kaj je kultura? Katere so sestavine kulture? Kakos sta povezani kultura in civilizacija? Kaj razumemo pod pojmom množična kultura? Predstavite subkulture! Opredelite šege, običaje in navade ter druge oblike ljudskega izročila ter jih podkrepite s primeri iz prakse! Kaj je multikulturalnost? V čem se razlikuje od medkulturalnosti?</p>
---	--

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

5 Družina

Družina je kompas, ki nas vodi. Je navdih, s pomočjo katerega lahko dosežemo višave, in je naše udobje, ko tu in tam omahnemo.

(Brad Henry)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen družine za družbeno skupnost. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je družina in kako nastane; • vrste družin in sorodstvenih vezi; • družine v Sloveniji danes; • razdelitev vlog v družini; • zakonsko in izvenzakonsko zvezo; • razvezo zakonske in izvenzakonske zveze; • nasilje; • družbene skupine.
---	--

Družina še vedno ostaja osnovna celica vsake družbe. Način življenja, življenjski stil, tempo in spreminjanje vlog je pripeljal do tega, da ženska, ki je bila nekoč le mati in gospodinja, prevzema vlogo, ki so jo v preteklosti imeli zgolj moški. Slednji se vedno pogosteje pojavljajo v vlogi, ki jim ni ravno pisana na kožo. Vseeno jo v veliki meri prevzemajo, s tem pa potrjujejo, da njihova sposobnost skrbi za otroke ni zgolj naključje, temveč dejstvo, da so sposobni ob vlogah, ki jih imajo izven družine, skrbeti tudi zanje.

Družina je življenjska skupnost oseb v zasebnem gospodinjstvu. To je:

- življenjska skupnost staršev (obeh ali enega) in neporočenih otrok, ki živijo z njima oziroma z enim od staršev. Starost otrok ni omejena, vendar pa le-ti nimajo svoje družine oziroma ne živijo v zunajzakonski skupnosti;
- življenjska skupnost moškega in ženske, ki sta sklenila zakonsko zvezo;
- življenjska skupnost partnerjev, ki živita v zunajzakonski skupnosti¹⁷.

	<p>Medpredmetna povezava.</p> <p>O družini si lahko preberete več tudi pri pedagogiki, psihologiji in specialni pedagogiki.</p>
---	--

5.1 Vrste družin in sorodstvenih vezi

Prva resnična oblika družine je velika družina. Odkril jo je Main H. S. na Irskem in v delu Indije. Vsi sorodniki po vertikalni in horizontalni liniji so živeli v veliki stavbi, družinska lastnina je bila nedeljiva, z njo je upravljal najstarejši član, častili so kult prednika. Sorodstvo se je določalo po patrilinearni, matrilinearni ali celo bilateralni liniji. Zakonske zveze so bile poliginijske, poliandrične ali monogamne.

¹⁷ Družine. (2018). Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17/47>.

Družino definiramo kot skupino oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in vsaj ena odrasla oseba ter je med seboj povezana v zakonsko zvezo ali s kohabitacijo in starševskim razmerjem (Nowwotny, Fux, Pinnelli, 2004, str. 28).

K. Brown (1992, str. 210–212) je predstavila tipologijo družin, ki je bila v socioloških raziskavah družine zelo pogosta. Razvršča jih na:

- *jedrne družine* (družine dveh ali več staršev),
- *klasične razširjene družine* (vertikalno in horizontalno razširjene družine, sestavljene iz več jedrnih družin, ki jih povezuje sorodstveno razmerje in strnjena lokacija bivanja),
- *modificirane razširjene družine* (družine, ki so geografsko ločene, vendar vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo vzajemno oporo),
- *enostarševske družine* in
- *reorganizirane družine* (ponovno vzpostavljene družine oz. družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš).

Pri vaji 6, Tipologija družin, poiščite razlage za različne družine.

Vaja 6: Tipologija družin

	<p>Poiščite razlago za vse tipe družin, ki smo jih navedli zgoraj.</p> <p>Delo v dvojicah Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
--	--

Družina torej ni zgolj pasivni objekt, ki se spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb, ampak dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, a se nanj tudi adaptira in s tem spreminja. Zdi se, da posameznikova vloga pri ustvarjanju družinske zasebnosti prihaja do izraza bolj kot kadarkoli prej. Seveda ne trdimo, da je družinsko življenje postalo immuno na vplive okolja ali da gre za spreminjanje v relativno pluralizacijo, ki bi bila popolnoma neodvisna od zunanjih družbenih vplivov in v popolni domeni individualnih preferenc in izbir. Vendarle se zdi, da so vsaj možnosti posameznikov pri ustvarjanju družinske realnosti vedno bolj družbeno odprte (Švab, 2001, str. 53–56).

5.2 Družina v Sloveniji danes

Družino statistično sestavljajo starši in njihovi otroci, ki živijo v istem gospodinjstvu, in še nimajo svoje družine. Družino sestavljata lahko samo mož in žena oz. partnerja v zunajzakonski skupnosti, ki živita skupaj. Ko otrok postane starš ali se poroči, zaživi v zunajzakonski skupnosti oziroma odide iz svoje izvirne družine, statistično ni več štet v družino staršev (Macuh, 2014).

V Sloveniji, kjer večino statističnih podatkov o družinah zberemo s popisi prebivalstva vsakih deset let, družino opredeljujemo kot življenjsko skupnost staršev (obeh ali enega) in otrok, ki živijo v istem gospodinjstvu. Starost otrok ni omejena, vendar pa ti tedaj nimajo svoje družine oziroma ne živijo v zunajzakonski skupnosti. Družina sta lahko tudi samo mož in žena oz. partnerja, ki živita brez otrok v zunajzakonski skupnosti. Glede na položaj

posameznih članov v družini so družine razvrščene takole: zakonski par brez otrok, zakonski par z otroki, mati z otroki, oče z otroki, zunajzakonska partnerja brez otrok in zunajzakonska partnerja z otroki (prav tam).

V družinah živi 668.000 otrok. Delež družin z otrok od vseh družin je 74,0 %, Vsak tretji prebivalec Slovenije (ne glede na starost) je po družinskem položaju otrok (živi z obema ali z enim od staršev). Družine v Sloveniji imajo povprečno 1,16 otroka, če pa upoštevamo samo družine z otroki (take so tri od štirih družin), pa 1,56 otroka. Povprečno najmanj otrok imajo družine v občinah Šalovci (1,38 otroka) in Lendava/Lendava (1,39 otroka), povprečno največje družine pa so v občinah Železniki (1,86 otroka) ter Gorenja vas – Poljane (1,99 otroka)¹⁸.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite znanstveno monografijo avtorja učbenika za naslovom:</p> <p>Ženska – mati po razvezi zakonske in izvenzakonske zveze (2014).</p>
---	--

5.3 Vloge v družini

Družina je prvi socialni sistem, v katerega se otrok rodi in nato s svojimi značilnostmi vpliva nanj skozi celotno odraščanje, ugotavljajo Poljšak Škraban in Dekleva (1997). David (2000) pa dodaja, da je družina zelo kompleksno organiziran, odprt sistem, ki je hkrati prilagodljiv in stalno procesira informacije.

Ljudje imamo v življenju različne vloge. To je prisotno, odkar obstajamo. Dandanes vloge seveda niso popolnoma enake tistim, ki so jih imeli ljudje mnogo desetletij nazaj, saj je takrat veljalo, da naj bi moški predstavljali družbo, medtem ko naj bi bila ženska ujeta med naravo in kulturo zaradi svoje reproduktivne funkcije na eni in njene družbeno definirane biološkosti na drugi strani (Švab, 2001).

Vlogo vsakega posameznika določa poleg kulturnih meril, socialnih navad in ekonomske organizacije družine še mnogo splošnih in osebnih dejavnikov. Ključni dejavniki za to, da družinski član prevzame točno določeno vlogo, so razvojno obdobje, osebne značilnosti, duševne in telesne lastnosti, mesto v družini (glede na rojstvo) in potrebe posameznika (Tomori, 1994).

5.3.1 Vloga matere v družini

Ženska predstavlja nasprotni pol moškemu, in sicer naravo, h kateri sodi predvideno vedenje žensk. Ženske naj bi bile krotke in ponižne, disciplinirane in molčeče, potrpežljive in vdane v usodo (Jogan, 1990). Vloga ženske, ki še vedno prevladuje po svetu je, da naj bi bila gospodinja, kar pa najbolj velja za poročene ženske, ki imajo otroke (Jogan, 1990).

¹⁸ Število otrok v družinah v Sloveniji. (2018). Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7725>.

Na spreminjanje vloge žensk je najbolj vplivalo njihovo masovno zaposlovanje, kar je pomenilo spremembo v naravi dela in življenja žensk (Švab, 2001). To je veliko krat privedlo do napetosti med materinsko vlogo in vlogo delavke, saj se od ženske v vlogi matere pričakuje nekaj popolnoma drugega kot od ženske v vlogi delavke (Čačinovič Vogrincič, 1998).

5.3.2 Vloga očeta v družini

Oče oziroma moški naj bi bil bolj materialni preskrbovalec družine, to velja že od nekdaj. Od obdobja postmoderne naprej pa se pogosto govori o t. i. »novem očetu«. Ta naj bi bil nekakšno nasprotje prejšnjega očeta, saj je bolj vpleten v različne segmente življenja družine (Švab, 2001). M. Jogan (1990) pa dodaja, da moški po naravi predstavlja glas družbe in zakonov, zato ima v družini oblast, ki je možna zaradi moralne držbe žensk, saj mu le one omogočajo izvajanje moči v družini.

Vloga očeta v družinskem življenju slovenskih družin je bila v moderni družbi zelo pomembna, a se je skozi čas spreminjala. Glavno vlogo v vzgoji otroka je sicer imela mati, oče pa je bil tisti, ki je skrbel za materialne dobrine, preživljanje in sploh dobrobit družine. V sodobni post-moderni slovenski družbi pa se je vloga očeta spremenila. Na spremembo le-te so in še vplivajo številni dejavniki, kot so: spremenjene razmere na trgu dela, spremenjena vloga žene in matere, spremenjena vloga moškega kot moškega in posledično tudi očeta. Tako sodobno vlogo očeta moški doživlja v ambivalenci razpona od t. i. generičnega očetovanja, preko pasivnega in vse do (različnih oblik) odsotnega očeta. Kljub spremenjeni vlogi žene in matere, njene (različne vsebine in pojavne oblike) emancipiranosti, pridobljene pozitivne samopodobe in (samo)razumevnosti kreacije poklicne kariere, ki jo prepleta z vlogo materinstva, pa nikakor ne moremo govoriti o nepotrebnosti oz. odvečnosti očeta v družinskem življenju in procesu vzgajanja otroka. Tako se nagibamo v razumevanju spremenjene vloge očeta v smislu transformacije, tako oblike kot vsebine njegove roditeljske vloge. Zavračamo tudi trditve o eroziji očetove vloge, ki pa se nemalokrat manifestira v zmedenosti, prestrašenosti in neustreznosti očetovih reakcij (Švab, 2001, str. 115–125; Kroflič, 1997, str. 67).

O očetovstvu se v sododnem času veliko govori. Na eni strani se zaradi avtoritete moških, izgube vloge edinega oz. glavnega prehranjevalca družine in tudi zaradi družbene sprejemljivosti odsotnih očetov izpostavlja vprašanje krize očetovstva. Na drugi strani pa gre za diskusije o novem, aktivnem očetovstvu, ki se vedno več vključuje v skrb za otroke, tako v smislu nege kot tudi v smislu vzgoje. Gre torej za premik od »denarja k skrbi« (Rener, Švab, Žakelj in Humer 2005, str. 8). Renerjeva in drugi (prav tam) so v svojem raziskovalnem poročilu navedli da so se prvi poskusi zavežovanja očetov k uresničevanju njihovih starševskih dolžnosti, nanašali na ekonomsko skrb. Vzrok za prizadevanje so bile predvsem vse pogostejše spremembe v družinskem življenju. Še posebej pomembno je bilo naraščanje števila enostarševskih družin in zmanjševanje števila porok, kar je pomenilo, da so stroški za socialne podpore za nevzdrževane otroke (in matere) strmo naraščali.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite o vlogi matere in očeta v družini:</p> <p>https://www.slovenec.org/2020/08/03/vloge-matere-in-oceta-v-druzini/</p>
---	---

5.3.3 Pomen otroka v družini

Vloga otroka v družini je zagotovo najpomembnejša. Brez otroka namreč ni družine.

Gostečnik (2004) vlogo otrok vidi predvsem v tem, da ubogajo starše, pokažejo radovednost in željo po učenju, sledenju ter posnemanju odraslih.

Vloga otroka se spremeni v obdobju pubertete in adolescence, kar je tudi pravilno, saj si mora mladostnik pridobiti več vpliva, kot ga je imel v obdobju otroštva, in vzpostaviti novo strukturo, ki bo ugodno vplivala na celotno družino. Sprememba vloge pri mladostnikih ni želja po osamosvojitvi, ampak po pridobitvi nove vloge in bolj primernih, vzajemnih odnosih v družini (Poljšak Škraban, 2002b).

Vsak otrok naj bi torej prevzel vlogo, ki se izkaže za najbolj potrebno v tistem trenutku. Lahko jo prevzame tudi več otrok hkrati in v kolikor družinski sistem ni preveč rigiden, se spreminjajo glede na potrebe (Gostečnik, 2004).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek na spletni strani: https://www.finance.si/250268/Pri-30-pa-se-doma-Kako-se-osamosvojiti?cctest&, ki govori o tem, zakaj ostajajo otroci tudi pri tridesetih letih še vedno pri starših.</p>
---	--

Otroci ob vsem tem prevzemajo pomembno vlogo v družini, v sodobnem času vedno dlje ostajajo njen sestavni del in iščejo oporo pri starših tudi v obdobju, ko bi se morali osamosvojiti. Za to situacijo se ne sme kriviti zgolj otrok, temveč tudi ali predvsem starše, ki dolgoročno prevzemajo skrb za lastne otroke, namesto da bi jih prepustili toku lastnega življenja oz. osamosvajanja.

5.4 Zakonska (partnerska) zveza

Zakonska zveza temelji na svobodni odločitvi skleniti zakonsko zvezo, na obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči. Za sklenitev in veljavnost zakonske zveze morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- svobodna privolite,
- polnoletnost,
- neobstoj težje duševne prizadetosti ali nerazsodnosti,
- neobstoj druge zakonske zveze; neobstoj krvnega sorodstva,

- neobstoj skrbništva,
- navzočnost obeh zakoncev ali enega zakonca in pooblaščenca drugega, pri sklenitvi zakonske zveze,
- sklenitev zakonske zveze z namenom skupnega življenja.

Zakonska zveza se sklene pred pristojnim državnim organom. Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, se prijavitita pri pristojnem matičarju, ki vodi poročno matično knjigo za naselje, kjer želita skleniti zakonsko zvezo¹⁹.

Bodoča zakonca morata ob prijavi sklenitve zakonske zveze matičarju predložiti veljaven osebni dokument s sliko in podatke o pričah, ki bosta navzoči ob sklenitvi zakonske zveze. Če je eden od bodočih zakoncev tuj državljan, mora ta predložiti tudi dodatne priloge, ki bodo opredeljene v nadaljevanju.

Po podatkih Statističnega urada RS je bilo v letu 2018 sklenjenih 7.256 zakonskih zvez ali 775 (12,0 %) več kot v letu 2017. Število sklenitev zakonske zveze na 1.000 prebivalcev (stopnja poročnosti) je bilo 3,5.

Največ parov se poroči na soboto, poročajo pa se tudi na vse druge dneve v tednu. V letu 2018 se jih je na soboto poročilo 66,8 %, na sredo 16,8 % in 16,4 % na preostale dneve v tednu. Za veliko število parov, ki so se poročili v letu 2018, je bil najsrečnejši dan 18. avgust. V tem letu je namreč na ta dan sklenilo zakonsko zvezo največ parov (276).

Mesec v letu 2018 z največ porokami pa je bil junij. V juniju 2018 je sklenilo zakonsko zvezo več kot 1.100 parov. Več kot 1.000 parov se je poročilo še v maju, avgustu in septembru.

Ženini so bili v letu 2018 (ob sklenitvi zakonske zveze) stari povprečno 36,6 leta in povprečno skoraj tri leta starejši od nevest; te so bile stare povprečno 33,9 leta.

V 2018 sklenjena zakonska zveza je bila za 6.394 (88,1 %) ženinov in 6.439 (88,7 %) nevest prva zakonska zveza. Pri 5.963 parih (82,2 %) je bila to za oba novoporočenca prva zakonska zveza. Ženini, ki so se poročali prvič, so bili stari povprečno 32,6 leta; neveste, ki so se poročale prvič, pa so bile povprečno dve leti mlajše (30,5 leta).

Večina zakonskih zvez se sklene med državljani Republike Slovenije. Pri 5.929 porokah (ali 81,7 % porok) sta bila oba, ženin in nevesta, državljana Republike Slovenije. Pri 596 porokah (ali 8,2 % porok) je bil ženin državljan Republike Slovenije, nevesta pa državljanka kake druge države, največkrat Bosne in Hercegovine. Pri 563 porokah (ali 7,8 % porok) pa je nevesta, državljanka Republike Slovenije, sklenila zakonsko zvezo z ženinom, ki je bil državljan druge države; tudi med temi so bili najštevilnejši državljani Bosne in Hercegovine. Pri 168 sklenitvah zakonskih zvez (2,3 %) sta bila oba, ženin in nevesta, prebivalca s tujim državljanstvom²⁰.

¹⁹ Zakonska zveza. Pridobljeno s spletne strani <https://www.druzinsko-pravo.si/zakonska-zveza>.

²⁰ Sklenitev zakonskih zvez. Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8149>.

Na sliki 5 prikazujemo primer idilične sklenitve zakonske zveze.

Slika 5: Sklenitev zakonske zveze
(<https://sanjski-sopek.si/poroka/>)

Poroka, zakon in družina z otroki je še vedno cilj večine mladih ljudi, ki vstopajo v svet odraslih. V razvitem svetu se poroči in živi zakonsko in družinsko življenje kakih devet desetih ljudi. Poroka, zakon in družina še vedno predstavljajo družbeno in kulturno normo. V zahodni kulturni družbi je danes normalno, da izbira zakonskega partnerja temelji na telesnem zblizanju, na medsebojni privlačnosti in ljubezni.

Podobnosti in drugi dejavniki, ki vplivajo na medosebno privlačnost in partnerstvo, so slej ko prej pomembni pri navezovanju tesnejših partnerskih odnosov. Še vedno se v glavnem poročajo osebe podobnega položaja, socialnoekonomskega statusa, rase, narodnosti in vere (Musek, 1995, str. 130–131).

Pravna podlaga za sklenitev zakonske sta 25. in 26. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ZZZDR-UPB1 (Uradni list RS, št. 69/04).

25. člen

Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, se prijavita matičarju, ki vodi poročno matično knjigo za naselje, kjer želita skleniti zakonsko zvezo.

26. člen

1 V prijavi izjavita osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za veljavnost zakonske zveze.

2 Prijavi priložita izpiska iz rojstne matične knjige in obvestili o državljanstvu, če teh podatkov ni mogoče ugotoviti na podlagi uradnih evidenc.

3 Če je bila zakonska zveza dovoljena po 23. členu tega zakona, priložita prijavi odločbo centra za socialno delo.

4 Kdor je že bil poročen, mora predložiti dokaz, da je prejšnja zakonska zveza prenehala ali bila razveljavljena.

Po ZZZDR²¹ morata biti osebi, ki želita skleniti zakonsko zvezo, različnega spola, saj je namen zakonske zveze v zasnovanju družine. Vendar pa se v zvezi s to določbo zastavlja

²¹ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). Pridobljeno s spletne strani <https://www.druzinsko-pravo.si/zakonodaja/zzzdr>.

vprašanje, ali obstajajo utemeljeni razlogi, da se zgolj zaradi nesposobnosti (transseksualnega) para za spočetje otroka, paru jemlje pravico skleniti zakonsko zvezo. Dandanes reproduktivnost ni več konstitutivni element zakonske zveze, saj je smisel in razlog zakonske zveze v moderni državi precej širši. Zakonska zveza naj bi zadovoljevala tudi čustvene, spolne, moralno-etične in ekonomske potrebe, želje in zahteve partnerjev. Tako ugotovimo, da istospolnih partnerjev ne bi smeli obravnavati drugače od raznospolnih (povz. po Novak, 2014, str. 25–26).

Slovenija priznava istospolna partnerstva od 23. julija 2006. Zakonodaja je prvotno istospolnim partnerjem priznala pravico do preživljanja in preživnine, pravico do pridobivanja skupnega premoženja in urejanja premoženjskih razmerij v okviru skupnosti, pravico do stanovanjskega varstva, pravico do dedovanja na deležu skupnega premoženja po umrlem partnerju in pravico do pridobivanja informacij o zdravstvenem stanju obolelega partnerja ter do obiskov v zdravstvenih ustanovah. Od 24. februarja 2017 so istospolni partnerji v pravicah izenačeni z raznospolnimi z izjemo pravice do sklenitve zakonske zveze, skupne posvojitve otrok in umetne oploditve.

Zakonska zveza ni veljavna, v kolikor bodoča zakonca nista vanjo svobodno privolila. Svobodna privolitev ni podana, če je bila privolitev izsiljena ali dana v zmoti. Privolitev je izsiljena, če je zakonec vanjo privolil zaradi strahu, povzročenega z resno grožnjo. V zmoti pa je dana privolitev, če je zakonec mislil, da sklepa zakonsko zvezo s pravo osebo, pa je sklenil zakonsko zvezo z drugo (zmota o fizični osebi), ali je sklenil zakonsko zvezo z določeno osebo, ki pa ni tista, za katero se je izdajala (zmota o civilni osebi). Privolitev je lahko dana v zmoti tudi glede bistvenih lastnosti zakonca, če bi drugega zakonca odvrnile od sklenitve zakonske zveze, če bi bil zanje vedel, in ki delajo skupno življenje nevzdržno (17. člen ZZZDR).

5.4.1 Zunajzakonska skupnost

Zunajzakonska skupnost je dalj časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, za priznanje zunajzakonske zveze pa morajo obstajati določeni pogoji. Partnerja, ki živita v zunajzakonski skupnosti, imata enake pravice in dolžnosti, kot če bi živela v zakonski skupnosti. Obstoj zunajzakonske skupnosti se, odvisno od primera, ugotavlja na različne načine.

Družinski zakonik natančnejših pogojev za pravno priznanje zunajzakonske skupnosti ne določa.

S pravnim priznanjem zunajzakonske skupnosti za partnerja nastopijo enake pravne posledice, kot jih ima zakonska zveza, zato med partnerjema ne smejo obstajati okoliščine (zadržki), zaradi katerih bi bila njuna zakonska zveza neveljavna:

- mladoletnost enega ali obeh partnerjev (razen z dovoljenjem sodišča),
- sorodstvo med partnerjema (razen z dovoljenjem sodišča v utemeljenih primerih, med otroki bratov in sester ter med otroki polbratov in polsester),
- nerazsodnost ali začasna nerazsodnost enega ali obeh partnerjev,
- obstoječa zakonska/partnerska zveza enega ali obeh partnerjev,
- obstoj skrbniškega razmerja (razen z dovoljenjem sodišča).

Slovenska zakonodaja registracije zunajzakonske skupnosti ne ureja in se register o obstoju zunajzakonske skupnosti ne vodi. Potrdila o obstoju zunajzakonske skupnosti zato ni mogoče pridobiti, ravno tako ni mogoče sprožiti samostojnega postopka izključno z namenom ugotavljanja zunajzakonske skupnosti, temveč se obstoj takšne skupnosti vedno

ugotavlja v postopku za ugotovitev določene pravice ali dolžnosti, v katerem je to vprašanje prejudicialnega pomena²².

5.4.2 Razveza zakonske in izvenzakonske zveze

Razveza oz. prekinitev pravnega partnerskega razmerja postaja običajen del družinskega poteka. Največ razvez naj bi bilo med mlajšimi odraslimi pari z majhnimi otroki, ki se razvežejo že v prvih letih zakonske zveze. Razvezam, še posebej, če se zgodijo zgodaj v življenjskem poteku, pogosto sledi reorganiziranje družin in velik delež otrok doživi ponovno poroko enega, če ne že obeh staršev.

Slika 6: Razveza zakonske zveze

(<https://omisli.si/nasvet-strokovnjaka/locitev/locitev-koliko-stane-locitveni-postopek-in-razveza-zakonske-zveze/>)

Statistični podatki za Slovenijo kažejo, da je bilo v letu 2018 2.347 ali 40 (1,7 %) manj razvez zakonskih zvez kot v letu 2017. Povprečna starost razvezanih moških je bila 46,8 leta, povprečna starost razvezanih žena pa 43,8 leta. Zakonske zveze teh oseb so do razveze trajale povprečno 14,2 leta. 44 zakonskih zvez se je razvezalo že v prvem letu zakona.

V 1.185 razvezanih zakonskih zvezah (ali 50,5 %) od tistih, ki so se razvezale v letu 2018, ni bilo mladoletnih vzdrževanih otrok; v preostalih 1.162 (ali 49,5 %) razvezanih zakonskih zvezah pa je bilo ob razvezi skupaj 1.871 vzdrževanih mladoletnih otrok. Večina teh otrok, 69,4 %, je bila ob razvezi dodeljena materam; očetom je bilo dodeljenih 6,1 %, obema staršema pa 21,2 % otrok.

Osebe, ki se razvežejo, so večinoma državljani Republike Slovenije. V letu 2018 sta bila pri 1.931 razvezah (82,3 %) oba razvezana zakonca državljana Republike Slovenije. Pri 161 razvezah (ali 6,9 %) je bil razvezani moški državljan Republike Slovenije, razvezana žena pa državljanica kake druge države. Pri 217 razvezah (ali 9,2 %) je bila razvezana žena državljanica Republike Slovenije, razvezani moški pa državljan druge države. Pri 38 razvezah (ali 1,6 %) sta bila oba razvezana zakonca prebivalca s tujim državljanstvom²³.

²² Zunajzakonska skupnost. Pridobljeno s spletne strani <https://e-uprava.gov.si/podrocja/druzina-otroci-zakonska-zveza/zunajzakonska-skupnost/zunajzakonska-skupnost.html>.

²³ Razveza zakonske zveze. Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8149>.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o razvezi napovezavi: https://www.informiran.si/portal.aspx?content=locitev.</p>
---	---

Ogroženost sodobne zakonske zveze zadeva očiten porast razpadov zakonskih zvez. Lahko jih razdelimo v tri glavne kategorije:

- razveza, ki se nanaša na formalno-pravno ukinitvev zakonske zveze,
- ločitev, s katero razumemo fizično ločitev zakonskih partnerjev, ki tako ne prebivata več skupaj in
- tako imenovane prazne zakonske zveze, kjer partnerja živita skupaj, pravno ostajata poročena, vendar obstaja njuna zveza le kot formalnost (Haralambos, 2001, str. 379).

V primeru zunajzakonske skupnosti lahko pride tudi do razveze. Uradnega postopka za razvezo zunajzakonske skupnosti ni. Ker zunajzakonska zveza ni registrirana, tudi ni potrebno registrirati njenega razpada. V tem primeru se zunajzakonska partnerja preprosto razideta; isto kot pri zakonski zvezi, se tudi v zunajzakonski skupnosti vse premoženje, ki ga partnerja ustvarita z delom, v času trajanja zunajzakonske skupnosti, šteje v skupno premoženje. Tu gre za premoženje, ki ga partnerja ustvarita z delom. Sem tako ne spada premoženje, ki ga partnerja dobita neodplačno, denimo kot darilo ali dediščino. Ob razpadu se to premoženje deli na pol, razen če kateri izmed partnerjev dokaže, da je bil njegov prispevek neproporcionalno večji.

Zunajzakonska partnerja se lahko dogovorita o razdelitvi skupnega premoženja že med samo zunajzakonsko zvezo, prav tako pa lahko skleneta pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. S pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, s katero se zakonca dogovorita o vsebini njunega premoženjskega režima, ki se razlikuje od zakonitega. V njej lahko sporazumno uredita tudi druga premoženjska razmerja za čas trajanja zakonske zveze kakor tudi za primer razveze.

V primeru, da se partnerja za časa trajanja zunajzakonske skupnosti glede delitve skupnega premoženja med sabo ne moreta dogovoriti, lahko partner, ki meni, da je oškodovan, na pristojno okrožno sodišče vloži predlog za razdelitev le-tega.

Če se tudi takrat partnerja ne dogovorita, lahko ta partner vloži tudi tožbo na ugotovitev obstoja in obsega skupnega premoženja, ki je nato podlaga za delitev le-tega.

Tako kot zakonska partnerja, sta tudi zunajzakonska partnerja po razpadu njune zveze, dolžna skrbeti za svoje mladoletne otroke. Pri določitvi dogovora o preživljanju skupnih otrok, lahko partnerjema pomaga pristojni Center za socialno delo (CSD).

Ko partnerja dosežeta dogovor, na pristojnem sodišču vložita Predlog za izdajo sklepa o preživnini in preživljanju skupnih otrok. Sodišče nato izda sklep, ki je tudi podlaga za plačevanje preživnine²⁴.

²⁴ Razpad zunajzakonske zveze. Pridobljeno s spletne strani <https://www.informiran.si/portal.aspx?content=razpad-zunajzakonske-zveze>.

 <p>Pomembno!</p>	<p>Preberite prispevek o ločitvi, skrbi in preživljanju otrok po razvezi:</p> <p>https://www.bibaleze.si/malcek/otrok-skrbnistvo-mama-oce-locitev-skrb-vzgoja-csd-sodisce-razveza-tezave.html</p>
--	---

Za zaključek tega podpoglavja naj dodamo, da je razveza vseeno najpogostejši način prenehanja zakonske zveze (sporazumna ali na predlog enega ali obeh zakoncev). Pred samo vložitvijo predloga za razvezo zakonske zveze pa se morata zakonca udeležiti še predhodnega svetovanja pri centru za socialno delo. Težava nastane pogosto šele po tem, ko je potrebno razdeliti premoženje in se dogovoriti v dobro otroka za njegovo skrbništvo oz. preživljanje.

5.5 Nasilje (v družini)

Pojem nasilje je dejaven odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska: nasilje raste, se širi:

- tam vlada nasilje;
- upirati se nasilju; biti kaznovan zaradi nasilja; z nasiljem kaj doseči; brezobzirno, duhovno, ekonomsko nasilje;
- žrtve fašističnega nasilja;
- nasilje nad delom prebivalstva/delati komu nasilje/knjiž. odmiranje države kot aparata nasilja//nasilno dejanje, ravnanje: bil je prepričan, da se bodo začela nasilja;
- krvava nasilja; to je telesno nasilje//ekspr. dejanje ali ravnanje, ki ni v skladu z bistvenimi, resničnimi značilnostmi, zakonitostmi česa: nasilje nad jezikom/nasilje nad naravo²⁵.

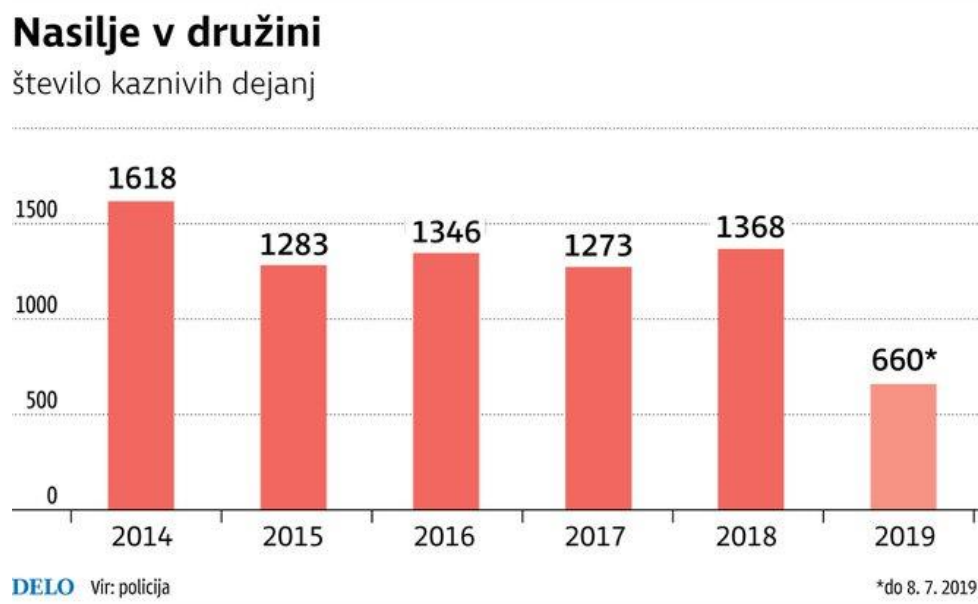
V tabeli 2 prikazujemo starostno strukturo žrtev, ki so bile obravnavane na CSZD.

Tabela 2: Starostna struktura žrtev, ki so bile obravnavane s strani Centrov za socialno delo, 2014
(Šimenc, 2015, str. 35)

Starost	Žrtve
Do 6 let	316
od 7 do 14 let	381
od 15 do 18 let	171
od 19 do 21 let	95
od 22 do 26 let	184
od 27 do 45	1411
od 46 do 60 let	739
od 61 do 75 let	283
nad 75 let	118
Skupaj	3698

²⁵ Nasilje. Pridobljeno s spletne strani <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=nasilje+&hs=1>.

V nadaljevanju predstavljamo statistične podatke o nasilju v družini v obdobju od 2014 do 2019.

Slika 7: Nasilje v družini
(www.delo.si/novice/slovenija/nasilje-nad-zenskami-ni-naravna-nesreca/)

Problematiko nasilja v družini urejajo različni pravni akti, med katerimi je tudi Splošna deklaracija človekovih pravic, v kateri je priznana tudi posebno varstvo otrok. Treba je omeniti tudi Konvencijo o otrokovih pravicah, Evropsko konvencijo o uresničevanju otrokovih pravic ter Konvencijo Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (Protner, 2014, str. 69).

Nasilje v družini je kazniva oblika nasilja. Pogosto je skrito, javnost pa zanj izve, ko je mnogokrat za žrtve že prepozno. Nasilje v družini vedno pusti telesne in/ali duševne posledice. Na otroke vpliva še posebej travmatično. Malo verjetno je, da se bo končalo samo od sebe.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Za začetek tega podpoglavja preberite prispevka o nasilju na spletnih straneh:</p> <p>http://www.prepoznajnasilje.si/nasilje-v-druzini in https://www.informiran.si/portal.aspx?content=nasilje-v-druzini&showMenu=1&showRightFrame=1.</p>
---	---

Nasilje v družini je torej oblika nasilja, ki je razširjena v vseh starostnih, socialnih, izobrazbenih in poklicnih slojih. Ogroža večinoma najbolj občutljive skupine ljudi: otroke, ženske in starejše. Tovrstno nasilje ima svoje značilnosti: začne se neopazno in prikrito pod različnimi imeni, kot so ljubezen, ljubosumje, vzgoja. Nasilje se vedno stopnjuje in se samo

od sebe ne prekine. Vedno pusti, če že ne telesnih, pa duševne posledice, ki so toliko hujše, kolikor intenzivnejše je bilo nasilje in dlje kot je trajalo. Ena od značilnosti nasilja je tudi nemoč žrtve, strah pred povzročiteljem nasilja in strah, da bo nasilje dobilo še hujšo obliko. To in tudi prepričanje, da se nasilja ne da ustaviti, marsikomu preprečuje, da bi prijavil nasilno vedenje družinskega člana²⁶.

Dolžnost nas, kot posameznikov in družbeno odgovornih ljudi, pa je, da se zavedamo morebitnih posledic nasilnega ravnanja in v danem trenutku ravnamo po svoji vesti, si ne zatiskamo oči ter nasilno dejanje prijavimo.

Slika 8: Nasilje v družini

(<https://old.delo.si/mnenja/pisma/kolumna-bralke-nasilje-v-druzini.html>)

Nasilje v družini je ena od oblik nasilja, o kateri se še pred kratkim ni govorilo na glas. Nasilje v družini je zelo širok pojem in zajema različne oblike družinskega nasilja (Filipčič, 2002). Nasilje, ki se dogaja znotraj družine brez prič in očividcev, je družinsko nasilje. Družinski člani ga, zaradi želje ustrezati družbenim stereotipom, zanikajo in z molkom prikrivajo resnico.

Pri vaji 7, Nasilje v družini, poiščite odgovore na zastavljena vprašanja.

Vaja 7: Nasilje v družini

	<p>Na spletni strani https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/osebna-varnost/nasilje-v-druzini preberite o nasilju v družini in odgovorite na naslednja vprašanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kako ravnati v primeru nasilja v družini? - Ali prijaviti nasilje v drugi družini (sosedu)? - Katere so posledice nasilja v družini? - Sankcije za izvajalca nasilja v družini? - Pomoč žrtvam nasilja? <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 3 minut.</p>
---	---

Nasilje v družini se običajno izvaja v zasebnosti doma. Ugotavlja se, da v večini primerov ostane prikrito zunanjim opazovalcem, četudi so ljudje kdaj hote ali nehote priča nasilju, a se zaradi neprijetnosti pri morebitnih prijavah le-tega umaknejo oz. ga ne prijavijo. Nasilje v

²⁶ Kaj je nasilje v družini? Pridobljeno s spletne strani <http://www2.gov.si/e-uprava/prijavadm.nsf>.

družini pa, na veliko žalost vseh in vsakogar, predstavlja pretepanje, poniževanje, grožnje, spolno nadlegovanje, uničevanje lastnine, omejevanje svobode ipd.

5.5.1 Vzroki za nasilje v družini

Nasilja se lahko posameznik nauči. Otroci, ki živijo v nasilnih družinah in so priče družinskemu nasilju, se kmalu lahko naučijo biti nasilni. Poleg vzgoje in vrednot, ki jih posredujejo starši svojim otrokom, pa lahko navedemo tudi druge razloge oziroma dejavnike. Diagnoza storilcev nasilnih dejanj v družini je osebnotna motnja, ki se kaže v agresivnosti, zavračanju družbenih norm in agresivnosti (Ovsenik, 2013).

Mnogi nasilje povezujejo z biološkimi dejavniki, genetskimi preddispozicijami telesno zgradbo.

Otroci, ki izvajajo nasilje in si z njim nekako utrjujejo položaj v družbi, bi lahko s takšnim obnašanjem nadaljevali in si izoblikovali model, po katerem bodo vse življenje reševali lastne probleme.

Vzroki za nasilje pri nasilnejih so običajno:

- *Primarni* – tj. bolezenski proces v možganskih strukturah, ki v normalnem življenju omogočajo človeku obvladovati impulze in agresivnost (hipotalamus, septum pellucidum). Te strukture so lahko prizadete ob tumorjih, poškodbah glave, krvavitvah. Hitrost ukrepanja je posledica ocene ogroženosti življenja in zdravja – ali s strani samega bolezenskega procesa ali pa s strani neobvladljivega nasilnega vedenja.
- *Sekundarni* – neprijetni in provokativni vplivi okolja, ki lahko sprožijo nasilno vedenje, zlasti če je pri posamezniku trajno ali začasno znižan prag za toleranco na frustracijo in je razdražljiv. To vrsto nasilnega vedenja je mogoče zaslediti pri osebah, ki imajo osebnotne motnje (trajna osebnotna poteza), in pri osebah, ki imajo nekatere oblike duševnih motenj (na primer pri depresiji je pri nekaterih izražena razdražljivost, zato je prag za frustracije začasno znižan). Ukrepanje je v zdravljenju depresije oziroma druge duševne motnje, ki je začasno znižala prag za frustracije. V kolikor gre za trajno osebnotno potezo, je treba posameznika vključiti v programe, kjer se nauči obvladovanja svojih impulzov.
- *Terciarni* – psihopatološke značilnosti določenih bolezenskih motenj, ki bistveno okrnijo stik z resničnostjo (pri psihozi), zaradi česar se posameznik lahko odziva nasilno na podlagi nanašalnih in preganjalnih blodenj, agitacije, motene zavesti ipd. Ta razlog nasilnega vedenja je najpogostejši v psihiatriji. Obvladujemo ga z zdravljenjem osnovnega obolenja, ki je privedlo do motenega stika z resničnostjo²⁷.

V nadaljevanju predstavljamo vrste nasilja v družini, s katerim se žrtve najpogosteje srečujejo v odnosu do nasilnežev.

5.5.2 Vrste nasilja v družini

Poznamo več vrste nasilja, s katerimi se soočamo v družbi. V nadaljevanju predstavljamo fizično, psihilčno, spolno in ekonomsko nasilje.

²⁷ Vzroki za nasilno vedenje. Pridobljeno s spletne strani <http://www.prepoznajnasilje.si/qrc/vzroki-nasilja>.

5.5.2.1 Fizično nasilje

Policijske statistike v Sloveniji dokazujejo, da so v 99 % nasilja med odraslimi v družini žrtve ženske, povzročitelji pa moški. Fizično nasilje žrtev lahko dokaže, saj so posledice napadov vidne in zabeležene v zdravniških kartotekah (seveda le v primerih, ko žrtev poišče zdravniško pomoč).

Ena od značilnosti fizičnega nasilja, ki ga ženske doživljajo v družini, je ta, da se fizično nasilje stopnjuje od klofute in odrivanja vse do brutalnega pretepanja, ki včasih povzroči celo smrt pretepane ženske.

Najpogostejše oblike fizičnega nasilja so: odrivanje, klofutanje, lasanje, zaklepanje žrtve v stanovanje, metanje stvari v žrtev (kozarci, krožniki, posode idr.), brcanje, pretepanje, butanje z glavo ob zid, pretepanje s pasom, bičanje, boksanje, napadi s strelnim orožjem, napadi s hladnim orožjem (nož, kij, kladivo), davljenje, ugašanje cigaret na telesu žrtve itd.²⁸

Začetek fizičnega nasilja se lahko začne preko verbalne zlorabe, kot je pretirana »uporaba jezika« za spodkopavanje posameznikovega dostojanstva in varnosti, preko žaljivk in poniževanja v enkratni ali večkratni obliki (npr. sarkazem govornice, kričanje, preklinjanje ...). Vse skupaj lahko preide v fizično nasilje. Reakcija na predhodno navajanje spada med relacijski odnos, ki nato vključujejo elemente fizičnega napada, kjer prihaja do posrednega dejanja oz. napada na žrtev.

Fizična zloraba je zloraba, ki vključuje stik z namenom, da povzroči bolečino, poškodbo ali drugo fizično trpljenje ali telesno poškodbo. To vključuje tepež, klofutanje, udarce s pestmi, dušenje, potiskanje, metanje predmetov, pekoč občutek in druge vrste stika, ki povzročijo telesne poškodbe žrtve. Žrtev lahko zlorabi več storilcev. Npr.: »Žrtev lahko drži na tleh ena oseba, medtem ko druga le-to napade«.

Fizično nasilje je vsako nasilje, ki ga dobesedno občutimo na svojem telesu (npr. brca, udarec z roko ali nogo, predmetom, dotikanje, ugašanje ogorkov na telesu, polivanje z mrzlo ali vročo vodo, odrekanje ali vsiljevanje hrane). Najpogostejše fizično nasilje je obračun s pestmi, najhujša in najbolj kruta oblika pa je umor²⁹.

5.5.2.2 Psihično nasilje

To se povezuje s fizičnim, spolnim in ekonomskim nasiljem. Psihično nasilje lahko zajema: besede, vedenje ali delovanje. Vključuje zmerjanje, žaljenje, grožnje s pretepanjem (ali podobnim) ter poniževanje, posmeh glede videza žrtve, posmeh glede navad, inteligentnosti, prijateljev ali družine, verskega prepričanja, izoliranje od prijateljev ali družine, grožnje o odvzemu otroka, prepoved posedovanja stvari, ki so žrtvi izjemno pomembne, uničevanje pohištva ali osebnih stvari, prikrajšanje glede denarja, grožnje o metanju iz hiše, grožnje o namestitvi v psihiatrični ustanovi, kaznovanje s tišino ipd.³⁰

Psihično nasilje je zloraba moči ene ali več oseb nad drugo osebo, ki najpogosteje, ne pa nujno, poteka na besedni ravni in osebo prestraši, poniža ter razvrednoti, a je ne poškoduje fizično. Psihično nasilje negativno vpliva na samozavest, samopodobo in samozaupanje osebe, ki ga doživlja. Lahko preraste v fizične oblike nasilja, ni pa nujno. Primeri psihičnega

²⁸ Kaj je nasilje? Pridobljeno s spletne strani <http://www.drustvo-zenska-svetovalnica.si/nasilje-nad-zenskami/kaj-je-nasilje>.

²⁹ Fizično nasilje in samoobramba. Pridobljeno s spletne strani <http://www.varensvet.si/fizicno-nasilje-in-samoobramba-2/>.

³⁰ Nasilje nad ženskami v družini. Pridobljeno s spletne strani <https://zavod-up.si/si/nasilje-nad-zenskami-v-druzini/>.

nasilja so nenehno nekonstruktivno kritiziranje, žaljenje, poniževanje, zasmehovanje, ustrahovanje in grožnje z besedami, kričanjem ali telesno držo, prepričevanje osebe, da izgublja razum (t. i. gaslighting), prelaganje odgovornosti za nasilje na žrtev, diskriminiranje, pretirane zahteve, ignoriranje za doseg svojega cilja, širjenje negativnih govoric o osebi, poniževanje osebe pred njeno socialno mrežo, izoliranje in osamitev osebe, nadzorovanje osebe ali njenega telefona, elektronske pošte in drugih kanalov komunikacije in podobno³¹.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek avtorja učbenika o nasilju nad ženskami:</p> <p>http://zofijini.net/cenzurirano_ustavimo/.</p>
---	--

5.5.2.3 Spolno nasilje

Ženske si ne želijo vedno spolnih odnosov z mošči, velikokrat, ker mošče pridejo domov v poznih urah ali celo vinjeni. Mož pa je prepričan v to, da morata z ženo imeti spolni odnos, kadar si ga sam zaželi. To nekatere moške spodbudi k nasilju, ženske, ki so bile prisiljene v spolni odnos z mošcem ali partnerjem, so kasneje velikokrat označene, kot da so si to zaslužile, da so to izzvale ali celo uživale v prisiljenem spolnem odnosu. Mošče oziroma partnerji izvajajo spolno nasilje nad ženami kot znak dominantnosti in kontrole nad njimi (Cheal, 2009, str. 78).

Spolno nasilje so vsa dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo. Izjema je spolno nasilje nad otroki, kjer ni nujno, da otrok določeno dejanje spolnega nasilja razume kot prisilo, kar ne pomeni, da ne gre za spolno zlorabo. Spolno nasilje je vsakršno vedenje, ki ga oseba doživlja kot vdor v njeno telesno integriteto, ki omejuje njeno pravico do odločanja o lastnem telesu ter prekorači osebne meje³².

Pomembno je, da spolnega nasilja ne povezujemo zgolj s fizično prisilo oziroma s silo ter da se ne osredotočimo na to, ali žrtev morda ni izrazila svojega nestrinjanja. Velikokrat je za žrtve v trenutku napada varneje, če se ne upirajo, kar pa ne pomeni, da so na zlorabo pristale. Spolno nasilje se pogosto dogaja tudi v partnerski zvezi, kjer povzročitelji večinoma uporabljajo bolj prikritne oblike prisile.

Nekaj primerov spolnega nasilja:

- neprimerne pripombe o telesu/delih telesa žrtve, namigovanje na spolnost; neželjeno dotikanje, poljubljanje, božanje; neželjeno otipavanje; siljenje osebe v spolne prakse, ki si jih ne želi; zahteva po spolnem odnosu v zameno za službo, za napredovanje v službi, za višje ocene itd.; prikazovanje revij, slik, posnetkov s spolno vsebino žrtvi, če žrtev tega ne želi; siljenje žrtve v proizvodnjo materiala s spolno vsebino; neprimerno razkazovanje svojega golega telesa, slačenje in razkazovanje genitalij, ki ga žrtev ne želi; zahtevanje od žrtve, da razkazuje svoje

³¹ Kaj je nasilje? Pridobljeno s spletne strani <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/kaj-je-nasilje.html>.

³² Kaj je spolno nasilje? Pridobljeno s spletne strani <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje/33>.

golo telo in/ali genitalije; masturbacija v prisotnosti žrtve brez pristanka žrtve; zahteva, da žrtev masturbira pred storilcem, čeprav tega ne želi; posilstvo; vtikanje predmetov v nožnico ali v danko; spolno suženjstvo ali trpinčenje; prisiljevanje v prostitucijo itd.³³

Pri vaji 8, Vrste nasilja, na spletu poiščite nekaj oblik le-tega in ga predstavite.

Vaja 8: Vrste nasilja

	<p>Na spletu poiščite nekaj oblik nasilja in ga predstavite.</p> <p>Delo v dvojicah Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	--

Spolno nasilje nad ženskami vpliva na njihovo zdravstveno stanje v odraslosti. Skoraj polovica žensk, ki je doživela spolno nasilje, je svoje zdravje označila kot povprečno, večina pa je svoje zdravstveno stanje označila boljše od povprečja. Največ žensk, ki so preživele spolno nasilje v zadnjem letu, je uporabljalo tablete proti glavobolu, proti bolečinam in tablete za živce. Najpogosteje pa redno jemljejo tablete proti depresiji. Skoraj vse ženske so občutile enega ali več znakov slabšega zdravja. Med najpogosteje označene znake sta spadala utrujenost in stres, sledili so glavobol, tesnoba, prebavne motnje, nespečnost, slaba koncentracija, strah, depresivnost in brezvoljnost, stalna bolečina v predelu telesa, med najmanj prisotne znake pa spada razmišljanje o samomoru. Najpogosteje so ženske navajale dejanja spolnega nasilja, kot so nezaželeni, mučni in moteči dotiki na seksualen način, prisila v spolne odnose proti njihovi volji, posilstvo v partnerstvu, uporaba predmetov v spolnosti proti njihovi volji, preprečevanje jemanja kontracepcije in prisiljevanje v splav. Najpogosteje so ženske omenjale škodo, povezano s težavami v duševnem zdravju. Več kot polovica anketiranih ni obvestila nobene od organizacij za boj proti nasilju. Ugotovljeno je bilo, da kar petina povzročiteljev nasilja redno uživa alkohol (Leskošek, 2013).

5.5.2.4 Ekonomsko nasilje

Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje žrtve pri razpolaganju z dohodki oz. upravljanju s premoženjem, s katerim žrtev samostojno razpolaga oz. upravlja. Kot ekonomsko razmerje se smatra tudi neupravičeno omejevanje razpolaganja oz. upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov, neupravičeno neizpolnjevanje obveznosti do družinskega člana ter neupravičeno prelaganje obveznosti na družinskega člana³⁴.

Ta vrsta nasilja dejansko pomeni popoln nadzor nad družinskimi prihodki, odrejanje določene vsote denarja za gospodinjstvo – žepnino, samo po sebi je umevno, da ženska vse porabi za gospodinjstvo, partnerke velikokrat plačujejo kredit za stanovanje, partnerji pa so vpisani kot lastniki, če je ženska brezposelna, jo partner kaznuje tako, da ji ne da

³³ Kaj je spolno nasilje? Pridobljeno s spletne strani <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje/33>.

³⁴ Kaj je ekonomsko nasilje? Pridobljeno s spletne strani <https://www.informiran.si/portal.aspx?content=nasilje-v-druzini&showMenu=1&showRightFrame=1>.

denarja za stroške gospodinjstva, pogosto je preprečevanje razpolaganja z lastnimi sredstvi, preverjanje prihodkov in izdatkov, odrekanje pravice do zaposlitve ali študija ipd.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite o nasilju nad ženskami in presodite sami, ali je to splošni družbeni problem:</p> <p>https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-zenskami.html</p>
---	--

5.5.3 Posledice nasilja

Ob zaključku navedenega problema sodobne družbe pogledimo še nekaj misli o posledicah nasilja, ki ga doživljajo žrtve.

Posledice za posameznika so zelo različne in vključujejo vse od izgube motivacije in zmanjšanega ponosa pri opravljanju dela do stresa, hkrati pa tudi poškodbe telesnega ali duševnega zdravja:

- *kognitivni vplivi močnega stresa*, ki povzročajo psihološke hiper – reakcije (motnje spomina, težave s koncentracijo, potrlost, malodušje, razdražljivost, splošna vznemirjenost, občutek negotovosti, občutljivost na ponovitev ...);
- sindrom, povezan s *psihosomatskimi simptomi* stresa (nočne more, bolečine v mišicah ali želodcu, izguba teka, kepa v grlu, jok, osamljenost ...);
- simptomi, ki nastanejo zaradi nastanka *hormona stresa* in dejavnosti avtonomnega živčnega sistema (bolečine v prsih, potenje, občutek izsušenih ust, razbijanje srca, pomanjkanje sape ...);
- simptomi, povezani z *dolgotrajno izpostavljenostjo* stresu in z napetostjo mišic (bolečine v hrbtu, vratu ...);
- simptomi, povezani s *težavami pri spanju* (težave zaspati ali zgodnje zbujanje) šibke noge in oslabeledost, omedlevica, drgetavica in umor.

Šimenc (2015) navaja, da zdravstvene posledice nasilja pri otrocih delimo na telesne, spolne in reproduktivne, duševne in vedenjske ter druge dolgoročne posledice. Med telesne posledice spadajo poškodbe po prsnem košu in trebuhu, možganske poškodbe, opekline in udarnine, odrgrnine in podplutbe, ureznine in raztrganine, poškodbe oči, zlomi, gibalna oviranost in invalidnost, smrt. Poškodbe in krvavitve iz spolovila, spolno prenosljive bolezni, neželena nosečnost, reproduktivne težave in spolna disfunkcija spadajo med spolne in reproduktivne posledice. K duševnim in vedenjskim posledicam sodijo:

- občutki sramu in krivde,
- nizka samopodoba,
- slab uspeh v šoli,
- motnje hranjenja in spanja,
- posttravmatska stresna motnja,
- hiperaktivnost,
- zloraba alkohola in drog,
- kognitivne motnje,
- delinkvenca in nasilništvo,
- depresija in anksioznost,
- težave v odnosih,
- psihosomatske motnje ter

- samopoškodovanje in samomorilnost.

Tudi rakava obolenja, kronične pljučne bolezni, fibromialgija, sindrom razdražljivega črevesja, ishemična bolezen srca, bolezni jeter so pogosto dolgoročne posledice nasilja v družini pri otrocih (Šimenc, 2015).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite o nasilju nad starejšimi in presodite sami, ali je to splošni družbeni problem ali ne:</p> <p>https://www.seniorji.info/si/aktualno/nasilje-in-zanemarjenost-starejsih-od-podhranjenosti-neustreznih-protez-in-zdravil-do-vpitja-klofutanja-in-financnih-zlorab-10176306.</p>
---	--

5.6 Družbene skupine

Družbene skupine so skupine ljudi, ki komunicirajo drug z drugim in si delijo podobne karakteristike in način življenja. Značilne so za vse moderne družbe.

Najpomembnejša in najmočnejša družbena skupina je država, zato se pogosto pojmuje kot družba. Država pa kljub njeni kompleksni sestavi ni družba kot celota, ampak predstavlja le del družbe, kakor so tudi razne druge organizacije del družbe kot celote.

Država potrebuje jezik za skupno komunikacijo, mišljenja in stališča za skupno usmeritev, vrednote za uresničevanje skupnih ciljev, načine moralnega vedenja zaradi notranjega ravnovesja in miru in kontrolo nezaželenih družbenih pojavov.

V sodobni družbah ljudje pripadamo številnim družbenim skupinam: v nekatere od njih se vključujemo prostovoljno in jih tudi sami ustanovljamo, v nekatere smo zaradi nujnosti preživetja prisiljeni vstopati ali pa smo vanje vključeni že z rojstvom (družina, narod, država itd.) (Barle Lakota et al., 1998, str. 103–104).

Žgavc (2011) navaja, da družbeno skupino sestavljata najmanj dva, večinoma pa več posameznikov, ki so med seboj povezani (integrirani) v enoto.

Za nastanek in obstoj družbene skupine je najpomembnejša notranja povezanost ali kohezivnost, ki jo določajo:

- skupna dejavnost, ki izraža potrebe in interese njenih članov;
- občutek pripadnosti ali identifikacije, ki predstavlja čustveno navezanost člana nanjo in istovetenje z njo;
- skupna stališča, vrednote in norme, ki jih člani podpirajo in spoštujejo.

Poznamo tudi t. i. marginalne družbene skupine. V življenju pripadamo in se srečujemo s številnimi skupinami: primarnimi, ki jim čustveno močno pripadamo in smo navezani nanje; sekundarnimi, ki so večje in bolj neosebne in nastajajo zaradi posebnih interesov in ciljev s prevladujočimi odnosi podrejenosti in nadrejenosti; formalno organiziranimi, ki imajo svoj poseben namen, funkcijo in je le-ta formalno določena s pravili, statuti, pravilniki itd.; neformalnimi naključnimi skupinami.

Vse vrste družbenih skupin se pojavljajo na globalnih in lokalnih družbenih ravneh, so dane možnosti vključevanje v pestro paleto teh skupin. Na nivojih lokalnih skupnosti se bolj pojavljajo formalne skupine, tiste, ki jih povezuje skupna dejavnost, občutek pripadnosti, skupna stališča, norme ipd. Manj pa se na lokalnih družbenih nivojih srečujejo z neformalnimi družbenimi skupinami (Žgavc, 2011).

5.6.1 Primarne in sekundarne družbene skupine

Primarne so tiste družbene skupine, ki temeljijo predvsem na čustveni pripadnosti skupini in navezanosti posameznika nanjo.

V *primarni skupini* prevladujejo odnosi medsebojnega zaupanja, pomoči, ljubezni in spoštovanja. Vanje se lahko človek nekako »zateče« pred vsemi neugodami in udarci »zunanjega, sovražnega sveta«. Poleg psihološke funkcije, ki se kaže predvsem v čustveni podpori, pa imajo primarne skupine tudi pomembno družbeno funkcijo: so namreč pomemben dejavnik socializacije. Posamezniku torej omogočajo vključevanje v širšo družbo, posredujejo družbene vrednote in norme njegove kulture ter razvijajo občutke pripadnosti ožjim in širšim družbenim skupinam. Primarne skupine skrbijo, da njihovi člani te norme spoštujejo in ravnajo v skladu z njimi. Zato primarne skupine opravljajo tudi funkcijo družbenega nadzora ali socialne kontrole. Poleg družine imajo značilnosti primarnih skupin lahko še skupine vrstnikov in prijateljev, sosesčin, pa tudi skupine sodelavcev na delovnem mestu, če so zanje značilni pristnejši odnosi.

Sekundarne skupine so večje družbene tvorbe, ki temeljijo pretežno na neosebnih, posrednih in formalno urejenih odnosih. Nastajajo na temelju posebnih interesov in ciljev, v njih imajo člani specializirane družbene vloge, prevladujejo pa odnosi podrejenosti in nadrejenosti (šola, politične stranke, lokalne skupnosti, vojašnice itd.) (Barle Lakota et al., 1998, str. 104).

5.6.2 Formalne in neformalne družbene skupine

Formalne družbene skupine so po navadi organizirane, imajo poseben namen in funkcijo, ki je formalno določena s pravili (statuti, pravilniki). Zanje so značilni: formalni način vodenja, vstopni in izstopni pogoji za člane, posebno ime in razpoznavni znaki (zastave, značke, uniforme). Te skupine se velikokrat prekrivajo s sekundarnimi družbenimi skupinami.

Neformalne družbene skupine so običajno naključne skupine (izletniki), skupine prijateljev ali znancev, ulične »klape« ipd. Nimajo formalnega vodstva in organizacije, čeprav si člani po navadi izberejo neformalnega vodjo. Lahko so notranje tudi bolj ali manj povezane (Barle Lakota et al., 1998).

Najpogostejši razlog za nastanek skupine je želja ljudi, da govorijo in oblikujejo svoj krog, kjer lahko prosto komunicirajo, se poznajo, delajo enotno in izpolnijo naloge, ki so jim dodeljene.

V tabeli 3 predstavljamo razlike med formalnimi in neformalnimi skupinami.

Tabela 3: Primerjava med formalnimi in neformalnimi skupinami
(<https://sl.gadget-info.com/difference-between-formal>)

Podlaga za primerjavo	Formalna skupina	Neformalna skupina
Pomen	Skupine, ki jih ustvari organizacija, za namen izvajanja določene naloge so znane kot formalne skupine.	Skupine, ki so jih sami ustvarili zaposleni, so znani kot neformalne skupine.
Oblikovanje	Namerno	Prostovoljno
Velikost	Velika	Primerjalno majhna
Življenje	Odvisno od vrste skupine.	Odvisno od članov.
Struktura	Dobro opredeljeno	Določeno
Pomembno je ...	Položaj	Oseba
Odnos	Profesional	Osebno
Komunikacija	Premakne se v določeni smeri.	Razteza se v vseh smereh.

5.6.3 Pomen različnih generacij v družbi

Družbo sestavljajo štiri različne generacije, ki jih bomo v nadaljevanju predstavili bolj okvirno, saj bomo v nadaljevanju vsebinsko namenili tako starim kot tudi mladim, kakor tudi njihovem sožitju in sodelovanju.

Pa si pogledajmo, katere štiri generacije trenutno obvladujejo naš družbeni prostor in kakšno vlogo imajo.

Generacija veteranov

Te osebe so rojene med 1920 in 1945, njihovo življenje je zaznamovala vojna, pomanjkanje in želja po zadovoljevanju Maslowe potrebe po varnosti. Poznajo solidarnost in timsko delo, komunicirajo na osebni ravni, zaposlitve so bile varne ne glede na produktivnost in upoštevanje avtoritete nikoli ni bilo pod vprašajem. To je delovna generacija, ki pozna klasično pošto, sestankovali so na dolgo in široko in poslovali samo preko osebnega stika. Generacija veteranov je večinoma že v zasluženem pokoju.

Otroci blaginje ali baby boom generacija

Sem spada povojna generacija, rojena med letoma 1946 in 1965. Živeli so v obdobju ekonomske stabilnosti, dilem »družina ali kariera« niso poznali, saj so se zgodaj vračali domov in imeli čas za ljubljene, hobije.

Generacija x

Ta generacija predstavlja ljudi, rojene med letoma 1966 in 1985, ki jih je v mladosti zaznamoval socializem, v odraslosti pa kapitalizem. Priča so bili novim tehnologijam in njihovem razvoju, internet se je širil in vplival na globalizacijo, kar je posledično zahtevalo hitro prilagajanje in delovanje po novih pravilih. Pripadniki te generacije so se na premike v

družbi odzvali različno – od upora do podložništva. Je prva generacija, ki je iskala razmerje med delom in družino in ugotovila, da si varnost lahko ustvariš sam z osebnim razvojem. Značilnosti generacije so: podjetništvo, usmerjenost v rezultate, samostojnost, upiranje avtoriteti, kršenje pravil, pravičnost in cenjenje uravnoveženosti med poslovnim in družinskim življenjem.

Generacija y

Ta generacija je že od malih nog prisotna pri hitrosti informacij in razvoju informacijske komunikacijske tehnologije. Pripadniki te generacije so odraščali z internetom, vedno so dostopali do vseh informacij in veljajo za najbolj ozaveščeno generacijo vseh časov. Zaradi sodobne tehnologije so osebe te generacije bolj prilagodljivi od starejših ljudi, njihove lastnosti pa so: ustvarjalnost, samopodoba, samozadostnost, odprtost, multitasking³⁵.

Generacija z

Mlade, rojene med letoma 1995 in 2010, imenujemo generacija Z. Ker so nasledniki milenijcev, ki jim rečemo tudi generacija Y, vendar se jih je prvo poimenovanje bolj prijelo.

	<p>Na spletni povezavi preberite o generaciji z:</p> <p>https://si.aleteia.org/2018/04/19/generacija-z-poznate-znacilnosti-mladih-rojenih-med-letoma-1995-in-2010/</p>
<p>Dobra praksa</p>	

Slika 9: Štiri generacije

(<https://stareslike.cerknica.org/2016/12/13/1971-osredok-stiri-generacije/>)

Te štiri generacije se trenutno prepletajo, si sledijo, se bojujejo za svoje mesto v družbi, si pomagajo, se hrabrij, pogosto tudi tekmujejo in si nagajajo. Na koncu skupno ugotavljajo, da eden brez drugega ne morejo. Če je prva že skorajda pred iztekom svojega primata, si slednja šele utrjuje pot in se hrabri, da njihov čas šele prihaja.

³⁵ Štiri pisane generacije. Pridobljeno s spletne strani <https://www.mojedelo.com/karierni-nasveti/spopad-razlicnih-generacij-ali-sozitie-med-njimi-3417>.

5.6.4 Mladi in družba

Sodobna družba in življenje v njej je zelo razgibano. K temu ob starih veliko pripomorejo tudi mladi. Njihovo življenje in delo je zelo raznoliko, zato ga je vredno spoštovati in upoštevati.

Za mladino so značilne njej svojstvene oblike vedenja in stil življenja, nepopolni socialni status ter idealni vrednotni pojmi mladostnosti v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti. Na eni strani podaljševanje življenja v ekonomski odvisnosti od staršev, po drugi pa čedalje hitrejšo vstopanje skozi vrata izkustev in spoznanj, ki so lastna odraslim, prelaga na generacijo mladih velik »nahrbtnik« pričakovanj, želja in zahtev, ki so že prisotna v družbi in ki jih mladi s svojo iskrivostjo, izvirnostjo in bistrumnostjo tudi sami izzivajo in pričakujejo od sebe³⁶.

M. Ule meni, da spremembe življenjskih potekov in jasno opredeljenih življenjskih obdobij, ki smo jim priče v današnjem času, najprej prizadenejo mlade. Mladi kot družbena skupina se ne raztapljajo v transgeneracijski pluralni družbi mnogih razlik, kot se je najprej zdelo. Spreminjajo se v starostno skupino brez posebnosti. Večinska družba jih zazna le tedaj, ko se čuti ogroženo ali ko jih prepozna kot potencialne potrošnike. Obdobje mladosti ni več obdobje eksperimentiranja, obdobje postajanja nekaj. Sodobna mladost je predvsem obdobje »bivanja« – biti študent, potrošnik, prijatelj. Za mlade v Sloveniji je oblikovanje vsakdanjega življenja in vrednostnih sistemov danes del njihovega vsakdanjega iskanja ravnotežja med osebnimi željami in pričakovanji po eni strani ter družbenimi zahtevami in priložnostmi na drugi. Vendar jer ravnotežje med pričakovanji in zahtevami ter individualnimi sposobnostmi ali zmožnostmi za delovanje pogojno in izpostavljeno mnogim tveganjem. Vrednotni sistem individualizacije nosi s seboj zemetke nove etike, ki sloni na dolžnostih do samega sebe. To se zdi v velikem nasprotju s tradicionalno etiko, ki sloni na dolžnostih do drugih in družbe kot celote (Ule, 2007, str. 62).

Glavni razlogi za spreminjanje mladosti/mladine so podaljševanje šolanja čez klasično mladost in posploševanje izobraževanja na vse socialne sloje na eni strani in vedno večja individualizacija izobraževalnih poti ter profesionalizacija socialnega nadzora na drugi strani, meni Walther (2006), Ule in Kuhar (2003) pa ugotavljata, da se sočasno s podaljševanjem šolanja razteza obdobje odvisnosti ali pol odvisnosti mladih od izvornih družin. Podaljšana odvisnost od staršev, ki nikakor ni le materialne narave, je proces, ki je opazen povsod po Evropi, le da so regionalne razlike velike. Za Slovenijo velja, da je ta proces posebej izrazit (prav tam). Sodobne evropske in tudi slovenska družba zahtevajo torej zgodnja mentalna in vedenjska prilagajanja ob hkratno protislovnih razmerah zanje: podaljšano izobraževanje in podaljšano obdobje ekonomske odvisnosti sta v ostrem nasprotju z zahtevami po zgodnjih izbirah in prevzemanjem odgovornosti zanje.

5.6.5 Starejši in družba

Starostniki v odnosu do mladih so velikokrat mnenja, da v družbi ne morejo dovolj dobro izraziti vsega svojega potenciala, ki ga posedujejo. Opozarjajo celo, da so velikokrat kršene njihove pravice na različnih področjih. Tako menijo npr., da ne čutijo priznanja, spodbujanja in podpiranja svojega prispevka v družbi. Čutijo, da največkrat nimajo možnosti sodelovanja

³⁶ Šaponja, D. Mladina v sodobni družbi. Pridobljeno s spletne strani <https://www.pb-begunje.si/gradiva/Saponja1351439964232.pdf>.

v gospodarskem, političnem in družbenem življenju, še več, nimajo možnosti za plačano delo po upokojitvi, čeprav se v zadnjem obdobju iz leta v leto tudi to vsaj malenkost izboljšuje. Hkrati pa družba ne upošteva potreb starejših in spoštovanja njihove pravice do dostojnega življenja. Dogaja se, da ne priznava njihove vloge v prostovoljnem udejstvovanju, čeprav so prav na tem področju, ob sodelovanju tudi z mladimi, zelo pomemben družbeni dejavnik. Večkrat čutijo, da nimajo enakih možnosti dostopa do informacij s pomočjo moderne tehnologije, do izobraževanja, moti pa jih tudi odnos mlajših generacij do bolnih in invalidnih ljudi. O teh problemih starostnikov v odnosu do mladih in mladih v odnosu do njih bomo podrobneje spregovorili v osrednjem poglavju, ko bomo pisali o medgeneracijskem sodelovanju (Macuh, 2019, str. 101).

Neenakosti med ljudmi v globalni družbi se povečujejo. Čeprav socialna država daje v družbi občutek, da se trudi zmanjševati razlike med ljudmi, predvsem na materialnem področju (višje plače, višje pokojnine, višji otroški dodatki), pa kljub temu nazaduje. Skromen je poudarek vrednotam, ki so za vse generacije v družbi zelo pomembne. Premalo se družimo, premalo se veselimo, ne ustvarjamo dovolj močne družbe, ki bo temeljila na solidarnosti, pomoči eden drugemu, odnosih med ljudmi, ljubezni do bližnjega, potrebi po očuvanju vsega, kar nas obdaja. To posamezniku v sodobni družbi lahko omogoča človeka dostojno staranje skozi različna starostna obdobja in miren prehod v tretje in kasneje četrto življenjsko obdobje, ko starostnik potrebuje ob minimalnih finančnih/materialnih potrebah predvsem sočloveka, ki ga bo razumel in spoštoval (prav tam).

5.6.6 Medgeneracijsko sodelovanje

Človek je živo bitje, ki ob sebi bolj ali manj ves čas potrebuje drugo živo bitje. Sociologi poudarjajo, da je človek živo bitje, ki ne more živeti sam. Samota ubija, pravijo, zato je treba poskrbeti, da človek od rojstva (primarna socializacija) do smrti ostaja družbeno bitje. S tem se izpopolnjuje, s tem zapolnjuje svoje primarne človeške vrzeli, s tem je človek, ki mu je mar za sočloveka. Sobivanja pa je potrebno človeka naučiti in to je primarna naloga staršev – družine, vzgojno-izobraževalnih ustanov, družbenega sistema kot celote in vsega življa v družbi. O tem in še marsičem bomo spregovorili v nadaljevanju, ko bomo obravnavali zelo pomembno področje življenja vsakega posameznika v družbi, tj. uravnavanja življenja med generacijami v sodobni družbi. Za začetek morda samo splošno potrjena ugotovitev, da je za kakovostno življenje v družini (skupnost mladih in starejših) potrebno sožitje vseh članov v tej skupnosti (Macuh, 2019).

Slika 10: Medgeneracijsko sodelovanje
(www.drustvo-lipa.si/index.php/novice/druge-novice-2017/484-medgeneracijsko-sodelovanje-2017)

Z roko v roki je bil eden od projektov, navaja Černe (2010), kjer so si prizadevali vzpostaviti in razširiti solidarnost in sožitje med generacijami v okviru aktivnega in kreativnega preživljanja prostega časa. Spoštovanje, strpnost, solidarnost in druge osnovne socialne vrednote, ki pomenijo ključen korak v doseganju sožitja med ljudmi različnih generacij, se ne razvijejo čez noč. Treba jih je začeti gojiti že zelo zgodaj, pri majhnih otrocih, jih negovati, spodbujati, ceniti, osmišljati in ustvarjati pogoje za njihov razvoj pri malo večjih otrocih in z njimi ovrednotiti svoje življenje pri tistih največjih otrocih v srcu, sicer že starostnikih. Aktivnosti, v katere so se udeleženci vključevali v obdobju dveh let, kolikor je projekt trajal, so bile na vsebinski ravni zasnovane tako, da so sledile vzgojno-izobraževalnim in razvojnim ciljem vsake izmed generacij. Tako so mentorji sodelujočih osnovnih šol, vrtcev in domov starostnikov organizirali številne dejavnosti, na katerih so sodelovali otroci iz vrtcev, učenci iz osnovnih šol, dijaki z gimnazij in stanovalci iz domov za stare. Skupaj so raziskovali življenje v preteklosti, praznovali dan starostnikov, ustvarjali na različnih delavnicah (delavnica o zdravilnih zeliščih, glasbena, likovna delavnica, delavnica o peki peciva po starih preverjenih receptih ...), priredili literarno srečanje in druge kulturne prireditve, tombolo, potopisna predavanja, obnovitveni tečaj nemščine, praznovanje pomladi, pusta, velike noči.

Pri vaji 9, Medgeneracijsko sodelovanje, navedite pet načinov medgeneracijskega sodelovanja.

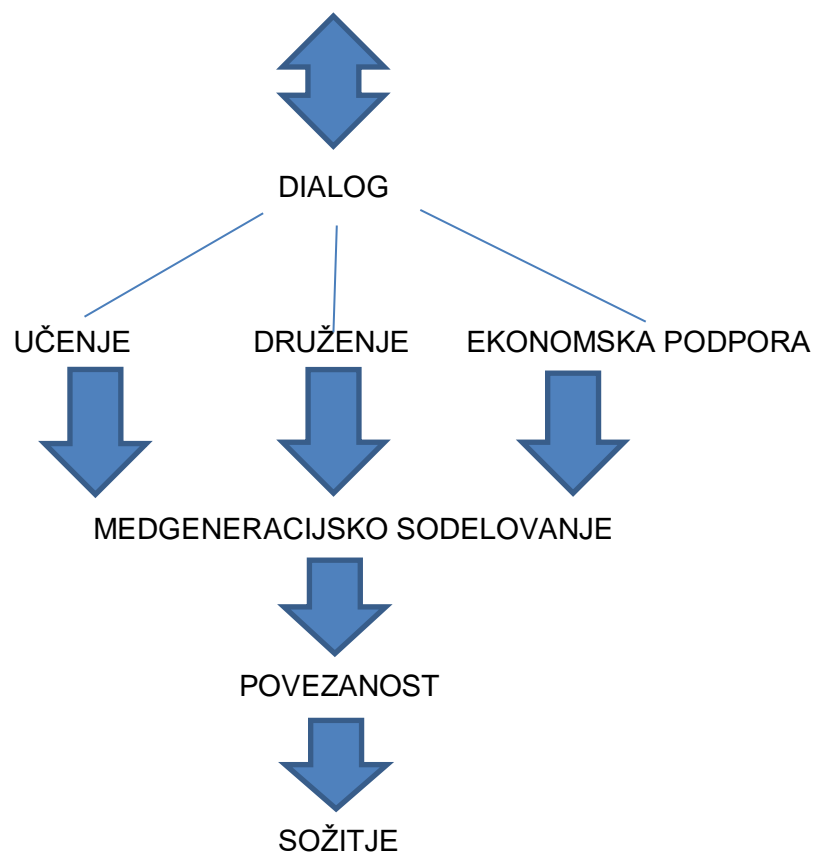
Vaja 9: Medgeneracijsko sodelovanje

	<p>Navedite pet načinov medgeneracijskega sodelovanja in jih opredelite.</p> <p>Delo v dvojicah Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	--

Medgeneracijsko sodelovanje ima številne pozitivne učinke, tako na starejše kot na mlajše udeležence tega procesa. Mlinar (2009) piše, kako sodelovanje različnih generacij izboljša pogoje za zdravje in blaginjo. Pri starejših vključevanje v medgeneracijske aktivnosti zmanjšuje težave, povezane s presnovo in prehrano, izboljša se njihovo počutje, zmanjša se razmišljanje o smiselnosti življenja. Temu lahko dodamo še nekaj zelo pomembnih komponent. Zmanjša se občutek osamljenosti, poveča se ali na novo nastane socialna mreža kot tudi občutek pripadnosti in pomembnosti za družbo. Vpliv na zdravje, ki so ga najbolj zaznali v času, ko je nastajal projekt, je opazen predvsem na duševnem področju in posledično pri večji skrbi za lastno telo (higiena, razgibavanje) ter na splošnem dobrem počutju. In če dodamo še misel ene od sodelujočih stanovalk – »Otroci nas pomladijo«. Mladi, predvsem tisti, ki ne živijo s starimi starši in nimajo stika s starejšimi osebami v tem sodelovanju, spoznajo ovire in omejitve, ki jih prinaša starost, po drugi strani pa si pridobijo ogromno znanja ter življenjskih izkušenj. Predvsem pa vidijo, da je tudi na stara leta mogoče marsikaj početi, le na malce drugačen način. Tako kot v vsakem življenjskem obdobju.

Na sliki 11 je predstavljeno medgeneracijsko sodelovanje.

MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE

Slika 11: Medgeneracijsko sodelovanje.
(Macuh 2018; povz. po Hozjan, 2010)

O medgeneracijskem sodelovanju bomo v nadaljevanju še spregovorili v poglavju o Starosti in staranju.

Vprašanja za ponavljanje 5:

Kaj je družina?
 Katere vrste družin poznate?
 Opredelite jih.
 Kako je z družinami v Sloveniji?
 Kako so porazdeljene vloge v družini?
 Opredelite pojem zakonska zveza.
 Kako bi opredelili pojem izvenzakonska zveza?
 Navedite razloge razvezo zakonske oz. izvenzakonske zveze.
 Pojasnite pojem nasilje.
 Kateri so vzroki za nasilje?
 Kateri so vzroki za nasilje v družini?
 Navedite vrste nasilja in jih pojasnite.
 Katere so posledice nasilja?
 Kaj so družbene skupine?
 Katere družbene skupine poznate? Opredelite vsako od njih.
 Kakšno mesto in vlogo imajo mladi v družbi?
 Kako funkcionirajo starejši v družbi?
 Pojasnite oz. obrazložite pomen medgeneracijskega sodelovanja.

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

6 Delo, čas, prosti čas, revščina in način življenja

Uspeh bomo dosegli le, če si bomo vsak dan naložili tisto breme, ki je namenjeno za tisti dan. Tovor bo pretežak, če bomo danes nosili še včerajšnje breme in mu dodali tudi jutrišnje, še preden bi si ga morali naložiti.

(John Newton)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • vpliv dela na prosti čas posameznika v sodobni družbi in razloge za revščino ter odpravljanje le-te. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen dela in delitev le-tega; • vpliv časa na posameznika, • vlogo prostega časa; • problem revščine; • soočanje in reševanje te problematike; • brezposlenost in razlogi zanjo.
---	---

Za obvladovanje časa v odnosu do delovnega časa so zelo pomembne tudi pristočasne dejavnosti. Tudi te namreč vzgajajo človeka in ga v obdobju odraščanja pripravljajo na nadaljnje življenje.

Skozi različne dejavnosti, ki jih ljudje počnejo v prostem času, npr. študenti raziskujejo sami sebe, oblikujejo osebnost in gradijo lastno identiteto, kar pa pomaga tudi pri usmerjanju v poklicnem smislu. Tudi v odrasli dobi prosti čas omogoča usvajanje določenih spretnosti in veščin, ki so kasneje uporabne na delovnem mestu in koristne tudi pri samem zaposlovanju. Prosti čas torej ima pomembno vlogo tudi pri dodatnem izobraževanju in izpopolnjevanju posameznikov. Kombiniranje raznovrstnih dejavnosti (npr. aktivno sodelovanje v klubih, ukvarjanje s športom, udeležba na delavnicah in hkrati še druženje s prijatelji) prispeva k samodiscipliniranosti. Posameznik se tako lahko nauči dobro organizirati svoj (prosti) čas, organizacijske veščine pa so, sploh v današnjem razgibanem in hitro spreminjajočem se okolju, zelo cenjene (Raspor in Macuh, 2016).

6.1 Delo in delitev

Po Lawsonu (2004, str. 96) ni trdne in hitre opredelitve tega, kaj je delo in kaj ni. Poskus opredelitve bi bil glede na prostor in čas variabilen. V industrijskih družbah je njegova opredelitev gotovo povezana z nečim, kar je obveznost in za kar se dobiva plačilo. Kljub temu pa so nekatere vrste dela močno povezane s prostim časom, kot v primerih, ko se vključujeta interes in užitek (npr. strast do nogometa).

Če se počasi navežemo na čas, lahko rečemo, da je le-ta povezan z delom. Vključuje vse aktivnosti, ki jih mora oseba opraviti, da bi lahko učinkovito izvršila delovne obveznosti, kot je na primer pot na delo in domov. Lahko pa vključuje tudi nekaj »dela na domu«. Meje med delom in časom, ki je povezan z delom, so nejasne in so v času in glede na kulturno okolje gibljive. Obstaja mnogo aktivnosti, za katere nismo plačani, pa vendarle čutimo obveznost, da jih storimo. Najpomembnejši primer je tu lahko domače delo, vendar pa so še druge družbene obveznosti, kot je medsebojna podpora v širšem sorodstvu, religiozne usluge, če

smo verni, in pa različni družbeni dogodki, za katere čutimo, da moramo v njih sodelovati in jih podpreti. To, kar je znano kot »prosti čas«, je področje, kjer obstaja možnost izbire aktivnosti, ki jim bomo sledili. In to ne zaradi tega, ker so plačane, ampak zato, ker v njih uživamo in smo jih sami izbrali. Večina športov je na primer razumljena kot prostočasna aktivnost, kot hobi ali počitnice itd. Prosti čas se od drugih aktivnosti loči zaradi individualne svobode ukvarjanja (prav tam).

V letu 2020 je delo postalo drugačno. Nanj je vplivala korona situacija in marsikateri zaposleni so morali, če je to bilo le mogoče, delati tudi od doma. To je na začetku za ene predstavljalo težavo, za druge nov izziv, sčasoma pa so se vsi sprijaznili z dejstvom, če ne gre na delovnem mestu, pa gre tudi od doma. Slednje prikazuje tudi slika 12.

Slika 12: Delo od doma
(www.spica.si/blog/delo-od-doma)

Delitev dela (ali specializacija) je načelo organizacije proizvodnje v gospodarstvu, po katerem se posameznik ukvarja s proizvodnjo ločenega blaga. Zahvaljujoč delovanju tega načela lahko z omejeno količino sredstev ljudje dobijo veliko več koristi, kot če bi si vsak sam priskrbel vse potrebno. Delitev dela vključuje specializacijo posameznih izvajalcev pri izvajanju določenega dela skupnega dela, ki ga ni mogoče izvesti brez jasnega usklajevanja ukrepov posameznih delavcev ali njihovih skupin. Za delitev dela so značilne kvalitativne in kvantitativne značilnosti. Delitev dela na kvalitativni osnovi vključuje ločitev vrst dela po njihovi zahtevnosti. Izvajanje takšnega dela zahteva posebno znanje in praktične spretnosti. Kvantitativna delitev dela zagotavlja določitev sorazmernosti med kvalitativno različnimi vrstami dela. Celovitost teh znakov v veliki meri določa organizacijo dela kot celote³⁷.

6.2 Čas

Čas je velik človekov prijatelj, ko pa ga zmanjkuje, tudi sovražnik. Ali ga znamo pravilno izrabiti, je naš zaveznik, ko se znajdemo v časovni stiski?

³⁷ Delna delitev dela. Delitev dela v podjetju. Pridobljeno s spletne strani <https://peskiadmin.ru/sl/chastichnoe-razdelenie-truda-razdelenie-truda-na-predpriyatii.html>.

Čas je edinstven omejen vir, pri katerem ne moremo odločati o tem, ali ga bomo porabili ali ne, ampak odločamo zgolj o tem, kako ga bomo porabili, navaja Šarotar Žižek (2008). Zato je večšina upravljanja časa nujna tako za izboljšanje položaja in kariero posameznika, položaj delovnega tima kakor tudi organizacije kot celote. Ker je upravljanje časa uporabna in koristna veščina, ki pripomore k izboljšanju različnih vidikov življenja, je v nadaljevanju predstavljen splošni koncept upravljanja časa (opredelitev časa in njegovega upravljanja, namen upravljanja časa, zmote o tem ter simptome in razloge za neuspešno upravljanje časa), osvetljene so časovne ovire in predstavljen sistemski pristop k načrtovanju ukrepov, ki ob uporabi pripomočkov za upravljanje časa zagotavlja spremembe v organiziranju časa. Poudarjeno je tudi dejstvo, da je upravljanje časa v bistvu upravljanje samega sebe. Zato postane posameznik z učinkovitim upravljanjem časa bolj discipliniran, poveča svojo osebno produktivnost, izogne se časovnim oviram, zmanjša stres in prihrani čas, ki ga nato lahko porabi v skladu z lastnimi preferencami (prav tam).

Vsak posameznik se v življenju nenehno sooča z vsemi tremi navedenimi elementi (delo, čas in čas prosti), tako v zasebnem kot tudi poslovnem okolju. Treba jih je obravnavati posamezno in hkrati kot celoto, saj se med seboj dopolnjujejo in nadgrajujejo. Čeprav o delu, ker delamo vsi, vemo vse, je potrebno razumeti, kaj je delo, zakaj ga izvajamo, predvsem pa, kako ga umeščamo v čas, ki nam je na voljo (prosti čas). Poseben poudarek je treba dati delovnemu času, ki ga bolj ali manj spremljajo strani v prepričanju, da ga vsakemu zaposlenemu odredijo delodajalci. Ob pregledu podatkov boste ugotovili, da je zelo pomembno razumevanje učinkovitega delovnega časa v primerjavi s celotnim delovnim časom, ki ga preživimo na delovnem mestu. Glede na to, da več kot tretjino časa preživimo na delovnem mestu, je prav, da znamo izkoristiti čas, ko nismo na delovnem mestu. To je prosti čas, ki ga posameznik namenja pristočnim dejavnostim. Ker pa se prosti čas in ostali čas, ki ni neposredno delovni čas na delovnem mestu, v sodobnih globalnih družbi »zlivajo v eno«, je prav tako, da tudi življenju v prostem času namenjamo to, na kar opozarjajo različni strokovnjaki, pa tudi samo življenje posameznika (Raspor in Macuh, 2016).

Slika 13: Čas je ...

([https://sl.wikipedia.org/wiki/Ura_\(naprava\)#/media/Slika:Big.ben.scaled.arp.750pix.jpg](https://sl.wikipedia.org/wiki/Ura_(naprava)#/media/Slika:Big.ben.scaled.arp.750pix.jpg))

Čas je simbolika meje v trajanju in najbolj občutena distinkcija od onostranstva, ki je svet večnosti. Človeški čas je po definiciji končen, božji pa neskončen oziroma je zanikanje časa, neomejenost. Eden je stoletje, drugi je večnost, filozofsko razmišljujoče ugotavljata Chevalier in Gheerbrant (1994) in dodajata, da med njima ni mogoča nobena skupna mera.

Ta razlika je v naravi, ki je človeški um ne more normalno doumeti. Čas je po njunem mnenju neločljivo povezan s prostorom.

6.3 Prosti čas in prostočasne aktivnosti

Sociologija prostega časa je sorazmerno novo področje sociologije, navajata Haralambos in Holborn (2001, str. 260). Tako je Parker (v Haralambos in Holborn, 2001) opredelil prosti čas kot preostanek časa. To je torej čas, ki ostane, ko so izpolnjene druge obveznosti.

Prosti čas je pomemben tudi za mlade, ki še niso tako neposredno umeščeni v okvir redne zaposlitve, čeprav je tudi odhajanje v šolo in posledično temu – učenje – delo.

Derganc (2004) navaja, da je prosti čas tisti čas, ki ni zapolnjen z obveznostmi, je čas za razbremenitev od naporov v šoli, pri delu in drugih vsakodnevnih obveznosti ter čas, ko se svobodno odločamo za različne dejavnosti. Za mladostnike pomeni možnost za sprostitve, ko se lahko prosti zunanjih pritiskov družijo s prijatelji, se zabavajo, izražajo sebe in preizkušajo svoje sposobnosti. Zavedati se moramo, da je kakovostno življenje pravica in priložnost vsakega posameznika in prosti čas je eden izmed načinov za njegovo doseganje in ohranjanje. Smiselno preživljanje prostega časa nas lahko obvaruje marsikatero fizične in psihične bolezni ali vsaj omili njene posledice.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o dejavnostih v prostem času na naslednji spletni povezavi:</p> <p>https://moj pogled.com/dejavnosti-za-prosti-cas/</p>
--	--

Derganc (2004, str. 29) je prosti čas opredelila preprosto kot čas, ko nas ne veže nobena nujna ali obveznost. Kot vidimo, se definicije prostega časa razlikujejo od avtorja do avtorja, vendar pa lahko opazimo, da jih povezuje nekaj skupnega: svobodna izbira posameznika. Ne glede na to, kaj vključujemo v prosti čas oz. katere dejavnosti definicija vsebuje, pomembno je, da ne gre za čas, ko opravljamo nujna opravila in obveznosti, ampak za čas, ki si ga sami organiziramo glede na lastne želje in potrebe.

Prostočasne dejavnosti človeku tako omogočajo večstransko sproščen razvoj osebnosti. Če gremo od začetka, prva in glavna naloga prostega časa je počitek. Prosti čas je pomemben, ker omogoča posamezniku, da se spočije in sprosti, da se tako rekoč obnovi. V duševnem smislu omogoča počitek razbremenitev misli od vsakodnevnih skrbi in obveznosti, odpravo stresa in napetosti, v telesnem pa nabiranje izgubljene moči. Naj omenimo, da je pri študentih, glede na to, da je njihovo delo pretežno umsko naravnano, počitek pomemben bolj z duševnega vidika.

Aktivno preživljanje prostega časa, npr. ukvarjanje z neko obliko športa ali rekreacije, lahko pozitivno vpliva na splošno stanje organizma in prispeva k izboljšanju telesne zmogljivosti posameznika. Tukaj se prosti čas pokaže v funkciji izboljšanja telesnega in duševnega zdravja posameznika. K dobrem duševnem delovanju oseb v veliki meri prispevajo tudi zabavne vsebine, po katerih posegamo običajno prav v prostem času.

Prostočasne dejavnosti prav tako vzgajajo človeka in ga pripravljajo na življenje. Skozi različne dejavnosti, ki jih počnejo v prostem času, študenti raziskujejo sami sebe, oblikujejo osebnost in gradijo lastno identiteto, kar pa pomaga tudi pri usmerjanju v poklicnem smislu. Prosti čas omogoča usvajanje določenih spretnosti in veščin, ki so v prihodnosti uporabne na delovnem mestu in v korist tudi pri samem zaposlovanju. Prosti čas torej igra pomembno vlogo tudi pri dodatnem izobraževanju in izpopolnjevanju posameznikov. Kombiniranje večjega števila raznovrstnih dejavnosti (npr. aktivno sodelovanje v klubih, ukvarjanje s športom, udeležba na delavnicah in hkrati še druženje s prijatelji) prispeva k discipliniranosti osebe. Študentje se tako lahko naučijo dobro organizirati svoj (prosti) čas, organizacijske veščine pa so, sploh v današnjem razgibanem in hitro spreminjajočem se okolju, zelo cenjene (Raspor in Macuh, 2016).

6.4 Vpliv dela na prosti čas

Delo zelo pomembno vpliva na izbiro posameznikovega prostega časa, zato je nujno, da ga primerno umestimo vanj. Izbira slednjega je le naša in nanjo lahko vplivamo le sami s svojimi odločitvami, delovnim urnikom, družinskimi in družabnimi aktivnostmi.

Delovni čas vpliva na človekovo počutje in razpoložljivost. Zaradi negativnih vplivov delovnega časa, predvsem nočnega dela in podaljšanega delovnega časa, se pojavijo kronična utrujenost, slabše počutje, anksioznost, depresivnost, upad učinkovitosti.

Delovni čas je efektivni delovni čas in čas odmora po 154. členu Zakona o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 31/2013, v nadaljevanju ZDR), prav tako pa tudi čas upravičenih odsotnosti z dela v skladu z zakonom in kolektivno pogodbo oz. splošnim aktom delodajalca. Pri tem je efektivni delovni čas glede na 142. člen ZDR vsak čas, v katerem delavec dela. To pomeni, da je na razpolago delodajalcu in izpolnjuje svoje delovne obveznosti iz pogodbeno zaposlitvi. Ta ureditev je nekoliko posebna, saj v večini držav kot osnovo spremljajo le efektivni delovni čas delavca.

V razvitem svetu se večina zaposlitev pomika proti storitvenim dejavnostim. Enak trend zaposlovanja je značilen za zadnjih 20 let. Nadaljuje pa se tudi v času recesije. Čeprav je recesija najprej prizadela finančni sektor in sektor trgovanja z nepremičninami, ima predvsem hude posledice za realni sektor. Delovna mesta, ukinjena v realnem sektorju, so najpogosteje ukinjena za vedno in ne le začasno, kot je to značilno za storitvene dejavnosti. Za storitve je značilna drugačna organizacija delovnega časa, ki je prilagojena uporabniku storitev. V realnem sektorju so bila v zadnjih letih redkejša delovna okolja s procesom proizvodnje 7 x 24. Taki procesi so bili le v nekaterih industrijskih procesih, ki niso dovoljevali zaustavitve, kot je npr. proizvodnja aluminija. V dejavnostih, za katere je bilo še pred 20 leti značilno izmensko delo, pa tega ni več (v različnih sestavah elektronskih komponent ali tekstilni in lesni industriji). Delovni procesi v organizaciji 7 x 24 so ostali predvsem v energetiki, kemiji in farmaciji ter storitvenih dejavnostih. V prometu, logistiki, zdravstvu, socialni in turizmu se povečuje delež teh del zaradi porasta deleža teh del v celotni strukturi. Ko govorimo o novih oblikah delovnega časa, torej govorimo predvsem o spremenjenem delovnem času, značilnem za storitvene dejavnosti. V razvitem svetu pomeni to delovni čas za približno 70 % vseh zaposlenih. V storitvah je vse več strankam prilagojenih oblik delovnega časa. Delavci v teh storitvah delajo v času, ko ima uporabnik čas (Molan, 2010).

V nadaljevanju si pogledajmo, kako imamo urejen delovni čas v Sloveniji. Macuh in Raspor (2016) navajata, da polni delovni čas traja 40 ur na teden, ki je praviloma razdeljen na pet

dni v tednu, ne sme biti na manj kot štiri dni v tednu. Kot polni delovni čas se šteje tudi delo, ki traja najmanj 36 ur na teden. Za delovna mesta, pri katerih ovirajo hitro nevarnosti za poškodbe ali zdravstvene okvare, tako da lahko polni delovni čas traja celo manj kot 36 ur na teden. Delodajalec mora delavcu v primeru izjemoma povečanega obsega dela in še v nekaterih drugih primerih praviloma vnaprej pisno določiti delo nad polnimi časom (nadurno delo) in ga tudi pravilno plačati. Pri tem je omejen na največ 8 ur tedensko, 20 ur mesečno oziroma 170 ur letno. Izjemoma je s soglasjem delavca dovoljena prekoračitev na 230 ur letno. Delodajalec mora delavcu organizirati izvajanje dela v skladu s tedenskimi in mesečnimi omejitvami ter zagotoviti obvezni počitek med dvema delovnima dneva, sicer 12 ur v obdobju 24 ur, poleg dnevnega pa še obvezni tedenski počitek najmanj 24 ur.

Ko govorimo o učinkovitem delovnem času, moramo biti zelo previdni, da ga ne definiramo preveč enoplastno.

Pri vaji 10, Učinkovni delovni čas, opredelite učinkovni delovni čas glede na svoje delovno mesto in delo, ki ga opravljate.

Vaja 10: Učinkovni delovni čas

	<p>Opredelite in razdelite svoje učinkovito delo na delovnem mestu, ki ga trenutno zasedate.</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 10 minut. Čas za poročanje: 2 minut.</p>
--	---

V zaključku tega podpoglavja je treba poudariti, da je delo, opravljanje dela, fizično ali umsko delo, nekaj, kar nas osvobaja. Zatorej se moramo zavedati, da dokler lahko delamo, vemo, da smo aktivni in samozadostni. Zato se veselimo dela, izvajamo ga z zadovoljstvom in polno mero odgovornosti. To pričakuje od nas delodajalec in to naj bo tudi naša zaveza samemu sebi na delovnem mestu, ki smo ga zasedli, in pri delu, katerega opravljamo.

6.5 Revščina

Revščina obstaja povsod, tudi v najbogatejših državah. Ima številne razsežnosti – ne gre le za to, koliko denarja ljudje zaslužijo. Pomeni: da nimaš čiste vode ali dovolj hrane; da nimaš primerne bivališča, da ne dobiš primerne zdravstvene oskrbe, ko jo potrebuješ, ali da nimaš dovolj denarja, da bi svojim otrokom omogočil šolanje. Pomeni tudi, da nimaš dostopa do vseh dobrin, storitev, spretnosti, izbir, varnosti in moči, ki jih vsi potrebujemo, da lahko uživamo naše človekove pravice. Nakazuje na marginalizacijo in diskriminacijo. Zaradi življenja v revščini so ljudje pogosteje izpostavljeni kršitvam njihovih človekovih pravic. Več kot milijarda ljudi po svetu živi v barakarskih in neformalnih naseljih. Mnogi živijo v neprimernih bivališčih z le malo osnovne infrastrukture (elektrika, voda ...) ali pa te sploh nimajo. Njihov položaj postane še hujši, ko jih oblasti prisilno izselijo z njihovih improviziranih domov. To je primer, kako kršitve človekovih pravic prispevajo k začaranemu krogu revščine: če ti porušijo dom in uničijo tvoje imetje, si se prisiljen preseliti drugam, kjer morda ne boš mogel zaslužiti dovolj za preživetje. Otroci in mladi, ki živijo v revščini, so še posebej ranljivi.

V letu 2017 je na svetu umrlo približno 6,3 milijona otrok, mlajših od 15 let oz. en otrok vsakih pet sekund. Večinoma so umrli zaradi vzrokov, ki bi jih bilo mogoče preprečiti,

razkriva najnovejše poročilo Stopnje in trendi v umrljivosti otrok 2018, ki so ga danes predstavili UNICEF, Svetovna zdravstvena organizacija, Oddelek za prebivalstvo Združenih narodov (ZN) in Skupina Svetovne banke. Velika večina teh smrti – 5,4 milijona – se zgodi v prvih petih letih življenja, pri čemer novorojenčki predstavljajo približno polovico omenjenih smrti. »Brez takojšnjega ukrepanja bo do leta 2030 umrlo 56 milijonov otrok, mlajših od pet let, med njimi polovica novorojenčkov,« opozarja Laurence Chandy, UNICEF direktor za področje podatkov, raziskav in politik. »Od leta 1990 smo dosegli izjemen napredek pri reševanju otroških življenj, vendar milijoni otrok še vedno umirajo zaradi tega, kdo so in kje se rodijo. S preprostimi rešitvami, kot so zdravila, čista pitna voda, elektrika in cepiva, lahko rešimo več še življenj.³⁸« Polovico vseh smrti otrok, mlajših od pet let, se je v letu 2017 zgodilo v Podsaharski Afriki in 30 odstotkov v Južni Aziji. V Podsaharski Afriki je 1 od 13 otrok umrl pred petim rojstnim dnevom, v državah z visokimi prihodki pa 1 od 185 otrok (prav tam).

Revščina ni naključje, niti niso zanjo krivi tisti, ki v njej živijo vsak dan. Pogosto revne ostala družba stigmatizira in krivi za njihovo revščino. Nekateri jih lahko izkoriščajo in obravnavajo z nezaupanjem in s sovraštvom. Revščina lahko predstavlja tudi marginalizacijo in diskriminacijo skupine ljudi v družbi. Ženske in dekleta denimo živijo v revščini pogosteje kot moški in fantje. V številnih 'bogatih' evropskih državah pa živijo Romi v popolnoma neprimernih razmerah brez ustreznih bivališč, izobrazbe, vodovoda ali sanitarij. Pomembno je preseči posplošitve, kot so 'revni ljudje' ali 'revne skupnosti', ko govorimo o revščini v povezavi z družbenimi neenakostmi in diskriminacijo. Že samo znotraj teh skupin obstajajo velike razlike. Nekateri ljudje so revnejši od drugih iz razlogov, ki so pogosto zgodovinski, družbeni ali kulturni. Vsem pa nam je skupno, da si zaslužimo dostojanstvo in spoštovanje naših pravic, ki jih imamo kot ljudje³⁹.

Revščino lahko opredelimo kot pomanjkanje življenjsko potrebnih stvari, kot so hrana, oblačila, zavetje in varno pitje vode. Revščino lahko opredelimo iz različnih vidikov tako, da ločimo absolutno revščino, relativno revščino in subjektivno revščino. Prav tako kot razlikujemo različne vidike revščine, imamo tudi različne načine merjenja revščine in mednarodne organizacije, ki se z njimi ukvarjajo (Svetovna banka, Eurostat, Združeni narodi). Na koncu poglavja o revščini so prikazane še nekatere povezave med revščino in globalizacijo.

6.6 Vrste revščine

Revščino lahko opredelimo glede na različne načine merjenja. Förster in drugi (2004) navajajo tri osnovne pristope za opredelitev revščine:

- absolutna revščina,
- relativna revščina in
- subjektivna revščina.

³⁸ Vsakih 5 sekund na svetu umre otrok, mlajši od 15 let, Pridobljeno s spletne strani <https://www.poznavalec.si/svet/vsakih-5-sekund-na-svetu-umre-otrok-mlajsi-od-15-let/>.

³⁹ Kaj je revščina? Pridobljeno s spletne strani <http://dostojanstvo.amnesty.si/revscina-in-clovekovo-dostojanstvo/o-revscini>.

6.6.1 Absolutna revščina

Po Haralambos in Holborn Haralambosu (2001, str. 132–33) pojem absolutne revščine običajno pomeni sodbo o osnovnih človeških potrebah in ga merimo z vidika sredstev, potrebnih za ohranjanje zdravja in fizične zmogljivosti. Večina meril absolutne revščine ugotavlja kakovost in količino hrane, oblačil in strehe nad glavo, ki so potrebni za zdravo življenje. Absolutna revščina je pogosto znana kot revščina sredstev za preživetje, saj temelji na oceni minimalnih zahtev sredstev za preživetje.

Absolutno revščino običajno merimo tako, da ocenimo osnovne življenjske potrebščine, pri čemer glede na to oceno določimo mejo revščine in kot revne opredelimo tiste, ki so po svojih dohodkih pod to mejo.

Nekateri koncepti absolutne revščine z uvajanjem idej temeljnih kulturnih potreb presegajo pojem sredstev za življenje in materialne revščine. To razširja pojem temeljnih človekovih potreb tudi onkraj ravni fizičnega preživetja. Koncept absolutne revščine je doživel veliko kritik. Temelji na domnevi, da obstajajo minimalne potrebe za vse ljudi v vseh družbah. To je šibek argument, tudi če pojmuemo revščino z vidika sredstev za življenje v smislu hrane, oblačil in bivališča. Take potrebe se med družbami in v okviru posamezne družbe razlikujejo.

Gidens (2007, str. 311) pa meni, da absolutna revščina temelji na ideji preživljanja. To so osnovni pogoji, ki se morajo izpolniti, da bi se lahko vzpostavljala fizično zdrav obstoj. Standardi so za človeško preživetje bolj ali manj isti za vse ljudi istega obdobja in fizičnih sposobnosti, ne glede na to, kje živijo. Za vsakega posameznika koder koli po svetu lahko rečemo, da je mogoče, da živi v revščini oz. pod mejo splošnega življenjskega standarda.

6.6.2 Relativna revščina

Sociologi, ki zagovarjajo koncept relativne revščine, pišeta Haralambos in Holborn (2001, str. 137), prej verjamejo, da obstaja revščina tudi tam, kjer so člani družbe izključeni iz načina življenja družbe, ki ji pripadajo. Vodilni zagovornik opredelitve revščine z vidika relativne deprivacije oziroma prikrajšanosti je bil P. Townsend. Poudarja, da bi morala biti revščina definirana v odnosu do standardov določene družbe v določenem času. Poleg tega domneva, da revščina ne vključuje le preprostega pomanjkanja materialnih dobrin.

Kadar pa govorimo o relativni revščini, je položaj določene skupine definiran in merjen v razmerju z drugimi v enakem okolju, skupnosti ali državi. Kar pomeni, da bo nekdo, ki se uvršča med revne v razviti državi, imel večji prihodek kot tisti, ki se v manj razviti državi uvršča med bogate. Tako je razumevanje in definiranje revščine velikokrat odvisno od navad, standardov in vrednot vsake države in regije. Poleg tega je pomemben tudi kulturni vidik, kaj nekomu predstavlja revščino.

Ni nujno, da se z gospodarsko rastjo zmanjša revščina v državi. V veliko državah z naraščajočo gospodarsko rastjo revščina ni izginila. Splošno sprejeto je, da je revščina večplastni pojav, vključujoč tako mentalni, politični, družbeni in materialni vidik. Revščina ima mnogo obrazov. Lahko je ruralna ali urbana, stalna ali začasna. Nekateri ljudje so lahko revni skozi celo življenje, spet drugi pa se izvečejo in spet padejo v revščino. Ni statičen pojav.

Zelo pomembna razsežnost revščine je tako imenovana »feminizacija revščine«, kar pomeni, da med revnimi prevladujejo ženske. To pa je povezano s posledicami revščine na osnovi spola.

Najpogostejši razlogi za revščino:

- izguba dela;
- pomanjkanje ustreznih ukrepov države, predvsem v obliki socialne pomoči in delavskega zavarovanja, v katerega bi bili vključeni nezaposleni;
- gospodarske, politične, rasistične, seksistične in druge oblike neenakosti, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnenja revnim izboljšala.

6.6.3 Subjektivna revščina

O subjektivni revščini govorimo, ko ugotavljamo, kako posameznik sam dojema revščino. Subjektivno spoznanje o revščini temelji na mnenju respondentov o njihovem dohodku ali izdatkih, na osebnem dojemanju dohodkovnega položaja gospodinjestev, kako (ne)revne se sami počutijo. Ta oblika revščine naj bi bila tesno povezana z relativno revščino, saj naj bi se revni posamezniki (ki so revni po objektivnih merilih) tudi dejansko počutili revne. Tudi to merilo ima pomanjkljivosti, saj se posamezniki, kljub drugačnim zunanjim kazalcem, ne počutijo revne (Notar, 2004).

Subjektivna revščina je odraz lastnega počutja in percepcije anketiranih oseb in ni nujno posledica objektivnih okoliščin, v katerih živijo (Stropnik in Kump, 2008).

Leta 2019 je v Sloveniji živel 268.000 prebivalcev pod pragom tveganja revščine, 326.000 oseb pa je bilo izpostavljenih tveganju socialne izključenosti. Stopnja tveganja revščine je bila 13,3-odstotna, kar je enako kot leto prej, stopnja tveganja socialne izključenosti pa 16,2-odstotna in je bila glede na leto 2017 nižja za 0,9 odstotne točke oziroma za 19.000 oseb. Stopnja tveganja revščine je bila najvišja v pomurski regiji (16,5-odstotna), najnižja pa v gorenjski regiji (10,3-odstotna).

V letu 2019 je znašal letni prag tveganja revščine 7946 evrov za posameznika, mesečni pa 662 evrov. Prag tveganja revščine za štiričlansko družino z dvema odraslima in dvema otrokoma, mlajšima od 14 let, je znašal 1391 evrov na mesec, za dvočlansko gospodinjstvo brez otrok pa 993 evrov na mesec. 89.000 upokojencev je leta 2019 živel pod pragom tveganja revščine, od tega 29.000 moških in 60.000 ali kar 21,7 % upokojenih žensk, kar je za 2,2 odstotni točki več kot leta 2017. V revščini je živel tudi 52.000 oz. šest % delovno aktivnih oseb (31.000 zaposlenih in 21.000 samozaposlenih) in 11,7 % ali 45.000 mladoletnih otrok. Poleg tega je v revščini živel 31,7 % vseh najemnikov stanovanj, 28,7 % oseb z največ osnovnošolsko izobrazbo in 24,7 % enostarševskih gospodinjestev. 24 % gospodinjestev je lani s svojimi dohodki težko preživelo mesec, kar je sicer dve odstotni točki manj kot leta 2017. Zaradi finančne stiske je vsaj enkrat poravnalo stanovanjske stroške z zamudo 12 % gospodinjestev. Nepričakovane izdatke v višini 600 evrov bi si lahko 2016 privoščilo 63 % gospodinjestev ali štiri odstotne točke več kot leto prej. 27 % gospodinjestev si 2016 ni moglo privoščiti enotedenskih letnih počitnic zunaj doma, kar je za eno odstotno točko manj kot v letu 2017. Delež takih, ki so si lahko privoščila počitnice, je bil največji med gospodinjstvi z dvema odraslima in z vsaj enim vzdrževanim otrokom (89 %). Finančno najmanj dostopne so bile počitnice za enočlanska gospodinjstva, saj si jih ni moglo privoščiti kar 44 odstotkov oseb⁴⁰.

⁴⁰ Število revnih se še naprej znižuje. Pridobljeno s spletne strani <https://www.dnevnik.si/1042890208> in <https://mariborinfo.com/novica/politika-in-gospodarstvo/v-sloveniji-velik-porast-brezposelnih-oseb-v-primerjavi-s-prejsnjim>.

Podatki so za leto 2019, ko se v slovenski družbi nismo srečevali s problematiko koronavirusa COVID-19, ki celotno sliko revščine med prebivalci Republike Slovenije gotovo ni povečala, prav nasprotno. Leta 2020 je živel pod pragom revščine 243.000, tveganju socialne izključenosti pa je bilo izpostavljenih 293.000 prebivalcev. Bolj kot na področju ugotavljanja revščine, se je povečala stopnja brezposelnosti. Stopnja brezposelnih žensk je 9,7 %, moških 7,8 % in skupaj 8,6 %. Statistični podatki kažejo, da je zaradi posledic epidemije število prijavljenih iskalcev zaposlitve na Zavodu RS za zaposlovanje konec aprila znašalo 88.648, kar pomeni 13,90-odstotno povečanje glede na mesec marec 2020. Od začetka epidemije do 6. maja 2020 pa se je število registriranih brezposelnih povečalo za 14.352. Ob koncu julija 2020 je bilo na Zavodu registriranih 89.397 brezposelnih oseb. Obseg brezposelnosti je julija v primerjavi z junijem ostal nespremenjen, brezposelnih je bilo le 20 oseb več. Zaradi rasti v predhodnih mesecih, zlasti v aprilu in maju, pa je bilo brezposelnih 24,4 odstotka več kot pred letom.

Stopnja brezposelnosti se je v drugem in v tretjem četrtletju 2020 rahlo povečala. Stopnja anketne brezposelnosti je bila v tretjem četrtletju 2020 5,1- odstotna, kar je za 0,4 odstotne točke manj kot v istem obdobju 2019, in približno enaka kot v drugem četrtletju 2020, ob začetku epidemije covid-19. Spremembe na trgu dela v 2020 so bile v veliki meri posledica že navedenih izrednih razmer. Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji je po zadnjih podatkih o stopnjah brezposelnosti v državah članicah EU (za drugo četrtletje 2020) 5,2-odstotna in nižja od evropskega povprečja EU-27, ki znaša 6,7 %. To povprečje se od istega obdobja prejšnjega leta ni spremenilo⁴¹.

6.7 Revščina v Sloveniji

Slovenija ni izjema, saj tudi tukaj živi veliko prebivalcev v revščini, ki se je ostala populacija niti ne zaveda. To potrjujejo dejstva pomoči, ki jih delijo predstavniki Rdečega križa in Karitasa. V nadaljevanju predstavljamo nekaj podatkov, ki so jih zbrali na Statističnem uradu Republike Slovenije⁴².

V Sloveniji je v letu 2019 živel pod pragom revščine 243.000 prebivalcev. Tj. ocenjeno število oseb, ki živijo v gospodinjstvih z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, nižjim od praga tveganja revščine. Prag tveganja revščine je opredeljen s 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (po socialnih transferjih) v državi.

293.000 je ocenjeno število oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine ali so resno materialno prikrajšane ali živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo. Ob tem je 14,4 % oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine ali so resno materialno prikrajšane ali živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo. 8.440 evrov je bil najnižji letni razpoložljivi dohodek, ki ga mora imeti enočlansko gospodinjstvo, da ni revno. Izračuna se za enočlansko gospodinjstvo oz. prvo odraslo osebo v gospodinjstvu. Za vse druge člane gospodinjstva se izračuna takole: za otroke, mlajše od 14 let, se vrednost praga pomnoži z 0,3, za vse druge člane gospodinjstva pa z 0,5.

Gibanje revščine (stopnja revščine, trajanje) je med različnimi socialnoekonomskimi skupinami oseb in gospodinjstev različno⁴³. Podatki o stopnjah tveganja revščine glede na spol in starost kažejo, da so bile v letu 2019 najbolj izpostavljene nevarnosti, da zaidejo v

⁴¹ Slovenija v letu 2020. Pridobljeno s spletne strani <https://www.vecer.com/slovenija/-10231568>.

⁴² Dohodek, revščina in socialna izključenost. Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/10/39>.

⁴³ Revščina v Sloveniji najbolj ogroža starejše, zlasti ženske. Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/statweb/News/Index/9146>.

revščino, ženske (13,0 %), predvsem tiste, ki so bile starejše od 65 let (23,0 %). S starostjo oseb se ta številka še viša (stopnja tveganja revščine med ženskami, starejšimi od 75 let, je po zadnjih podatkih 28,1-odstotna).

Glede na tip gospodinjstva so bila v najslabšem položaju enočlanska (38,0 % oseb pod pragom revščine), še posebno ženske (41,1 %). Med gospodinjstvi z vzdrževanimi otroki pa so bile v najslabšem položaju osebe v enostarševskih gospodinjstvih z vsaj enim vzdrževanim otrokom (26,1 %). Glede na status aktivnosti so bili po pričakovanjih v najslabšem položaju delovno neaktivni (21,3 %), med temi pa predvsem brezposelni (43,6 %).

6.8 Revščina v Evropski uniji

Evropska unija je relativno bogat del sveta, kjer živimo v blagostanju. Vendar lahko splošno stanje zamegli dejstvo, da je v EU kar 80 milijonov ljudi, ki živijo pod pragom tveganja za revščino, kar je kar 17 % populacije. Ljudje, ki živijo pod pragom tveganja za revščino, morajo shajati z manj kot 60 % povprečnega nacionalnega prihodka na gospodinjstvo; to je definicija tveganja za revščino, ki se jo po dogovoru uporablja v EU in njenih državah članicah. Življenje v revščini lahko pomeni različno za različne ljudi: lahko pomeni, da ne moremo plačati najemnine, kredita ali položnic. Lahko pomeni, da nimamo primerne prehrane, ogrevanja ali oblačil. Lahko pomeni tudi, da živimo v neprimernih bivanjskih razmerah ali da sploh nimamo prebivališča. Tudi ljudje, ki so zaposleni, so lahko izpostavljeni tveganju za revščino. Plača ni nujno vedno dovolj za zagotavljanje dostojnega življenja.

Ljudje, ki so revni, se borijo tudi s slabšo dostopnostjo izobraževanja, prostočasnih aktivnosti in zdravstvenih storitev. Med tistimi, ki jih revščina najbolj ogroža, so tudi otroci (ocene pravijo, da v EU v revščini živi 19 milijonov otrok), starejši, starši samohranilci, ženske, invalidi, migranti in pripadniki etničnih manjšin⁴⁴.

V Sloveniji živi pod pragom tveganja revščine vsak osmi, v EU vsak šesti prebivalec. Tveganju socialne izključenosti je v Sloveniji izpostavljen vsak šesti, v EU vsak četrti prebivalec. Relativna revščina otrok in izpostavljenost otrok socialni izključenosti sta v Sloveniji med najnižjimi v EU.

⁴⁴ Revščina v Sloveniji in EU. Pridobljeno s spletne strani https://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverity/export/sites/default/downloads/Topic_of_the_month/SI_what_is_poverty_Kaj_je_revscina_tematski_clanek.pdf.

Slika 14: Revščina
(www.vecer.com/v-soboto/revscina-6212099)

Leta 2018 je revščina grozila približno vsakemu sedmemu (14,4 %) upokoјjencu v EU-27. V Estoniji (53,6 %), Latviji (48,9 %) in Litvi (41,7 %) je bilo tveganje revščine med upokoјjenci razmeroma veliko, in sicer je znašalo približno 3,7-, 3,4- oz. 2,9-krat toliko kot povprečje EU-27, naslednja najvišja stopnja pa je znašala 28,5 % v Bolgariji.

Med zaposlenimi je bilo tveganje revščine veliko manj verjetno: povprečna stopnja za celotno EU-27 je leta 2018 znašala 9,3 %. Razmeroma veliki deleži zaposlenih, ki jim je grozila revščina, so bili v Romuniji (15,3 %) ter v manjšem obsegu v Luksemburgu (13,5 %) in Španiji (12,9 %), pa tudi Italija in Grčija sta poročali, da je leta 2018 revščina grozila več kot desetini zaposlenih. Stopnje tveganja revščine med zaposlenimi so vsaj 10,0 % znašale tudi v Srbiji, Združenem kraljestvu in Turčiji (podatki za leto 2017).

Večina držav članic EU je poročala, da je bila stopnja tveganja revščine najvišja pri samohranilskih gospodinjstvih z vzdrževanimi otroki. Kljub temu so obstajale štiri izjeme: na Portugalskem je bila stopnja pri samohranilskih gospodinjstvih z vzdrževanimi otroki 3,3 odstotne točke nižja kot pri gospodinjstvih z dvema odraslima in tremi ali več vzdrževanimi otroki, medtem ko je bila v Romuniji in Bolgariji ta razlika precej večja ter je znašala 11,8 oz. 21,2 odstotne točke; na Slovaškem je bila stopnja pri samohranilskih gospodinjstvih z vzdrževanimi otroki enaka kot pri gospodinjstvih z dvema odraslima in tremi ali več vzdrževanimi otroki. V vseh štirih državah kandidatkah, za katere so na voljo podatki, je bila stopnja pri samohranilskih gospodinjstvih z vzdrževanimi otroki nižja kot pri gospodinjstvih z dvema odraslima in tremi ali več vzdrževanimi otrok.

6.9 Brezposelnost

Brezposelnost je stanje brez uradne zaposlitve. Registrirano brezposelne osebe so prijavljene na ustreznih zavodih ali pa prejemajo denarna nadomestila. Veliko je tudi tistih, ki niso prijavljeni in ne prejemajo denarnega nadomestila za trenutno brezposelnost, temveč prejemajo socialno pomoč. Najpogostejši vzroki za brezposelnost so problemi v družini, fizična ali psihična nezmožnost opravljanja dela ter vpliv družbe.

V skladu z Zakonom o urejanju trga dela je brezposelna oseba tista, ki izpolnjuje splošne zdravstvene pogoje za delo, je prijavljena na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ), je pripravljena sprejeti zaposlitev in jo tudi sama aktivno išče. Med brezposelne osebe pa ne štejemo dijakov in študentov, saj ti niso prijavljeni na ZRSZ (Dekleva, Simoniti in Kampl, 2014).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevka o problemu brezposelnosti:</p> <p>https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje/objave/brezposelnost-je-visja-kot-pred-epidemijo in https://www.24ur.com/novice/gospodarstvo/stevilo-registriranih-brezposelnih-oktobra-stagniralo.html</p>
---	--

Kavar Vidmar⁴⁵ navaja, da je brezposelnost eden od najbolj aktualnih problemov sodobnega časa. Pojavlja se tako v razvitem kot v nerazvitem svetu. V zadnjih letih je močno prizadela tudi Slovenijo.

V sistemu socialne varnosti je brezposelnost poseben socialni primer. V grobem razumemo socialni problem kot dogodek ali stanje, ki poslabša materialno raven prizadetega s tem, da mu zmanjša prejemke ali poveča izdatke. Po vzrokih delimo socialne primere na fizične, ki prizadenejo delovno zmožnost, in ekonomske, pri katerih delovna zmožnost prizadetega ni zmanjšana, vendar si zaradi ekonomskih razlogov ne more pridobivati sredstev za življenje. Brezposelnost je ekonomsko socialni primer.

Za sistem socialne varnosti ima brezposelnost dvojne negativne posledice: naraščanje izdatkov za dajatve brezposelnim in zmanjševanje prispevkov za vsa področja socialne varnosti, ker so prispevki odvisni od števila zaposlenih in njihovih plač.

Teoretično delimo brezposelnost na več vrst po vzroku nastanka in posledicah, ki jih povzročajo. Najtežja je *množična brezposelnost*, ki nastopa v obdobjih gospodarskih kriz. *Strukturna brezposelnost* nastopa zaradi neskladja v strukturi ponudbe in povpraševanja po delovni sili. *Sezonska brezposelnost* se pojavlja v določenih obdobjih, vezanih na proizvodni (delovni) proces. *Latentna ali prikrita brezposelnost* nastopa, kadar je zaposlenih več delavcev, kot bi bilo glede na zahteve delovnega procesa potrebno (prav tam).

Pri vaji 11, Efektivni delovni čas, pojasnite vrste brezposelnosti.

Vaja 11: Efektivni delovni čas

	<p>Opredelite in pojasnite naslednje štiri vrste brezposelnosti:</p> <p>- množična, strukturna, sezonska in prikrita.</p> <p>Delo v dvojicah: Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	--

⁴⁵ Brezposelnost. Pridobljeno s spletne strani https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Brezposelnost_URN_NBN_SI_DOC-PUF46GQV.pdf/2019111413321713/.

6.9.1 Vrste brezposelnosti

V nadaljevanju so na kratko predstavljene vrste brezposelnosti.

Frikcijska brezposelnost nastaja zaradi selitve prebivalstva med različnimi mesti ter regijami in s tem povezanim iskanjem zaposlitev, menjavanja zaposlitve zaradi težnje po spremembi delovnega okolja in podobnih reči. Tovrstna brezposelnost je le začasna, saj traja od enega leta do nekaj mesecev in predstavlja samo obdobje med dvema stalnima zaposlitvama (Hrovatin, 2000).

Strukturna brezposelnost je vrsta brezposelnosti, o kateri govorimo, ko pride do usklajene povezave med delavci in povpraševanjem. Največji razlog za to vrsto brezposelnosti je zagotovo hiter tehnološki razvoj podjetja, ki lahko v veliki meri spremeni razmerja iskanega kadra. Strukturna brezposelnost je dolgotrajna, kar pomeni, da lahko prizadene večje skupine ljudi, poleg tega pa predstavlja tudi velik problem za države (Preberite.si, 2015).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o razliki med prikrito in sezonsko brezposelnostjo:</p> <p>https://sl.strephonsays.com/disguised-and-vs-seasonal-unemployment-587</p>
--	--

Ciklična brezposelnost nastane zaradi gospodarskih ciklov. Ko gospodarska aktivnost stagnira in stopnja rasti BDP nazaduje ali je celo negativna, se zmanjšuje celotno agregatno povpraševanje po delovni sili. Zaradi recesije vsi sektorji ali vsaj večina zmanjšuje proizvodnjo in odpušča delovno silo, zato se lahko brezposelnost pojavlja med vsemi kategorijami ne glede na vrsto dela. Znižanje stopenj brezposelnosti doseže gospodarstvo šele ob prehodu v drug del cikla, v fazi oživljanja iz prosperitete (Hrovatin, 2000).

Po mnenju Svetlika (1985) *tehnološka brezposelnost* nastane zaradi povpraševanja po delovni sili in je posledica novih tehnologij. Nove tehnologije vplivajo na zmanjševanje števila delovnih mest in na njihovo strukturo, kar ima za posledico zmanjšanja števila zaposlenih.

Med ranljivo populacijo se najpogosteje znajdejo mladi po končanem izobraževanju in pridobljenem poklicu. Pogosto so obiskovalci Zavodov RS za zaposlovanje, kar prikazuje slika 15.

Slika 15: Brezposelnost

(www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/to-caka-brezposelne-v-prihodnje-160522)

Tehnološka brezposelnost nastane zaradi povpraševanja po delovni sili in je posledica novih tehnologij. Nove tehnologije vplivajo na zmanjševanje števila delovnih mest in na njihovo strukturo, kar ima za posledico zmanjšanja števila zaposlenih (prav tam).

Prikrito brezposelnost zajemajo zaposleni, ki sicer imajo zaposlitev, vendar ničesar ne prispevajo k BDP. V primeru, da bi jih odpustili, bi lahko dosegali enak BDP kot pred tem. Vendar pa je težko poimensko določiti tiste, ki na delovnih mestih nič ne delajo. Takšnih je pravzaprav zelo malo, saj vsak vsaj nekaj ur dnevno dela. Seštevek vseh nedelovnih in preračunanih ur na število zaposlenih pa razkrije število prikritih brezposelnih. To vrsto brezposelnosti ugotavljamo z ocenami (Svetlik, 1985).

Pri vaji 12, Vrste brezposelnosti, opredelite vsako izmed njih in podkrepite s primeri dobre prakse.

Vaja 12: Vrste brezposelnosti

	<p>Opredelite vsako izmed navedenih vrst brezposelnosti in jih podkrepite s primeri iz prakse.</p> <p>Delo v dvojicah: Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
--	---

6.10 Mladi in brezposelnost

Mladi na trg dela večinoma vstopajo po končanem šolanju. Največ jih začne aktivno iskati zaposlitev po dopolnjenem dvajsetem letu starosti, še bolj izrazito pa v drugi polovici dvajsetih let. Podjetniška aktivnost je tako le ena izmed možnosti za vstop na trg dela in lahko pomeni obetavno zaposlitveno možnost, ki pa je hkrati tudi zelo tvegana in polna pasti (Rebernik et al., 2017).

V zadnjih letih se svet sooča z globoko krizo brezposelnih mladih. Kar 73 milijonov mladih po vsem svetu išče delo, pri čemer je verjetnost, da bodo ostali brezposelni, kar trikrat večja od verjetnosti za brezposelnost odraslih. Mednarodna organizacija dela (v nadaljevanju ILO) že vrsto let opozarja na obstoj generacije mladih delavcev, ki se soočajo z nevarno kombinacijo visoke stopnje brezposelnosti, povečane neaktivnosti ter pretirane ponudbe negotovih oblik dela, ki pa je prisotna tako v razvitih kot tudi v državah v razvoju (Cerovšek in Lukič, 2013).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevka o problemu brezposelnosti med mladimi:</p> <p>https://www.mladiplus.si/2019/03/01/je-znizevanje-brezposelnosti/</p>
---	---

Mladina je v zadnjem obdobju najbolj izpostavljena brezposelnosti. Višje stopnje brezposelnosti mladih od stopenj brezposelnosti v ostalih starostnih skupinah so pričakovane in se pojavljajo v vseh državah. Visoko stopnjo mladinske brezposelnosti lahko povežemo s pomanjkanjem prostih delovnih mest (manjšim povpraševanjem) na eni strani in množičnim prihodom skupin mladih na trg delovne sile (povečana ponudba), navaja Schwarzmann (2009).

6.11 Starejši in brezposelnost

Staranje prebivalstva močno vpliva na trg dela, zato je treba poskrbeti za modernizacijo pokojninskega sistema in spremeniti mišljenje delodajalcev, navaja Slapničar (2010). Vedno več podjetij seli svojo proizvodnjo v države s cenejšo delovno silo ali pa gredo v stečaj. Ravno to sta razloga, zaradi katerih se število brezposelnih oseb v Sloveniji hitro povečuje. Med njimi so tudi starejše osebe, katere niso dovolj konkurenčne ostalim mlajšim generacijam. Zaradi različnih ekonomskih, socialnih in ostalih dejavnikov ostajajo prijavljeni na ZRSZ, kjer se pogosto njihova brezposelnost prevesi v dolgotrajno. V pomoč k vključevanju teh oseb na trg dela je Program aktivne politike zaposlovanja, ki s svojimi ukrepi in njihovimi aktivnostim pomaga brezposelnim osebam k večji konkurenčnosti in lažjemu vstopu nazaj na trg dela. Prihaja do problema, da se starejši brezposelni ne vključujejo v aktivnosti, program pa sicer zagotavlja dovolj aktivnosti, ki bi bile v korist skupini starejših brezposelnih oseb. Skozi analizo ukrepov in aktivnosti programa aktivne politike zaposlovanja se pride do zaključkov o stanju na trgu dela in do predlogov, ki bi lahko omogočili lažji vstop starejših brezposelnih nazaj na trg dela (prav tam).

Pred Zavodi RS za zaposlovanje je vse več tudi starejših od 55 let, kar prikazuje slika 16.

Slika 16: Brezposelnost starejših
(www.mladina.si/185394/ukiniti-je-treba-neprostovoljno-brezposelnost)

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o problemu brezposelnosti starejših:</p> <p>https://www.vecer.com/slovenija/med-brezposelnimi-je-vec-kot-polovica-dolgotrajno-brezposelnih-sledijo-starejsi-in-tisti-z-nizko-izobrazbo-10139892</p>
--	---

V nadaljevanju je predstavljeno uradno stališče Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije v zvezi z varstvom starejših nad 55 let, ki so glede brezposelnosti ob mladih najbolj ranljiva skupina.

Za brezposelne osebe, starejše od 55 let, je že sedaj na voljo vrsta ukrepov. Vse brezposelne osebe imajo možnost vključitve v ukrepe APZ, ki predstavljajo različne programe usposabljanj in izobraževanj, spodbude za zaposlovanje, vključitve v programe javnih del in spodbude za samozaposlovanje. Brezposelnim osebam je na voljo tudi udeležba v aktivnostih vseživljenjske karijerne orientacije (te so informiranje o trgu dela, samostojno vodenje kariere, osnovno karierno svetovanje, poglobljeno karierno svetovanje in učenje veščin vodenja kariere) in storitve posredovanja zaposlitve (ta obsega aktivnosti iskanja primerne ali ustrezne zaposlitve iskalcu zaposlitve in napotitev iskalca zaposlitve k delodajalcu ter aktivnosti iskanja ustreznega ali primernega delavca za delodajalca), ki jih izvaja zavod.

Z namenom spodbuditi zaposlovanje starejših oseb je s 01. 01. 2016 pričel veljati Zakon o interventnem ukrepu na področju trga dela (ZIUPTD), ki določa, da je delodajalec, ki sklene pogodbo o zaposlitvi z brezposelno osebo, starejšo od 55 let, ki je najmanj šest mesecev pred sklenitvijo pogodbe o zaposlitvi prijavljena v evidenci brezposelnih oseb, za prvih 24 mesecev zaposlitve oproščen plačila vseh prispevkov delodajalca za obvezna socialna zavarovanja.

Decembra 2017 pa je bila sprejeta novela Zakona o interventnem ukrepu na področju trga dela, s katero se je podaljšala možnost uveljavljanja omenjene spodbude za zaposlovanje

starejših brezposelnih, tako da je bilo spodbudo v obliki oprostitve plačila prispevkov delodajalca mogoče uveljavljati vse do 31. 12. 2019⁴⁶.

Težav z brezposelnostjo starejši od 55 let ni videti konca. K temu je pripomogla trenutna gospodarska situacija in tudi korona kriza. Starejši zato bijejo hudo socialno stisko, saj se soočajo s pomanjkanjem, ker se hkrati z njimi soočajo s finančno stisko in iskanjem zaposlitve tudi mladi (njihovi otroci) in tako težko pridejo iz začaranega kroga. Posledice tega poznamo, veliko krat pa si družba zatisne oči, saj se tako najlažje otresejo pritiskov vseh akterjev. Vprašanje časa je, kako dolgo bodo na eni strani mladi in na drugi strani starejši še pripravljeni sprejemati miloščino ter pritrjevati vsem omejevanjem, ki jih oblast, katera koli že, nenehno izvaja.

Vprašanja za ponavljanje 6:

	<p>Kaj je delo? Kako delimo delo? Kako bi opredelili pojem čas? Kaj je prosti čas? Kako bi opredelili prostočasne dejavnosti? Katere so vse prostočasne dejavnosti, zakaj se ukvarjate z njimi in kdaj? Ali delo vpliva na prosti čas? Opredelite pojem revščina. Katere vrste revščine poznate? Opredelite vsako izmed njih. Kako je z revščino v Sloveniji? Se tudi Evropska unija sooča z vedno večjo revščino? Opredelite pojem brezposelnost. Katere vrste brezposelnosti poznate? Označite vsako izmed njih s primeri. Kako se mladi soočajo z brezposelnostjo pri nas. Kakšno je stanje brezposelnosti starejših v naši družbi?</p>
--	--

⁴⁶ Varstvo starejši nad 55 let ... Pridobljeno s spletne strani https://predlagam.vladi.si/fileadmin/dokumenti/predlogi/156/156_2386.pdf.

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

7 Država in njene institucije

»Tragika demokracije je njena prednost. Večina odloča v korist manjšine.«
(Rudi Kerševan)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • razumevanje demokracije in demokratičnih procesov v družbi. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je demokracija; • pomen države; • vlogo političnega sistema; • politične stranke; • državne institucije.
---	--

Družbo sestavljajo vsi ljudje in raznolike skupine, v katere se povezujejo, da bi zadovoljili lastne potrebe in uveljavili svoje interese. Znotraj družbe je država pomemben, politično organiziran del, ki varuje enakopravnost posameznika. Postavlja skupna pravila in skrbi za napredek vseh, saj je blagostanje države in družbe neločljivo povezano⁴⁷.

7.1 Demokracija

Ideja, naj bo ljudstvo tisto, ki vlada, se je prvič pojavila v antični Grčiji, kjer so se z nastankom mestnih držav izoblikovale prve demokratične institucije. Njihovo glavno načelo je bilo neposredna demokracija. Ne gre spregledati, da vsi prebivalci antične Grčije niso imeli enakih pravic, saj je bilo suženjstvo še vedno prisotno, in da torej ideja »vladavine ljudstva« ni mogla vključevati vseh. Ne gre spregledati niti vrste kritik takšnega političnega sistema, ki so nastale že v takratnem času. Ne glede na povedano pa ostaja nesporno, da je šlo v kontekstu časa za izjemno napredno idejo, ki se je skozi zgodovino izoblikovala v takšen model demokracije, kot ga poznamo danes. Današnji model namreč še vedno temelji na enakem, prvotnem prepričanju, naj bo ljudstvo tisto, ki odloča in vlada. Tudi opredelitve sodobne demokracije se še vedno opirajo na prvotno idejo »naj bo ljudstvo tisto, ki vlada« pri pojasnjevanju njenega bistva.

Sodobne demokracije so v glavnem predstavniške demokracije. Gre za obliko posredne demokracije, pri kateri oblast izvajajo izvoljeni predstavniki. Ti v imenu ljudstva sprejemajo odločitve. Z izvolitvijo je predstavnikom podeljen mandat. Mandat je mogoče razumeti kot pooblastilo ljudstva, ki izvoljenega predstavnika pooblašča, da zastopa interese svojih volivcev⁴⁸.

Pogost izraz, ki ga zasledimo v zvezi s sodelovanjem javnosti pri odločanju ali participaciji, je participativna demokracija. Poenostavljeno bi lahko rekli, da je participativna demokracija eden od možnih modelov demokracije, ki ga je mogoče razviti na osnovi predstavniškega modela demokracije. Slednji nosi v sebi temeljni problem, zato zagovorniki participativne demokracije vidijo možno rešitev v preoblikovanju predstavniškega modela v model

⁴⁷ Država in družba. Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si/podrocja/drzava-in-druzba/>.

⁴⁸ Pojem demokracije. Pridobljeno s spletne strani <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/o-demokraticnih-procesih/pojem-demokracije/kaj-je-demokracija.html>.

participativne demokracije. Slednji namreč uvaja več neposrednega sodelovanja pri odločanju in naj bi zato odpravljaj pomanjkljivosti posredne demokracije (prav tam).

Evropski parlament podpira demokracijo po vsem svetu. Ena izmed glavnih nalog Evropskega parlamenta, ki je bila določena v ustanovnih pogodbah EU, je podpora mednarodnih prizadevanj EU za spodbujanje demokracije in človekovih pravic. Ta dejavnost koristi tudi državljanom EU, saj zato živijo v pravičnejšem in bolj stabilnem svetu. Evropski parlament je ustanovil posebno skupino poslancev Evropskega parlamenta, ki nadzira delo Parlamenta na področju demokracije izven meja EU. Ta skupina, ki vključuje predsednike več pristojnih odborov, zagotavlja, da so vsa prizadevanja njihovih kolegov na tem področju skladna in učinkovita. Ker volitve gradijo demokracijo in povišujejo zaupanje v institucije, Evropski parlament podpira svobodne in poštene volitve⁴⁹.

7.2 Država in politični sistem

Slovenija je parlamentarna demokratična republika s proporcionalnim volilnim sistemom. Vsa oblast v državi izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu. Pravico do volitev predstavnikov ljudstva na splošnih, večstrankarskih in svobodnih volitvah imajo vsi polnoletni državljani Republike Slovenije. Oblast se deli na zakonodajno, izvršilno in sodno. Nosilec zakonodajne veje oblasti je parlament, ki ga sestavljata Državni zbor in Državni svet. Izvršilno oblast nosi vlada, sodna oblast je ločena tako od zakonodajne kot izvršilne oblasti⁵⁰.

Slovenski parlament je dvodomen (Slika 17), sestavljen iz Državnega zbora in Državnega sveta. V Državnem zboru deluje 88 predstavnikov političnih strank in dva predstavnika italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki jih ljudstvo izvoli na volitvah, da zastopajo njihove interese. V Državnem svetu državni svetniki, ki jih za ta položaj predlagajo in izvolijo posamezne interesne skupine v družbi, zastopajo organizirane družbene interese ter interese lokalnih skupnosti.

⁴⁹ Podpiranje demokracije po svetu. Pridobljeno s spletne strani <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sl/democracy-and-human-rights/global-democracy>.

⁵⁰ Politični sistem. Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si/teme/politichni-sistem/>.

Slika 17: Slovenski parlament
(www.dz-rs.si/wps/portal/Home/)

Državni zbor sprejema spremembe ustave, zakone, državne programe, deklaracije, resolucije. Sprejema tudi svoj poslovnik, državni proračun, ratificira mednarodne pogodbe in razpisuje referendum. Poslanci v Državnem zboru izvolijo predsednika vlade in ministre, predsednika in podpredsednike Državnega zbora, na predlog predsednika republike pa tudi sodnike Ustavnega sodišča, guvernerja Banke Slovenije, varuha človekovih pravic.

Slika 18: Stavba državnega zbora
(www.dz-rs.si/wps/portal/Home/)

V *Državnem svetu* deluje 40 članic in članov, od tega po 4 predstavniki delodajalcev, 4 predstavniki delojemalcev, 4 predstavniki kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev, 6 predstavnikov negospodarskih dejavnosti in 22 predstavnikov lokalnih interesov.

Vlada izvaja izvršilno oblast, sestavljajo jo predsednik vlade in 14 ministrov. Odgovorna je poslancem v Državnem zboru, ki vlado potrjujejo. Vlada usmerja in usklajuje izvajanje

politike države ter pri tem sledi določilom ustave, zakonom in drugim splošnim aktom Državnega zbora.

Vlada tako izdaja predpise in sprejema pravne, politične, gospodarske, finančne, organizacijske ter druge ukrepe, potrebne za zagotovitev razvoja države in za urejenost razmer na vseh področjih, za katera je Republika Slovenija pristojna. Državnemu zboru predlaga v sprejetje zakone, državni proračun, državne programe in druge splošne akte, s katerimi se določajo načelne in dolgoročne politične usmeritve za posamezna področja.

Vlado vodi predsednik vlade, ki ga s tajnim glasovanjem izvolijo poslanci v Državnem zboru s potrebno večino njihovih glasov. Predsednik vlade po izvolitvi na to funkcijo predlaga Državnemu zboru kandidate za ministre, ki jih morajo poslanci potrditi. Predsednik vlade vodi in usmerja delo vlade, skrbi za enotnost njene politične in upravne usmeritve, usklajuje delo ministrov, predstavlja vlado ter sklicuje in vodi njene seje.

Predsednik republike kot vrhovni poveljnik obrambnih sil države predstavlja in zastopa interese Republike Slovenije navzven. Izvolijo ga državljanke in državljani na neposrednih volitvah za pet let.

Predsednik republike razpisuje volitve v Državni zbor, razglaša zakone, imenuje državne funkcionarje, kjer to določa zakon, postavlja in odpoklicuje veleposlanike ter poslanike republike, sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov, izdaja listine o ratifikaciji, odloča o pomilostitvah, podeljuje odlikovanja in častne naslove, odloča o odprtju ali zaprtju misij v tujini, predlaga imenovanje varuha človekovih pravic, imenuje sodnike Računskega sodišča in sodnike na Evropskem sodišču za človekove pravice⁵¹.

Slovenska ustava pomeni najvišji pravni akt, ki ga sprejema in dopolnjuje Državni zbor po posebnem postopku, pri katerem je potrebna dvotretjinska večina. Sprejeta je bila 23. decembra 1991 in zagotavlja parlamentarni sistem upravljanja.

Najpomembnejši listini v hierarhičnem zaporedju sledijo drugi pravni akti, vse od zakonov, ki jih sprejema Državni zbor, odlokov vlade za izvajanje zakonov, predpisov, smernic in odredb ministrstev za izvajanje zakonov ter vladnih odlokov, do predpisov lokalnih samoupravnih organov, ki jih ti sprejemajo za urejanje zadev v okviru svojih pristojnosti (prav tam).

7.3 Slovenske politične stranke

Politična stranka je združenje državljanek in državljanov, ki uresničujejo svoje politične cilje z demokratičnim oblikovanjem politične volje državljanek in državljanov ter s predlaganjem kandidatki oziroma kandidatov na volitvah. Stranko lahko ustanovi najmanj 200 polnoletnih državljanek in državljanov Republike Slovenije, ki podpišejo izjavo o ustanovitvi stranke. Ustanovitelj stranke ne sme biti oseba, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost⁵².

⁵¹ Državni zbor, državni svet, vlada in predsednik države. Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si teme/politichni-sistem/>.

⁵² Politične stranke. Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si teme/politicne-stranke/>.

Pri vaji 13, Slovenske politične stranke, opredelite vsako izmed njih in jo predstavite.

Vaja 13: Slovenske politične stranke

	<p>Opredelite slovenske politične stranke in jih predstavite.</p> <p>Skupinsko delo: do 3 študenti/-ke Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	---

V Republiki Sloveniji ne sme delovati stranka, ki ni registrirana. Zahtevo za registracijo politične stranke lahko poda zastopnik stranke pri Ministrstvu za notranje zadeve.

7.4 Državne institucije

V Sloveniji imamo naslednje državne institucije⁵³: Državni zbor Republike Slovenije, Ustavno sodišče Republike Slovenije, Računsko sodišče Republike Slovenije, Vrhovno sodišče Republike Slovenije, Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, Portal upravnih enot, Državni svet Republike Slovenije in Skupnost centrov za socialno delo.

Pri vaji 14, Državne institucije, opredelite vsako izmed njih in jo predstavite.

Vaja 14: Slovenske politične stranke

	<p>Opredelite vsako izmed njih in jo predstavite.</p> <p>Skupinsko delo: do 3 študenti/-ke Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	---

Nadalje imamo še v okviru Vlade RS naslednja ministrstva, ki se običajno spreminjajo glede na vladajočo strukturo: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti; Ministrstvo za finance; Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo; Ministrstvo za infrastrukturo; Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Ministrstvo za javno upravo; Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano; Ministrstvo za kulturo; Ministrstvo za notranje zadeve; Ministrstvo za obrambo; Ministrstvo za okolje in prostor; Ministrstvo za pravosodje; Ministrstvo za zdravje in Ministrstvo za zunanje zadeve.

V Sloveniji imamo tudi še naslednje zavode in urade: Urad za verske skupnosti, Urad za narodnosti, Sektor za enake možnosti pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Urad RS za mladino, Urad vlade RS za komuniciranje.

⁵³ Državne institucije. Pridobljeno s spletne strani <https://www.varuh-rs.si/kaj-delamo/koristni-naslovi-in-informacije/drzavne-institucije/>.

Vprašanja za ponavljanje 7:

	<p>Kaj je demokracija? Pojasnite razliko med demokracijo in avtokracijo. Opredelite pojem država. Kaj razumete pod pojmo politični sistem? Kako deluje slovenski politični sistem? Predstavite slovenski parlament. Kdo sedi v državnem zboru. O čem odloča državni zbor. Katere so veje oblasti v Sloveniji? Kakšno vlogo ima državni svet? Predstavite namen in naloge vlade. Predstavite predsednika države in njegovo družbeno in državniško vlogo. Kdaj smo sprejeli slovensko Ustavo? Kaj zajema? Kratka pojasnila. Kaj je politična stranka? Katere politične stranke poznate v Sloveniji? Katere politične stranke so v slovenskem parlamentu? Kaj je koalicija in kaj opozicija? Katere državne institucije poznate? Naštejte nekaj ministrstev in opredelite podrobno Notranje ministrstvo.</p>
---	---

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

8 Izobraževanje in šolstvo

Ne pozabite, da so čudovite stvari, ki se jih učite v šolah, delo mnogih generacij. Vse to znanje, ki vam je položeno v roke, je dediščina, ki jo spoštujte, jo bogatite in nekega dne zvesto prenesite na svoje otroke.

(Albert Einstein)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen izobraževanja in šolstva v sodobni družbi. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je izobraževanje; • vrste izobraževanja.
---	--

Pod pojmom izobraževanje razumemo dejavnost podajanja znanja ter obvladovanja veščin. Ob izobraževanju običajno mislimo na dejavnost povečevanja znanja kot na tradicionalno šolsko obliko poučevanja učitelja, kjer se odvija izobraževanje otrok in mladostnikov. Od vzorca delovanja vseživljenjskega izobraževanja se izobraževanje pojmuje kot osnovna dejavnost pridobivanja znanja. Izobraževanje se lahko odvija kot samoizobraževanje, kot formalno ali neformalno izobraževanje, kot izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih.

Šola je vzgojno-izobraževalna ustanova, šolstvo pa je družbeni sistem organiziranega splošnega izobraževanja.

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji so zagotavljanje enakih izobraževalnih možnosti za optimalen razvoj vsakega posameznika, vzgajanje za medsebojno strpnost, vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja, spodbujanje enakih možnosti obeh spolov, spoštovanje in sodelovanje s tistimi, ki so drugačni, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic (Dujmovič, 2016).

8.1 Predšolska vzgoja

Predšolska vzgoja, ki vključuje otroke, stare od 1 do 5 let, je sestavni del sistema izobraževanja v Sloveniji.

Programi se izvajajo v javnih in zasebnih vrtcih. Vpis otroka ni obvezen. Otroke se lahko vpiše od 11 mesecev starosti dalje. Predšolsko ustanovo lahko obiskujejo, dokler se ne vključijo v obvezno izobraževanje, to je, ko dopolnijo 6 let starosti. Glavni ustanovitelj, financer in upravitelj javnih vrtcev so občine. Plačilo določi občina glede na dohodek družine v primerjavi s povprečno plačo v Sloveniji. Starši plačujejo 0–80 % stroškov predšolske vzgoje, glede na višino njihovega dohodka. V primeru, da vrtec obiskuje več kot en otrok, zakon staršem jamči nižjo ceno glede na dohodek družine za starejše otroke (International Bureau of Education – IBE, 2011).

Javni vrtci izvajajo javno veljavni program, ki je Kurikulum za vrtce – potrjen na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje marca 1999 (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – MIZŠ, 2016).

V Sloveniji imamo tudi zasebne vrtce. Ti se v primerjavi z javnimi razlikujejo med drugim tudi po programih. Program zasebnega vrtca določi ustanovitelj vrtca na podlagi 13. člena Zakona o vrtcih, pri tem pa se lahko odloči tudi za program javnih vrtcev. Pred začetkom izvajanja programa mora zasebni vrtec pridobiti pozitivno mnenje Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje.

Zasebni vrtec lahko tako kot javni vrtec začne opravljati dejavnost šele po vpisu v razvid pri ministrstvu. Za vpis v razvid je treba izkazati izpolnjevanje pogojev, predpisanih za strokovne delavce, prostor in opremo. Občina lahko, če tako kažejo potrebe v zvezi s predšolsko vzgojo, zasebnemu vrtcu podeli koncesijo, kar pomeni, da opravlja zasebni vrtec javno službo in ima enak program kot javni vrtec (MIZŠ, 2016).

8.2 Primarno izobraževanje

Osnovnošolsko izobraževanje izvajajo osnovne šole, osnovne šole s prilagojenim programom ter zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (Slika 19). Osnovnošolsko izobraževanje poteka po programu devetletne osnovne šole (Šverc, 2007). Devetletna osnovna šola se je pričela uvajati v šolskem letu 1999/2000. Do takrat je osnovna šola trajala osem let (IBE, 2011).

Osnovna šola je obvezna in za obiskovanje otrok le-te so odgovorni starši. Ustanovitelj osnovne šole je občina, v kateri se šola nahaja. Slednja mora skrbeti za njeno financiranje delovanja.

Šolsko leto obsega od 175 do 190 dni pouka (odvisno od praznikov), med 1. septembrom in 31. avgustom naslednje leto. Pouk se izvaja pet dni na teden. Najmanjše število ur (šolska ura traja 45 minut) se giblje med 20 urami na teden za 1. razred do 28,5 ur za 9. razred (ali 22 oz. 30,5 v dvojezičnih šolah in šolah z italijanskim učnim jezikom). Šolsko leto se deli na dve ocenjevalni obdobji. Zakon določa, da je lahko v posamezen oddelek vključenih največ 28 učencev. V šolskem letu 2014/2015 je bilo v oddelkih povprečno 20 učencev. Razred je običajno sestavljen iz učencev iste starosti, vendar pa so lahko v majhnih šolah v istem razredu učenci različnih starosti (Šverc, 2007).

8.3 Sekundarno izobraževanje

Srednješolsko izobraževanje v Republiki Sloveniji se deli na splošno ter na poklicno in srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Je brezplačno in namenjeno mladim od 15. do 19. leta. Prehod iz obvezne (osnovne) šole je urejen na državni ravni prek enotnega sistema prijav.

V okviru sekundarnega izobraževanja imamo gimnazijski program, srednje tehniško in strokovno izobraževanje, nižje in srednje poklicno izobraževanje, maturitetni in poklicni tečaj (Slika 19).

Pri vaji 15, Oblike sekundarnega izobraževanja, opredelite vsako izmed njih in jo predstavite.

Vaja 15: Oblike sekundarnega izobraževanja

	<p>Opredelite vsako navedeno izobraževanje in ga predstavite!</p> <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	--

8.4 Terciarno izobraževanje

To izobraževanje zajema višje in visoko šolsko izobraževanje.

Študijski programi za pridobitev izobrazbe se razvrščajo v tri stopnje:

- prva stopnja:
 - o visokošolski strokovni študijski programi,
 - o univerzitetni študijski programi,
- druga stopnja:
 - o magistrski študijski programi,
 - o enoviti magistrski študijski programi,
- tretja stopnja:
 - o doktorski študijski programi (MIZŠ 2016).

Terciarno izobraževanje zajema višješolski in visokošolski študij.

Tako javne kot zasebne višje šole izvajajo programe višješolskega izobraževanja. Njihov glavni namen je, da pripravljajo študente na delo v zadevni panogi. Predpogoj za vpis je uspešen zaključek srednješolskega ali tehniškega izobraževanja.

Visokošolsko izobraževanje se zagotavlja na treh stopnjah. Prvo stopnjo sestavljajo univerzitetni in visokošolski študijski programi. Po zaključku prvostopenjskega študijskega programa se lahko kandidati vpišejo v študijski program druge stopnje. Končana druga stopnja je predpogoj za vpis v tretjestopenjske programe za pridobitev naziva doktor(ica) znanosti. Ta pogoj ne velja za tiste, ki so zaključili enovit magistrski študijski program, ovrednoten z najmanj 300 kreditnimi točkami (v nadaljevanju KT). Diplomanti s takšnega magistrskega študija se lahko tudi vpišejo v programe tretje stopnje (Slika 19).

Univerze, fakultete in umetniške akademije lahko organizirajo vse naštetne programe, visoke strokovne šole pa praviloma visokošolske strokovne programe, le ob izpolnjevanju strogih pogojev tudi programe druge stopnje.

Naštetni programi se razlikujejo po trajanju in kreditni obremenitvi:

- višješolsko strokovno izobraževanje: 120 KT;
- študijski programi prve stopnje (strokovni in univerzitetni): 180–240 KT;
- študijski programi druge stopnje magistrski študijski programi 60–120 KT;
- enoviti magistrski študijski programi: 300–360 KT;
- študijski programi tretje stopnje doktorski študijski programi: 180 KT⁵⁴.

⁵⁴ Višje in visokošolsko izobraževanje. Pridobljeno s spletne strani https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-77_sl.

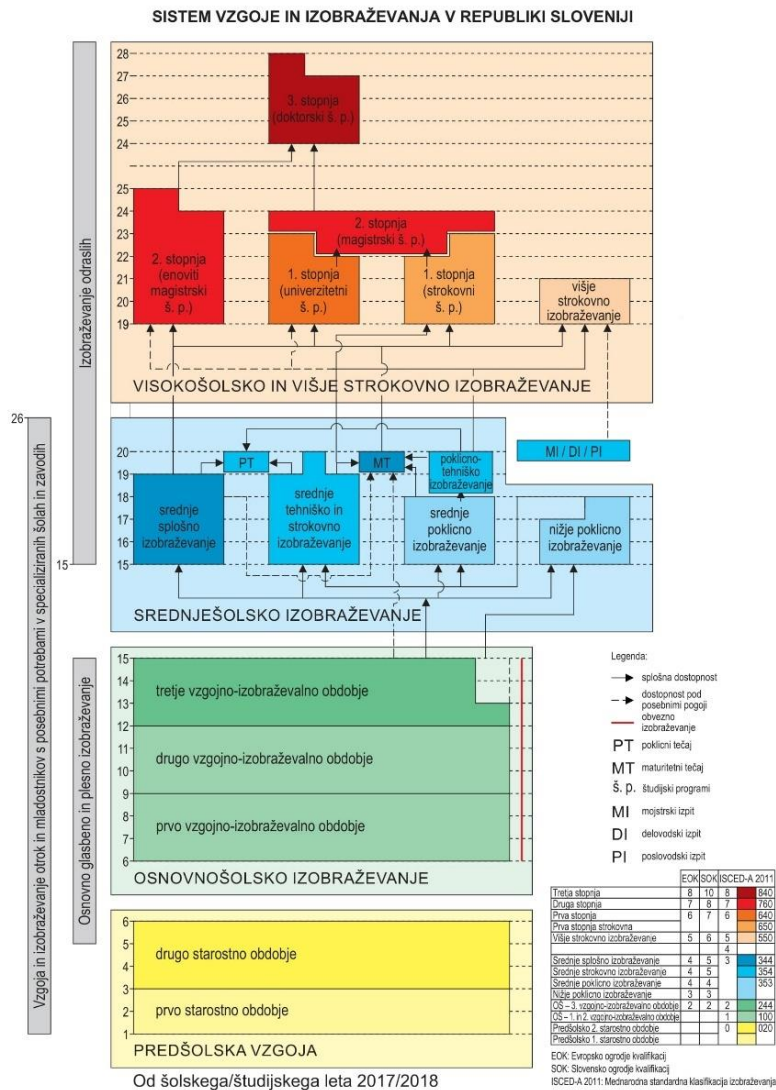
 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevka o težavah slovenskega načina izobraževanja:</p> <p>https://svetkapitala.delo.si/ikonomija/slovenski-solski-sistem-ucenje-na-pamet-namesto-razvijanja-kompetenc/</p>
---	--

Pri vaji 16, Težave slovenskega izobraževanja, opredelite vsako izmed njih in jo predstavite.

Vaja 16: Težave slovenskega šolstva

	<p>Na spletu poiščite težave, s katerimi se sooča slovensko šolstvo in jih opredelite.</p> <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	---

V nadaljevanju je na sliki 19 predstavljeno, kako izgleda celotni sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji.

Slika 19: Sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji
(www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/ENIC-NARIC-center/solske-scheme/Sistem-vzgoje-in-izobrazevanja-v-Republiki-Sloveniji-v2.pdf)

8.5 Ostale oblike izobraževanja

V nadaljevanju so predstavljene še tri oblike izobraževanja v slovenskem šolskem sistemu, ki so prav tako pomembne za pridobitev različnih šolskih in strokovnih področij.

Izobraževanje oseb s posebnimi potrebami

Otroci s posebnimi potrebami obiskujejo javne vrtce in šole ter specializirane šole in zavode. Javni vrtci in šole zagotavljajo vzgojo in izobraževanje za otroke s posebnimi potrebami inkluzivno ali v ločenih oddelkih.

Glasbeno in baletno izobraževanje

Osnovne glasbene in baletne šole, ki so financirane iz javnih sredstev, ponujajo otrokom, učencem, dijakom, študentom in odraslim možnost, da hkrati ob osnovnošolskem izobraževanju razvijajo tudi svojo glasbeno in plesno nadarjenost. Glede na starost kandidata in zahtevnost programa programi trajajo od enega leta do osem let.

Izobraževanje na domu

Starši imajo pravico izobraževati svoje otroke na domu v času njihove šolske obveznosti, torej na ravni ISCED 1 in 2. Če se tako odločijo, starši o tem pisno obvestijo osnovno šolo v šolskem okolišu (najmanj 3 mesece pred začetkom šolskega leta). V obvestilu posredujejo ime otroka in osebe, ki bo otroka poučevala (le-ta ne potrebuje posebne kvalifikacije), ter kraj izobraževanja. Učenci, ki se izobražujejo na domu, opravljajo na koncu šolskega leta preverjanje znanja. Če šolska izpitna komisija ugotovi, da učenec ne izpolnjuje določenih standardov znanja, mora učenec z naslednjim šolskim letom nadaljevati izobraževanje v šoli. V šolskem letu 2019/2020 se v Sloveniji izobražuje na domu 392 učencev, kar je več kot leta 2013/2014, ko se je na domu izobraževalo 163 učencev⁵⁵.

⁵⁵ Druge oblike izobraževanja. Pridobljeno s spletne strani https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-77_sl.

Vprašanja za ponavljanje 8:

	<p>Kaj je izobraževanje? Označite pojem šolstvo. Kaj razumete pod pojmo šola? Opredelite in predstavite predšolsko vzgojo. Kaj zajema primarno izobraževanje in pojasnite oblike le-tega? Kaj obsega sekundarno izobraževanje in kako deluje? Kaj obsega terciarno izobraževanje? Kakšna je razlika med javnim in zasebnim šolstvom? Naštete nekaj težav slovenskega šolskega sistema, ki jih vi osebno najbolj prepoznate. Kaj razumemo pod izobraževanjem na domu? Kako poteka izobraževanje otrok in odraslih s posebnimi potrebami? Navedite težave, s katerimi se soočajo izvajalci in uporabniki tega načina izobraževanja.</p>
---	--

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

9 Religija

*Znanost brez vere je hroma, vera brez znanosti je slepa.
(Albert Einstein)*

Beseda religija izvira iz latinske religio in pomeni obveza ali dolžnost. Religije zahtevajo od svojih vernikov, da se ravnajo po določenih smernicah in pravilih. Mnogo vernikov verjame, da je postavil pravila vedenja Bog, zato jih je treba brezpogojno izpolnjevati. Drugi menijo, da je treba pravila prilagajati času in razmeram, v katerih živijo. Večina religij npr. uči, da je človekovo življenje sveto. Nekateri verski voditelji nasprotujejo uporabi kontracepcije za načrtovanje družine, mnogi drugi pa mislijo, da je kontracepcija dobra, posebno zato, ker je svet danes prenaseljen⁵⁶.

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pojem religije in pomen vere za posameznika v sodobni globalni družbi. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je religija in definicije le-te; • kaj je vera; • kako je religija doslej vplivala na vojne; • verstva sveta; • pomen verovanja mladih in starejših; • verske skupnosti v Sloveniji.
---	--

Moč religije so včasih zlorabljali, vendar je bilo tudi mnogo gibanj in posameznikov, ki so jih religije navdihovale, da so poskušali spreminjati stvari na bolje. V prvi polovici 20. st. se je Mahatma Gandhi bojeval proti rasizmu, za pravice revnih in za osamosvojitve Indije izpod britanske oblasti. Pri doseganju svojih ciljev se je vztrajno izogibal nasilju, kar je bilo v skladu z njegovim močnim hindujskim verovanjem. Mnogo dobrih del so napravili verniki, ki čutijo dolžnost, da pomagajo človeku v stiski.

V zgodovini je največ pripomogel k reformaciji Martin Luter, v Sloveniji pa Primož Trubar.

Barletova (Barle Lakota et al., 1998) piše, da je v sociološkem smislu religija eden temeljnih načinov odgovaranja na temeljna vprašanja bivanja, ki pri človeku vzbujajo različne stiske in tesnobo (vprašanje minljivosti, občutek krivice, nemoč v družbenem življenju). Človek se nenehno sprašuje o svoji vlogi v preteklosti in sedanjosti, o mejah svoje vednosti, svojega znanja in spoznavanja, o izvoru življenja, o svoji družbenosti itd.

9.1 Definiranje religije

Religija je verovanje v vrhovno bitje (Boga), ki človeku nalaga moralni kodeks, po katerem naj se ta ravna, in obljublja povračilo – torej za nagrado za izpolnjevanje predpisanega kodeksa je zagrobno nebeško življenje, kot kazen za neizpolnjevanje kodeksa pa je pekel (Smrke, 2000).

⁵⁶ Pridobljeno s spletne strani <http://www.razglej.se/religije/>.

Religija je celovit sistem verovanj in praks, ki se nanašajo na objekte, ki so šteti za svete – kar pomeni razločeni od drugih in prepovedani – verovanj in praks, ki ljudi združujejo v eno moralno skupnost – cerkev (prav tam).

Spiro definira religije kot ustanove, sestavljene iz kulturno pogojene interakcije s predpostavljenimi nadčloveškimi bitji (Moe, 2008).

Znanstveno preučevanje religij nujno temelji na metodološkem agnosticizmu, saj ne more empirično niti dokazati niti ovreči temeljnih religijskih konceptov, kot so npr. obstoj boga/bogov, pekla, nebes, vstajenja, reinkarnacije, posmrtnega življenja ipd. Religijo pojmuje kot človekovo dejavnost in jo razume kot še eno izmed socialnih aktivnosti (kot npr. umetnost). Religija je specifična človekova proizvodnja in se, podobno kot vsaka druga človekova dejavnost, s spremembami družbe spreminja. Tako bi težko trdili, da religija iz modernih oz. postmodernih družb izginja. V sodobnih zahodnih družbah smo priča le novim načinom izražanja religioznosti, ki so posledica sprememb v samih družbah. Tu se v zadnjih desetletjih religija restrukturira in reorganizira. Višja izobrazbena stopnja prebivalstva, povečana geografska in socialna mobilnost ter izpostavljenost medijem množične komunikacije vse bolj otežujejo ali onemogočajo kontrolo religijskih institucij nad uporabo religijskih simbolov. V taki situaciji je religija neredko predmet večjih družbenih nesoglasij in nasprotij, saj postaja manj predvidljiva (Črnič, 2001).

Osnovno vodilo teoretskega družboslovnega definiranja religije je oblikovanje takšne definicije, ki bo zajela kar najširši krog religijskih pojavnih oblik, hkrati pa iz preučevanja izključila tiste pojave, ki so sicer po nekaterih svojih značilnostih religiji podobni, pa vendar to niso.

Pri teoretskem opredeljevanju religije v grobem ločimo dva osnovna pristopa:

- vsebinske (substancialne) definicije poskušajo opredeliti, kaj religija je, kateri so elementi, ki ločijo religijske od nereligijskih kategorij ter
- funkcionalne definicije, ki religijo določijo glede na funkcijo, ki jo ima za posameznika in družbo (prav tam).

9.1.1 Religija in vojna

Vojna je izjemno nečloveško dejanje v smislu kršitve elementarnih vrednot človeške morale (človekovo življenje kot vrednota, ki sodi med najvišje in najbolj univerzalne vrednote in ki se operacionalizira v vseh kulturah s prepovedjo umora oz. togim omejevanjem usmrtitve). Kot taka predstavlja udeležba v vojni in vojna sama določeno psihološko tehnologijo. V normalnem stanju človek ne ubija, saj ga brzda ne samo strah in pričakovana reakcija okolja, temveč tudi vest (moralna vest), ki brezpogojno in strogo prepoveduje umor drugega človeka (Kerševan, 1995, str. 111–113).

Sveto pismo prepoveduje uboj, tudi v samoobrambi, in celo priporoča neudeležbo v kakršnih koli sporih in spopadih, toda zgodovina krščanstva je bistveno drugačna od teh zapovedi, vključno s križarskimi vojnami, ki so obsegale večje število oboroženih spopadov za osvoboditev svetih mest od »nevernikov« (muslimanov). Ti pohodi naj bi morebitno vplivali na kasnejše ravnanje in stališča muslimanov do kristjanov.

Religijo povezujemo s pobožnostjo, ubogljivostjo, zatiranjem agresivnih nagonov, vojna pa je pravo nasprotje: zavesten spopad organiziranih skupin, ki je načrtovan (vsaka skupina sama koordinira svojo dejavnost) – in kar je še bolj pomembno – z uporabo orožja in drugih sredstev telesnega prisiljevanja in uničevanja človeškega življenja. Križarske, tridesetletne vojne, kolonialne vojne nakazujejo, da moramo biti previdni v zavračanju možnosti povezave med vojno in krščansko religijo. Vse omenjene vojne so bile vojne z izrazito

versko konotacijo, kristjani pa so bili vanje vpleteni kot taki. Očitno je torej, da so možnosti povezave religije in vojne navzoče tudi pri krščanstvu, judaizmu in islamu (prav tam).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Priporočamo, da si ogledate kratek film o verskih vojnah:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=62r-isNNV5w</p>
---	--

9.2 Verstva sveta

Verstva in verske tradicije v zgodovini in danes vplivajo na način soočanja ljudi z eksistencialnimi, nazorskimi in etičnimi vprašanji; kako si jih postavljajo in kako si nanje odgovarjajo. Vpeta so v zgodovino kultur in civilizacij, ki so jih sokonstituirale. Njihovo poznavanje je pomembno za posameznikov osebni razvoj tako v njegovi intelektualni kot vrednostni razsežnosti (Kerševan et al., 2005).

Svetovno prebivalstvo je z vidika veroizpovedi zelo pestro. Verstva lahko v osnovi razdelimo na *monoteistična* (krščanstvo, islam, judaizem) in *politeistična* (hinduizem), medtem ko nekatera verstva skoraj bolj sodijo med filozofske smeri, saj nimajo svojega boga (na primer budizem, šintoizem).

Največje verske skupnosti v svetu so *krščanstvo* (približno 2 milijardi vernikov), islam (1,5 milijarde), hinduizem (1 milijarda), budizem (500 milijonov), konfucionizem in judovstvo.

Pripadniki krščanstva se delijo na katoličane, protestante in pravoslavne. Največ jih je v Evropi, Severni in Južni Ameriki ter Avstraliji.

Pripadniki *islama* se delijo na šiite in sunite. Razširjeni so po celem svetu, največ pa jih je v Severni Afriki, Jugozahodni in Jugovzhodni Aziji.

Slika 20: Verstva po svetu

(www.napovednik.com/dogodek443337_pomen_simbolov_verstev)

Hinduizem prevladuje predvsem v Indiji, budizem v Jugovzhodni in Vzhodni Aziji, konfucionizem pa na Kitajskem.

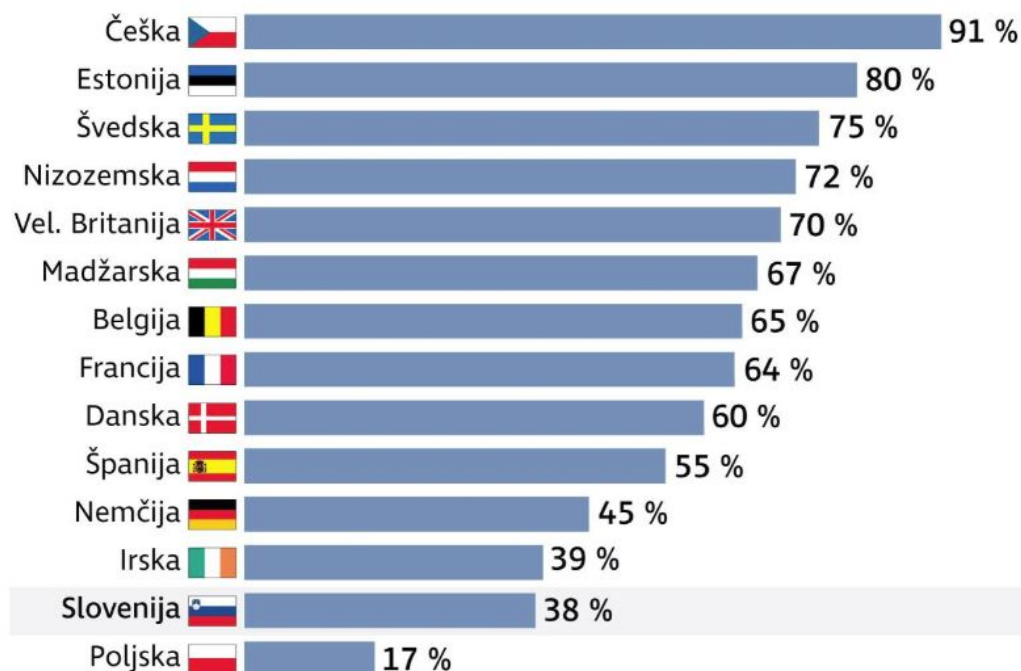
Velika skupina prebivalcev sveta spada tudi med *ateiste* (po ocenah okrog 1 milijarda). To so neverujoči oziroma tisti, ki zanikajo obstoj boga, ker njegovega obstoja ni mogoče dokazati. Med njimi je tudi veliko mladih, kar je grafično prikazano na *sliki 21*.

Večina prebivalcev različnih veroizpovedi živi v miru in medsebojnem sožitju, kar je še posebej izrazito v velikih mestih, kjer je tudi najbolj pestra verska sestava. Kljub temu smo bili v preteklosti (in smo še vedno) priča številnim vojnem, ki so imele versko ozadje (križarske vojne v srednjem veku, vojne na Balkanu (tudi ob razpadu Jugoslavije), konflikt med Indijo in Pakistanom, vojne med Izraelom in Palestinci, ustanovitev države ISIS na območju Iraka in Sirije)⁵⁷.

⁵⁷ Sestava prebivalstva po veroizpovedi. Pridobljeno s spletne strani <https://eucbeniki.sio.si/geo1/2529/index5.html>.

Koliko mladih ni vernih

med 16. in 29. letom, v odstotkih

Vir: ESS 2016 DELO

Delo infografika.

Slika 21: Verovanje mladih
(ESS, 2016)

Evropa v zadnjih desetletjih skoraj povsod pospešeno izgublja vernike. V Sloveniji je delež mladih med 16. in 27. letom, ki se prištevajo h katoliški veroizpovedi, po podatkih raziskave mariborske Filozofske fakultete v sodelovanju s fundacijo Friedrich Ebert, od leta 2000 z 72 padel na 52 % v letu 2017⁵⁸.

9.3 Verske skupnosti v Sloveniji

V Sloveniji deluje 55 registriranih cerkva in drugih verskih skupnosti. Cerkev ali druga verska skupnost je prostovoljno, nepridobitno združenje fizičnih oseb iste veroizpovedi.

Pri vaji 17, Zakon o verski svobodi, proučite omenjeni zakon in ga na kratko predstavite.

Vaja 17: Zakon o verski svobodi

	<p>Proučite omenjeni zakon in ga na kratko predstavite.</p> <p>Skupinsko delo: 3 študenti/-ke Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	--

⁵⁸ Mladi in vera. Pridobljeno s spletne strani <https://mlad.si/blog/svetovni-dan-religij/>.

Prve verske skupnosti so se registrirale leta 1976 v skladu s takrat veljavnim zakonom, do danes se je registriralo 55 cerkva in drugih verskih skupnosti, tri so bile na lastno željo izbrisane iz registra.

Cerkve in druge verske skupnosti, ki se zavzemajo za duhovnost in človekovo dostojanstvo v zasebnem in javnem življenju, so splošno koristne organizacije (Odločba št. U-I-92/07 z dne 15. 04. 2010). Delovanje cerkva in drugih verskih skupnosti je svobodno ne glede na to, ali se registrirajo ali delujejo brez registracije. Njihovo delovanje pa mora biti v skladu s pravnim redom Republike Slovenije in javnosti znano ter ne sme biti v nasprotju z moralo in javnim redom. Cerkev ali druga verska skupnost sama v skladu s svojimi avtonomnimi pravili določi način obveščanja javnosti o svojem delovanju⁵⁹.

Aprila 2010 je bilo na Uradu za verske skupnosti registriranih 42, februarja 2020 pa pri Ministrstvu za kulturo 56 verskih skupnosti.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o verskih skupnostih, ki jih poznamo v Sloveniji – Register cerkva in drugih verskih skupnosti:</p> <p>https://www.gov.si/teme/verske-skupnosti/</p>
---	--

Registrirane cerkve in druge verske skupnosti se financirajo predvsem iz donacij ter drugih prispevkov fizičnih in pravnih oseb ter iz svojega drugega premoženja, pa tudi iz prispevkov mednarodnih verskih organizacij, katerih članice so. Zakon o verski svobodi (ZVS) v 29. členu določa, da lahko država gmotno podpira registrirane cerkve in druge verske skupnosti zaradi njihovega splošno koristnega pomena. Tudi prvi odstavek 20. člena Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v RS (ZPPVS), ki je še vedno v veljavi, določa, da lahko država daje verskim skupnostim gmotno podporo (Blažič in Zobavnik, 2009).

Treba se je zavedati, da je v 7. členu Ustave Republike Slovenije zapisano, da so država in verske skupnosti ločene. Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje pa je svobodno.

Pri vaji 18, 7. Člen Ustave RS, proučite omenjeni člen in predstavite lastno razmišljanje.

Vaja 18: 7. člen Ustave RS

	<p>Proučite omenjeni člen in predstavite lastno razmišljanje.</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 10 minut. Čas za poročanje: 2 minuti.</p>
---	---

⁵⁹ Verske skupnosti. Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si/teme/verske-skupnosti/>.

Vprašanja za ponavljanje 9:

	<p>Kaj je religija? Definicije religije. Kaj je vera? Kaj je verovanje? Opredelite cerkev in Cerkev. Naštejte nekaj Vzhodnih ver in eno opišite. Naštejte nekaj zahodni ver in eno opišite. Kako je z verovanjem mladih? Starejši imajo enak odnos do vere kot mladi? Koliko je verskih skupnosti v Sloveniji? Naštejte nekaj le-teh. Predstavite najštevilčnejšo. Predstavite evangeličansko versko skupnost. Definirajte 7. člen Ustave RS in podajte lastno mnenje k temu členu.</p>
---	--

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek opoložaju verskih skupnosti v Sloveniji.</p> <p>https://www.slovenec.org/2019/09/30/polozaj-verskih-skupnosti-v-sloveniji/</p>
--	---

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

10 Globalizacijski procesi

»Malce zdravega razuma, malce strpnosti, malo humorja – kako prijetno bi se potem dalo živeti na tem našem planetu.«

(William Somerset Maugham)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvoj globalnih in parcialnih teženj družbe in poslovnega okolja ter vloge posameznika v njem. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je globalizacija, • vrste globalizacije, • globalizacijo v Sloveniji, • vlogo kriminalitete v globalizaciji, • pomen migracij v globalizaciji.
---	--

10.1 Pojem in pomen globalizacije

Globalizacija je združenje kultur sveta in porast zavesti o svetu kot celoti. V teoriji in praksi svet določa kot homogeno celoto. Tako vprašanja o tem, kaj pomeni živeti in kako mora biti življenje urejeno, postanejo stvar globalnega razmišljanja. Vsled tega dobijo sila različne odgovore od raznolikih posameznikov in družbenih skupin, ki imajo popolnoma pisana razmerja do sistema družbe in množice vrednot (slednje so vsota vrednot vseh zajetih kultur). Globalizacija moderne družbe je proces, ki pomeni intenzivno rast, vseobsežno povezovanje in soodvisnost vseh delov sveta ter družbenega življenja v njem. Sam proces je dokaj protisloven in prinaša različne posledice za posamezne dele sveta, za posamezne skupine, za revne in bogate, za t. i. središče in obrobje svetovnega sistema.

Splošna definicija globalizacija navaja, da so to procesi, ki označujejo gibanje ljudi, znanja, idej, dobrin in denarja preko mej nacionalnih držav in vodijo k vedno večji politični, gospodarski, kulturni in družbeni soodvisnosti sveta. Globalizacijo se pogosto povezuje z gospodarskimi procesi, vendar pa prinaša spremembe tudi na političnem, družbenem in kulturnem področju (Pikalo, 2003).

Globalizacija je zelo multidimenzionalen in kompleksen proces, ki vpliva na prav vse sfere našega življenja.

Globalizacija je skupek sprememb v družbi, politiki in ekonomskem sistemu, ki so posledica razširjenega trgovanja in kulturnih izmenjav na globalni ravni. V specifično ekonomskem kontekstu se nanaša na posledice trgovanja, še zlasti liberalizacije in proste trgovine.

V zadnjem delu 20. stoletja je prišlo do okoliščin, ki so omogočile drugačne – globalne pogoje gospodarjenja. Tehnološki razvoj, razvoj logistike, liberalizacija in razvoj telekomunikacij ter interneta je pripomogel k temu, da je svet postajal čedalje manjši – pretok informacij, resursov, kapitala in blaga pa neoviran in hiter.

Razvite države v globalizaciji vidijo priložnost, da po sprejemljivih cenah kupujejo ali proizvajajo proizvode na stroškovno najbolj ugodnih trgih. Nerazvite države in države v razvoju pa poskušajo iz procesa globalizacije potegniti kar največ – gospodarski in kulturni razvoj, zmanjšanje revščine in demokratizacija.

Razmaha globalizacije ni več mogoče ustaviti, vsi udeleženci procesa pa so dolžni prevzeti nase odgovornost za svoj planet za njegovo demokratizacijo, ekologijo, zdravje, enakopravnost kultur in sožitje ljudi (Hriberšek, 2012).

Berberoglu (2010, str. 2) navaja, da je globalizacija kompleksen pojav, ki ga avtorji definirajo na različne načine. Sam je raziskoval neoliberalno globalizacijo in prišel do ugotovitve, da je neoliberalna globalizacija najvišja stopnja kapitalističnega imperija.

Svetličič (2004, str. 22) definira globalizacijo kot poglobljanje in širjenje dejavnosti po celem svetu, kar oblikuje veliko sopovezanost, integriranost proizvodnje in potrošnje. V bistvu gre za dve bistveni sestavini: soodvisnost ter mobilnost dejavnikov in blaga, kar je posledica vseh vrst ekonomske svobode. To je omogočila informacijsko-komunikacijska revolucija, liberalizacija in deregulacija, ki je spodbudila silovito mobilnost blaga, storitev (vključno s tehnologijo in znanjem), ne pa toliko delovne sile. Tako dogodki na enem koncu sveta bistveno vplivajo na vse države in posameznike na svetu.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o globalizaciji od 1.0 do 4.0:</p> <p>https://www.slovenec.org/2019/01/08/globalizacija-4-0-kaj-nam-prinasa-in-kako-nam-lahko-koristi/</p>
---	---

10.2 Vrste globalizacije

Ločimo tri vrste globalizacije: kulturno, gospodarsko ali ekonomsko in politično. V nadaljevanju sledi nekaj podrobnosti o vsaki izmed njih.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o globalizaciji na naslednji spletni povezavi:</p> <p>https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6605</p>
---	---

10.2.1 Kulturna globalizacija

Pri kulturni globalizaciji gre za poenotenje različnih običajev, ki pripadajo različnim skupnostim. Izraz se nanaša na spremembe, ki jih doživljajo različni načini življenja različnih ljudi. Zaradi kulturne globalizacije so se običaji, tradicije in umetniški izrazi z različnih koncev sveta prilagajali spremembam, ki so iz nje izhajale. Osnova tega pojava je povezana z mediji, skozi katere se združujejo kulture in običaji različnih držav. V okviru nje in njenih posledic obstajajo trije osrednji scenariji, ki prevladujejo. Prvi scenarij dojema kulturno globalizacijo in njene vplive na kulturo kot heterogenizacijo, temu sledi hibridizacija in ne nazadnje homogenizacija.

Heterogenizacija ali diferenciacija se nanaša predvsem na zapore, ki preprečujejo globalnim tokovom, da bi kulture postajale medsebojno enake. Gre za proces, kjer globalni tokovi sicer vplivajo na lokalne kulture, jih do neke mere tudi spreminjajo, vendar je treba izpostaviti, da ne preoblikujejo njihovega jedra (Ritzzer; v Hasi in Storti, 2012). Drugi scenarij, ki prevladuje, je kulturna hibridizacija. Pri tem pojmovanju zunanji in notranji tokovi v medsebojni interakciji ustvarjajo nekakšen hibrid kulture, ki povzema tako notranje kot tudi zunanje komponente. Meje, ki zamejujejo zunanje tokove, obstajajo, vendar niso dovolj močne, da bi popolnoma zaščitile lokalne kulture pred zunanjimi vplivi. Proces kulturne hibridizacije rezultira v nekakšni mešanici lokalnega in globalnega ustvarjanja hibridne kulture.

Ko je govora o kulturni globalizaciji, ne moremo mimo teorije kulturnega imperializma oz. kulturne homogenizacije, ki velja za eno najbolj uveljavljenih teorij na področju kulturne globalizacije. Kot pove že ime samo, teorija kulturnega imperializma zaobjema »kulturni« del imperializma. Kulturni imperializem kot tak, pa je tesno povezan s homogenizacijo kulture.

V preteklosti so se velike skupine ljudi – ljudstva, narodi – med seboj močno razlikovale po svojih običajih, načinu oblačenja, prehranjevanju, glasbi in še marsičem drugem. V zadnjih desetletjih pa se po vsem planetu širi enotnejša kultura. Povsod ljudje jedo pico, nosijo kavbojke, poslušajo najnovejšo glasbo (največkrat sicer anglo-ameriško popularno), gledajo iste filme (pogosto hollywoodske) in spremljajo svetovno prvenstvo v nogometu. Kar odkrijejo, na primer, japonski znanstveniki, v nekaj minutah obkroži ves svet. To imenujemo kulturna globalizacija – širjenje in prepletanje različnih kultur in informacij po vsem planetu. Kulturna globalizacija ima tudi dobre strani (prednosti). Mnogi občasno jemo kitajsko ali mehiško hrano. Vendar to ne pomeni, da smo postali Kitajci ali Mehičani. Gotovo je celo dobro, da imamo priložnost poskusiti hrano, ki prihaja k nam iz različnih dežel (Klemenčič et al., 2018).

 <p>obra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o globalizaciji v kulturi:</p> <p>https://sl.warbletoncouncil.org/globalizacion-cultural-12032/</p>
--	---

10.2.2 Gospodarska ali ekonomska globalizacija

Ekonomska globalizacija je integracija nacionalnih ekonomij v vedno bolj in bolj razširjajoče se mednarodne trge. Ta širitev trgov pa pomeni prost pretok blaga, storitev, dela in kapitala, kar ustvarja t. i. globalni trg.

Ko je govora o ekonomski globalizaciji, je potrebno omeniti, da je proces slednje omogočil korenito implementacijo kapitalističnih vrednot, ki pa so se skozi zgodovino razvoja gospodarstva zakoreninile globoko v našo podzavest, če nam je to všeč ali ne. V nadaljevanju si bomo ogledali, katere so te zloglasne vrednote kapitalizma ter na kakšen način vplivajo na našo družbo/kulturo.

Kapitalizem vpliva na prav vse vidike našega življenja. Eden od glavnih načinov, kako trg spreminja kulturo, poteka ravno preko inovacij. Ko nastajajo nove tehnologije, industrije, blago in storitve, postajajo starejše zastarele. Nove oblike upravljanja, tehnologije in delitve dela pa vplivajo na preoblikovanje tradicionalnih delovnih in socialnih odnosov (Matheson Miller, 2013).

Danes podjetja poslujejo tako, kot da ne bi bilo razdalj in meja med državami. Poslovneži, ki vodijo velika podjetja, nenehno iščejo informacije o tem, kje na našem planetu je mogoče najugodneje nekaj kupiti in prodati. Zanimajo se za dežele, kjer je surovin v izobilju in so poceni, ljudje pa iščejo delo. Podjetje lahko izdeluje nek izdelek v različnih deželah. Pomembno je, da imajo države na področju gospodarstva podobna ali enaka pravila, ki vsem omogočajo lažjo proizvodnjo, prevoz, prodajo ter nakup izdelkov in storitev (Klemenčič et al., 2018).

10.2.3 Politična globalizacija

O politični globalizaciji govorimo v kontekstu nacionalne države. Države imajo posebno značilnost, to je suverena avtoriteta nad določenim ozemljem s pravico uporabe sile, da bi ohranile notranji red ter da bi zaščitile svoj teritorij pred agresijo. Suverenost implicira dejstvo, da je država zadnja avtoriteta na svojem ozemlju, ki izvaja jurisdikcijo nad svojimi državljani, skupinami in organizacijami. Suverena država ni podvržena nobeni višji avtoriteti (Lechner in Boli, 2000).

Politična globalizacija obsega nove politične akterje in transnacionalne politične aktivnosti v novem sistemu globalnega vladanja. Združeni narodi ter druge mednarodne organizacije so del tega sistema in sodelujejo v politikah, ki vedno bolj spodbijajo suverenost držav. Tudi nevladne organizacije so vedno bolj vplivne ter zastopajo in delujejo prek meja. Mednarodne in nevladne organizacije pomagajo ustvarjati in občasno uveljavljati globalne norme, kot so človekove in demokratične pravice (Ray in Kaarbo, 2005).

Politično globalizacijo se interpretira v treh primerih. Prvič, dejstvo, da je ves svet organiziran v enake politične enote, tj. v nacionalne države, je znak globalizacije. Nikoli prej ni bil svet sestavljen iz samo ene vrste politične enote. Drugič, na politično globalizacijo namiguje uniformnost, ki jo kažejo nacionalne države v svojih ciljih, strukturah, programih in notranjih delovanjih. Skoraj vse države prevzemajo odgovornost za obširno serijo dejavnosti, ki vključujejo izobraževanje, zdravstveno oskrbo, upravljanje ekonomije in financ, programov blaginje, upokojevanja in pokojnin, zaščito okolja in blažitve revščine, poleg ključnih zadev, ki se tičejo držav, tuje politike in vojaške obrambe. Skoraj vse države imajo razvite birokratske strukture. Tretja značilnost politične globalizacije je, da so v zadnjih stotih letih nastale mnoge meddržavne organizacije, ki so povezane z državami in ki so bile ustvarjene, da bi se ukvarjale s problemi in vprašanji, ki vplivajo na mnoge države. Večina deluje na ekonomskem, političnem in tehničnem področju. Najbolj znane so Združeni narodi, IMF, WTO, UNESCO itd. (Lechner in Boli, 2000).

10.3 Globalizacija in slovenska družba

Ob razumevanju pojma globalizacija moramo upoštevati, da je to pojav, ki ga poganja tehnologija in gibanje idej, ljudi in blaga. Globalizem pa ni globalizacija, temveč je ideologija, ki daje prednost neoliberalnemu globalnemu redu nad nacionalnimi interesi.

V osnovi je globalizacija posledica delovanja zakona trga, ki promovira učinkovitost prek konkurence in delitev dela, le da gre v tem primeru za globalni trg, za delitev dela na globalni ravni, s čimer nastajajo nove priložnosti (pa tudi nove pasti) za ponudnike in povpraševalce. Globalizacija je tako zgodovinski proces pospešene integracije svetovnega gospodarstva, ki vključuje v ožjem smislu trgovinske in finančne tokove, v širšem pa tudi gibanje ljudi in znanja. To ekonomsko integracijo je treba ločiti od politične integracije: v danih razmerah je ekonomska integracija logičen zgodovinski proces, politična in kulturna integracija pa ne. Za slednji bi lahko prej ugotavljali poudarek na dezintegraciji, to je poudarjanju individualnosti in nacionalne suverenosti (Kenda in Bobek, 2003).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o globalizaciji v Sloveniji na naslednji spletni povezavi:</p> <p>https://www.delo.si/gospodarstvo/novice/slovenija-med-zmagovalkami-globalizacije/</p>
---	---

Rojec (1994) navaja, da mora vsaka država, ki želi pritegniti tuje investitorje, izvajati naslednje:

- v tujini vzpostaviti jasen marketinški koncept promocije sebe kot investicijske lokacije;
- si zgraditi dober imidž, kar zahteva močno kampanjo z individualnim pristopom do tujih investitorjev;
- stalno spremljati in se ustrezno odzivati na probleme in razmišljanja tujih investitorjev.

Ključnega pomena je, da se na predstavitev pred investitorjem dobro pripravite. Investitorja morate pri tem tretirati kot svojo stranko. Razložiti mu morate, katere prednosti bo imel, če bo podprl vašo idejo. Pomembno je, da predstavite vašo ekipo in doprinos vsakega od vas k poslovanju podjetja. Med predstavitvijo je treba obrazložiti, kako vidite pozicioniranje vašega produkta oz. storitve na trgu.

To še toliko bolj velja za državo, kot je Slovenija, ki nima velikega domačega trga kot glavne lokacijsko specifične prednosti za tuje investicije. Slovenija mora v svojih naporih za pospešitev tujih investicij upoštevati vrsto specifičnih vidikov:

Slovenija mora narediti dosti več na ustvarjanju svojega lastnega specifičnega imidža in na diferenciaciji od drugih držav. Pri tem je očitno, da si Slovenija ne more privoščiti nekih velikih, splošnih promocijskih kampanj v državah, kot so ZDA, Velika Britanija, Japonska. V teh državah mora biti pristop k pritegotovanju investitorjev ozko osredotočen na točno določene projekte in določene tuje investitorje (prav tam).

Slovenija lahko išče tuje investitorje predvsem:

- v sosednjih razvitih državah in državah glavnih zunanjetrgovinskih partneric, ki dobro poznajo naše razmere;
- med manjšimi in srednje velikimi tujimi podjetji;
- tujimi podjetji, ki že imajo izkušnje/znanja v poslovanju s Slovenijo;
- tujimi podjetji, ki kažejo nadpovprečno nagnjenost do srednje in vzhodnoevropskih držav. Po drugi strani pa mora Slovenija poskušati diverzificirati geografsko strukturo tujih investitorjev, s tem da bi pritegnila po nekaj pomembnih tujih investitorjev tudi iz drugih držav, kot so ZDA, Velika Britanija, Japonska itd.

Zaradi zoženja notranjega trga se Slovenija sooča z zmanjšanjem interesa tistih tujih investitorjev, ki jih zanima predvsem domači trg. Zato je treba več naporov usmeriti v

pritegnitev tujih investicij, katerih motiv je racionalizacija proizvodnje, vzpostavljanje izvoznih baz.

Slovenija mora upoštevati, da so njeni glavni konkurenti na področju neposrednih investicij iz tujine srednje in vzhodnoevropske države.

Dvigovanje osveščenosti in znanja o tujih investicijah je prav tako eden pomembnih elementov promocijske politike v Sloveniji. Pojem tujih investicij kot takih je treba ločiti od posameznih negativnih primerov tujih investicij, ki se v Sloveniji načeloma posplošujejo na tuje investicije kot take (Rojec, 1994).

Statistika kaže, da so investitorji v povprečju pripravljene podpreti le 1 % vseh startupov, ki izrazijo to željo. To pomeni, da morajo interesenti kot startup res izstopati, da bi taka sredstva pridobili. Prvi korak je, da sploh najdejo ustreznega investitorja.

Ross Muray-Jones je povedal, da se lahko tovrstnega iskanja lotijo preko katere izmed navedenih spletnih strani: angelmach.io, investorscout.co ali investorlist.co. Uspeh je mogoč tudi preko AngelList, Twitterja ali pa interesenti enostavno vzpostavijo stik z njim v interakciji prek bloga. Ko iščejo ustreznega investitorja, morajo biti pozorni na to, da se le-ta zanima za panogo, v kateri delujejo. Ko z njim navežejo stik, mu morajo znati obrazložiti, zakaj ste se odločili kontaktirati prav njega⁶⁰. Vredno je poskusiti, saj v tem primeru ni kaj izgubiti, čas pa tako in tako mora biti vedno zaveznik tistih, ki so ustvarjalni in kreativni. Več o tem, kako ustrezno razporediti čas in ga umestiti v delovne aktivnosti, najdete v knjigi Dan je dolg 24 ur: kako se prebiti skozi delo in prosti čas, avtorjev A. Rasporja in B. Macuha (2016).

10.4 Globalizacija in širjenje kriminalitete

Razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije omogoča hiter in neoviran prenos informacij, izvedbo finančnih transakcij in opravljanje različnih storitev, odpiranje mej ter napredek na področju transporta pa tudi večji pretok ljudi in blaga. Vse to so dejavniki, ki podpirajo proces globalizacije in omogočajo lažje mednarodno poslovanje podjetij, istočasno pa s tem ustvarjajo ugodne pogoje za razrast gospodarske kriminalitete. V času globalizacije je tako gospodarska kriminaliteta dobila globalne razsežnosti. Z globalizacijo poslovanja in izginjanjem mednarodnih meja, gospodarska kriminaliteta pridobiva mednarodni značaj in značaj organizirane gospodarske kriminalitete (Užmah, 2008).

Gospodarska kriminaliteta je klub svoji nezakonnosti ena izmed dejavnosti, ki ohranja osnovno značilnost gospodarske aktivnosti: prizadevanje za dobiček. V okviru globalizacije se tako kot preostale gospodarske dejavnosti trudi iskati svoje možnosti za večanje prihodkov, hkrati pa zaradi preganjanosti tudi možnosti za samo realizacijo. Z odpiranjem mej in večanjem pretočne količine poslov na mednarodni ravni se reducirajo točke kontrole, s čimer dejavnost kriminala seveda naleti na manj ovir ter lažje realizira svoje aktivnosti. Odpiranje mej gospodarskemu kriminalu hkrati omogoča neprimerno več manevrskega prostora za uresničevanje dejavnosti, ki niso v skladu z zakonodajnimi okviri. Zakonodaja na mednarodni ravni namreč na mnogih področjih še ni poenotena, organom nadzora in pregona pa je na širšem geografskem področju sodelovanje vsaj oteženo, če ne mestoma že celo onemogočeno. Tak položaj za subjekte, ki se ukvarjajo z gospodarskim kriminalom, vsekakor deluje stimulatивно.

⁶⁰ Kako pridobiti investicijska sredstva? Pridobljeno s spletne strani <https://www.racunalniske-novice.com/novice/sporocila-za-javnost/nasveti-rossa-muraya-jonesa-o-tem-kako-pridobiti-investicijska-sredstva.html>.

Kljub povezavam in sklepanjem na sorazmerno povezanost pa statistični podatki kazalnikov globalizacije in gospodarske kriminalitete v Sloveniji, Evropi in svetu ne potrjujejo sorazmernega porasta obeh pojavov. Medtem ko o vedno višji stopnji globalizacije na vseh geografskih področjih ni dvoma, pa so podatki o stopnji in gibanju gospodarskega kriminala bolj nejasni. Ne le, da podatki o aktivnosti gospodarskega kriminala v različnih časovnih obdobjih in na različnih geografskih enotah povezave s stopnjo globalizacijo v teh obdobjih in na teh območjih ne izkazujejo, se kaže ravno nasprotno, in sicer da se stopnja gospodarskega kriminala ob višji stopnji globalizacije zmanjšuje. Čeprav statistika izkazuje negativno korelacijo, pa je ta korelacija tako majhna in neznatna, da je ne velja upoštevati kot veljavni argument. Da bi tako ali drugačno povezavo lahko potrdili, pa bi bili nedvomno potrebni večji sklopi povezanih podatkov, temelječih na istih metodologijah. Ob rastoči globalizaciji, ki smo ji nedvomno priča, lahko predvidevamo, da bodo sčasoma poenoteni tudi metodološki pristopi merjenja gospodarske kriminalitete ter seveda tudi pristopi odkrivanja, ki so pogoji za samo merjenje.

10.5 Globalizacija in migracije

Globalizacija mobilnosti dela je najmanj razvit del globalizacije, a vseeno lahko – ob ustreznem regulatornem okvirju – pomeni rešitev za številne probleme, povezane z zaostajanjem razvoja in globalizacijo na sploh. Okrepljena globalna mobilnost dela lahko pospeši razvoj manj razvitih držav in odgovori na izzive staranja in nizke rodnosti, s katerimi se soočajo razvite države. Z več političnega prostora za globalizacijske teme razvitih držav in držav v razvoju ter na podlagi ustreznega migracijskega režima lahko liberalizacija svetovnega trga dela prispeva k pozitivnim razvojnim učinkom za migrante, države imigracije in emigracije ter tako okrepi koristi nasproti stroškom globalizacije (Svetličič in Love, 2014).

Pri vaji 19, Globalizacija in kriminaliteta, preberite naslednji sestavek in podajte lastno razmišljanje.

Vaja 19: Globalizacija in kriminaliteta

	<p>Preberite naslednji sestavek in podajte lastno razmišljanje.</p> <p>https://www.sindikato-policistov.si/za-clane/psihosocialna-zascita/prispevki/strokovni-clanki/kriminaliteta-in-stres</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 10 minut. Čas za poročanje: 2 minuti.</p>
---	--

Vprašanja migracij se skupaj z globalizacijo spreminjajo v času in prostoru. Vse do druge polovice prejšnjega stoletja so bile evropske države izvor emigracije, zdaj pa so dežele imigracije. Med letoma 2005 in 2010 se je število migrantov povzpelo s 190 na 217 milijonov oziroma s 3 na 3,1 % svetovne populacije. Najhitrejša je bila rast migracij v razvite države (UN DESA, 2009).

Razlikujemo štiri kategorije migrantov: tiste, ki se naselijo za stalno, zdomce in začasne migrante, ilegalne ter visoko kvalificirane delovne migrante (Nayyar, 2008). Medtem ko so bile poprejšnje migracije bolj stalne, so današnje bolj kratkoročne, posebej ko gre za izobraženo delovno silo (Družič in dr., 2011).

Problem migracij je seveda treba razumeti tudi v kontekstu širših razvojnih in političnih vprašanj. Najpomembnejša implikacija druge faze »ločevanja« v procesih globalizacije je, da bo treba središče države blaginje premakniti od ščitenja delovnih mest k ščitenju delavcev (zavarovanje zaposlitve in prešolanja). Baldwin trdi, da poskusi zavarovanja delovnih mest s pomočjo zaščite delovnih mest lahko povzročijo večjo izgubo delovnih mest preko selitev proizvodnje (Baldwin, 2006). Druga faza globalizacije hkrati pomeni, da je vse težje identificirati »zmagovalce in poražence« globalizacije. To lahko zamaje tradicionalne zaključke, češ da globalizacija najbolj ogroža najmanj izobražene. Če je slednje držalo v prvi fazi »ločevanja«, v drugi – ko so nekatere naloge nekvalificiranih delavcev lahko bolj zaščitene (na primer dejavnosti obrtnikov, vezanih na lokacijo, ki jim »kitajci« ne morejo konkurirati, op. avtorja) kot pa naloge visoko izobraženih (na primer finančnega analitika) – nujno ne drži (prav tam).

Migracije so tematika sodobnega časa, ne samo dnevne (delo v sosednjih državah), temveč predvsem migracije iz Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. Tudi Slovenija se je soočala z veliko migrantsko krizo, ki pa še vedno ni poniknila.

Za zaključek poglavja v vaji 20, Vpliv migracij na slovensko družbo, na spletu poiščite podatke ter predstavite pozitivne in negativne elemente dnevnih migracij.

Vaja 20: Vpliv migracij na slovensko družbo

	<p>Poiščite na spletu poiščite podatke ter predstavite pozitivne in negativne elemente dnevnih migracij.</p> <p>Delo v dvojicah: Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minuti.</p>
---	--

Vprašanja za ponavljanje 10:

	<p>Kaj je globalizacija? Pomen globalizacije? Katere vrste globalizacij poznamo? Kaj je politična globalizacija? Kako se soočamo z gospodarsko globalizacijo? Ali je za družbo pomembna tudi kulturna globalizacija? Navedite primer pomena globalizacije v športu. Kako vpliva kriminaliteta na globalizacijo? So tudi migracije posledica globalizacije? Kako sprejemati problem migrantov? Kako je z nastanitvami migrantov pri nas? Kateri migrant pri nas dobijo začasno možnost prebivanja in kasneje morebiti tudi azil?</p>
---	---

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

11 Etika in etične vrednote

Če smo do ljudi dobronamerni, ugotovimo, da so se močno ublažili občutki plahosti in negotovosti, ki smo jih prej morda doživljali. Kolikor smo sposobni odpreti notranja vrata, v tolikšni meri izkusimo občutek osvoboditve od naše običajne zavzetosti s seboj. Ugotovimo, da se nam je močno okrepilo samozaupanje, kar je pravzaprav protislovno.

(Dalaj Lama)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je etika; • pomen poslovne etike in etičnega delovanja; • razmerje med moralo in etiko; • pomen multikulturalnosti; • kaj so migracije in vzroke zanje; • obvladovanje migracij v Sloveniji. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen etike; • odnos med poslovno etiko in etičnim ravnanjem; • povezavo etike in morale; • razloge za migracije in reševanje te problematike v Sloveniji.
---	---

11.1 Etika

Etika opredeljuje priporočljive koncepte delovanja v različnih situacijah, upošteva, ali je ravnanje dobro ali slabo. Predstavlja norme in vrednote etičnega posameznika, ki ga definirajo iskrenost, poštenost in dobronamernost do soljudi.

V vsakdanjem življenju jo pogosto enačimo z moralo, kjer gre za pravila ravnanja v skladu z etiko. Tavčar (2002) označuje moralo kot skupek pravil in norm, etiko pa kot filozofsko disciplino, ki ta pravila in norme raziskuje in razlaga; je torej veda o moralnem odločanju in ravnanju.

Ukvarja se z blaginjo ljudi, njihovo kvaliteto življenja v odnosu do sebe in širšega okolja. Pomaga nam uresničevati lastne cilje in cilje posameznikov različnih interesnih skupin, s katerimi smo ali bomo stopili v odnos. Etika nastopi, ko za naše delovanje ni zakonsko predpisanih pravil oziroma bi delovanje v skladu z zakoni ali predpisi lahko hkrati pomenilo neetično ravnanje. Predstavlja »sivo« področje med predpisanimi načini ravnanja in prepovedanimi načini ravnanja, kjer se odpira prostor za etične dileme (prav tam).

Etika se najpogosteje opredeljuje kot znanost o moralni (filozofija morale), ki se ukvarja z razlago in utemeljevanjem moralnosti, zlasti pa proučuje upravičenost morale ter njene učinke pri človeku samem in v širšem družbenem okolju. Gre za uporabo filozofske metode pri obravnavanju vsebine in vloge ter tudi nastanka morale v družbi. Če gre pri moralni za skupek norm, ki jih je človek pridobil oziroma prevzel v okolju, v katerem živi, potem se v okviru etike pojavljajo premišljanja človeka samega o moralni, ki jo sprejema od zunaj. Pri etiki gre za vrednotenje in udejanjanje morale s poudarkom na osebnem doživljanju moralnih dejstev. Rekli bi lahko, da gre za ozaveščanje človeka o nujnosti moralnega

delovanja. Etika je znanost in filozofija o morali, v okviru katere se z uporabo filozofskih metod proučuje izvor, vsebina, vloga in učinki morale v družbi in pri posamezniku⁶¹.

11.2 Poslovna etika in etično delovanje

Poslovna etika je odraz naše etičnosti med procesom dela v delovnem okolju. Kaže se v načinu opravljanja dela. Izkazujemo jo s strokovnim, natančnim, pravočasnim, odgovornim in zanesljivim delom. Ali delo opravljamo pošteno, dobro, kakovostno, ali smo lojalni svojemu podjetju ali pa se okoriščamo na njegov račun in na kakršnikoli način ne delujemo v njegovo dobrobit (Tavčar, 1997).

Poslovna etika je pomembna zato, ker jo povezujemo s poslovno uspešnostjo in blaginjo ljudi. Danes se vrsta mednarodnih organizacij zavzema za višje etične standarde zato, ker je poslovanje v koruptivnem okolju drago in manj učinkovito. Visoki etični standardi poslovanja vodijo do tega, da zaposleni naredijo več, da so bolj ustvarjalni, saj so v okolju zaupanja, odgovornega ravnanja vseh in visokih aspiracij.

Poslovna etika je torej pomembna:

- za učinkovito poslovanje: za učinkovite poslovne povezave in transakcije je ključnega pomena medsebojno zaupanje. Poslujemo v okolju, za katerega so značilni nižji etični standardi, a zahteva tako okolje bistveno več previdnosti, preverjanja poslovnih partnerjev, dodatna zavarovanja plačil, to pa povzroča povečane stroške in zmanjšuje učinkovitost. Prav etično ravnanje je nujno, da lahko ustvarimo in ohranimo zaupanje – nizka raven etike v družbi povzroča velike ekonomske neučinkovitosti.

Podjetje je skupnost ljudi in hkrati ena najpomembnejših institucij, ki smo jo ustvarili. V podjetju preživimo velik del življenja, nanj so vezane številne dejavnosti, velik del naših prijateljev in znancev, zato nam ni vseeno, kako ravna podjetje, kakšni so odnosi v njem. Visoka raven etike v podjetju je pomembna:

- za boljša medsebojna razmerja med zaposlenimi, med zaposlenimi in vodstvom;
- za visoko raven zaupanja in medsebojnega spoštovanja in
- za ponos zaposlenih nad podjetjem, kar povečuje pripadnost, lojalnost podjetju.

Etično ravnanje vodstva pričakujejo različne interesne skupine, zlasti lastniki, ki jim ni vseeno, ali je njihovo ime povezano s podjetji, katerih ravnanje je nepošteno, vprašljivo, družbeno moteče. Pri tem je zanimiv pojav »etičnega investiranja«, ko nekateri investitorji ne želijo postati solastniki podjetij, ki poslujejo v etično spornih dejavnostih, npr. v proizvodnji tobačnih izdelkov, orožja ali česa podobnega.

Etično ravnanje podjetja se danes pričakuje kot samoumevno, saj podjetje posluje v danem družbenem okviru in mora izpolniti pričakovanja družbe, ki vključujejo tudi ravnanje v skladu z zakoni in moralnimi normami. Podjetje, ki ne ravna tako, zlahka zaide v spor z okoljem, ki mu vrača s tem, da ga ne podpira v primeru težav⁶².

Znanje pripada celotnemu človeštvu. Znanstvenik lahko uporablja pri raziskovanju znanstvene dosežke drugih in jih nadgradi, pride do novih rezultatov ter prispeva k splošni blaginji. Zaradi vsega tega obstajajo mednarodni standardni pri uporabi znanstvenih metod in kodeks obnašanja pri znanstveno-raziskovalnem delu, ki so pomembni, da se lahko

⁶¹ Ivanjko, Š. Pravna in moralna varnost v družbi in podjetništvu. Pridobljeno s spletne strani <https://www.zavarovanje-osiguranje.eu/wp-content/uploads/2016/11/Pravna-in-moralna-varnost.pdf>.

⁶² Glas, M. Poslovna etika. Pridobljeno s spletne strani http://www.zdruzenje-ns.si/db/doc/upl/glas_poslovna_etika.pdf.

znanstvena dela zaščitijo pred vsemi oblikami nepoštenosti. Etični kodeks Dobre znanstvene prakse (Good Scientific Practice – GSP) definira pravila obnašanja v vseh fazah znanstveno-raziskovalnega dela. Osnovni etični princip dela znanstvenika je intelektualna poštenost, ki mora biti prisotna v vseh fazah njegovega dela: od zastavljanja hipoteze, preko izbire metodologije dela, izvajanja raziskav, analize in tolmačenja pridobljenih rezultatov ter njihovega objavljanja⁶³.

Ameriška fundacija Kauffman npr. več desetletij uspešno trenira mlade podjetnike in med drugim izpostavlja osem dejavnikov etičnega delovanja v podjetništvu (www.kauffman.org). V nadaljevanju si pogledjmo, kako izvajajo omenjeni trening in kaj pri tem dosledno upoštevajo:

Spoštovanje: Kot podjetnik, ki gradite podjetje, morate spoštovati sebe in se obkrožati z ljudmi, ki jih lahko spoštujete. Čeprav lahko domnevate, da bodo vaši zaposleni opravljali svoje delo tako dobro, kot zmorejo, potrebujejo trenerje, usposabljanje in usmerjanje. Ne najemite ali poslušajte z ljudmi, ki ne spoštujejo etičnih principov.

Čast: Dobri ljudje so temeljni del dobre etike in so odlični ambasadorji za to, da delajo stvari pravilno. Posebno pozornost namenite močnim osebnostim in ljudem, ki izražajo duh vaše organizacije. Izpostavite in izkažite svojo hvaležnost ljudem, ki kažejo vzorno vedenje in so se v skupnem imenu žrtvovali. To so ljudje, ki so vam pomagali do uspeha in jim morate priznati ter spoštovati njihove prispevke javno, pa tudi zasebno.

Integriteta: Ko gre za integriteto podjetja in medsebojnega delovanja, se morate držati vseh načel, ki jih komunicirate. Ne lažite, ne komunicirajte preračunljivo. Zaposlenim vedno stojte ob strani. Kadar se motite, to povejte naglas, pred vsemi. Z drugimi ravnajte tako, kot bi želeli, da vas oni obravnavajo. Ne zaposlujte ljudi, ki nimajo integritete. Drugi zaposleni, kupci in prodajalci jim ne bodo zaupali. To pomanjkanje zaupanja je kot virus; sčasoma tudi vam ne bodo zaupali.

Spoštovanje kupca: Podjetje ne obstaja, če nima kupcev. Osredotočenost na vaše kupce še poveča odgovornost, ki jo imate do trga. Vaše odločitve vplivajo na vaše zaposlene, vaše investitorje, vaše partnerje in navsezadnje na vaše kupce. Služiti vsem tem ljudem je del vaše etične odgovornosti.

Usmerjenost v rezultate: Ne bi bili podjetnik, če ne bi bili osredotočeni na rezultate, toda etika je pomemben dejavnik tudi v rezultatih. Delajte na doseganju svojih jasno opredeljenih rezultatov znotraj vrednot svojega podjetja. Razvijajte produkte, ki jih kupci želijo, prodajajte po ceni, ki je pravična za vse vpletene strani. Delite informacije o uspešnosti, da zaposlenim pomagate izraziti njihov potencial in rezultate, ki jih podjetje potrebuje za uspeh. V dobrem, etičnem podjetju so rezultati več kot le številke.

Usmerjenost k tveganju: Podjetja, ki uspevajo in rastejo, pri tem tudi veliko tvegajo. Ne držijo se varne poti. Podjetja inovirajo, mislijo inovativno in preizkušajo nove stvari. Dokler se držite svoje kulture in vrednot, tveganje ne ogroža vaše etike. Ko se tveganja izplačajo, nagrade delite s tistimi, ki so jih zaslužili.

Strast: V odličnih podjetjih delajo zaposleni, ki imajo strast do tega, kar počnejo, za vas

⁶³ Etika v raziskovanju. Pridobljeno s spletne strani <https://www.upr.si/si/raziskovanje/etika-v-raziskovanju/>.

delajo zaradi navdušenja in izzivov, ne zgolj zaradi plače. Pomembno je, da jih pri tem pohvalite.

Vztrajnost: je pomembna podjetniška lastnost. Vztrajnost zaposlenih je najpogosteje vezana na stopnjo strasti, do tega, kar počno v podjetju. Uporabljajo tudi čast in integriteto. Še naprej se osredotočajo na potrebe in želje kupca. Običajno niso zadovoljni, dokler ne dosežejo pričakovanih ciljev in rezultatov. Kot vodja morate vložiti veliko časa in truda v spodbujanje zaposlenih, ki te vrednote delijo. O pomembnosti teh vrednot za razvoj podjetja, načrte in odločitve se vedno pogovorite s svojim timom. Jasno morate tudi predstaviti, »kaj je dovoljeno« in »česa ni dovoljeno« početi v podjetju. In ko nekdo prestopi to mejo, mu je treba to povedati. Učimo se nenehno tudi iz lastnih napak⁶⁴.

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite prispevek o poslovni etiki na naslednji spletni povezavi:</p> <p>https://www.zdruzenje-manager.si/sl/baza-znanja/poslovna-etika/</p>
---	--

11.2.1 Morala in poslovna etika

Morala se pravzaprav začne v srečanju človeka s človekom v družbeni skupnosti in kadar človek svojo individualnost usklajuje s pravili obnašanja v skupnosti. Morala vključuje ustaljena pravila obnašanja, nauke religije, izkušnje ljudi, zapisane in nenapisane norme, kategorije, ideale in s strani oblasti sprejete predpise, ki veljajo tako za posameznike kot za celotno skupnost.

Morala naj bi poudarjala vidik dolžnosti človeka do drugih in spoštovanja zapovedi, ki veljajo in so sprejemljiva v določenem družbenem okolju. Etika je bolj temeljna, absolutna in splošna, medtem ko je morala konkretna in relativna ter spremenljiva. Etične vrednote naj bi se skozi moralo (družbeno ocenjevanje) udeleževale in kot take naj bi bile obvezne. Morala vsebuje določen skupek pravil in norm človekovega ravnanja, ki ga okolje ocenjuje kot dobro. Gre za določena pravila, ki jih človek spozna v sožitju z drugimi in sprejemanjem ocen drugih v družbi o določenih oblikah ravnanja v odnosu do drugih, pri čemer se pri posamezniku razvija čut odgovornosti, da jih spoštuje. Lahko bi rekli, da gre za »naučena« pravila. Omenjena pravila so lahko vezana na določeno skupino, organizacijo delovanja in podobno. Imajo naravo navodil, kako naj človek ravna v določeni situaciji⁶⁵.

Pri vaji 21, Poslovna etika, na spletni povezavi preberite prispevek o poslovni etiki

⁶⁴ Dejavniki etilnega delovanja. Pridobljeno s spletne strani www.kauffman.org.

⁶⁵ Ivanjko, Š. Pravna in moralna varnost v družbi in podjetništvu. Pridobljeno s spletne strani <https://www.zavarovanje-osiguranje.eu/wp-content/uploads/2016/11/Pravna-in-moralna-varnost.pdf>.

Vaja 21: Poslovna etika

	<p>Na spletni povezavi preberite prispevek o poslovni etiki in podajte lastno razmišljanje:</p> <p>http://beyondmind.si/blog/52_je+etika+za+podjetje+zgolj+breme+ali+se+v+njej+s+kriva+dobi%C4%8Dek</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 5 minuti.</p>
---	--

Strokovnjaki ugotavljajo, da slovenske organizacije pogosto oblikujejo poslovno etiko, ki odstopa od relativno dobro razvite in normativno določene gospodarske etike. Večina poznanih problemov poslovne etike v slovenskih organizacijah v zadnjih letih je posledica neupoštevanja dogovorjene gospodarske etike na ravni organizacij, pa tudi neustreznega spremljanja in vrednotenja (kakor tudi sankcioniranja) takšnega vedenja. Kaže torej, da bo potrebno na tem področju narediti velik korak naprej, če bo slovensko gospodarstvo želelo v korak z razvitim svetom, ki področju poslovne etike daje velik poudarek in na osnovi tega ustvarja tudi boljše rezultate dela.

11.3 Multikulturalnost

Termin obsega deskriptivni in normativni vidik. Opisuje dejstvo, da na nekem področju skupaj prebivajo skupine različnega etničnega ali geografskega izvora, med katerimi so precejšnje kulturne razlike, denimo jezik, religija, vrednostni sistemi. Je pa tudi program delovanja demokratičnih družb, ki naj bi uradno prepoznale razlike in kulturni pluralizem ter v javnih politikah zaščitila kulturno raznolikost, kar lahko pomeni pripisovanje kulturnih pravic različnim skupinam in prednostno obravnavo zaradi neenakega položaja manjšinskih skupin. Tudi šola se lahko zavestno opira na medkulturno sestavo razredov in jo upošteva pri vsebinah, metodah in organizaciji pouka. Razlog za to so travmatični učinki, ki jih lahko ima marginaliziranje, zapostavljanje ali zaničevanje manjšinske kulture in z njo povezane identitete na pripadnike teh manjšin. Kritiki opozarjajo, da skupnosti ni mogoče graditi samo na razlikah in ločevanju, saj je za skupno življenje potreben skupni vrednostni in jezikovni okvir. Nekateri teoretiki tako uporabljajo pojem interkulturalnost, ki bolj poudarja recipročnost, interakcijo in dialog med različnimi kulturnimi skupinami⁶⁶.

Leksikon terminov in konceptov v javni upravi, javnih politikah in politični znanosti opredeljuje multikulturalizem kot mozaik, v katerem so kombinirane vse etične skupine, pri čemer vsaka od njih zadrži svoj lastni karakter (Lukšič Hacin, 2002).

Multikulturalizem je nov teoretični in politični koncept, ki se je pojavil pred tridesetimi leti in okrog katerega se vrtijo sodobne razprave o medkulturnem dialogu, usmeritvi družb in o migracijah. Prispevek poudarja, da so migracije stare toliko kot človeštvo in da so bile vedno temelj socialnega reda ter medkulturnih odnosov. Odnosi so lahko dialoški ali konfliktni, kar prispevek ilustrira s primeri. Z njimi pojasni kontroverznost koncepta multikulturalizem v družbeni in politični perspektivi. Vse sodobne države in družbe se morajo ukvarjati s fenomenom multikulturalizma, tudi če ga zanikajo. Gre namreč za zahteve ljudi, ki se razlikujejo od modela vladajoče večine, da se upoštevajo njihov način življenja in potrebe.

⁶⁶ Multikulturalnost. Pridobljeno s spletne strani <https://www.termania.net/slovarji/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja/3474971/multikulturalnost>.

Sem spadajo vsi, ki imajo svoj življenjski način in identiteto drugačno od predvidene ali vsiljene, »nacionalne« (Milharčič Hladnik, 2009).

Ločimo tri vrste multikulturizma: radikalni, obrambni in napadalni ter egalitarni.

Pri vaji 22, Vrste multikulturizma, na spletni povezavi preberite o vrstah multikulturizma.

Vaja 22: Vrste multikulturizma

	<p>Na spletni povezavi poiščite vsebino o multikulturizmu in vrstah letega ter jih predstavite.</p> <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 18 minut. Čas za poročanje: 4 minuti.</p>
---	---

Multikulturalizem je nov teoretični in politični pojem, ki se je pojavil pred tridesetimi leti in okrog katerega se vrtijo sodobne razprave o medkulturnem dialogu, ustroju družb, migracijah. M. Lukšič Hacin razdeli rabo pojma multikulturalizem na tri različne primere. S tem pojmom lahko samo opisujemo realnost, ko se v isti državi nahaja več različnih kulturnih ali/in etničnih skupin; lahko se uporablja kot teoretska kategorija za analiziranje odnosov med različnimi kulturnimi in/ali etničnimi skupnostmi in v tretjem primeru se multikulturalizem »pojavi znotraj političnih programov in gibanj, ki zagovarjajo spremembe obstoječih odnosov med dominantno kulturo in t. i. avtohtonimi etničnimi manjšinami, ali na drugi strani kot princip uradne državne politike do priseljencev« (Lukšič Hacin, 1999).

Nujno je poudariti, da se vse sodobne države in družbe morajo ukvarjati s fenomenom multikulturalizma, tudi če ga zanikajo. Gre namreč za zahteve ljudi, ki se razlikujejo od modela vladajoče večine. Sem spadajo vsi, ki imajo svoj življenjski način in identiteto drugačno od predvidene »nacionalne«. V prvi vrsti so to seveda etnično drugačne manjšine, pa prvobitni prebivalci, narodne manjšine, migranti, celo ženske ter gejevsko in lezbično usmerjeni posamezniki (Mesić, 2004).

11.4 Migracije

V zadnjih letih se ob dnevnih migracijah (prehajanje meje zaradi dela) v Sloveniji vse pogosteje srečujemo z migracijami prebivalcev z različnih koncev sveta, predvsem iz Azije in Afrike.

11.4.1 Definicija migracij

Migracije lahko opredelimo kot obliko preselitvene difuzije (širjenje idej, inovacij, vedenja iz enega kraja v drugega), ki vključuje stalen premik na novo lokacijo (Migration Push/Pull Factors, 2016).

Mednarodni migranti so opredeljeni kot osebe, ki prehajajo meje nacionalne države, spreminjajo sedež svojega stalnega prebivališča in imajo tuje državljanstvo, ko stopijo v državo gostiteljico (Bešter et al., 2003).

Migracije so naravni fenomen in v našem, vse bolj povezanem, svetu ena od značilnosti današnjega časa. Po podatkih iz leta 2017 je v svetu 257,7 milijona migrantov (približno 3,4 % svetovnega prebivalstva), med njimi je 48 % žensk. Migracije so lahko prostovoljne ali

neprostoprovoljne (to so begunci ali ljudje, ki v svoji državi ne najdejo možnosti za preživetje), stalne ali začasne ter imajo različne vzroke (»gonilo« migracij). Migracije pomembno prispevajo k vsem vidikom gospodarskega in družbenega razvoja po vsem svetu in bodo kot take ključ do doseganja ciljev trajnostnega razvoja⁶⁷.

V letu 2019 je bilo v svetu 29,5 milijona beguncev. Za veliko večino, trenutno 80 odstotkov, skrbijo manj razvite regije. Ta trend velja že dolga leta. Največ beguncev gostijo: Turčija (več kot 3,7 milijona), Jordanija (več kot 2,9 milijona), Libanon (več kot 1,4 milijona), Pakistan (1,4 milijona), Uganda (več kot 1,1 milijona), Nemčija (več kot milijon), Iran (979.400), Etiopija (921.000), Sudan (908.700), Bangladeš (906.600) (prav tam).

11.4.2 Vzroki za migracije

Migracije so po svoji naravi selektivne in privedejo do tega, da se prebivalstvo, ki migrira (emigrant in imigranti) razlikuje od prebivalstva, ki ne migrira (nemigrantsko prebivalstvo emigracijske in imigracijske države) (Malačič, 2006).

Vzroki sodobnih migracijskih tokov so globalni in nepovratni, torej Slovenija nima možnosti, da bi na vzroke sodobnih mednarodnih migracij bistveno vplivala ali se jim izognila. Ker je območje Zahodne Evrope med bolj zaželenimi imigracijskimi cilji za različne in velike migracijske tokove, bo tudi Slovenija, kot del tega prostora, čutila posledice. Vprašanje pa je, kako uspešna bo slovenska migracijska politika v upravljanju teh tokov in ali bo znala izkoristiti te procese sebi v prid, da bo država blaginje obstala in obstajala za njene prebivalce (Peternel, 2003).

Zakaj torej ljudje migrirajo? Razlogov za migracije je veliko, od varnosti, demografije in človekovih pravic do revščine in podnebnih sprememb.

Pogojujejo jih družbeno-politični, demografski, gospodarski in okoljski vzroki.

	<p>Preberite prispevek o dejavnikih, ki povzročajo migracije na naslednji spletni strani:</p> <p>https://www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/world/20200624STO81906/raziskovanje-vzrokov-za-migracije-zakaj-ljudje-migrirajo</p>
<p>Dobra praksa</p>	

11.4.3 Slovenija in migracije

Del globalnih migracijskih tokov je tudi Slovenija. Množično odseljevanje naj bi z današnjega ozemlja Slovenije in do začetka prve svetovne vojne pomenilo emigracijo okoli 300.000 oseb. Prebivalstvo se je selilo najbolj v Severno Ameriko in v nemško govorno področje Evrope. Med obema vojnoma so bili migracijski tokovi zaznamovani z začasnim ekonomskim odseljevanjem v države zahodne Evrope in vračanjem domov zaradi velike gospodarske krize v tridesetih letih (Ličanin, 2016).

⁶⁷ Migracije. Pridobljeno s spletne strani <https://sola.amnesty.si/migracije>.

Zavratnik Zimic (2004) razdeli zgodovino migracijskih procesov po drugi svetovni vojni v tri obdobja:

- migracijski tokovi od konca druge svetovne vojne do leta 1954 označujejo Slovenijo kot emigrantsko državo;
- obdobje od leta 1954 do 1990 je zaznamovano s priselitvijo prebivalcev iz republik bivše Jugoslavije (še posebej v sedemdesetih letih) in z začasnimi, delovnimi migracijami Slovencev, predvsem v Avstrijo in Nemčijo;
- po letu 1990 pa so se migracijski tokovi radikalno spremenili, predvsem zaradi razglasitve neodvisnosti Slovenije leta 1991; to je tudi čas, ko se je začela oblikovati migracijska politika v Sloveniji.

Konec druge svetovne vojne in čas neposredno po njej opredelimo kot obdobje, za katero je bilo značilno kaotično preseljevanje in beg političnih emigrantov, za katere verjetno nikoli ne bomo imeli natančnih podatkov. Odprtje državnih meja leta 1963 velja za začetek začasnega ekonomske emigracije, predvsem v države zahodne Evrope in to je dejansko pomenilo odselitev iz Slovenije. Do razpada skupne države je jugoslovanska migracijska politika temeljila na zdomstvu. Iz popisov leta 1981 in 1991 lahko razberemo, da je več kot 50.000 oseb živelo v tujini. V skladu s takratno metodologijo so bili šteti med prebivalce Slovenije. Obdobje med 1970 do 1988 lahko štejemo kot obdobje najbolj intenzivne imigracije v vsej slovenski zgodovini. Migranti z območja nekdanje Jugoslavije so po osamosvojitvi Slovenije v večini pridobili slovensko državljanstvo, kar postavlja Slovenijo v sam vrh držav z največjim deležem državljanov, rojenih v tujini. Eden od štirinajstih državljanov Slovenije je imigrant (Dolenc, 2013).

Tukaj se soočamo z realnimi dejstvi o izbrisanih, katerih zgodba iz obdobja 90. let prejšnjega stoletja še vedno ni zaključena.

Republika Slovenija je po osamosvojitvi z Zakonom o tujcih leta 1991 določila, da za državljane drugih republik nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije, ki v roku šestih mesecev od uveljavitve Zakona o državljanstvu Republike Slovenije niso zaprosili za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije, začnejo veljati določbe Zakona o tujcih. Državljanji drugih republik nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije, ki so imeli v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče, so bili tako izbrisani iz registra stalnega prebivalstva. Zakon zanje namreč ni določal posebnih oz. drugačnih pogojev za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji kot za ostale tujce⁶⁸.

Slovenija je leta 1999 sprejela Resolucijo o imigracijski politiki Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 40/99, v nadaljevanju ReIPRS), ki je postavila temelje imigracijske politike. Zapisano je, da bo slovenska imigracijska politika temeljila na solidarnosti, da bo dejavna pri preprečevanju vzrokov množičnih migracij, da bo aktivna v evropskem prostoru, v odnosih s sosednjimi državami v srednji in jugovzhodni Evropi. Migracijska politika Slovenije bo nudila zaščito in pomoč beguncem ter drugim prosilcem za azil, osredotočala se bo na možnost vračanja imigrantov, na regulacijo priseljevanja, na preprečevanje ilegalnih migracij, na integracijo priseljencev, hkrati pa bo stalno spremljala razmere doma in po svetu (ReIPRS).

V zadnjem obdobju je Slovenija z migracijami pridobila 700 oseb (starih od 25 do 39 let) s terciarno izobrazbo. Tolikšna je razlika med odseljenimi slovenskimi državljani, rojenimi v Sloveniji, ki imajo terciarno izobrazbo (njihovo število je 3.300, od tega 350 magistrov ali doktorjev znanosti) in med vsemi priseljenimi osebami s terciarno izobrazbo (bilo jih je

⁶⁸ Izbrisani. Pridobljeno s spletne strani <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/izbrisani/>.

4.600, med njimi je bilo več kot 400 magistrov ali doktorjev znanosti). Od slednjih smo odšteli tujce, ki so se odselili in so imeli terciarno izobrazbo (vseh skupaj je bilo 600; 50 jih je imelo magisterij ali doktorat znanosti). Bolj zaskrbljujoče je dejstvo, da odseljevanje narašča. Vse več mladih se odloča zapustiti Slovenijo. Leta 2010 je bilo 413 odseljenih slovenskih državljanov, starih od 25 do 29 let, 2014 je to število poskočilo že na 1.210. Med vsemi, ki so se iz Slovenije odselili, se je delež oseb, starih med 25 in 39 let, od leta 2010 do 2014 povečal za 6 odstotnih točk, s 34 % na 40 %. Te generacije veljajo za najbolj mobilne, zase iščejo najboljše možnosti za življenje in kariero, obenem pa so ti ljudje nosilci razvoja in napredka mnogih področjih (Dolenc, 2015).

Pri vaji 23, Statistični podatki o migracijah v Sloveniji, na spletni povezavi preberite o migracijah v Sloveniji.

Vaja 23: Statistični podatki o migracijah v Sloveniji

	<p>Na spletni povezavi poiščite statistične podatke o migracijah v Sloveniji za zadnji dve leti in jih predstavite.</p> <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 5 minuti.</p>
---	---

Mednarodni dan migrantov zaznamujemo od leta 2000, 18. december pa je bil izbran za ta dan v spomin na sprejetje Mednarodne konvencije o zaščiti pravic delovnih migrantov in članov njihovih družin v letu 1990.

Priseljevanje v Slovenijo ima dolgo zgodovino. Moč in smeri selitvenih tokov so se skozi čas spreminjale in to se odraža tudi v pestri sestavi priseljenkega prebivalstva Slovenije danes. Mnenja o tem so različna, nekatera tudi zelo stereotipna. Povprečni priseljenec v Sloveniji je tako moški, srednješolsko izobražen, slovenski državljan, s prvim prebivališčem v Bosni in Hercegovini, star malo manj kot 49 let, v Slovenijo se je prvič priselil v 90. letih prejšnjega stoletja.

Vprašanja za ponavljanje 11:

	<p>Kaj je etika? Kaj je poslovna etika? Kako razumete etično vedenje? Kaj je morala? Kako je povezana s poslovno etiko v podjetju? Kaj razumete pod multikulturalnost? Navedite nekaj defincij migracij? Kateri so vzroki za migracije? Katere so posledice migracij? Kateri so dnevni migranti? Razložite pojem. Od kod prihaja največ migrantov in zakaj? Kako rešujemo migracijsko krizo v Sloveniji? Kakšno je vaše mnenje o migrantih in migracijah?</p>
---	---

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

12 Vseživljenjsko učenje

Vsako dejanje zavestnega učenja zahteva pripravljenost na ranjeno samovrednotenje. Zato se mlajši otroci, še preden se začnejo zavedati lastne samopomembnosti, učijo tako zlahka; in se starejše osebe, še posebno domišljave in sebi pomembne, ne morejo učiti.

(Thomas Szasz)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen, namen in vlogo vseživljenjskega učenja; • katere so kompetence vseživljenjskega učenja; • kaj pomeni vseživljenjsko učenje starejšm; • ovire pri izvajanju vseživljenjskega učenja za starejše; • kako imamo urejeno vseživljenjsko učenje pri nas in v EU. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj je vseživljenjsko učenje; • kompetence vseživljenjskega učenja; • pomen vseživljenjskega učenja za starejše.
---	---

12.1 Opredelitev vseživljenjskega učenja

V času sodobne globalne družbe se ljudje vseživljenjsko učijo in izobražujejo zaradi potreb na delovnem mestu, kakor tudi v zasebnem življenju, ki je vedno znova na preizkušnjah. V literaturi se pojavlja veliko razlag vseživljenjskega učenja. Nekaj jih je predstavljenih v nadaljevanju.

Rok (2014) navaja, da »vseživljenjsko učenje poudarja dve dimenziji učenja »lifelong«, torej od rojstva do smrti posameznika (»from cradle to grave«) in »lifewide«, ki naglašuje možnost dopolnjevanja in poglobljanja znanj na vsaki doseženi stopnji. V zgodnjem življenju prevladuje formalno, kasneje pa se povečuje delež neformalnega in izkustvenega učenja (o tem v nadaljevanju), učenje v družini, na delovnem mestu, ob konjičkih, prostovoljnih dejavnostih itd. Od tod tudi termina »učeča se družba« oz. »družba znanja«, v kateri je znanje ključna vrednota in temelji na trikotniku: ustvarjanje znanja (raziskave), prenos znanja (izobraževanje) in uporaba (inovacije).« (Rok, 2014, str. 18)

Vseživljenjsko učenje je razvijanje človekovih potencialov skozi trajen proces, ki spodbuja in omogoča posameznikom doseči vse potrebne vrednote, znanje in razumevanje. Istočasno krepi in uči samozaupanja kreativnosti in kompetenc v vseh vlogah in okoliščinah. Značilnosti vseživljenjskega učenja pa so torej, da učenje poteka v vseh življenjskih obdobjih, pridobivanje trdnega znanja in motivacije. Razvijanje široke palete znanja in spretnosti zajema formalno, neformalno in aformalno učenje (Macuh, 2017).

Zmožnost za učenje imajo vse generacije, tudi odrasli in starostniki v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. Če izhajamo iz Illerisa (2004), ki govori o vplivu emocij na proces učenja, lahko razberemo, da starostniki nimajo posebne volje za učenje. Motivacija je namreč odvisna zlasti od vpliva okolja, v katerem živijo oz. od tega, kar jim to okolje v tej smeri ponuja. Prav tako je motivacija slaba, če ponudba za učenje ni načrtovana in poleg znanja ne vzpostavlja drugih razsežnosti socialne opore in pomoči starejšim odraslim/starostnikom. Zato je potrebno odrasle čim bolj dejavno vključevati v učne

dejavnosti. To daje smisel učenju in je učečim v zadovoljstvo. Učenje je namreč sredstvo za lažje obvladovanje izzivov prehajanja med različnimi življenjskimi obdobji in prelomnicami.

Jarvis (1994) učenje starejših po upokojitvi povezuje z njihovo identiteto – eni nadaljujejo z istimi vzorci kot pred tem, drugi pa se srečujejo z dramatičnimi spremembami ob zavedanju izgube delovnega in s tem posledično družbenega položaja. Zanimiva je njegova delitev skupin starostnikov in načinov učenja v tretjem življenjskem obdobju:

- »*Modrijani* – so tisti stari ljudje, ki se zavedajo, da je še vedno veliko tistega, o čemer se morajo poučiti. To je zanje razlog za vseživljenjsko učenje in izkoristek vseh priložnosti, ki se jim na tem področju ponujajo.
- »*Dejavneži* – se osredotočajo na razvoj svojih spretnosti na različnih področjih, zanje je značilna velika angažiranost v široki paleti dejavnosti, ki se jim ponujajo v primarnem (doma) ali sekundarnem okolju (domovi za starejše).
- »*Iskalci harmonije* – so starostniki, ki si prizadevajo živeti skladno z okoliščinami, prav tako pa si želijo ustvariti varno in mirno okolje, kajti dosegli so duševni mir in zaradi tega si morda želijo omejiti svoje učenje. Pogosto se izognejo novim priložnostim za učenje, ki ni skladno z njihovo samopodobo. To so starejši odrasli, ki iščejo harmonijo s svetom, v katerem živijo.« (Jarvis, 1994, v Goriup, 2014, str. 89)

12.2 Kompetence vseživljenjskega učenja

Vseživljenjsko učenje je ključno za vse generacije družbe, posebno pomembno vlogo pa dobiva tudi v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. Preden osvetlimo ključne kompetence vseživljenjskega učenja, ki so značilne za starostnike, bomo opredelili splošne ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, saj pomembno vplivajo tudi na vključevanje starostnikov v vseživljenjsko učenje v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. Starostniki namreč glede na svojo starost razvijajo le nekatere ključne kompetence, saj so večino letih v svojem življenju tudi že usvojili (sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca itd.), nekatere pa lahko na novo pridobijo ali nadgradijo (digitalna pismenost, sporazumevanje v tujem jeziku) (Macuh, 2017).

Pri vaji 24, Vpliv družine na vseživljenjsko učenje starejših, na spletni povezavi preberite prispevek vplivu družine na vseživljenjsko učenje starejših.

Vaja 24: Vpliv družine na vseživljenjsko učenje starejših

	<p>Preberite znanstveni prispevek B. Macuha in J. Lepčnik Vodopivec in pojasnite njuno razmišljanje o podani tematici: http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UIR46F19/ce78f4de-b25b-4bb8-97a3-2be2c8d92dae/PDF</p> <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 20 minut. Čas za poročanje: 5 minuti.</p>
---	---

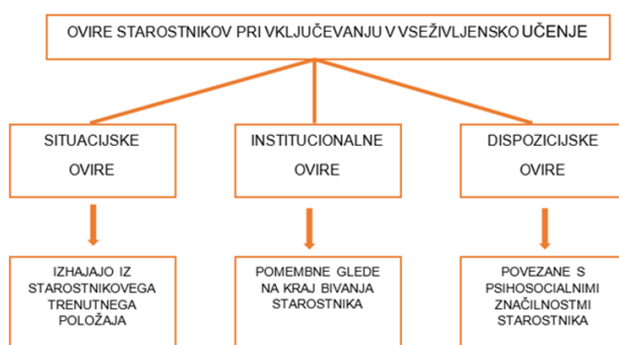
12.3 Ovire pri vključevanju starostnikov v vseživljenjsko učenje

Različne ovire, s katerimi se soočajo starostniki pri vključevanju v vseživljenjsko učenje, nastanejo pogosto že pri sami odločitvi o (morebitnem) vključevanju v ta proces. Te so lahko:

- subjektivne (osebno zavračanje vseživljenjskega učenja zaradi ekonomskih, zdravstvenih in psihosocialnih težav) ali
- objektivne narave (težko dostopna mesta in pripomočki za vseživljenjsko učenje).

Pri vključevanju starostnikov v procese vseživljenjskega učenja je zelo pomembna motivacija. Ta je tista, ki jih spodbudi, da so aktivni. Razreševanje nastalih ovir je v veliki meri odvisno od stopnje njegove osebne pripravljenosti, »da se v izobraževanje vključi in v njem vztraja. Kadar je starostnik dovolj motiviran, lahko pričakujemo, da bo premagal marsikatero oviro, ki mu preprečuje vseživljenjsko učenje, kadar pa je nizka, je njegova udeležba v izobraževanju manj verjetna.« (Radovan, 2012, str. 71)

Ovire, ki so prikazane na sliki 23, in se pojavljajo na pot starostnikom v tretjem in četrtem življenjskem obdobju, so zelo pomembne pri odločitvi, ali se bodo vključevali v vseživljenjsko učenje ali ne.

Slika 22: Ovire starostnikov pri vključevanju v vseživljenjsko učenje

(Macuh, 2017)

Slovenija je kot članica Evropske unije zavezana Ustavi Republike Slovenije (2003), ki v 51. členu le-te določa, da mora vsakdo imeti zagotovljeno pravico do zdravstvenega varstva iz javnih sredstev. Vse pogosteje pa se pojavlja razloga za težave na zdravstvenem področju in dražitev storitev ravno zaradi vse pogosteje ugotovljenega dejstva, da se prebivalstvo stara. Na diskriminacijo starostnikov v zdravstvenem varstvu močno vplivajo tudi druge ovire, ki bolj obremenjujejo starejše. Sem sodijo informacije in navodila, ki niso prilagojena starejšim, ki imajo težave s spominom, sluhom, sposobnostjo obvladovanja računalnika, kamor sodijo navodila po odpustu starostnika iz bolnišnice, navodila o jemanju zdravil, naročanje za preglede pri zdravniku preko telefona ali preko računalnika idr.

12.4 Vseživljensko učenje v Sloveniji in Evropski uniji

V Sloveniji imamo strategijo vseživljenskega učenja dobro zastavljeno. Sprejeta je bila leta 2007 v sklopu uresničevanja programa Evropske unije. Z uveljavitvijo vseživljenskosti učenja v Sloveniji se lahko izpeljejo zahteve po enakih možnostih pri izobraževanju za vse ljudi, torej tudi za odrasle oziroma starostnike. Cilji strategije so, da se vsem ljudem omogoči učenje in izobraževanje v vseh življenjskih obdobjih, na vseh področjih življenja in v vseh okoljih (Strategija vseživljenskosti učenja v Sloveniji, 2007).

Iz Strategije vseživljenskosti učenja (2007) navajamo nekaj elementov:

- Človeku naj bi omogočili učenje po njegovi meri, to pomeni, da se to prilagodi njegovim potrebam in zahtevam;
- razvijati je treba pozitiven odnos posameznika do učenja in razumevanje pomena vseživljenskosti učenja v vseh obdobjih človekovega življenja, hkrati pa je treba razvijati kakovostno in prožno ponudbo možnosti in okoliščin za nenehno učenje;
- spodbujati in omogočati je potrebno učenje na vseh življenjskih področjih in področjih dejavnosti;
- promovirati je treba vseživljenskost učenja kot temeljno življenjsko vrednoto
- pospešiti razvijanje »učee se družbe« in »družbe, ki temelji na znanju« ter »družbe mislečih« kot njene evolucijske nadgradnje;
- razvijati je treba zavedanje, da imajo ljudje v tretjem in četrtem življenjske obdobju pravico do učenja in izobraževanja in s tem krepitev svoje soodgovornosti (Jelenc, 2007).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite Strategijo o vseživljenskem učenju v Slovenii:</p> <p>https://asemlllhub.org/wp-content/uploads/attachments/Slovenia - Slovenian_lifelong_learning_strategy.pdf</p>
---	---

Po deležu odraslih, vključenih v izobraževanje (46,1 %), še bolj pa po povečanju tega deleža v zadnjih petih letih se uvrščamo nad povprečje celotne EU. Ohranjajo pa se neravnotežja v zastopanosti glede na spol, starost, izobrazbo, zaposlitveni status in poklicne skupine, ki jih opažamo že več let.

Tehnološki napredek in spremembe v sodobni družbi nasploh zahtevajo od ljudi čedalje večjo prožnost in prilagodljivost ter izpopolnjevanje in posodabljanje znanja in spretnosti tudi po končanem formalnem izobraževanju.

Slovenija je po vključenosti mladih v formalno izobraževanje med državami članicami OECD in EU ena prvih. Delež mladih, vključenih v formalno izobraževanje, in tistih, ki so to izobraževanje končali, se je v Sloveniji v desetletjih po ustanovitvi samostojne države močno povečal. Zaradi izboljševanja izobrazbe mlajše populacije se je v zadnjih letih precej izboljšala izobrazbena raven celotnega prebivalstva: zmanjšal se je delež prebivalstva z največ osnovnošolsko izobrazbo, povečal pa se je delež terciarno izobraženih prebivalcev. Delež mladih, starih 30–34 let, ki so dosegli terciarno izobrazbo, se je od leta 2005 do leta 2017 zvišal s 25 % na 46 % in je precej presegel povprečje celotne EU (40 %) ⁶⁹.

⁶⁹ Teden vseživljenskega učenja. Pridobljeno s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7405>.

Vprašanja za ponavljanje 12:

	<p> Kaj je učenje? Kaj je vseživljenjsko učenje? Kako razumete pojem izobraževanje? Naštejte kompetence vseživljenjskega učenja in jih opredelite. Kako se vseživljenjsko učijo starejši? Katere ovire se pojavljajo pri njih pri vključevanju v vseživljenjsko učenje? Označite Strategijo vseživljenjskega učenja. Kako poteka vseživljenjsko učenje v Sloveniji? Ali tudi v EU enako pozornost polagajo vseživljenjskemu učenju? </p>
---	--

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

13 Starost in staranje

Verujem v starost, moj prijatelj. Delati in postarati se, to je tisto, kar od nas pričakuje življenje. In to, da si nekega dne star in še vedno ne razumeš vsega, ampak da šele spet začeneš, da spet začeneš ljubiti, upati, hrepeneti, da poskušaš vse povezovati z oddaljenim in neizrekljivim, vse tja do zvezd.

(Rainer Maria Rilke)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomen staranja in starosti; • programe oskrbe za starejše; • programe medgeneracijskega sodelovanja in sožitja; • pomen solidarnosti; • vlogo in namen prostovoljstva. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vse zgoraj navedeno.
---	---

13.17 Starost

Avtor učbenika B. Macuh (2017) je v svoji znanstveni monografiji temeljito predstavil pojem starosti in staranja, kar je povzeto v nadaljevanju.

Po Baltesu (1990) je starost socialni konstrukt, ki se oblikuje in razvija v nenehni izmenjavi med posameznikom in družbo. Po njegovem mnenju realnost presoje na individualni in družbeni ravni vpliva na vključevanje v dogajanje, vzpostavljanje stikov, socialno interakcijo, utrjevanje trajnejših, dobrih socialnih odnosov in pričakovanj glede življenja. Integrira tudi vrednostne in normativne elemente in predstavlja večdimenzionalni prostor, v katerem se prepletajo izkušnje, življenjske potrebe, interesi in kompetence posameznikov.

Tudi Imperl (2012, str. 28) ugotavlja, »da je starost življenjsko obdobje, ki ga posamezniki različno doživljajo, in dodaja, da le-to vpliva na oceno lastnega stanja, odnos do okolja in strategije, ki jih izbirajo za svoje življenje. Pozitiven vidik starosti je občutek zadovoljstva, če so se izpolnila življenjska pričakovanja, negativen pa številne izgube (izguba zdravja – somatske bolezni, in upad kognitivnih funkcij, zmanjšanje podpornih vezi tako v socialnem kot psihološkem smislu, znižanje prihodkov, izguba partnerja, družinskih članov, prijateljev itd.).«

Požarnik (1981, str. 11) poudarja, da sta v starosti izjemnega pomena telesno in duševno zdravje. »Relativno zdravi ljudje v starosti najbolj uživajo življenje« in dodaja (prav tam, str. 153), da »starost ni samo obdobje bolezni, nemoči ali hude osebnostne spremenjenosti, temveč morajo stari ljudje za srečnejšo starost narediti nekaj tudi sami. Navadno je tako, da je tisti, ki polno uživa v starosti, tudi v prejšnjih obdobjih življenja živel bolj človeško bogato«.

Hojnik-Zupanc (1997) opredeljuje tri vrste starosti:

- kronološko (starost po koledarju), ki je določena z rojstnim datumom in ne pomeni posameznikove dejanske biološke in psihološke »zrelosti«;

- biološko (starost glede na pravilno delovanje osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov) in
- psihološko (doživljajsko) starost (koliko stari se počutimo).

J. Goriup (2015) pa meni, da »sodobna slovenska potrošniška postmoderna in storilnostno naravnana družba ustvarja podobo starega človeka v skladu z lastnim interesom, saj v ospredje postavlja mlado in aktivno populacijo. Enostranska stigmatizacija starosti in staranja je usmerjena k posploševanju in ju ustvarja kot grožnjo vsakdanjemu življenju ter stalno opozarja na nemoč, odvisnost in nesamostojnost starih ljudi. Specifične politike za stare in specializirane institucije ustvarjajo starost kot posebno negativno življenjsko obdobje. Prevladujoča družbena paradigma pa močno vpliva na neavtonomno držo starostnikov.« (Goriup, 2015, str. 2)

Starost je sestavni del procesa staranja in odvisna od tega, kako jo posameznik sprejema. To pa je odvisno od njegovega načina življenja, skrbi za zdrav način življenja in kakovostnega doživljanja samega sebe v procesu staranja, katerega definicije predstavljamo v nadaljevanju. Zato nas ne preseneča, da so si avtorji blizu pri definiranju pojma starosti oz. da enako ali podobno pojmujejo doživljanje starosti in skrb za zdravje v starosti. Življenjska doba se viša. Družba, tudi slovenska, se bo morala sprijazniti z dejstvom, da so starostniki v tretjem in tudi četrtem življenjskem obdobju še vedno vitalni, polni energije, predvsem pa z veliko znanja in sposobnosti/veščin. Zaradi navedenega bi morali ovreči kar nekaj mitov o starejših, ki jih navaja Brečko (1999), in sicer: »da so vsi stari ljudje enaki, da večina starejših živi v razvitem svetu, da so starejši slabotni in nebogljeni, da starostniki nimajo družbi kaj prispevati, da so starostniki za družbo ekonomsko breme. Spremembe v starosti so odsev sprememb okolja in osebnega socialnega položaja starostnika v njem. Kaže se v medsebojnem razmerju in odnosu med dvema dejavnikoma: prilagodljivostjo in možnostjo nadzora. Če se pri mladem človeku izkazuje, da je zelo prilagodljiv in v celoti ne more nadzorovati svojega načina življenja, je to pri starostniku ravno obratno. Možnost nadzora se povečuje, prilagodljivost pa zmanjšuje. Nekateri starostniki včasih prezgodaj zapadejo v krizo zaradi nezadovoljenih socialnih potreb in izgubijo sposobnost samonadziranja svojega vedenja. Če želimo reševati težave in obvladovati spremembe v tretjem in četrtem življenjskem obdobju, moramo doseči optimalno razmerje med prilagodljivostjo in sposobnostjo nadzora. Starostniki lahko proces staranja v smislu zmanjšane sposobnosti obvladovanja sprememb tudi obrnejo, s tem da čim bolj uravnotežijo lastni osebni razvoj. To ne pomeni, da se morajo truditi izogibati težavam, temveč naj se osredotočajo na tiste, ki so značilne za njihovo starost. Le tako se bodo lahko v določenem starostnem obdobju spoprijeli z novo nastalimi spremembami in težavami.« (Brečko, 1999, str. 54–58)

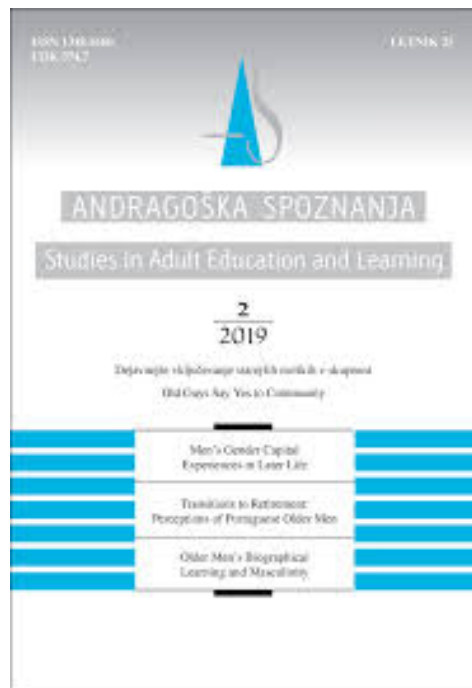
13.1.1 Vrste starosti

V primerjavi s Hojnik-Zupanc (1997), ki navaja tri vrste starosti, nekateri drugi strokovnjaki govorijo o petih vrstah starosti, tudi Ramovš (2003) in Milavec Kapun (2011), in sicer:

- »*kronološka starost* se nanaša na to, koliko smo ljudje stari po koledarju. Definirana je z rojstvom. Starosti ni mogoče spreminjati in nanjo tudi ne moremo vplivati. S starostjo se ljudje tudi spremenijo;
- *funkcionalna starost* nam pove, v kolikšni meri je posameznik sposoben samostojno opravljati svoja temeljna življenjska opravila (stari smo toliko, kot se počutimo);
- *biološka starost* se nanaša na starost telesa glede na delovanje funkcij in celičnih procesov. Nekateri organi se hitreje starajo. Je bolj realen kazalnik zdravstvenega

stanja posameznika (možnosti odločanja upokojitve na podlagi biološke starosti človeka);

- *psihološka starost* je počutje posameznika in odnos do starosti ali doživljajska starost: na to starost lahko intenzivno vpliva posameznik s svojim mišljenjem, oblikovanjem stališč, kar se nekako močno nanaša na delovanje človeka in upočasnje staranje;
- *socialna starost* se nanaša na spremembo posameznikove vloge, na odnos do družine in prijateljev ter na odnos znotraj različnih organizacij (verskih in političnih skupin). V procesu staranja se spreminjajo družbene vloge in odnosi glede na potek staranja. Pri tej vrsti starosti so ohranjeni socialni stiki, sposobnost ohranjanja in širitve socialne mreže, ki kaže vrednost posameznika in njegove vloge v ožjem in širšem socialnem okolju.« (Ramovš, 2003, str. 69; Milavec Kapun, 2011, str. 9)

Slika 23: Revija o starosti in staranju – Andragoška spoznanja (<https://revije.ff.uni-lj.si/AndragoskaSpoznanja/article/view/8389>)

13.2 Staranje

Staranje je proces, ki prizadene vse organizme, vodi v upad življenjskih funkcij in je nekaj neizbežnega. Staranje predstavlja povsem univerzalen in naravni razvojni proces človeka, ki je lahko individualnega ali družbenega značaja. Pri tem Cijan in Cijan (2003) izpostavljata, da je staranje moč razumeti kot direkten problem dela populacije, ki po svojih letih že vstopa v kategorijo starejših, pa tudi, zaradi povečanje števila starejših v družbi, problem globalne družbe, ker naraščanje starejših spreminja strukturo in delovanje družbe kot celote. Razumevanje starosti je v slovenski družbi v zadnjih letih pridobilo povsem novo konceptualizacijo, ker se je starost deinstitucionalizirala hkrati s procesom individualizacije. Tako je starostnik samostojen subjekt v sistemu, ki ima sicer možnost pridobivanja identifikacije z izražanjem svojih potreb, vendar pa hkrati zgublja kategorialno opredeljenost po atributu starosti.

Poljšak (2012, str. 11) ugotavlja, da je za staranje značilno postopno propadanje telesne zgradbe, postopno pešanje telesnih funkcij, postopno odpovedovanje homeostaze (ravnovesja) tudi v odsotnosti bolezni in kopičenje poškodb vseh celic našega organizma. V nadaljevanju se osredotoča na staranje in evolucijo, biološko in kronološko staranje. O tem bomo podrobneje govorili v naslednjem poglavju, ko bomo opredeljevali vrste staranja. Poljšak (2012, str. 13) še navaja, da »procesov staranja ne moremo ustaviti, lahko jih le upočasnimo.« Opomni na to, kako pomembno vlogo pri tem igrata hrana in telesna aktivnost. Obramba pred staranjem je povezana tudi z nevtralizacijo prostih radikalov (antioksidanti), delno s preprečevanjem njihovega nastajanja (način življenja, prehrana idr.), pomembno pa je tudi odstranjevanje že nastale škode (celični popravljalni mehanizmi in imunski sistem).

Slika 24: Staranje
(www.staranje.si/aktualno)

Z naše perspektive se pojmovanja značilnosti staranja ujemajo z ugotovitvami navedenih avtorjev, da je za staranje značilno postopno »propadanje telesa«, ki ga ni mogoče zaustaviti. Morda ga je mogoče samo malo upočasniti. To lahko starostniki storijo z aktivnimi in zdravim načinom življenja. Seveda ima velik pomen pri tem ustrezen življenjski slog in srečno družinsko življenje. Vsekakor pa na gre pozabiti na pozitivne partnerske odnose, v okviru katerih se je mogoče izogniti ekonomskim in socialnim težavam, ter pripravo na morebitno življenjske spremembe (izguba partnerja).

Dodamo lahko, da so (imanentne) značilnosti staranja različne za posameznike. V tem obdobju se vsi starostniki ne znajdejo v enaki situaciji. Eni so bolj zdravi kot drugi, eni preživljajo starost skupaj s partnerjem, mnogi pa v okviru spremembe socialne mreže najdejo nove začetke v domovih za starejše (Macuh, 2017).

Proces staranja in s tem posledično življenje starostnikov je odvisen od različnih dejavnikov, med njimi tudi od okolja, v katerem živijo, bodisi doma ali v domu za starejše. Bivalni pogoji so namreč za njihovo kakovostno staranje zelo pomembni; pomembno pa je tudi posameznikovo stališče do starosti oziroma, kako jo sprejema. V nadaljevanju bomo

predstavili elemente, ki pomembno vplivajo na boljšo kakovost življenja starostnikov v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. Dokler so v primarnem okolju, je to dom z okolico (družina, svojci, sosede, prijatelji), ko odidejo od doma, je to dom za starejše. Za prehod v dom za starejše je dobro, če se odločijo starostniki sami ali vsaj v dogovoru s svojci. V instituciji so pomembni bivalni pogoji, skrb za starostnike s strani strokovnih služb, možnosti za prostočasne dejavnosti (kulturno-umetniške, ročno spretno, športne, zabavne in družabne) in vseživljenjsko učenje glede na njihove zmožnosti in zdravstvene sposobnosti (prav tam).

Pri vaji 25, O staranju in starosti, na spletni povezavi preberite prispevek o starosti in staranju.

Vaja 25: O staranju in starosti

	<p>V nadaljevanju pripravite lastno razmišljanje o staranju in starosti ter ju podkrepite s primeri iz prakse.</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 15 minut. Čas za poročanje: 3 minuti.</p>
---	--

13.3 Programi oskrbe starejših

Oskrba starostnikov lahko poteka tudi izven domov za starejše. V Sloveniji poznamo več različnih oblik: oskrbovana stanovanja, pomoč na domu, institut družinskega pomočnika, dnevne centre za starejše, socialni servis, centre za pomoč na daljavo, začasno oskrbo kot kratkoročno obliko bivanja in bielefeldski model, ki je po mnenju Imperla (2012), model prihodnosti.

13.3.1 Domovi za starejše

Grebenc (2005) navaja raziskavo o želji starostnikov, da čim dlje ostanejo v primarnem okolju. Te njihove želje se navezujejo na skrb zanje in potrebo po zdravstveno in ostalo nego doma. Starostniki doma v tretjem in četrtem življenjskem obdobju potrebujejo in hkrati želijo več pozornosti povezane s hišnimi opravili, opravili v okolici doma, nakup živil in priprava prehrabnenih obrokov. Semkaj sodijo tudi pogosti obiski zdravnikov na domu, kakor tudi v zdravstvenih ustanovah. Na osnovi tega posvečajo več pozornosti iskanju možnosti oskrbe na domu, kakor tudi informacije o finančnih možnostih in pogojih bivanja starostnikov v domovih za starejše. V določenem trenutku starostniki sami ali njihovi svojci spoznajo, da življenje doma, v zanje intimnem in znanem okolju, ni več mogoče (Grebenc, 2005). Na podlagi navedenega je odločitev za preselitev v dom samo še vprašanje časa.

V Sloveniji so domovi za starejše državni in zasebni. Povezani so v Skupnost socialnih zavodov Slovenije. Po zakonskih okvirih Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2015) je naloga države in lokalnih skupnosti, da prvenstveno zagotavljajo pogoje za dostojno človekovo življenje. Posameznikom naj se skupaj z družinskimi člani doma omogoča aktivna interakcija pri izpolnjevanju starostnikovih možnosti razvoja v tem starostnem obdobju. Z lastno aktivnostjo bodo lahko dosegali kakovosten nivo življenja, ki bo hkrati primerljiv z drugimi. Slediti je treba dejstvu, da si vsak človek zasluži dostojno življenje v tem starostnem obdobju. Če si posamezniki ali družine zaradi različnih razlogov

socialne varnosti in blagostanja ne morejo zagotoviti sami, so upravičeni do določenih pravic iz socialnega varstva. Poleg teh domov imamo v Sloveniji tudi t. i. hotele za stare ljudi z nadstandardnimi storitvami, kjer starostniki bivajo bolj ali manj začasno ali prehodno.

13.3.2 Oskrbniške družine

Po mnenju Ramovša (2003) so »oskrbniške družine za starejše ljudi zelo posrečena možnost, ko je star človek, ki ne more bivati doma, nastanjen v tuji družini, ki se bolj ali manj poklicno in službeno posveča oskrbi starih ljudi. /.../ Na osnovi določenih kriterijev za standard in normative sprejme oskrbniška družina enega, dva ali kvečjemu majhno skupino starih ljudi v svojo sredino. Zadnje čase je povpraševanje po sistematični podpori razvoja oskrbniških družin v Sloveniji čedalje bolj pogosto. Javna socialna mreža za stare ljudi ima veliko možnost, da se jim izrecno posveti in jih razvije.« (Ramovš, 2003, str. 316–317)

13.3.3 Dnevno varstvo

Dnevno varstvo je »namenjeno starejšim ljudem, ki so v domači oskrbi, toda čez dan, ko so drugi družinski člani v službi ali šoli, niso zmožni živeti sami. Za ta čas odpelje družina svojega starejšega člana v dnevni center, kjer je zanj poskrbljeno glede prehrane, čistoče, varstva, razvedrila in počitka.« /.../ Dnevno varstvo doma je lahko za starostnike nekakšna priprava za morebitni kasnejši odhod v dom za starejše.« (Ramovš, 2003, str. 317)

13.3.4 Hišne skupnosti

Po Ramovšu (2003) so »hišne skupnosti najnovejši program za stare ljudi, ki potrebujejo polno tujo oskrbo. Najprej so jih uvedli v Nemčiji. Tam so se dobro obnesle (Miladinovič, 2001) celo za zelo dementne stare ljudi.« (Ramovš, 2003, str. 318)

V teh skupnostih je pravzaprav združenih več oblik pomoči, obenem pa imajo tudi nekaj značilnosti doma. Podobne so varovanim stanovanjem, ponujajo pa tudi vse vrste pomoči, ki jih potrebujejo (npr. zdravstveno, tehnično, socialno). Vsa ta organizacija ima končni cilj, da starostnik ostane čim bolj in čim dlje samostojen. Če torej primerjamo te skupnosti s splošnimi domovi, se le-ti razlikujejo po obliki zgradbe in poklicni strukturi tistih, ki tam delajo.

»V hišnih skupnosti se zaposleni ne delijo, kot je to navada v klasičnih ustanovah, na osebe za čiščenje, kuhanje in strežbo ter osnovno nego, ampak opravljajo celovito oskrbo hišne gospodinje, ki imajo potrebno usposobljenost za kvalitetno nego starejših ljudi, ki potrebujejo zahtevno nego. Toda v ospredju je medčloveško sožitje in ne nega.« Teh hišnih skupnosti je pri nas premalo, saj bi starostniki, ki morajo v sekundarno okolje (dom za starejše), imeli možnosti izbire med domom za starejše in hišno skupnostjo, zagotovo izbrali slednje, ker so bolj podobne domačemu okolju (samostojno gospodinjstvo, manj bivajočih) (prav tam).

13.4 Prostovoljstvo

Prostovoljstvo deluje na različnih področjih – socialnem, športnem, rekreativnem, izobraževalnem, zdravstvenem, kulturnem, okoljskem, turističnem, v kriznih situacijah (na primer gasilske organizacije, reševalci) in na mnogih drugih področjih. Opravljajo ga ženske

in moški, mladi ljudje in otroci, ljudje srednjih let in starejše osebe, vanj se lahko vključujejo vsi ljudje ob upoštevanju svojih zmogljivosti, saj zanj ni načelnih omejitev.

Prostovoljstvo ima velik pomen za skupnost, ker

- izboljšuje kakovost življenja v družbi;
- brani interese posameznikov in skupin, ki so ogroženi, prikrajšani, potisnjeni ob rob, izključeni;
- je ena od osnovnih poti odzivanja civilne družbe na potrebe v njej in ustvarja možnosti aktivnega delovanja državljanov v družbi;
- prostovoljsko delo je bodisi samostojna ali dodatna dejavnost in dodana vrednost delovanju služb in institucij.

Prostovoljsko delo ne sme biti privilegij posamičnih družbenih skupin. Nihče ne sme biti izključen iz prostovoljskega dela zaradi svoje socialne situacije, pripadnosti manjšinski skupini, starosti ali bolezni (www.prostovoljstvo.org/o-prostovoljstvu).

Za uspešno sodelovanje med generacijami je prostovoljstvo zelo pomembno. V nadaljevanju predstavljamo nekaj osnovnih značilnosti teh dejavnosti, ki jih bomo nato povezali z medgeneracijskim sodelovanjem.

V vsakem slovenskem kraju mogoče najti med mlado, srednjo, tretjo in četrto generacijo dovolj dobrih prostovoljcev. Ko so usposobljeni in je njihovo delovanje dobro organizirano v krajevnem medgeneracijskem društvu za kakovostno staranje, postanejo nepogrešljivi za osebno in skupinsko druženje s starimi ljudmi, za pogovor z njimi, za sprehode in izlete, za manjšo vsakdanjo pomoč, za prevoze, za učno pomoč (starejši mlajšim in obratno) in za razne druge oblike medgeneracijskega druženja ob dejavnostih za oboje (Ramovš, 2012).

13.5 Medgeneracijsko sodelovanje

Za medgeneracijsko sodelovanje je pomembno tudi učenje starostnikov. Po mnenju Goriup idr. (2018, str. 111) starostniki v procesu učenja nemalokrat kompenzirajo svoje že usvojeno znanje in delovne izkušnje z novimi izobraževalnimi vsebinami, ko zaznajo upad nekaterih svojih osnovnih kognitivnih procesov (npr. spominskih funkcij in psihomotoričnih sposobnosti). Tako doživljajo rezultate vseživljenjskega učenja in učenja za trajnostni razvoj tudi kot duševno rast, ki je zgodba o (njihovem) uspešnem staranju.

Nesporno je tovrstnega sodelovanja zelo veliko, saj je bil trend za institucionalno (torej v domu) bivanje intenzivno zaznaven v zadnjih 40 letih. Starostnikom omogočajo, da kakovostno preživljajo dni v domu za starejše in se s pomočjo solidarnostnega udejstvovanja strokovnih delavcev, sostanovalcev in tudi zunanjih sodelavcev aktivno vključujejo v vse procese vseživljenjskega učenja, ki jih izvajajo v domovih za starejše (Macuh, 2019).

Medgeneracijski odnos poteka že doma, pred odhodom starostnikov v domove za starejše, v razširjeni družini. Starostniki (kot stari starši) so predvsem v vlogi varuhov, vzgojiteljev in učiteljev (Brečko, 1999). Mladi in starostniki morajo imeti možnost pozitivnega komuniciranja in sodelovanja na različnih področjih. Skupno prostovoljno delo obeh starostnih skupin v družini bo pripomoglo k boljšemu medsebojnemu spoznavanju. Starejši naj mladim priskočijo na pomoč s svojimi izkušnjami in življenjsko modrostjo, mladi pa lahko starejšim ponudijo družabništvo (to v domovih za starejše že poteka) in pomoč v gospodinjstvu, še posebej pri opravljanju težjih fizičnih del doma (tudi teh oblik pomoči in sodelovanja je v zadnjem obdobju zelo veliko).

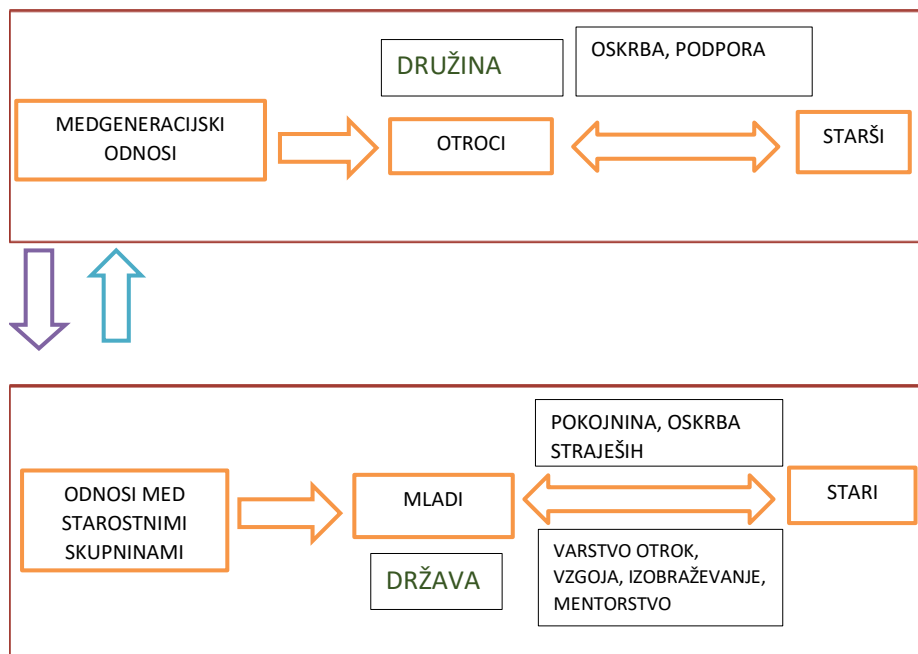
Na medgeneracijske odnose v družini po Brandtu in drugih (2008) vplivajo procesi vzajemnosti: starši skrbijo za svoje otroke, jim nudijo oporo in varnost. Ob tem ni zanemarljiva njihova materialna podpora, praviloma odraslim otrokom, v obliki daril in dediščin. Hkrati pa tudi otroci dajejo pomembno oporo svojim staršem in kljub temu, da odrasli otroci praviloma ne živijo v istem gospodinjstvu s svojimi starši, jih v večini primerov vsaj občasno oskrbujejo. Ramovš (2003) meni, da je pri pojmu medgeneracijski poudarek na odnosu ali razmerju med dvema ali več generacijami, torej na vmesnem prostoru med mlado, srednjo in upokojensko generacijo, ter na dinamičnem dogajanju, ki se odvija v socialnem prostoru.

Pri vaji 26, Medgeneracijski odnosi, na spletni povezavi preberite prispevek o medgeneracijskih odnosih.

Vaja 26: Medgeneracijski odnosi

	<p>Interpretirajte sliko 26, ki je v nadaljevanju.</p> <p>Individualno delo. Čas za vajo: 10 minut. Čas za poročanje: 3 minuti.</p>
---	--

Na sliki 26 so prikazani materialni transferji med generacijami, ki jih sestavlja obtok materialnih virov med generacijami. Ta omogoča ravnotežje med koristmi in oporo, ki ju zagotavljata družina in država.

Slika 25: Razmerja med generacijami in starostnimi skupinami (povz. po Ramovš, 2013)

Prikazano na sliki 26 dokazuje, kako so v okviru medgeneracijskih odnosov tesno povezani elementi znotraj družine in njihova medsebojna soodvisnost, kakor tudi vpliv zunanjih faktorjev.

13.6 Sožitje in solidarnost med generacijami

Ljudje in druga živa bitja sobivajo v sožitju. Sožitje ali simbioza je sobivanje dveh vrst živih bitij, pri kateri imata korist oba partnerja (symbionta). Sožiteljska povezava pa se lahko razvije tudi med več vrstami. Sožitje ali simbioza je odnos med dvema različnima vrstama organizmov, v katerem stalno ali občasno sodelujeta dva organizma.

Sožitje predstavlja sistemsko medsebojno soodvisnost s smiselnimi možnostmi koplementarnega dopolnjevanja vseh sodelujočih, navaja Ramovš (2013, str. 72). Po njegovem mnenju je medsebojni dialog, pri katerem obe strani sodelujeta na način, ki obema koristi, zato je ustrezen odgovor na pristne človekove potrebe.

Za medgeneracijsko sožitje pa Ramovš (2012) meni, da je način doživljanja in vedenja med mlado, srednjo in tretjo generacijo. Spoštovanje med generacijami ter njihovo medsebojno sinergično in solidarno dopolnjevanje je omogočilo dosednji človeški razvoj.

Po Verbincu (1997) je solidarnost pojem, ki je široko uveljavljena v svetu, pomeni pa vzajemnost, vzajemno pomoč, soglasnost, družbenost, čut za skupno odgovornost in korist. Solidarnost praviloma ustvarja konstruktivne rezultate, saj pomoč sočloveku v obdobju osebne nemoči in stiske zaradi bolezni, elementarne nesreče ali kake druge neugodne okoliščine spodbudi razvoj njegovih zmožnosti in poveča kohezivnost med ljudmi. Špidla in drugi (2013, str. 57) navajajo, da razlikujemo neformalno osebno in institucionalizirano solidarnost, ki sta podlaga za kakovostno preživetje in razvoj posameznika in skupnosti.

Včasih je srednja generacija v celoti poskrbela za mlajšo in starejšo generacijo znotraj družine, zadnjih petdeset let pa se del te skrbi prenaša na državo in civilno sfero (SURs, 2011). Vseeno pa »sodobne socialne države obravnavajo družino kot osnovno solidarno skupnost« (Ramovš, 2013, str. 74), zato je pomembno, da smo pozorni na odnose med socialno državo in družino ter da proučujemo dosežke in pomanjkljivosti njunega razmerja.

Medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje je vse bolj zavestna odločitev in v starajoči družbi postaja nujna. Pomeni elemente, ki jih povezujemo z izmenjavo izkušenj in spoznanj, druženje, učenje, pomoč ene generacije drugi, ustvarjanje, ohranjanje in širjenje socialne mreže ter ohranjanje materialne varnost in kulturne dediščine, vseživljenjsko izobraževanje in učenje idr. Starostnikom (tudi mladim) prinaša novo kakovost življenja in zagotavlja občutek sprejetosti in varnosti v kraju, kjer živi (doma, dom za starejše, druge oblike izven institucionalnega varstva), lajša osamljenost, hkrati pa izboljšuje duševno in telesno zdravje (Macuh, 2019).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite avtorjev prispevek o pomenu medgeneracijske sodelovanja:</p> <p>Pomen medgeneracijskega</p>
---	---

Vprašanja za ponavljanje 13:

	<p>Kaj je staranje? Kaj je starost? Katere vrste starosti ločimo? Katere programe oskrbe za starejše poznate? Kaj je medgeneracijsko sodelovanje? Kako bi opredelili medgeneracijsko sožitje? Kako bi označili pojem solidarnost? Kakšno vlogo in pomen ima solidarnost za starejše? Kaj je prostovoljstvo? Kaj je namen prostovoljstva? Kdo izvaja prostovoljstvo?</p>
---	---

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

14 Pomen komunikacije v zasebnem življenju in poslovnem svetu

Če naletiš na človeka, s katerim bi bilo vredno govoriti, pa tega ne storiš, si ga izgubil. Če naletiš na človeka, s katerim ni vredno govoriti, pa vseeno govoriš z njim, si izgubil besede. Moder človek ne izgubi niti človeka niti besede.

(Konfucij)

	<p>V tem poglavju boste spoznali in razumeli (informativni cilji):</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvoj in razumevanje potrebe po usvojitvi ustreznih komunikacijskih spretnosti v globalnem svetovnem, evropskem in domačem družbenem okolju; • kaj je komunikacija; • načini in vrste komuniciranja; • stili in slogi komuniciranja; • ovire pri komuniciranju; • komunikajske veščine v poslovnem svetu. <p>Ob koncu poglavja boste razumeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zgoraj navedeno.
---	--

14.1 Komunikacija ali komuniciranje

Za začetek lažjega razumevanja pojma komunikacija je potrebna strokovna razlaga le-tega:

- *komuniciranje* -a s, glagolnik od komunicirati: komunicirati -am nedov., 1. izmenjavati, posredovati misli, informacije, sporazumevati se: komunicirajo vsak v svojem jeziku; gluhonema sta uspešno komunicirala s pomočjo dogovorjenih znakov / z njim se ni dalo več komunicirati / v vesoljskem centru komunicirajo s satelitom 2. publ. biti razumljiv, sprejemljiv: ta film slabo komunicira z gledalci;
- *komunikacija* -e ž, 1. sredstvo, objekt, po katerem je možno premikanje iz enega kraja v drugega: ta cesta je edina komunikacija, ki omogoča dostop v mesto; cestne, železniške komunikacije; gozdne komunikacije; javne komunikacije; gradnja strateško pomembnih komunikacij / strokovnjak za komunikacije / promet teče po novi komunikaciji 2. s prilastkom sredstvo, ki omogoča izmenjavo, posredovanje informacij; komunikacijsko sredstvo: moderne komunikacije; uporabljajo različne komunikacije: kurirsko službo, pošto, telefon / vizualne komunikacije za vizualno dojetje 3. publ. komuniciranje, sporazumevanje: prepovedana je bila sleherna komunikacija; uporaba razglasnih desk za komunikacijo med udeleženci kongresa / potreba po duhovni komunikaciji⁷⁰.

Pri označevanju pojma (razlago smo podali na začetku tega poglavja) komunicirati izhajamo iz modela komuniciranja. Po Mumel (2012) je model komuniciranja je sestavljen iz:

⁷⁰ Razlaga pojma komunikacija. Pridobljeno s spletne strani <https://dariah-si.github.io/suss/suss-arhiv-000178.html>.

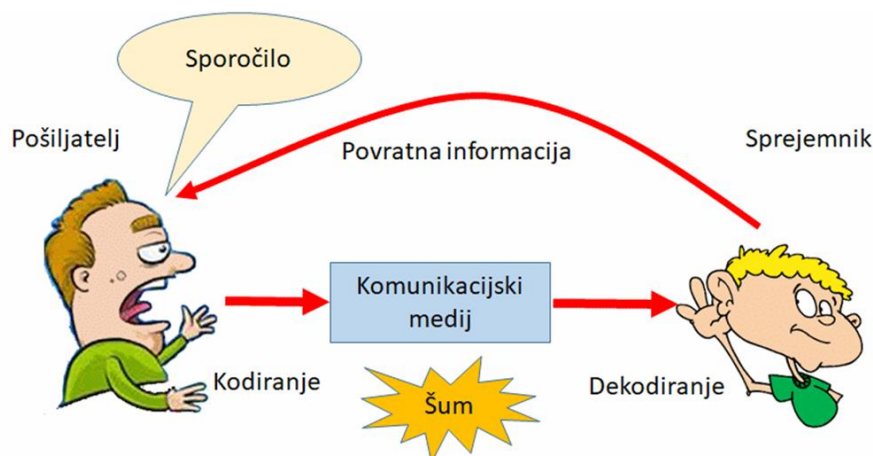
- sistema komuniciranja, ki vsebuje pet ključnih elementov: (1) sporočevalec (komunikator), (2) sporočilo (besedno ali nebesedno), (3) komunikacijska pot ali kanal (ustni, pisni, elektronski), (4) sprejemalec (recipient), (5) povratna zveza (feedback, odgovor) in
- procesa komuniciranja, ki obsega vse aktivnosti v procesu komuniciranja (kodiranje, prenos, sprejem, dekodiranje, razumevanje, interpretiranje in povratno informiranje).

Hartley in Bruckmann (2002) pa navajata spoznanja o komuniciranju, ki jih podajamo v nadaljevanju:

- komuniciranje pomeni vedno več kot samo sporočanje,
- komuniciranje poteka vedno v določenem socialnem in kulturnem okolju,
- komuniciranje in naše delovanje se morata ujemati,
- komuniciranje lahko vedno izboljšamo,
- komuniciranje je v osnovi odgovornost vodstva organizacije in
- novejši mediji sproti izboljšujejo način komuniciranja.

Komuniciranje v poslovnem okolju je ključnega pomena za obstoj in preživetje organizacij ter predstavlja merilo njene učinkovitosti in uspešnosti. O tem bomo spregovorili v nadaljevanju.

Na sliki 27, Proces komuniciranja, prikazujemo potek komuniciranja.

Slika 26: Proces komuniciranja

(Komuniciranje, b. d.)

14.2 Načini in vrste komuniciranja

Glede na izbiro komunikacijske poti in medija ločimo tri načine komuniciranja (Mumel, 2012):

- osebno glasovno komuniciranje,
- komuniciranje s pomočjo pisave,
- komuniciranje s pomočjo elektronov (glasovna pošta, telefonska konferenca, videoposnetek, fax, e-pošta in video konferenca).

V komuniciranju je bistvenega pomena oblika sporočanja, ki je lahko pisana beseda, govornjena beseda, simbolična govorica, vidna podoba ali multimedija (Možina et al., 2004).

Isti avtor in soavtorji (prav tam) opredeljujejo naslednje vrste poslovnega komuniciranja:

- *Interno komuniciranje* ima glavni namen motivirati zaposlene k doseganju ciljev organizacije in doseganju zadovoljstva z delom.
- *Eksterno komuniciranje* poteka med organizacijo in javnostjo.
- *Krizno komuniciranje* obsega načrtovanje komuniciranja pred krizo, komuniciranje med krizo in komuniciranje po krizi.
- *Tržno komuniciranje* je neločljiva sestavina tržne ponudbe organizacije. Obsega oglaševanje, pospeševanje prodaje, publiciteto in osebno prodajanje ter je lahko osebno ali neosebno.
- *Multimedijsko sporočanje* poteka preko sodobnih elektronskih medijev (radio, televizija, internet).

Pomembno je tudi menedžerjevo komuniciranje, ki se deli na: informiranje, observiranje, sprejemanje informacij, dajanje informacij in pregledovanje.

Neovirana izmenjava informacij vpliva na usklajeno in neovirano delovanje podjetja, neuspešni načini komuniciranja pa privedejo do zmanjšanja produktivnosti.

Težave rešujemo s prenovo komunikacijskega sistema ter spodbujanjem ugodnejše klime in boljših medosebnih odnosov.

Funkcije komuniciranja v organizaciji so:

- koordiniranje,
- vodenje,
- orientiranje,
- neformalne komunikacije,
- spodbujanje organizacijske kulture,
- komuniciranje z okoljem,
- razreševanje konfliktov.

Poslovna komunikacija poteka:

- *navzven* – iz organizacije v zunanja okolja (komunikacija s konkurenti, dobavitelji, odjemalci, oblastmi) in
- *znotraj* – v organizaciji sami (med ravnmi organizacije, med deli organizacije).

Namen notranjega komuniciranja z zaposlenimi:

- je spodbujanje občutka pripadnosti (vključenosti, spoštovanja), povečevanje zadovoljstva pri delu;
- učenje in zagotavljanje boljšega dela;
- omogoča poznavanje in doseganje cilja podjetja, posredno povečanje zadovoljstva kupcev in povečanje uspešnosti podjetja.

Pri vaji 27, Vrste poslovnega komuniciranja, na spletu poiščite in opredelite pet vrst poslovnega komuniciranja.

Vaja 27: Vrste poslovnega komuniciranja

	<p>Na spletu poiščite, opredelite in predstavite vse tri načine komuniciranja in pet vrst poslovnega komuniciranja.</p> <p>Skupinsko delo: do 3 študenti/-ke Čas za vajo: 25 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	---

14.3 Slogi in stili komuniciranja

Komuniciranje je običajno odvisno od lastnih izkušenj, stališč, čustev, inteligentnosti, komunikacijskih veščin oz. spretnosti pri dajanju in pri sprejemanju sporočil (Mumel, 2012). Možina in soavtorji (2004, str. 418) pa poudarjajo pomen prepričljivosti pri komuniciranju. Osnovni namen tega je zavestno vplivati na spremembo stališč in vedenjskega vzorca pri prejemnikih. Zidar (1996, povz. po Možina et al., 2004) navaja tri dejavnike, ki vplivajo na prepričljivost pri retoriki:

- etos (osebnost in ugled),
- patos (način in oblika komunikacije) in
- logos (razumsko dokazovanje), kot najboljšo pa navaja kombinacijo vseh treh dejavnikov.

V smislu poslovnega okolja organizacije običajno vrednotimo komuniciranje z vidika učinkovitosti in uspešnosti. Nanje vplivajo stili, slogi in vedenja pri komuniciranju. Učinkovitost in uspešnost komuniciranja se lahko opredeli po Možina et al. (2004) na naslednji način :

- komuniciranje v organizaciji je učinkovito, kadar ob dani porabi sredstev daje največ izidov in rezultatov ali kadar zastavljene izide dosega ob čim manjši porabi sredstev in
- komuniciranje v organizaciji je uspešno, kadar dosega zastavljene cilje in naloge organizacije.

Pri vaji 28, Načini medsebojne komunikacije, boste teoretično pridobljeno znanje uporabili v praksi.

Vaja 28: Načini medsebojne komunikacije

	<p>Uporabili boste načine komuniciranja, ki smo jih spoznali!</p> <ul style="list-style-type: none"> - medsebojna verbalna komunikacija; - neverbalna komunikacija; - pantomima. <p>Delo v dvojicah. Čas za vajo: 25 minut. Čas za poročanje: 5 minut.</p>
---	--

V nadaljevanju so predstavljeni na sliki 28 slogi komuniciranja.

Majhna	<i>Znanje je in volja tudi.</i> 1 POVERJANJE Participativno vodenje Problema sploh ni.	<i>Znanje je, ni pa volje.</i> 2 SODELOVANJE Delno participativno vodenje Vodja problem prenese.	
	<i>Problem je deljen.</i> 3 POUČEVANJE Delno avtoritarno vodenje Ni znanja, je pa volja.	<i>Problem ostaja vodji.</i> 4 NAROČANJE Avtoritarno vodenje Ni ne znanja in ne volje.	
	Velika	VOLJNOST	Majhna

Slika 27: Štirje slogi komuniciranja
(Možina et al., 2004, str. 39)

14.4 Ovire pri komuniciranju

Pri komuniciranju prihaja do različnih motenj in ovir. Te povzročajo težave pri izvedbi le-tega. Nastanejo zaradi različnih razlogov, kot so selektivnega osebnega zaznavanja sporočil, različnih pričakovanj, motivov in interesov, izkrivljanja sporočil in šumov v okolju, ki so lahko fizični, tehnični, socialni ali psihološki (Mumel, 2012).

Motnje v komuniciranju, ki lahko nastanejo pri pošiljatelju, prejemniku ali na komunikacijski poti, delijo Možina in drugi (2004, str. 75) na:

- motnje zaradi medosebnega nerazumevanja pošiljatelja in prejemnika,
- motnje zaradi nesporazumov (semantične motnje) in
- motnje na komunikacijski poti (šum komunikacijskega kanala).

Ovire pri komuniciranju premagujemo z razumevanjem, obilnostjo sporočanja (sporočilo ponavljamo) in omejevanjem sporočanja (Mumel, 2012, str. 48–49).

Pri obvladovanju le-teh je pomembna skladnost oblik (med besednim in nebesednim komuniciranjem) in struktur (med formalno in neformalno strukturo v organizaciji in z okoljem), kajti tudi neskladnost je motnja v komuniciranju, ki se lahko pojavlja v naslednjih oblikah (Možina et al., 2004):

- nezmožnost doseči sporazum kljub dolgotrajnemu in strpnemu dogovarjanju;
- sodelovanje zgolj zaradi ekonomskih interesov zaradi prevlade enega udeleženca, kar povzroča odpor na osebni ravni;
- pri dogovarjanju se ponavljajo isti odgovori (nič ni novega, ustvarjalnega);
- prevladuje občutek dvojnosti med vsebino in obliko (navidezna prijaznost in hkrati nepripravljenost se vsebinsko sporazumeti) in
- nenehno podcenjevanje ter vzvišen odnos.

Neujemanje je večkrat nepoznana ovira pri komuniciranju, vzroki za motnje zaradi neskladja pa ostajajo marsikdaj prikriti, kar stopnjuje neuspešnost komuniciranja (prav tam).

 <p>Dobra praksa</p>	<p>Preberite, katere so ovire pri komuniciranju:</p> <p>https://www.psihoterapija-izbira.si/ovire-v-komunikaciji/</p>
---	--

14.5 Komunikacijske veščine v poslovnem svetu

Poslovno komuniciranje je pomemben del dejavnosti članov vsake organizacije; namenjeno je opredeljevanju ciljev organizacije in doseganju le-teh. Poslovno komuniciranje poteka v organizaciji navzven in navznoter. Menedžerji komunicirajo zato, da bi informirali sodelavce in druge, da bi pridobivali koristne informacije in predvsem zato, da bi vplivali na svoje sodelavce in posameznika zunaj organizacije (Možina, Tavčar in Kneževič, 1998).

Poslovno komuniciranje omogoča (prav tam):

- dajanje ali dobivanje informacij,
- medsebojno izmenjavo podatkov,
- vzdrževanje poslovnih stikov,
- delovanje in prenos idej,
- začenjanje razvoja in končanje dela,
- nabavo, prodajo,
- pregled, usmerjanje in usklajevanje tržnih poslov,
- reševanje problemov ter
- raziskovalno in razvojno dejavnost.

Mihalič (2010) navaja, da komunikacija poteka znotraj in zunaj organizacije. Izvaja se med sodelavci, s kupci, dobavitelji, strankami, delničarji, poslovnimi partnerji, distributerji ter ostalimi. Glede na usmerjenost sporočila ločimo enosmerno, dvosmerno ter neposredno in posredno komuniciranje. Glede na način posredovanja sporočila ločimo pisno, ustno ter neverbalno komuniciranje.

Isti avtor dodaja, da je pravilno poslovno komuniciranje demokratično, profesionalno, strpno, iskreno, etično in spoštljivo. V sodobnem času je v organizaciji zelo pomemben razvoj dobronamerne komunikacije, ki se prilagaja posamezniku in izhaja iz dobrega odnosa do ljudi. Pri poslovnem komuniciranju je torej pomembno, da pridobimo pravi občutek za komuniciranje. Pomembno je, da vemo, kako bo neko sporočilo delovalo v določenem trenutku, zato so uspešni tisti posamezniki, ki imajo že sicer pozitiven odnos do soljudi, in ki so sposobni prepoznati lastnosti drugih (Mihalič, 2010).

Pomembno je dobro in pravilno poslovno komuniciranje na vseh ravneh, tako znotraj organizacije kot tudi zunaj nje, saj na ta način podjetje lažje dosega svoje zastavljene cilje, hkrati so tudi vsi zaposleni v podjetju pravilno informirani o viziji in poslanstvu podjetja. Informiranost zaposlenih v podjetju je zelo pomembna, saj na ta način lažje razumejo filozofijo podjetja in se ji s svojim delom in načinom razmišljanja lažje prilagodijo (Strajnšak, 2013).

Fink, Urnaut in Štefanec (2009) podajajo osnovno delitev komuniciranja v poslovnem komuniciranju. To je pisno in ustno komuniciranje.

Med pisne oblike se prištevajo kratka pisna sporočila, pisma, poročila, plakati in obvestila na oglasnih deskah.

Ustno poslovno komuniciranje pa se deli na neposredno in posredno. Vrste neposrednih pogovorov so:

- *konzultacije ali posvetovanja* so krajši sestanki (brez razprave), v katerih sta dva udeleženca (ali več), ki želita nemudoma obravnavati kakšno vprašanje, se posvetovati ali se dogovoriti o nadaljnjem delu;
- *sestanki* so najpogostejša oblika interakcije večjega števila ljudi, ki zahtevajo vnaprejšnjo pripravo, premišljen sistem komuniciranja in spremljanje uresničevanja sprejetih dogovorov;
- *seje* so občasna srečanja skupine, ki se jih udeleži od 10 do 20 ljudi in sprejemajo pomembne odločitve (poslovodni delavci se odločajo glede poslovanja podjetja);
- *konference in shodi* so srečanja večjega števila strokovnjakov za posamezno področje poslovanja; obseg je odvisen od teme ter števila in strokovne ravni udeležencev;
- *simpoziji* so množična srečanja, na katerih pripadniki posameznih strokovnih področij ali poslovneži pridobivajo nova znanja, izmenjujejo izkušnje in mnenja;
- *kongresi* so najbolj množična srečanja, ki imajo poudarjen družbeni pomen, saj se prirejajo za utrjevanje ugleda posamezne stroke ali ob jubilejih.

Vrste posrednih pogovorov so:

- *telefonski pogovor*,
- *radijska konferenca* ali srečanje je pogovor dveh ali več ljudi, ki ga prenaša radio, pogovor pa povezuje novinar oz. voditelj,
- *televizijska konferenca* je pogovor med dvema udeležencema ali več ljudmi, ki ga prenaša televizija.

Obstaja še več delitev: interno, notranje (sestaneke s sodelavci) oz. eksterno, zunanje (pogovor s stranko), besedno (elektronsko sporočilo) oz. nebesedno (stisk roke ob sklenitvi posla ali pozdravu poslovnih partnerjev), pisno (vabilo na otvoritev nove proizvodne hale) oz. ustno (telefonski klic za urejanje reklamacije) itd. (Fink, Urnaut in Štefanec, 2009).

Verbalno in neverbalno komuniciranje je tista zmožnost človeka in posameznika v družbi, ki ga loči od vseh ostalih živih bitij. Pogosto se dogaja, da to dejstvo pozabljamo in komuniciranje zlorablamo ter ga uporabljamo za potrjevanje osebnih zahtev in potreb. Zavedati bi se morali, da je to sposobnost, ki nas lahko dela boljše in družbeno koristne.

Vprašanja za ponavljanje 14:

	<p>Kaj je komunikacija? Zakaj je potrebna komunikacija? Kako poteka komunikacija? Kdo sodeluje pri komunikaciji? Katere načine komuniciranja poznate? Opredelite verbalno komunikacijo. Kako izvajamo neverbalno komunikacijo? Katere vrste komuniciranja ločite? So vam znani slogi komuniciranja? Katere stile komuniciranja poznate? Naštejte nekaj ovir, ki nastopijo pri komuniciranju. Kaj je poslovno komuniciranje? Kaj omogoča poslovno komuniciranje? Kje lahko poteka poslovno komuniciranje? Navedite delitev komuniciranja v poslovnem svetu. Kako delimo ustno poslovno komuniciranje? Naštejte vrste posrednih pogovorov.</p>
---	--

Zapišite svoje razmišljanje o obravnavani temi in predloge za nadgradnjo.

15 Zaključek

Skozi pregled socioloških tem smo ugotavljali, da je ta pomembna znanstvena veda vezana na mnoga življenjska pomembna področja. Ta so sestavni del vseh nas, naj si bo na zasebne, družinskem, prijateljskem, delovnem in v družbenem okolju. Za sistematski pregled smo uporabili mnoga strokovna in predvsem znanstvena gradiva, ki smo jih posredno in neposredno povzemali ter tako skrbeli za kontinuirano in preverjeno vsebino, ki zajema širok spekter naslovov.

Učbenik, ki je namenjen študentkom visokih šol, kakor tudi ostalim poznavalcem sociološkega področja, zajema kratek opis vsebin skozi naslednja poglavja:

- Poznavanje in razumevanje pojma *sociologija* ter socioloških teorij, saj sociologija uči, da posameznik kot družbeno bitje družbe in dogajanje v njej razume kot naravno, potrebno, dobro ali nagonsko, kar pa ni nujno, da je v resnici tudi tako, kot je. Na realno življenje pogosto vplivajo mnoga zgodovinska dejstva in družbe sile, ki se prepletajo do te mere, da človek raziskuje življenje drugih in ga primerja z lastnim v kontekstu razumevanja trenutnega obdobja, v katerem živi, sobiva z drugimi in ustvarja.
- Področje *družbe in socializacijski procesi* obsega dejstva, da se človek kot posameznik in družbeno bitje vključuje v različne skupine na različne načine, ne le kot del ene družbene skupine, temveč kot član različnih družbenih skupin in organizacij. Tako je lahko neposredno član neke družbe kot krajan, občan, državljan; kot šolar ali dijak oz. študent; član družine kot otrok in kot starš; lahko je delavec v podjetju, hkrati pa je lahko tudi član številnih društev, organizacij in različnih družbenih nevladnih skupin. Ob tem dajemo poseben poudarek družbenim vrednotam in normam, kakor tudi kulturi, ki je sestavni in nepogrešljivi del vsake družbe.
- *Delo, čas in prosti čas* v povezavi z *revščino* in *brezposelnostjo* je poglavje, kjer predstavljamo elemente posameznikovega življenja. Našteti pojmi med seboj niso povezani, vseeno pa pomembno krojijo naše življenje. Delo krepi in osvobaja človeka, hkrati pa mu jemlje, kar je za vsakogar zelo pomembno, tj. prosti čas. Ko nastopi brezposelnost, ki je zelo variabilna, je veliko prostega časa, hkrati pa se marsikdo zaradi posledic le-te srečuje z večjo stopnjo revščine. Ta je načeloma prisotna pri vseh generacijah, najbolj ranljivi pa še vedno ostajata mlada in starejša generacija 55+. Tudi novejši zakon o upokojevanju ne prinaša zadovoljstva, saj so pokojnine za 40 let dela, predvsem pri fizičnih delavcih, mizerno nizke.
- *Demokracija* je še iz stare Grčije način življenja, kjer so v družbi vsi enaki, četudi takrat temu ni bilo tako. Demokracija je bila namreč samo za vladajoče, tj. sužnjelastnike. Ostali so bili brez pravic. Na srečo danes ni tako, saj poznamo le malo nedemokratskih držav, med demokratičnimi pa kar nekaj takšnih, ki si tega naziva ne zaslužijo. Slovenija je demokratična *država* s svojim političnim sistemom in *političnimi strankami*. Čeprav smo skozi 30-letno samostojnost zamenjali kar nekaj oblasti, se ob vsaki novi vedno hudujemo. Pri vsem tem pa pozabljamo, da politiko krojijo tisti posamezniki oz. stranke, katerim smo zaupali po končanih volitvah. Kaj nam torej preostane? V prihodnje bo treba izbirati prave.

- Pod pojmom *izobraževanje* razumemo dejavnost podajanja znanja ter obvladovanja veščin. Ob izobraževanju običajno mislimo na dejavnost povečevanja znanja kot na tradicionalno šolsko obliko poučevanja učitelja, kjer se odvija izobraževanje otrok in mladostnikov. Od vzorca delovanja vseživljenjskega izobraževanja se izobraževanje pojmuje kot osnovna dejavnost pridobivanja znanja. Izobraževanje se lahko odvija kot samo izobraževanje, kot formalno ali neformalno izobraževanje, kot izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih. Izobraževanje je nujno za kulturno, gospodarsko in družabno rast družbe. V tem okviru je prav, da smo podrobno seznanjeni s šolskim sistemom pri nas (predšolska vzgoja, primarno, sekundarno in terciarno ter ostale oblike izobraževanja).
- *Religije* zahtevajo od svojih vernikov, da se ravnajo po določenih smernicah in pravilih. Mnogo vernikov verjame, da je postavil pravila vedenja Bog, zato jih je treba brezpogojno izpolnjevati. Drugi menijo, da je treba pravila prilagajati času in razmeram, v katerih živijo. Zaradi enakopravne zasedenosti vseh religij je potrebno enakopravno obravnavati vsa verstva sveta. Običajno se daje večji poudarek največji – katoliški veri, saj je le-ta tudi najštevilčnejša, najbolj razširjena in najbogatejša. Tudi v slovenskem prostoru imajo verske skupnosti pomembno mesto, vse pa je odvisno od trenutne politične oblasti. Čeprav je cerkev po 7. členu Ustave RS ločena od države, oblast veliko krat neupravičeno deli davkoplačevalska sredstva tudi in predvsem (največ) katoliški cerkvi. Vse ostale so bolj ali manj v manjšini.
- Ob razumevanju pojma *globalizacija* moramo upoštevati, da je to pojav, ki ga poganja tehnologija in gibanje idej, ljudi in blaga. Pojem globalizem pa je ideologija, ki daje prednost neoliberalnemu globalnemu redu nad nacionalnimi interesi. Globalizacija pomembno vpliva na pojav kriminalitet v družbi, enako pa tudi pospešuje ali vsaj omogoča migracije. Tudi slovenska družba ni imuna na nobenega od teh pojavov.
- Področje *etike* se ukvarja z blaginjo ljudi, njihovo kvaliteto življenja v odnosu do sebe in širšega okolja. Pomaga nam uresničevati lastne cilje in cilje posameznikov različnih interesnih skupin, s katerimi smo ali bomo stopili v odnos. Etika nastopi, ko za naše delovanje ni zakonsko predpisanih pravil oziroma bi delovanje v skladu z zakoni ali predpisi lahko hkrati pomenilo neetično ravnanje. Predstavlja »sivo« področje med predpisanimi načini ravnanja in prepovedanimi načini ravnanja, kjer se odpira prostor za etične dileme. Z etiko se srečujemo tudi v poslovnem svetu, kjer dobiva drugačno konotacijo in takrat govorimo o *poslovni etiki*. Ta je pogosto povezana z moralo, oboje skupaj pa bi moralo biti razumljivo vsem, ki se tako ali drugače ukvarjajo z gospodarstvom oz. politiko, ki svoje lovke širi povsod, ker si le tako lahko njeni od ljudstva izbrani posamezniki, ki naj bi delali v dobro ljudi, polnijo lastne žepe in izkoriščajo državo.
- *Vseživljenjsko učenje* je razvijanje človekovih potencialov skozi trajen proces, ki spodbuja in omogoča posameznikom doseči vse potrebne vrednote, znanje in razumevanje. Istočasno krepi in uči samozaupanja kreativnosti in kompetenc v vseh vlogah in okoliščinah. Značilnosti vseživljenjskega učenja so torej, da učenje poteka v vseh življenjskih obdobjih pridobivanje trdnega znanja in motivacije razvijanje široke palete znanja in spretnosti zajema formalno, neformalno in aformalno učenje. Pri tem seveda moramo biti pozorni na kompetence vseživljenjskega učenja in tudi na ovire, s katerimi se srečujejo pri vključevanju vanj predvsem starejši. V zadnjih letih vseživljenjskemu učenju dajemo velik poudarek tudi v Sloveniji.

- *Starost* je sestavni del procesa staranja in odvisna od tega, kako jo posameznik sprejema. To pa je odvisno od njegovega načina življenja, skrbi za zdrav način življenja in kakovostnega doživljanja samega sebe v procesu staranja, katerega definicije predstavljamo v nadaljevanju. Zato nas ne preseneča, da so si avtorji blizu pri definiranju pojma starosti oz. da enako ali podobno pojmujejo doživljanje starosti in skrb za zdravje v starosti. Življenjska doba se viša. Družba, tudi slovenska, se bo morala sprijazniti z dejstvom, da so starostniki v tretjem in tudi četrtem življenjskem obdobju še vedno vitalni, polni energije, predvsem pa z veliko znanja in sposobnosti/veščin. *Staranje* pa je proces, ki prizadene vse organizme, vodi v upad življenjskih funkcij in je nekaj neizbežnega. Staranje predstavlja povsem univerzalen in naravni razvojni proces človeka, ki je lahko individualnega ali družbenega značaja. Ob vsem moramo biti zelo pozorni na starejše in skrbeti, da jim je vedno na voljo pomoč in oskrba, naj si bo doma ali institucionalna oz. izveninstitucionalna.
- *Komunikacija* je najpomembnejša lastnost človeka kot posameznika in to ga loči od ostalih živih bitij, čeprav tudi one komunicirajo med seboj, a na svojstven, le njim razumljiv način. Pozorni moramo biti, kako komuniciramo, pri tem pa ne smemo pozabiti, da je treba znati tudi poslušati.

Študij je lahko ob zahtevnosti, koristni izrabi časa in prostega časa, ki ga primerno umestimo v delovni proces, tudi zabaven. Ob tem mislimo predvsem na druženje, ki ga posameznik preživi v času študija. Mnogi dogodki tako ostanejo nepozabni, zato velja potrditi misli nekaterih, da so bila to najlepša leta njihovega življenja. So tudi vaša takšna? Naredite si zanimiv, interaktiven, družaben in seveda tudi poučen študij, saj boste na osnovi usvojenih znanj in pridobljenega, tako želenega, certifikata lažje konkurirali v tem zahtevnem času, ko vsi stremimo k boljšemu in lepšemu. Prav zato pa je potrebno s študijem različnih področij pridobiti čim več teoretičnega in seveda tudi praktičnega znanja, ki vam bo v nadaljnjem življenju omogočalo uspeh na delovnem mestu in nadgrajevanje že usvojenega. Verjetno se spomnite v okviru vseživljenjskega učenja rekla, da se učimo vse življenje. Zatorej, za študij, usvajanje novih znanj in nadgradnjo le-teh ni nikoli prepozno.

» Vsak bi moral na svoja ramena prevzeti delo, sorazmerno s svojo močjo, saj če se njegova resnost izkaže za naključno prekomerno, potem neizogibno lahko pade v blato. «

A. Dante, italijanski pesnik

16 Literatura in viri

1. Baltes, P. B. in Baltes, M. M. (1990). Psychological perspectives on successful aging: the model of selective optimization with compensation. V P. B. Baltes in M. M. Baltes (ur.), *Successful aging: perspectives from the behavioral sciences* (134). New York: Cambridge University Press.
2. Barle Lakota, A., Novak-Fajfar, B., Pluško, A., Počkar, M. in Popit, T. (1998). *Uvod v sociologijo*. Ljubljana: DZS.
3. Barle, A. (2010). *Značilnosti sodobne družbe*. Pridobljeno s spletne strani <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-080-2/011-022.pdf>.
4. Barle-Lakota, A., Počkar, M., Novak-Fajfar, B., Popit, T. in Pluško, A. (2005). *Uvod v sociologijo: učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju*. Ljubljana: DZS.
5. Bešter, R., Drolc, A., Kovač, B., Mežnarič, S. in Zavratnik Zimic, S. (2003). *Migracije – Globalizacija – Evropska unija*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne in politična študije.
6. Blažič, J. in Zobavnik, I. (2009). *Položaj verskih skupnosti* (Raziskovalna naloga št. 77). Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
7. Bogataj, J. (1998). *Smo kaj šegavi: leto šeg in navad na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
8. Brandt, M., Haberkern, K. in M. Szydlík, M. (2008). Soziale Dienste un Hilfe zwischen Generationen in Europa. *Zeitschrift and Geriatrics*, 37(4), 301–320.
9. Brečko, D. (1999). Leto 1999 – mednarodno leto starejših. *Otrok in družina*, 10, 54–58.
10. *Brezposelnost: iz dneva v dan višja*. (2013). Pridobljeno s spletne strani <http://www.preberite.si/brezposelnost-iz-dneva-v-dan-visja/>.
11. Brown, K. (1992). *An introduction to sociology*. Cambridge: Blackwell Publisher.
12. Cerovšek, D. in Lukić, G. (2013). *Problemska analiza položaja mladih na trgu dela v luči agende dostojnega dela*. Ljubljana: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije.
13. Chevalier, J. in Gheerbrant, A. (1994). *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
14. Cijan, R. in Cijan, V. (2003). *Zdravstveni, socialni in pravni vidiki starostnikov*. V Mariboru: Univerza, Visoka zdravstvena šola.
15. Čačinovič Vogrinčič, G. (1992). *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance.
16. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998a). Socialno delo z družino: prispevek k doktrini. *Socialno delo*, 35,(5), 395–401.
17. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998b). *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
18. Černe, M. (2010). *Z roko v roki*. Slovenj Gradec: Gimnazija.
19. Črnič, A. (2001). Teorija in praksa definiranja religije. *Teorija in praksa*, 38(6), 1004-1016.
20. David, R. (2000). Inside the family: toward a theory of family process. *Journal of Marriage and the Family*. Pridobljeno s spletne strani <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socscijournals/docview/219751124/fulltextPDF/13DF4B2B7A88F81433/1?accountid=16468>.

21. Dekleva, K., Simoniti, I. in Kampl, T. (2014). *Študentsko delo in zaposljivost mladih*. Ljubljana: Inštitut za kreativne raziskave mladine.
22. Derganc, S. (2004). *Prosti čas mladih*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
23. Dolenc, D. (2013). *Mednarodni dan migrantov 2013*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s spletne strani <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=5947>.
24. Dolenc, D. (2015). *Slovenija ima zaradi meddržavnih selitev še vedno pozitiven prirast prebivalstva s terciarno izobrazbo*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s spletne strani <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=5656&idp=17&headerbar=15>.
25. Dragoš, S. in Leskošek, V. (2003). *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
26. Družič, I., Badurina, A. in Peneva, M. (2011). Effects of migration on European labour market equilibrium. V *Proceedings of 8th International Conference «Economic Integration, Competition and Cooperation», 6-9 April, Opatija*. Rijeka: University, Faculty of Economics.
27. Dujmovič, N. (2016). *Obvezno šolstvo v Sloveniji in Združenih državah Amerike*. (Magistrsko delo). Ljubljana: [N. Dujmovič].
28. Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Založba Bonex.
29. Fink, I., Urnaut Goltnik, A. in Števančec, D. (2009). *Poslovno komuniciranje*. Ljubljana: Zavod IRC.
30. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Globus. (Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu).
31. Goffman, E. (2008). *Stigma: zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.
32. Goriup, J. in Lahe, D. (2018). *Poglavja iz socialne gerontologije*. Maribor: Alma Mater.
33. Goriup, J. (2014). *Vpliv globalizacije na družbo znanja in medgeneracijsko učenje*. Pridobljeno s spletne strani http://vsup.vsnm.si/uploads/revija_eb/vol01no01/revija_eb_2014_01_v1_part8.pdf.
34. Goriup, J. in Šoba, V. A. (2015). Knowledge management for knowledge society and intergenerational education. *International Journal of Management, Knowledge and Learning*, 4 (1), 109–126.
35. Gostečnik, C. (2004). *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
36. Grebenc, V. (2005). *Ocena potreb in raziskovanje lokalnih vednosti kot izhodišče za delovanje v socialnem delu* (Doktorska disertacija). Ljubljana: [V. Grebenc].
37. Gurvitch, G. in Moore, W. E. (ur.). (1947). *La sociologie au XXème siècle. [Zbornik socioloških razprav]*. Paris: PUF.
38. Haralambos, M. in Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
39. Haralambos, M. in Holborn, M. (2001). *Sociologija: teme in pogledi* (1. izd., 2. natis). Ljubljana: DZS.
40. Harper, J. (23. 12. 2012). 84 percent of the world population has faith; a third are Christian. *The Washington Times*.
41. Hartley, P. in Bruckmann, C. G. (2002). *Business communication*. New York: Routledge.
42. Hassi, A. in Storti, G. (2012). Globalization and culture: the three H scenarios. Pridobljeno s spletne strani <http://cdn.intechopen.com/pdfs-wm/38348.pdf>.

43. Hauptman, G. (2010). *Otroci in mladostniki v sodobni družbi* [Elektronski vir]. Ljubljana: Zavod IRC.
44. Hojnik-Zupanc, I. (1997). *V starosti lahko opešajo življenjske moči, kaj pa potem? Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
45. Hozjan, T. (2010). Aktualne dejavnosti na področju medgeneracijskega sodelovanja v Sloveniji. *Andragoška spoznanja*, 16(4), 45–52.
46. Hrastelj, T. (1995). *Podjetniški izzivi mednarodnega poslovanja*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
47. Hriberšek, I. (2012). *Pozitivni in negativni vplivi globalizacije na razvoj svetovnega gospodarstva* (Magistrsko delo). Žalec: [I. Hriberšek].
48. Hrovatin, N. (2000). *Uvod v gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
49. Illeris, K. (2004). *The dimensions of learning*. Frederiksberg: Roskilde University Press.
50. Imperl, F. (2012). *Kakovost oskrbe starejših: izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl & CO.
51. International Bureau of Education. (2011). World data on Education – Slovenija. Geneva: IBE – UNESCO. Pridobljeno s spletne strani http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Slovenia.
52. Jarvis, J. (1994). Learning, ageing and education in the risk society. *Education and Ageing*, 9, 6–20.
53. Jelen, Z. (2007). *Strategija vseživljenjskega učenja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije: Javni zavod Pedagoški inštitut.
54. Jogan, M. (1990). *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
55. Kenda, V. (2001). *Mednarodno poslovanje*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
56. Kenda, V. in Bobek, V. (2003). *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
57. Kerševan, M. et al. (2005). Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja (2. natis). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
58. Klemenčič, E. et al. (2018). *Domovinska in državljanska kultura in etika*. Ljubljana: i2.
59. Klemenčič, E. in Štremfel, U. (2011). *Nacionalna in mednarodna perspektiva izobraževanja za državljanstvo v multikulturni družbi*. Ljubljana: Založba ZRC.
60. Kroflič, R. (1997). *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
61. *Kultura in socializacija*. [s. n.] Pridobljeno s spletne strani <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>.
62. Lawson, T. (2004). *Sociologija: shematski pregledi*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
63. Lechner, J. F. in Boli, J. (2000). *The globalization reader*. Oxford: Blackwell.
64. Leskošek, V. et al. (2013). *Nasilje nad ženskami v Sloveniji*. Maribor: Aristej. letnik.
65. Ličanin, J. (2016). *Sodobne migracije in pomen ozaveščanja javnosti o problematiki migrantov* (Diplomsko delo). Ljubljana: [J. Ličanin].
66. Lovec, M. in Svetličič, M. (2011). Globalizacija, migracije in kriza. *Teorija in praksa*, 48, 1335-1355.
67. Lukšič Hacin, M. (1999). *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.

68. Macuh, B. (2013). *Uvod v sociologijo*. Celje: FKPV.
69. Macuh, B. (2014). *Ženska – mati po prenehanju zakonske in izvenzakonske zveze*. Celje: FKPV.
70. Macuh, B. (2017). *Življenjski slog starostnikov v domovih za starejše*. Maribor: Kulturni center, Frontier.
71. Macuh, B. (2019). *Medgeneracijsko sodelovanje: potreba in zahteva časa*. Maribor: Kulturni center Maribor.
72. Malačič, J. (2006). *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
73. Malnar, B. (1996). *Zaznava družbene neenakosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
74. Medica, K. (2010). Multikulturalnost vs. Monokulturalnost – primeri Istre. *Teorija in praksa*, 47(2/3), 496.
75. Mesić, M. (2004). *Perspectives of multiculturalism: western & transitional countries*. Zagreb: FF Press, Croatian Commission for UNESCO.
76. Mesić, M. (2006). *Multikulturalizam*. Zagreb: Školska knjiga.
77. Meze, M. (2015). *Več kot dve tretjini dejavnosti v neformalnem izobraževanju odraslih povezanih s poklicnim delom*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s spletne strani <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5172>.
78. *Migration push/pull factors*. (2016). Pridobljeno s spletne strani http://lewishistoricalsociety.com/wiki2011/tiki-read_article.php?articleId=28.
79. Mihalič, R. (2010). *Kako pravilno komuniciramo*. Škofja Loka: Mihalič in Partner.
80. Milavec Kapun, M. (2011). *Starost in staranje* [Elektronski vir]: gradivo za 2. letnik. Ljubljana: Zavod IRC.
81. Milharčič Hladnik, M. (2009). Multiculturality in the context of migrations. *Knjižnica* 53(1/2), 143–151.
82. Miller Matheson, M. (2013). *Does capitalism destroy culture?*. Pridobljeno s spletne strani <http://www.intercollegiatereview.com/index.php/2013/07/15/does-capitalism-destroy-culture/>.
83. *Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport*. (2016). Pridobljeno s spletne strani <http://www.mizs.gov.si/si/>.
84. Mlinar, A. (2009). Medgeneracijski dialog, trajnostni družbeni razvoj in primeri dobrih praks. *Kakovostna starost*, 12(2), 9–22.
85. Moe, C. (2008). Kdo se boji monoteizmov. V J. Assman in drugi, *Religija in nasilje: eseji in razprave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: Revija 2000
86. Molan, M. in Molan, G. (2010). Vpliv delovnega časa na počutje in razpožljivost. *Delo in varnost*, 55(4), 10–19.
87. Možina, S., Tavčar, M., Zupan, N. in Kneževič, A. N. (2004). *Poslovno komuniciranje*. Maribor: Obzorja.
88. Mumel, D. (2008). *Komuniciranje v poslovnem okolju*. Maribor: De Vesta.
89. Mumel, D. (2012). *Komuniciranje v poslovnem okolju*. Maribor: De Vesta.
90. Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
91. Notar, U. (2004). *Razmišljanja o revščini: še posebej o tisti v Sloveniji*. Domžale: Društvo Prokonto.
92. Novak, B. (2014). *Družinsko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
93. Nowotny, H. Fux, B. in Pinnelli, A. (2004). *Fecondita e nuove forme di unione in Europa*. Milano: Sapere.
94. Ovsenik, M. in Lipič, N. (2013). Nasilje nad ženskami v zrelih letih. V *Sedanost in prihodnost zdravstvenih ved v času globalnih sprememb : zbornik predavanj z recenzijo. 3. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo s področja*

- zdravstvenih ved*, 17. september 2013, Laško (293–302). Slovenj Gradec: Visoka šola za zdravstvene vede.
95. Peček Čuk, M. in Lesar, I. (2009). *Moč vzgoje* (1. izd). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
 96. Peternel, M. (2003). *Zunanje migracije Slovenije in Slovenci v izseljenstvu* (Magistrsko delo). Ljubljana: [M. Peternel].
 97. Pierre-Noël, G. (2006). *Neenakost v svetu: ekonomija sodobnega sveta*. Ljubljana: Založba *cf.
 98. Pikalo, J. (2003). *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sophia.
 99. Poljšak Škraban, O. (2002a). *Vloga staršev in interakcij v družinskem sistemu pri oblikovanju identitete študentk socialne pedagogike* (Doktorska disertacija). Ljubljana: [O. Poljšak Škraban].
 100. Poljšak Škraban, O. in Dekleva, B. (1997). Vloga družine v oblikovanju in razvoju identitete. *Socialna pedagogika*, 1(2), 25–46.
 101. Poljšak, B. (2012). *Kaj lahko naredim sam, da bi se staral počasneje?*. Ljubljana: Samozaložba.
 102. Požarnik, H. (1981). *Umetnost staranja: leta, predsodki in dejstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 103. Pronter, D. K. (2014). *Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
 104. Radić, S. (2013). *Globalizacija gospodarske kriminalitete* (Diplomsko delo). Maribor: [S. Radić].
 105. Radovan, M. (2012). Kako se odrasli učijo: uvodnik. *Andragoška spoznanja*, 18(1), 5–7.
 106. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerantogogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
 107. Ramovš, K. (2013). *Nasilje nad starejšimi: staranje v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
 108. Raspor, A. in Macuh, B. (2016). *Dan je dolg 24 ur: kako se prebiti skozi vsakodnevno delo in prosti čas*. Murska Sobota: BoMa.
 109. Ray, J. L. in Kaarbo, J. (2005). *Global Politics* (8th ed.). Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
 110. Rebernik, M. et al. (2017). *Dinamika podjetniškega potenciala: GEM Slovenija 2016*. Pridobljeno s spletne strani http://ipmmp.um.si/wp-content/uploads/2017/04/GEM_2016_web.pdf.
 111. Rener, T., Švab, A., Žakelj, T. in Humer, Ž. (2005). Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. (*Raziskovalno poročilo*). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 112. Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenija. (1999). *Uradni list RS*, št. 40, 4791.
 113. Rojec, M. (1994). *Tuje investicije v slovenski razvoj*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 114. Rok, M. (2014). *Validacija in verifikacija vseživljenjskega učenja* [Elektronski vir]: večje kompetence za večjo zaposljivost delojemalcev. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
 115. Schneewind, K. A. in Rosenstiel, L. von. (1992). *Wandel der Familie*. Göttingen: Hogrefe.
 116. Schwarzmann, U. (2009). *Brezposelnost mladih in socialno delo* (Diplomsko delo). Ljubljana: [U. Schwarzmann].
 117. Simčič, B. (2005). *Družbena neenakost in javno mnenje v času tranzicije* (Diplomsko delo). Ljubljana: [B. Simčič].

118. Skobir, N. (2015). *Globalizacija vsakdanjega življenja* (Diplomsko delo). Ljubljana: [N. Skobir].
119. Slapničar, T. (2010). *Starejši brezposelni na trgu delovne sile*. (Diplomsko delo). Ljubljana: [T.Slapničar].
120. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2. dopolnjena izd.). (2014). Ljubljana: Cankarjeva založba.
121. Smart, C., Neale, B. (1999). *Family fragments?* Cambridge – Oxford: Mladen, Polity Press.
122. Smrke, M. (2000). *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
123. Sruk, V. (1999). *Leksikon morale in etike*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
124. Strinati, D. (1995). *An introduction to theories of popular culture*. London: Routledge.
125. Svetličič, M. (2004). *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
126. Svetličič, M. in Lovec, M. (2014). Globalizacija in kriza. *Teorija in praksa*. 51, 148–173.
127. Šarotar Žižek, S. (2008). Učinkovito upravljanja časa – upravljanje samega sebe v odnosu do časa. *Naše gospodarstvo*, 54(5/6), 126–134.
128. Šimenc, J. (2015). *Prepoznava in obravnava žrtev nasilja v družini: priročnik za zdravstveno osebje*. Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije.
129. Špidla, V., Ramovš, J. in Saražin Klemenčič, K. (2013). Za novo solidarnost med generacijami. *Kakovostna starost*, 16(1), 52–61.
130. Štancar Krečič, K. (2015). *Vpliv primarne socializacije na oblikovanje vrednot povezanih z zdravjem pri predšolskih otrocih* (Diplomska naloga). Izola: [K.Štancar Krečič].
131. Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
132. Švab, A. (2003). Skrb med delom in družino: koncept usklajevanja dela in družinskih obveznosti v družinski politiki. *Teorija in praksa*, 40(6), 1112–1126.
133. Šverc, M. (2007). *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
134. Tavčar, M. (2002). Etika managementa. V S. Možina et al., *Management: nova znanja za uspeh*. Radovljica: Didakta.
135. Tavčar, M. I. (2000). *Kulture, etika in olika managementa*: skripta . Kranj: Moderna organizacija.
136. *Trends in total migrant stock: the 2008 revision: CD-ROM documentation*. (2009). New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs.
137. Ule, M. (2007). *Mladi in družbene spremembe*. UMAR. IB revija.
138. Ule, M.in Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo*: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. FDV: Ljubljana.
139. Užmah, K. (2008). *Narodnogospodarski in podjetniški vidiki gospodarske kriminalitete*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor.
140. Vabič, H. (2009). *Globalizacija in revščina* (Magistrsko delo). Maribor: [H. Vrabič].
141. Verbinc, F. (1997). *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
142. Walther, A. (2006). Regimes of youth transitions. *Young: Nordic Journal of Youth Research*, 14(2), 119–139.
143. Wilkinson, R. G. (2006). The impact of inequality. *Social Research*, 73, 711–732.
144. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR)*. (2004). Pridobljeno s spletne strani <https://www.druzinsko-pravo.si/zakonodaja/zzzdr>.

145. Zavratnik Zimic, S. (2003). *Migration trends in selected EU applicant countries*, Vol. 6. *Slovenia: the perspective of a country on the 'Schengen periphery*. Vienna: International Organization for Migration. Pridobljeno s spletne strani http://publications.iom.int/system/files/pdf/migrationtrends_eu_6.pdf.
146. Žgavc, D. (2011). *Marginalne družbene skupine* [Elektronski vir]. Ljubljana: Zavod IRC.
147. Žišt, D. (2008). *Utrinki iz življenja za rešetkami*. Maribor: ČZP Večer.

Bojan Macuh: Teme iz sociologije

Avtor: dr. Bojan Macuh

Recenzent: prof. dr. Marjana Merkač

Uredil: Založba BoMa

Lektorski pregled: Založba BoMa

Oblikovanje naslovnice: Založba BoMa

Naslovnica: canva.com

Oblikovanje in priprava knjige: Založba BoMa

Zbirka: Visokošolski učbeniki

Kraj: Murska Sobota

1. elektronska izdaja, leto izida: 2022

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI – ID = 88872707

ISBN 978-961-95529-1-9 (ePUB)

